

МАТЕРІАЛИ
ДВАНАДЦЯТОЇ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Одеса

19 листопада 2018 року

**Україна Польща Швейцарія
Австралія Китай Гвінея
Туркменістан Азербайджан
Російська Федерація**

Ukraine Poland Switzerland Australia China Guinea

Turkmenistan Azerbaijan Russian Federation

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний політехнічний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології та соціальної роботи

Співорганізатори:

Міжнародна академія соціальної роботи

Гуманітарно-економічна академія в Лодзі (Польща)

Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України

Головне управління праці та соціального захисту населення
Одеської обласної державної адміністрації

**МАТЕРІАЛИ
ДВАНАДЦЯТОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ
СФЕРІ»**

19 ЛИСТОПАДА 2018 РОКУ

Одеса
2018

ББК 60.54.94.3
УДК 316.472.082.2
A43

Редакційна колегія:

Головний редактор: Корнешук В. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету

Члени редакційної колегії:

Карпенко О. Г., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та технології соціальної роботи Національного педагогічного університету імені М. П Драгоманова

Климанська Л. Д., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка»

Колот С. О., кандидат психологічних наук, доцент, декан гуманітарного факультету Одеського національного політехнічного університету

Романовська Л. І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

Тодорцева Ю. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету

Федірчик Т. Д., доктор педагогічних наук, доцент, заступник декана факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Рецензенти:

Богданова І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Онищук В. М., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

A43 Актуальні дослідження в соціальній сфері : матеріали дванадцятої міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 листопада 2018 р.) / гол. ред. В. В. Корнешук. – Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2018. – 247 с.

У збірнику опубліковані матеріали українських та зарубіжних авторів, які висвітлюють проблеми психології, соціальної роботи, кадрового менеджменту та професійної підготовки фахівців.

ББК 60.54.94.3
УДК 316.472.082.2

© Одеський національний політехнічний університет,
кафедра психології та соціальної роботи, 2018 р.

1

Проблемне поле сучасних соціальних досліджень
Problematic field of contemporary social studies

2

Кадровий менеджмент і сучасні технології управління
Staff management and modern management technologies

3

Соціальна допомога та проблеми
психологічного консультування
Social care and counseling issues

4

Сучасна теорія та практика соціальної роботи
Contemporary theory and practice of social work

5

Соціальна політика та права людини
Social policy and human rights

6

Соціальна педагогіка
Social pedagogics

7

Проблеми підготовки фахівців у вищій школі
The problems of training specialists at the university

Зміст

1. ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тодорцева Ю. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	19
Професійна мобільність як соціологічна категорія	
Ремез Н. Д. (<i>Одеса, Україна</i>)	22
Сучасні методи формування критичного мислення в учнів закладів загальної середньої освіти під час підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з предметів суспільно-гуманітарного циклу	
Булгакова О. Ю., Михайлов М. (<i>Одеса, Україна – Сідней, Австралія</i>)	24
Теоретичні аспекти трактування поняття «соціальна взаємодія»	
Нікон Н. О. (<i>Одеса, Україна</i>)	26
Перформатив як форма соціальної дії	
Калюжна Є. М. (<i>Київ, Україна</i>)	29
Феномен тривожності в психології та його реконцептуалізація	
Шибко О. І. (<i>Маріуполь, Україна</i>)	31
Українська національна ідея як соціальна відповідальність	
Онофрейчук Н. В., Глушук С. П. (<i>Одеса, Україна</i>)	35
Культ якості і бізнесу – основа якості суспільства та економічного успіху країни	
Щербакова О. В., Сторож В. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	38
Вплив рівня розвитку емпатії особистості на вибір стратегії поведінки в конфлікті	
Заноаги А. Е. (<i>Одеса, Україна</i>)	40
Сімейна економіка: проблеми в сучасних сім'ях	
Сологуб К. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	43
Кіберсуїцид у сучасному суспільстві	
Шаматажи С. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	45
Рекомендації з оцінювання та прогнозування успішності педагогічної діяльності	
Карагяур В. І. (<i>Одеса, Україна</i>)	47
Консенсуальний союз як соціальний феномен	
Нємцева Н. С., Нємцев Е. М. (<i>Покровськ, Україна</i>)	49
Креативність – стрижнева риса творчої особистості	
Богуславська Ю. Ю. (<i>Одеса, Україна</i>)	51
Рукоділля: ілюзія творчості	
Шановская Е. А., Дзыга В. А. (<i>Одесса, Украина</i>)	53
Политическая социализация в СССР и её влияние на современное украинское общество	

Краснянська Н. Д. *(Одеса, Україна)*

58

Особистість і суспільство: взаємодія у соціальному просторі

Тюлькіна К. О., Михальчук К. В. *(Одеса, Україна)*

60

Сутність концепції сталого розвитку в Україні

2. КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ

Постоян Т. Г., Мамедова Лейла

63

(Одеса, Україна – Сейді, Туркменістан)

Ділова репутація керівника як чинник конкурентоспроможності
закладу вищої освіти

Колот С. А., Христич А. Л.

65

(Одесса, Украина – Женева, Швейцария)

Управление проектами как главный компонент успеха IT-
проектов

Колот С. А., Камара Балла Мусса

67

(Одесса, Украина – Конакри, Гвинея)

Коучинг в системе менеджмента персонала организаций

Мосьпан Н. В. *(Київ, Україна)*

69

Стандартизація вищої освіти в Європейському Союзі

Остапчук М. В. *(Рівне, Україна)*

71

Методи оцінки ефективності прийняття управлінських рішень
керівництвом навчального закладу

3. СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Ковальчук Т. О., Тодорцева Ю. В. *(Одеса, Україна)*

74

Танцювальна терапія як засіб психокорекційної роботи з
молодими сім'ями

Шмелькова А. А. *(Запоріжжя, Україна)*

76

Соціально-психологічне консультування як метод соціально-
психологічного впливу

Ляхова В. П. *(Николаев, Украина)*

78

Попытка осмысления крымской трагедии:
социопсихологический фактор

Оніщенко Т. М. *(Одеса, Україна)*

80

Профілактика сексуального насильства над дітьми

Боделан М. В., Кебал К. Ю. *(Одеса, Україна)*

82

Онлайн-консультування як складова професійної діяльності
соціального працівника

Музика Ю. О. *(Одеса, Україна)*

84

Напрями допомоги при розладах харчової поведінки

Беляєва Х. О., Кримова Н. О. (Одеса, Україна)	87
Особливості психологічного впливу кіберпростору на молодь	
Дідик Н. М. (Кам'янець-Подільський, Україна)	89
Форми і методи соціально-психологічної допомоги при молодіжному безробітті	
Москалюк О. І. (Хмельницький, Україна)	91
Проблеми та труднощі студентської сім'ї	
Булгакова О. Ю., Гончарова М. С. (Одеса, Україна)	93
Порівняльний аналіз соціальних послуг для жінок між Україною та Піренейським півостровом	
4. СУЧАСНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	
Клочко О. О. (Суми, Україна)	96
Дефеніція поняття «ситуація конфлікту із законом»	
Кримова Н. О., Лисенко О. М. (Одеса, Україна)	98
Сучасні підходи до розуміння процесів групи	
Сухар С. В., Гладченко С. В. (Одеса, Україна)	100
Соціальний супровід в підтримку сексуального здоров'я жінки в пренатальний та постнатальний період	
Северинюк Т. О. (Одеса, Україна)	102
Формування медіаграмотності людей похилого віку в системі медіаосвіти	
Миронюк С. І. (Одеса, Україна)	104
Специфіка соціально-педагогічного супроводу багатодітних сімей	
Моїсеєва Т. М. (Одеса, Україна)	107
Соціальна адаптація осіб, звільнених після відбуття покарання: історичний досвід (за матеріалами журналу «Тюремный вестник»)	
Рідкодубська Г. А. (Хмельницький, Україна)	110
Соціальна робота з бездоглядними та безпритульними дітьми	
Журавель А. В., Богуславська Ю. Ю. (Одеса, Україна)	112
Профілактика правопорушень серед молоді	
Боделан М. В., Чорна С. С. (Одеса, Україна)	114
Клінічне інтерв'ювання як метод отримання інформації про індивідуально-психологічні особливості людей похилого віку	
Овод Ю. В. (Хмельницький, Україна)	116
Алгоритм соціального супроводу сімей, що виховують дитину з особливими освітніми потребами	
Рибаківа Ю. Д. (Одеса, Україна)	118
Соціальна перцепція образу сім'ї у дітей-сонця	

- Герєга О. Р., Волошенко М. О.** (*Одеса, Україна*) 120
Соціальні проблеми ранньої вагітності серед підлітків
- Закусило К. О., Волошенко М. О.** (*Одеса, Україна*) 122
Проблеми ресоціалізації наркозалежних осіб

5. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

- Ватаманюк А. В.** (*Чернівці, Україна*) 124
Міграційний потік біженців з країн Африки до Іспанії
- Кравченко О. О.** (*Умань, Україна*) 126
До питання дотримання прав жінок із сільської місцевості
- Бабіна В. О.** (*Одеса, Україна*) 128
Реалізація прав і свобод людини в сучасній Україні: окремі проблеми правового регулювання
- Лазарева А. О.** (*Одеса, Україна*) 131
Специфіка впровадження соціального захисту інвалідів в Одеському регіоні
- Азаркіна О. В.** (*Одеса, Україна*) 134
Соціально-правові аспекти соціального захисту дітей, які постраждали від жорстокого поводження
- Кравець Г. В.** (*Одеса, Україна*) 137
Пріоритетні напрями реформування системи соціального захисту в Україні

6. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

- Лысенко О. М., Романова Т. М.** 140
(*Одесса, Украина – Абакан, Российская Федерация*)
Инновационный потенциал сферы непрерывного образования
- Атросенко Т. О., Шопоняк Л. І.** (*Мукачєво, Україна*) 142
Соціалізація дитини дошкільного віку в умовах домашнього виховання
- Глушкова Н. М.** (*Одеса, Україна*) 144
Етичні аспекти в системі екологічної освіти і виховання
- Савченко Т. О.** (*Херсон, Україна*) 146
Стан сформованості умінь і навичок професійно-орієнтованого спілкування майбутніх соціальних педагогів
- Кернас А. В.** (*Одесса, Украина*) 148
Теоретико-практические аспекты коррекции учебного экзаменационного стресса у студентов высших учебных заведений
- Ніколаєнко К. В.** (*Одеса, Україна*) 152
Проблеми дитячих майданчиків у соціально-культурному просторі: методи покращення

Чепурна О. О. (<i>Харків, Україна</i>)	154
Освітній процес в адаптивній школі	
Рудюк Е. А. (<i>Одеса, Україна</i>)	157
Детская агрессия как социально-психологический феномен	
Знаменська Е. Є. (<i>Одеса, Україна</i>)	159
Загрози та ризик небезпеки дітей в Інтернеті	
Дереш В. С. (<i>Херсон, Україна</i>)	161
Суспільне і сімейне виховання дітей в Україні (60-ті роки ХХ століття)	
Архипова С. П., Литвин І. М. (<i>Черкаси, Україна</i>)	163
Вплив саногенного мислення на педагогічну діяльність соціального педагога	

7. ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Садыхов Рустам (<i>Баку, Азербайджан</i>)	166
Система образования в Азербайджанской республике	
У Чжисян (<i>Хенан, Китай</i>)	168
Образование в Китае на современном этапе	
Яворська Г. Х., Димитрієва Т. І. (<i>Одеса, Україна</i>)	170
Герменевтичний підхід до підготовки майбутніх юристів	
Байдюк Л. Н., Сыч М. В. (<i>Умань, Україна</i>)	172
Специфика подготовки будущих учителей к организации групповой учебной деятельности младших школьников	
Аксьонова О. М., Горліченко М. Г. (<i>Одеса, Україна</i>)	174
Самоконтроль курсантів за результатами своєї діяльності як засіб підвищення якості навчання	
Сарафанюк Е. І. (<i>Одеса, Україна</i>)	176
Проблеми впровадження в освітній процес вищої військової школи сучасних технологій навчання	
Савицька А. П. (<i>Харків, Україна</i>)	182
Самостійна робота студентів як фактор інтенсифікації навчального процесу	
Олексенко В. М. (<i>Харків, Україна</i>)	184
Проблеми підготовки майбутніх інженерів	
Лещенко Г. А. (<i>Кропивницький, Україна</i>)	186
Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх авіаційних фахівців	
Корх М. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	188
Тривимірне моделювання як основа навчання інженерної графіки	

Корнещук В. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	191
Педагогічні умови підвищення ефективності професійної підготовки фахівців із соціальної роботи	
Атрощенко Т. О., Фагат М. В. (<i>Мукачєво, Україна</i>)	193
Формування культури спілкування майбутніх вихователів у поліетнічному середовищі закладів дошкільної освіти	
Дроздова І. П. (<i>Харків, Україна</i>)	195
Метод проектів у кураторській діяльності щодо вимог сучасного суспільства	
Хозраткулова І. А. (<i>Миколаїв, Україна</i>)	197
Розвинутий емоційний інтелект педагога як запорука успішної професійної діяльності	
Шинкаренко Л. В., Шинкаренко В. М. (<i>Одеса, Україна</i>)	199
Розв'язання страхових задач у курсі «Вища математика та теорія ймовірностей»	
Дерстуганова Н. В. (<i>Запоріжжя, Україна</i>)	202
Готовність майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності як актуальна проблема	
Боделан М. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	204
Застосування технології «Едьютейнмент» у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників	
Возна Ю. В. (<i>Хмельницький, Україна</i>)	206
Професії «соціальної кар'єри» як перспектива підготовки фахівців соціальної сфери в Україні	
Возна Ю. В., Литвин Ю. І. (<i>Хмельницький, Україна</i>)	208
Соціальне аніматорство у контексті підготовки фахівців соціальної сфери Франції та України	
Лоюк О. В. (<i>Умань, Україна</i>)	210
Методичний інструментарій забезпечення підготовки майбутнього вчителя до формування суспільствознавчої компетентності в учнів початкової школи	
Гордієнко І. О., Штинь А. А. (<i>Одеса, Україна</i>)	213
Готовність випускників вищих навчальних закладів до професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема	
Польова С. Є. (<i>Одеса, Україна</i>)	215
Застосування інтерактивного методу мозкового штурму на практичних заняттях з дизайну	
Колодійчук Ю. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	217
Впровадження дистанційного навчання в систему вищої освіти України	
Семенкова А. М. (<i>Одеса, Україна</i>)	219
Конкурентоспроможна особистість як мета вищої освіти	

Слободянюк О. Р. (Одеса, Україна)	221
Перенесення та інтерференція навичок навчальної діяльності студентів	
Ткаченко С. В. (Одеса, Україна)	223
Забезпечення майбутніх учителів знаннями про гуманістичні цінності як умова формування їх професійної компетентності	
Троян А. О., Урідія С. Н. (Одеса, Україна)	225
Проблеми вивчення термінології у вищій школі	
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	229
LIST OF AUTHORS	239

Ministry of education and Science of Ukraine
Odessa National Polytechnic University
Faculty of Humanities
Department of Psychology and Social Work

Co-organizers:

International Academy of Social Work

University of Humanitarian and Economic in Lodz (Poland)

South-Ukrainian Sociological Association of Ukraine

Odessa Regional State Administration
Department of Labour and Social Welfare

**MATERIALS
OF THE TWELFTH INTERNATIONAL
SCIENTIFIC PRACTICAL CONFERENCE
«CONTEMPORARY RESEARCH
IN THE SOCIAL SPHERE»**

NOVEMBER 19th, 2018

ODESSA
2018

Contents

1. PROBLEMATIC FIELD OF CONTEMPORARY SOCIAL STUDIES

Todortseva J. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	19
Professional mobility as a sociological category	
Remez N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	22
Modern methods of critical thinking forming for students of establishments of general secondary educational institutions during the preparation for external independent evaluation of the subjects of social-humanitarian cycle	
Bulgakova O., Mikhailov M. (<i>Odessa, Ukraine – Sydney, Australia</i>)	24
Theoretical aspects of the interpretation of the concept of «social interaction»	
Nikon N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	26
Performative as a form of social action	
Kaluzhna E. (<i>Kyiv, Ukraine</i>)	29
Phenomenon of anxiety in psychology and its reconceptualization	
Shybko O. (<i>Mariupol, Ukraine</i>)	31
The ukrainian national idea as a social responsibility	
Onofreychuck N., Glushchuk S. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	35
Promotion of quality and business is foundation of a high-quality society and an economic well-being of a country	
Shcherbakova O., Storozh V. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	38
The influence of the personality empathy development level on the choice the structure of behavior in the conflict	
Zanoagy A. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	40
Family economy: problems in modern families	
Solohub K. (<i>Odesa, Ukraine</i>)	43
Cybersuicide in modern society	
Shamatazhy S. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	45
Recommendations for evaluation and forecasts of the success of pedagogical activity	
Karagyaur V. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	47
Consensual union as a social phenomenon	
Niemtseva N., Niemtsev E. (<i>Pokrovsk, Ukraine</i>)	49
Creativity is the core feature of a creative personality	
Boguslavskaya Yu. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	51
Needlework: illusion of creativity	
Shanovskaya O., Dzyga V. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	53
Political socialization in the USSR and its impact on modern Ukrainian society	

Krasnianskaya N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	58
Personality and society: interaction in social space	
Tylkina K., Mykhalchuk K. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	60
The concept of sustainable development in Ukraine	

2. STAFF MANAGEMENT AND MODERN MANAGEMENT TECHNOLOGIES

Postoyan T., Mamedova Leyla (<i>Odessa, Ukraine – Seydi, Turkmenistan</i>)	63
Manager's business reputation as a factor of the higher education institution competitiveness	
Kolot S., Khristich A. (<i>Odessa, Ukraine – Geneva, Switzerland</i>)	65
Project management as a major success component IT projects	
Kolot S., Kamara Balla Mussa (<i>Odessa, Ukraine – Conakry, Guinea</i>)	67
Coaching in the system of personnel management organizations	
Mospan N. (<i>Kyiv, Ukraine</i>)	69
Standardization of higher education in the European Union	
Ostapchuk M. (<i>Rivne, Ukraine</i>)	71
Methods of assessing the adoption efficiency managerial decisions made by the management of the educational institution	

3. SOCIAL CARE AND COUNSELING ISSUES

Kovalchuk T., Todortseva J. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	74
Dance therapy as a means of psycho-correction work with young families	
Shmelkova A. (<i>Zaporizhzhya, Ukraine</i>)	76
Social-psychological advising as method of social-psychological influence	
Liakhova V. (<i>Mykolayiv, Ukraine</i>)	78
Attempt comprehension of the Crimean tragedy as a socio-psychological factor	
Onishchenko T. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	80
Prevention of child sexual abuse	
Bodelan M., Kebal K. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	82
Online-consultation as a component of professional activity of social worker	
Muzyka Yu. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	84
Directions of assistance in the treatment of eating disorders	
Bieliaieva K., Krymova N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	87
Features of psychological influence of cyberprostor on young people	

Didyk N. (<i>Kamianets-Podilskyi, Ukraine</i>)	89
Forms and methods of socio-psychological assistance in youth disability	
Moskaliuk O.I. (<i>Khmelnyskyi, Ukraine</i>)	91
Problems and difficulties of student family	
Bulgakova O., Honcharova M. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	93
Development of comparative analysis of social services for women between Ukrainian and Iberian Peninsula	
 4. CONTEMPORARY THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL WORK	
 Klochko O. (<i>Sumy, Ukraine</i>)	 96
The definition of the concept «conflict with the law»	
Krymova N., Lysenko O. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	98
Contemporary approaches to understanding the processes of the group	
Sukhar S., Gladchenko S. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	100
Social accompaniment in support of sexual health of women in the prenatal and postnatal period	
Severinyuk T. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	102
Forming mediagroupity of the elderly in the mediawork system	
Myroniuk S. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	104
Specific of social-pedagogical accompaniment of multi-child families	
Moiseeva T. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	107
Social adaptation of persons released after serving their sentence: historical experience (through materials of the journal «The prison news»)	
Ridkodubska A. (<i>Khmelnitsky, Ukraine</i>)	110
Social work with safe and safety children	
Zhuravel A., Boguslavska Yu. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	112
Preventions of offences of youth	
Bodelan M., Chorna S. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	114
Clinical interviewing as a method of obtaining information on the psychological characteristics of people in the elderly	
Ovod Y. (<i>Khmelnyskyi, Ukraine</i>)	116
The algorithm for social support of families that raise a child with special educational needs	
Rybakova Y. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	118
Social perception of the family image in children of the sun	
Hereha O., Voloshenko M. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	120
Social problems of early pregnancy among adolescents	

Zakusylo K., Voloshenko M. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	122
Problems of re-socialization of drug addicts	

5. SOCIAL POLICY AND HUMAN RIGHTS

Vatamanyuk A. (<i>Chernivtci, Ukraine</i>)	124
Migration flow of refugees from Africa to Spain	
Kravchenko O. (<i>Uman, Ukraine</i>)	126
To the question of enforcement of women's rights from agricultural location	
Babina V. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	128
Implementation of human rights and freedoms in modern Ukraine: special problems of legal adjustment	
Lazareva A. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	131
Specific of the introduction of social protection of the persons with disabilities in Odessa region	
Azarkina O. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	134
Social and legal aspects of social protection of children who have been suffered from abuse	
Kravets G. (<i>Odessa, Ukrain</i>)	137
Directly reforming the system of social security in Ukraine	

6. SOCIAL PEDAGOGICS

Lysenko O., Romanova T.	140
(<i>Odessa, Ukraine – Abakan, Russian Federation</i>)	
Innovative potential of continuous education	
Atroshchenko T., Shoponiak L. (<i>Mukachevo, Ukraine</i>)	142
Socialization of a child of preschool age in the conditions of home education	
Glushkova N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	144
Ethic aspects in the system of ecological education and upbringing	
Savchenko T. (<i>Kherson, Ukraine</i>)	146
State of formation of skills of professionally oriented communication of future social teachers	
Kernas A. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	148
Theoretical and practical aspects of the correction of academic exam stress of university students	
Nikolaienko K. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	152
Problems of children's playgrounds in socio-cultural space: methods of improvement	
Chepurna O. (<i>Kharkiv, Ukraine</i>)	154
Educational process in adaptive school	

Rudyuk Y. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	157
Child aggression as a socio-psychological phenomena	
Znamenskaya E. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	159
Threats and risk of children's safety on the Internet	
Deresh V. (<i>Kherson, Ukraine</i>)	161
Public and family education of children in Ukraine (the 60-th years of XX century)	
Arkhipova S., Litvin I. (<i>Cherkasy, Ukraine</i>)	163
The influence of sanogenic thinking on the pedagogical activity of the social teacher	
 7. THE PROBLEMS OF TRAINING SPECIALISTS AT THE UNIVERSITY	
Sadihov Rystam (<i>Baku, Azerbaijanian Republic</i>)	166
Educational system in Azerbaijani Republic	
Wu Zhixiang (<i>Henan, China</i>)	168
Chinese education at the present stage	
Yavorskaya G., Dimitriyeva T. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	170
Hermeneutic approach to preparation of future lawyers	
Baidyuk L., Sych M. (<i>Uman, Ukraine</i>)	172
Preparation specific for future teachers to the organization of group educational activity of the primary school pupils	
Aksenova O., Gorlichenko M. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	174
Cadet's self-control over results of their activity as the way of teaching quality improvement	
Sarafaniuk E. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	176
Problems of implementation in the educational process of higher military school of modern teaching technologies	
Savytska A. (<i>Kharkiv, Ukraine</i>)	182
Students' independent academic studies as an intensifier of educational process	
Oleksenko V. (<i>Kharkiv, Ukraine</i>)	184
Problems of the training of future engineers	
Leshchenko G. (<i>Kropyvnytskyi, Ukraine</i>)	186
The cultural approach to the professional training of future aviation specialists	
Korkh M. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	188
Three-dimensional modeling as the basis of engineering graphics education	
Korneshchuk V. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	191
Pedagogical conditions for increasing the efficiency of professional training of social work specialists	

Atroshchenko T., Fahat M. (<i>Mukachevo, Ukraine</i>)	193
Formation of culture communication of future preschool teachers in polyethnic preschool education environment	
Drozdova I. (<i>Kharkiv, Ukraine</i>)	195
Method of projects in curatory activity as the requirement of modern society	
Khozratkulova I. (<i>Mykolayiv, Ukraine</i>)	197
The developed emotional intelligence of the teacher as a guarantee of successful professional activity	
Shynkarenko L., Shynkarenko V. (<i>Odesa, Ukraine</i>)	199
Solution of insurance tasks in the course « Higher Mathematics and Probability Theory»	
Derstuhanova N. (<i>Zaporizhzhia, Ukraine</i>)	202
Readiness of future bachelors from theology to communicative interaction in their professional activity as an urgent issue	
Bodelan M. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	204
Using of «Edutainment» technology in the professional preparation of future social workers	
Vozna Y. (<i>Khmelnytsky, Ukraine</i>)	206
Profession of «social career» as a prospective preparation for professionals of the social sphere in Ukraine	
Vozna Y., Lytvyn Y. (<i>Khmelnytsky, Ukraine</i>)	208
Social animation in the context of preparation professionals of the social sphere of France and Ukraine	
Loyuk O. (<i>Uman, Ukraine</i>)	210
Methods of providing of a future teacher training for formation of society awareness at pupils of primary school	
Hordiienko I., Shtyn A. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	213
The readiness of higher educational graduates to professional activity as a psychological and pedagogical problem	
Polyova S. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	215
The use of the brain storm interactive method during practical design lessons	
Kolodiychuk Y. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	217
Introduction of distance education in the system higher education of Ukraine	
Semenkova A. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	219
Competitive personality as the goal of higher education	
Slobodanuk O. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	221
Transfer and interference of students' educational activity	
Tkachenko S. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	223
Providing future teachers to knowledge about humanistic values as the condition for their professional competence	
Troyan A., Uridiya S. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	225
Problems of studing terminology in higher school	

LIST OF AUTHORS

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ PROBLEMATIC FIELD OF CONTEMPORARY SOCIAL STUDIES

Тодорцева Ю. В. (*Одеса, Україна*)

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК СОЦІОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

У тезах розкрито різні підходи соціологів до трактування понять «соціальна мобільність» та «професійна мобільність». Представлена сутність професійної мобільності як соціологічної категорії та надається характеристика трьох аспектів професійної мобільності – об'єктивного, суб'єктивного і характерологічного.

Todortseva J. (*Odessa, Ukraine*)

PROFESSIONAL MOBILITY AS A SOCIOLOGICAL CATEGORY

In thesis substantiated different approaches to the explanation of definitions «social mobility» and «professional mobility». The essence of professional mobility as a sociological category is presented and three aspects of professional mobility such as objective, subjective and characteristic are characterized.

Реформаційні процеси в економіці України, що відбуваються протягом останніх десятиліть, супроводжуються прискоренням як соціальної, так і професійної мобільності населення. Причиною цих процесів є різке падіння рівня життя більшості українців, наростання нерівності соціальних можливостей для індивідів з різних прошарків та істотна зміна системи критеріїв оцінки успіху.

Слід зазначити, що проблема професійної мобільності не нова, проте ще донедавна була традиційним предметом дослідження виключно соціології. Для дослідників професійної мобільності вже багато десятиліть залишається класичною фундаментальна праця П. Сорокіна «Соціальна мобільність», яка була опублікована ще у 1927 році у Нью-Йорку, але, без сумніву, заклала основи оригінального напрямку досліджень з проблем стратифікації й мобільності. Цей твір містить систему основних понять і схему теоретичного аналізу, яка і сьогодні є загальновизнаною для дослідників професійної мобільності як соціологічної категорії. П.Сорокін визначає мобільність як перехід, переміщення соціального об'єкту (індивідів, груп, цінностей) з однієї позиції в іншу всередині соціального простору [2].

Проаналізувавши наявні теорії щодо соціальної стратифікації, автор зводить їх до трьох основних форм, що існують в суспільстві одночасно: економічна, політична і професійна. Він стверджує: всі вони тісно

переплетені, а люди, що належать в якомусь відношенні до вищого прошарку, як правило належать до того ж прошарку і за іншими параметрами, і навпаки. Слід зауважити, що професійну мобільність П. Сорокін визначає як основний компонент соціальної мобільності.

Поняття «соціальна мобільність» у тлумачному словнику «Соціальні технології» замінене на «соціальний розвиток» і тлумачиться як процес, у ході якого відбуваються істотні кількісні і якісні зміни в соціальній сфері. При цьому зазначається, що не всі соціальні зміни являють собою розвиток, а тільки такі, при яких одні соціальні явища замінюються явищами більш високого рівня або здійснюється перехід на інший рівень (прогресивний і регресивний розвиток) [3, с. 194-195].

К. Ясперс, оцінюючи соціальну мобільність, писав, що «для однієї людини можлива більша мобільність, для іншої менша. Проте більша мобільність фактично існує лише для небагатьох, і в ній виявляється тенденція до скорочення і до примусового соціального статусу» [5, с. 301].

Для того, щоб пояснити переміщення в параметрах соціального простору П. Сорокін вводить такі поняття, як горизонтальна і вертикальна соціальна мобільність. Під горизонтальною мобільністю розуміють перехід з однієї соціальної групи в іншу, причому групи розташовані на одному рівні суспільної стратифікації. Під вертикальною мобільністю мають на увазі переміщення індивіда з одного прошарку до іншого. Причому залежно від напрямку самого переміщення, можна говорити про висхідну й спадну мобільність, тобто про соціальний підйом і соціальний спад. У свою чергу, і висхідна і спадна мобільність може бути індивідуальною, коли на інший соціальний рівень переміщується окремий індивід, або ж груповою, коли статус змінює вся група, до якої належить індивід. Для того, щоб досягти більш високого статусу, індивід повинен перебороти перешкоди між групами або прошарками. Соціолог Я. Щепанський відзначав, що соціальна мобільність змінює не лише соціальну структуру, але і одночасно призводить до змін у системі цінностей. Це зумовлюється тим, що індивід, переходячи до нового для себе прошарку (класу), повинен долучатися і до системи цінностей цього прошарку (або класу).

З метою кількісної оцінки процесів мобільності в соціології використовують показники швидкості й інтенсивності соціальної мобільності. Етапні праці в розробці теми соціальних переміщень належать американським авторам: С. Ліпсету і Р. Бендіксу, П. Блау і О. Данкелю, Д. Фезерману і Р. Хаузеру, в яких висвітлюються питання, пов'язані з проведенням досліджень, використанням термінології, залученням статистики до обробки емпіричної інформації. Зокрема, на думку П. Блау і О. Данкелю, емпіричне дослідження мобільності має бути зосереджене на аналізі умов, що впливають на професійні досягнення та мобільність в межах конкретного суспільства [4, с. 14].

Л. Сушенцева визначає, що соціальна мобільність постійно призводить до виникнення нерівності індивідів, що відрізняються своїми статусами за рядом підстав, а це і є критерієм соціальної диференціації. Наукові дані про

соціальну мобільність виступають індикатором стану сучасного суспільства. Інтенсивність соціальної мобільності залежить від соціально-економічного розвитку суспільства, тобто уповільнення темпів розвитку викликає й уповільнення соціальної мобільності [4].

Своєю чергою, Л. Лесохіна, розглядаючи професійну мобільність з погляду соціологічного, висловлює думку, що вона явище багатоаспектне. З одного боку – це зміна позицій, зумовлена зовнішніми обставинами (відсутність робочих місць, низька заробітна плата, побутова непорядкованість тощо). У цьому випадку мобільність продиктована необхідністю адаптуватися до реальних життєвих ситуацій. З іншого, мобільність можна розглядати як внутрішнє самовдосконалення особистості, засноване на стабільних цінностях і потребі у самовдосконаленні [1].

Професійна мобільність розглядається як зміна трудової позиції або ролі фахівця, обумовлена зміною місця роботи або професії. За такого підходу у понятті «професійна мобільність» розрізняють об'єктивний, суб'єктивний і характерологічний аспекти.

Об'єктивний аспект охоплює науково-технічні та соціально-економічні передумови, а також сам процес зміни професії. Щодо чинників, які стимулюють професійну мобільність, то акценти перенесені з науково-технічних досягнень на фактори розвитку ринкових відносин, що забезпечують досягнення якісно нового рівня мобільності та професійно-практичної підготовки конкурентоспроможного фахівця.

Суб'єктивний аспект розкриває процес зміни інтересів працівників та акт прийняття рішення щодо зміни місця роботи чи професії, що залежить від таких індивідуальних характеристик людей, як потреби, ціннісні орієнтації, моральні якості та інші визначальні мотиви.

З характерологічної точки зору важливою є схильність людини до зміни предметної діяльності, що дає підстави розглядати професійну мобільність як відносно усталену властивість особистості, як підготовленість або схильність до зміни виду професійної діяльності (працемобільність).

Отже, категорія «мобільність» набуває більш глибокого змісту, що дає усвідомлення того, яку роль може й повинна відігравати мобільність на різних кваліфікаційних рівнях у діяльності фахівця. Якщо людина прагне до зміни суспільства, то особливу увагу вона повинна звернути на соціальні інститути, які регулюють соціальну мобільність індивідів. Якщо ці соціальні інститути з точки зору забезпечення соціальної мобільності дефектні, то ніякі соціальні покращання не принесуть тривалих і глибоких змін.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Лесохіна Л. Н. К обществу образованных людей / Л. Н. Лесохіна. – СПб.: Тускарора, 1998. – 266 с.
2. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / П. Сорокин ; [пер.с англ.; под общ. ред. А. Ю. Соломонова]. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.
3. Социальные технологии: толковый словарь / [отв. ред. В. Н. Иванов]. – М.: Луч ; Белгород: Центр соц.тех., 1995. – С. 194–195.
4. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх

кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: монографія / Л. Сушенцева ; [за ред. акад. НАПН України Н. Г. Ничкало]. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. – 438 с.

5. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Яс перс ; [Пер. с нем]. – 2-е изд. – М.: Республика, 1994. – С. 301.

Ремез Н. Д. (Одеса, Україна)

**СУЧАСНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В
УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС
ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО
ОЦІНЮВАННЯ З ПРЕДМЕТІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ЦИКЛУ**

У тезах розглянуто питання формування критичного мислення в учнів закладів загальної середньої освіти як невід'ємної частини підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, надано методичні рекомендації вчителям закладів загальної середньої освіти щодо форм і методів роботи з формування критичного мислення в учнів під час підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з предметів суспільно-гуманітарного циклу.

Remez N. (Odessa, Ukraine)

**MODERN METHODS OF CRITICAL THINKING FORMING FOR
STUDENTS OF ESTABLISHMENTS OF GENERAL SECONDARY
EDUCATIONAL INSTITUTIONS DURING THE PREPARATION FOR
EXTERNAL INDEPENDENT EVALUATION OF THE SUBJECTS OF
SOCIAL-HUMANITARIAN CYCLE**

In theses the question of critical thinking forming is considered for students of general secondary educational institutions as an essential part of preparation for external independent evaluation, methodical recommendations are given to the teachers of general secondary educational institutions due to forms and methods of work of critical thinking forming for students during the preparation for external independent evaluation of the subjects of social-humanitarian cycle.

Формування навичок критичного мислення у процесі навчання є необхідними завданням сучасного інформаційного суспільства. Під час підготовки до складання зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) випускники закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) стикаються саме з проблемою щодо вміння обробляти інформацію, подану в тестових завданнях, розв'язувати тестові завдання не тільки за допомогою наявних знань та умінь, але й залучаючи принципи, стратегії та процедури критичного мислення.

В Одеському регіональному центрі оцінювання якості освіти (ОРЦОЯО)

ведеться системна робота щодо особливостей підготовки випускників ЗЗСО до ЗНО з методичними об'єднаннями вчителів, зокрема, з предметів суспільно-гуманітарного циклу. Наприклад, на щорічних обласних навчально-методичних семінарах для голів районних (міських) методичних об'єднань учителів з української мови і літератури, історії України, іноземної мови Одеської та Кіровоградської областей «Методичне забезпечення підготовки випускників до ЗНО», «Сучасні тенденції розвитку технологій, методів та форм оцінювання навчальних досягнень учнів. Особливості проведення ЗНО», з метою підвищення ефективності підготовки до ЗНО, розглядаються питання необхідності формування в учнів критичного мислення, зокрема, таких його властивостей, як усвідомленість інформації, поданої в тестових завданнях, самостійність у розв'язанні завдань та формулюванні суджень, уміння аналізувати умови завдань та їх виконання, бути цілеспрямованими, здатними знаходити аргументи і обґрунтовувати їх, уміти контролювати та організовувати свою діяльність.

Також на сайті Одеського регіонального центру оцінювання якості освіти розміщено навчально-методичні матеріали на допомогу учасникам ЗНО, в яких розкрито необхідність навичок критичного мислення для роботи з такими формами тестових завдань, як створення «логічних пар», «логічних ланцюжків» у тестах ЗНО з історії України, української мови і літератури, іноземної мови, розв'язуючи які, учасники ЗНО повинні вміти виділяти суттєві властивості предметів і абстрагувати їх від несуттєвих, знаходити головні зв'язки і відношення речей та явищ навколишнього світу, робити правильні висновки з фактів і перевіряти їх. Для ефективної роботи з текстами та написання власного висловлення учні мають вміти доводити істинність своїх суджень і спростовувати хибні умовиводи, формулювати тези, аргументи і висновки, викладати свої думки послідовно і доказово, тобто мати сформовані навички критичного мислення.

Метод обговорення проблемних ситуацій, евристична бесіда, переосмислення інформації через графічні схеми і таблиці, дослідницький метод, тобто методи проблемного навчання, кожен з яких ґрунтується на трьох фазах – виклику, осмислення та рефлексії, можна вважати найпродуктивнішими у процесі формування критичного мислення у випускників ЗЗСО під час підготовки до ЗНО.

Отже, вчитель, який сам мислить критично, вдало поєднує роботу над предметним матеріалом з розвитком навичок критичного мислення учнів під час підготовки до складання ЗНО, сприяє підвищенню якості освіти учнів ЗЗСО, результативності та ефективності складання зовнішнього незалежного оцінювання з предметів суспільно-гуманітарного циклу.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>
2. Одеський регіональний центр оцінювання якості освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.test-center.od.ua>

3. Терно С. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії): пос. для вчителя / С. О. Терно. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. – 105 с.

Булгакова О. Ю., Михайлов М. (Одеса, Україна – Сідней, Австралія)
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ
«СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ»

У тезах представлені різні теоретичні погляди на характеристику поняття «соціальна взаємодія».

Bulgakova O., Mikhailov M. (Odessa, Ukraine – Sydney, Australia)
THEORETICAL ASPECTS OF THE INTERPRETATION OF THE
CONCEPT OF «SOCIAL INTERACTION»

The theses present various theoretical views on the characteristic of the concept of social interaction.

Social interaction is a system of interrelated actions in cooperation, joint activity, interpersonal relations and business communication, in which the mental features of individuals are revealed. Social interaction, in all its manifestations, depends on the extent causal relationships is optimized in the objective organization; and the psychological qualities allowing individuals to find optimal joint decisions and ways to fulfil the aforementioned by combining individual efforts in joint action.

Interaction, as an integral phenomenon, is interpreted as «exchange of actions», which sees:

a) Incentive (primary stimulus-reactions to communication), clarification of the situation (perception of another person, situation and information), Direct Action, completion (J. Mead);

b) Subjective sense of actions, installation on the action of others and the effect in response (M. Weber);

c) Exchange of behavioral reactions in the situation, as a result of the amount of rewards and losses connected with the exchange of actions, their control (J. Chormans);

d) Interpersonal interactions, formed by individual actions, which distinguish such elements as activists, objects of action, norms of interaction organization, the values of participants and the situation of action (T. Parsons);

e) Contacts – spatial, mental (mutual interest), social (joint activity), aspiration to get a reaction in response from the partner, realization of social relations through the system of interrelated actions (I. Shchypansky);

f) Phenomena belonging to the sphere of emotion (solidarity, tension, consent/demonstration of antagonism, creation of tension, disagreement), sphere of staging/problem solving (request of information, statement of opinion, etc. (R.Bails);

g) Social situation (official events, formal contacts at work and in the sphere of service, asymmetric situations of study and guidance, conflicts, negotiations, discussions, interaction with close people and occasional episodic meetings with friends), to which these are the signs of people, place, time, character of Action (M. Argayl).

The interaction structure as an activity exchange contains structural components of action: a) An incentive (the first incentives to communicate); b) Clarification of the situation (perception of another person, situation and information); c) Direct action; d) Completion [4].

I. Shchepansky singled out the following structural elements of social interaction: a) Spatial contact; b) Mental contact (mutual interest); c) Social contact (joint activity); d) Interaction as an attempt to get reaction in response by the partner; e) Social relation as a mutually associated system of action). These elements inherently reproduce the stage of interaction development [5].

The problem of social interaction was successfully investigated in psychological science. By R. Beylzom [1], the interaction contains phenomena belonging to the sphere of positive/negative emotions (solidarity, tension, the consent/demonstration of antagonism, the creation of tension, disagreement), areas of staging/problem solving (Request for information, request to express your opinion, requests about indication/suggestion, indication, opinion, orientation of others). Six categories are associated with actions directed on tasks fulfillment, others assess interpersonal relationships.

The Diadna interaction (Theory of interaction of results of J. Thibault and G. Kelly [7]) consists of elements such as: a) Exchange of behavioral reactions within a certain situation; b) The result as the amount of rewards and losses associated with the exchange of actions; b) Monitoring of rewards and losses.

M. Argayl [6] sees social interaction such as: a) social situation; b) people; c) place and time of action; d) the character of action. The typical social situations of M. Argayl follow: a) official societal events; b) formal contacts at work and in the service sphere; c) training, management (asymmetric situations); d) conflicts and negotiations; d) group discussions. It also refers to the personal interaction with close people and the occasional episodic meetings with acquaintances. In the discourse of M. S. Kagana [3], communication relating to the situation of interaction, outlines the functional-targeted situations of communication (beyond interaction, in cooperation, attracting the partner to an experience, and values of the initiator to communication, in attracting the initiator of communication to the values of the partner) and relevant types of communication (maintenance of subject activity, for the benefit of communication, attracting another to its values, joining values of another), we can, by conducting a certain analogy between interaction and communication, indicate such components of social interaction as an object of activity and attracting partners to the experience and values of another.

In a sustainable definition, the notion of «interaction» is a philosophical category, which reproduces the idea of mutual influence and mutual conditionality of objects (subjects), their fundamental importance for existence and structural organization system [1].

The above contains, as we see, an indication on the sign of reciprocity, which in turn contains the equality of rights and responsibilities, uniting the figures in accordance with a certain set of norms and rules of conduct, understanding of the common task.

From the above, it is evident that social interaction in all its forms depends on the extent of causal relations in its objective organization; and the psychological properties of the figures that ensure their ability to find an optimal common solution and ways of its fulfillment by combining individual efforts in joint action.

Our generalizations are presented in the following definitions: Social interaction is the communication between entities and their transformation during the task, regulated by social-role relations of the Social Institute and the relations between social groups [2].

Thus, social interaction is an integral concept, as all its forms depend on the extent of causal relations in its objective organization; and the psychological properties of the figures that ensure their ability to find an optimal common solution and ways of its fulfillment by combining individual efforts in joint action.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Andreeva G. M. Sociology. 3rd Edition M.: Science, 1994. Page 325
2. Bulgakov O. U. Psychological foundation of social interaction//scientific Bulletin of the South-Ukrainian National Pedagogical University. K. D. Ushinsky (works of Sciences). № 1-2. Odessa, 2014. Page 17-25.
3. Kagan M. S. Mir Obhenija: Problems of inter-subjective relations. Moscow, Politizdat, 1988. Page 319.
4. Mead J. D. Favorites. Translations. Institute of Scientific Information on social Sciences of the Russian Academy of Sciences (ИНИОН РАН). Moscow, 2009. Page 290.
5. Szczepański I. Elementary notions of Sociology. Translation from Polish. Moscow, Progress, 1969. Page 240.
6. Argyle M. The Psychology of interpersonal behavior. London: Penguin Books Ltd., 1972. Page 280.
7. Thibaut J. W., Kelley H. H. The Social Psychology of Groups. New York. John Wiley & Sons, 1959. Page 303.

Нікон Н. О. (Одеса, Україна)

ПЕРФОРМАТИВ ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ

Стаття присвячена розгляду феномена перформативності в соціальній дії і поданню сучасних підходів до цієї проблеми.

Nikon N. (Odessa, Ukraine)

PERFORMATIVE AS A FORM OF SOCIAL ACTION

The article aims at considering the phenomenon of performativity in the social action and at presenting modern approaches to this problem.

У динамічно мінливому світі актуалізується питання визначення змін в соціальній реальності, разом з базовими підсистемами суспільства трансформується і система соціальної дії. Система соціальної дії забезпечує стабільність і функціональне різноманіття соціальних практик, а структурні перетворення, що відбуваються в ній, змінюють і процес генерування смислів, це актуалізує вивчення «соціальної дії».

Соціальна дія виконується в конкретній соціальній ситуації і її миттєве обрамлення вказує на те, як його потрібно розуміти. До важливих факторів у генезі соціальної дії відносяться простір і час, які і визначають його історичний і культурний характер. Соціальна дія базується на інкорпорованому знанні і утворюється в мовних і сюжетних іграх. Вона виражається в жестах, формується в процесі здійснення і не піддається зведенню до цілераціональності і функціональності, оскільки експресивна і має ігровий характер. Соціальна дія вписана в структури влади і взаємовідносин, які надають на неї вплив, вона пов'язана з системою цінностей, образом сучасності і ієрархічно структурована. Соціальна дія має свою основу в інкорпорувати практичному знанні, яке отримують міметично, а її перформативність формує соціальні відносини і зв'язки [1]. Навчаються соціальної дії міметично, за допомогою соціального контексту встановлюються відносини з іншими людьми і їх діями. Жодна соціальна дія не тотожна іншій, тим не менш, соціальні дії співвіднесені одна з однією і подібні одна одній. Але для інсценування соціального дійства (створення нових інсценувань з урахуванням соціальних ситуацій і композицій) необхідно перформативне знання. Як міметичне знання воно має тілесну природу і тісно пов'язане з чуттєвими процесами, здобувається, коли людина бере участь в сценічному виконанні соціальної дії і відчуває, як інші люди діють в соціальних сценах. Уподібнюючись соціально організованому зовнішньому світу, людина за допомогою органів почуття і уяви переводить його у внутрішні образи, власні уявлення. Завдяки уяві при інсценуванні і поданні соціального виникають ігрові елементи, вони характерні для ігрової серйозності, що зберігає певні межі, і тому пов'язують воедино загальність правил і добровільність [1].

У соціально-філософській думці можна знайти приклади дискурсу про «акти», які співзвучні теорії перформативності і дії, «мовні акти» Джона Остіна, а також Джона Серля, які не тільки відносяться до розмовних відносин, але створюють моральні зобов'язання між співрозмовниками; теорія дії, яка старається зрозуміти, що «робити» передує будь-яким заявам «повинен зробити»; феноменологічні теорії дії, що пояснюють, яким чином

агенти соціуму конструюють соціальну реальність через мову, жести і символічні соціальні знаки, перформативна теорія гендеру Джудіт Батлер, в якій показує соціально і політично сконструйований характер гендеру, і ця сконструйованість виражається саме через перформативність.

Перформатив – це дія, але дія, вчинена в певний час, в певному місці, в певних обставинах, що означає, разом з тим, закріплення за дією якоїсь повторюваності, необхідної для її закріплення, ритуального характеру. Перформатив пов'язують не тільки з соціально-культурними конвенціями, прийнятими в суспільстві, але також відзначають, що існування таких перформативів підкріплюється повторюваністю, постійною відтворюваністю, яка тим самим легітимізує перформативні структури. Наприклад, в даний час поняття перформативність використовується при аналізі структур ідентичності – гендерної расової, етнічної, класової приналежності і т.д. Важливим аспектом перформативної теорії є прагнення пояснити, як відбувається зміна ідентичності. Дж. Батлер вказує, «парадоксальним чином, переосмислення ідентичності як слідства (effect), тобто як виробленого або породженого відкриває можливості «дій» (agency), які непомітно перекриваються, якщо типи ідентичності розглядаються як предзадані і незмінні. Якщо ідентичність розуміється як наслідок, то це означає, що вона не є ні фатально зумовленою, ні абсолютно штучною і довільною» [5, с. 147]. Якщо ідентичність розуміється як практика, а точніше як практика означування, тобто вважається, що прийняті в даній культурі ідентичності формуються в результаті «обумовленого правилами дискурсу, який вбудовується в всепроникні щоденні акти означування», то механізм зміни ідентичності вміщений в «практиці повторного означування» [5, с. 145]. При цьому перформативні акти не тільки створюють ідентичність дійової особи, але конструюють ідентичність як підпорядковану ілюзію, об'єкт віри. Також перформативні акти дають можливість руйнувати сформовані дихотомії: з одного боку, суспільство задає рамки для конструювання ідентичностей, але, з іншого боку, перформативні акти дозволяють людині висловлювати себе, нехай навіть і шляхом порушення загальноприйнятих норм.

Таким чином, через концепцію перформативності стають очевидними зміни, що відбулися в структурній організації суспільства. Перформативність – важлива умова генезису соціального. Перформативність соціальної дії означає, що соціальна поведінка здійснюється в тілесних інсценуваннях і уявленнях, значення яких не зводиться ні до інтенціональності, ні до функціональності. Соціальність знаходиться всюди, і не тому, що вона все охоплює, а тому, що йде звідусіль. Соціальність формується, зводячи воедино перформативне тіло, мову як дію, вчинок як тілесне виконання, ритуал як перформативну дію, міметичне придбання перформативного знання, досвід простору в розвитку: тіло, рух, глобалізація, ритуал і час, ритуальна практика, ритуал і релігія, ритуал і право. Перформативність дає суб'єкту можливість виражати себе своїм способом, а також відкрита для трансформацій і змін, що диктуються культурною та історичною ситуацією.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Вульф К. К. генезису соціального. Мимезис, перформативність, ритуал. 2009. – URL: <http://scibook.net/sotsiologii-pervoistochniki/genezisu-sotsialnogo-mimezis-performativnost.html>
2. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. М.: Интрада, 1998. 256 с.
3. Купченко Ю.А. Перформативные формулы как генераторы более крупных контентов (на материале юридического дискурса). *Критика и семиотика*. 2013/1(18). С. 65–72.
4. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. М.: Политиздат, 1992. 543 с.
5. Butler Judith. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. N.Y., L.: Routledge, 1990.

Калюжна Є. М. (Київ, Україна)

**ФЕНОМЕН ТРИВОЖНОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ ТА ЙОГО
РЕКОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ**

У статті зосереджено увагу на актуальності переосмислення поняття тривоги в психології. Показано результати аналізу психологічної структури особистісної тривожності як функціонально детермінованого явища.

Kaluzhna E. (Kyiv, Ukraine)

**PHENOMENON OF ANXIETY IN PSYCHOLOGY AND ITS
RECONCEPTUALIZATION**

In the article attention is focused on the actuality of interpretation to the concept of anxiety. It is demonstrated the results of the analysis of the psychological structure of personality anxiety as a functional deterministic phenomenon.

На сьогодні у вітчизняній науці підтверджено той факт, що будь-які перетворення у системі внутрішніх характеристик особистості у процесі її психічної активності завжди функціонально обумовлені (Г. О. Балл, Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, О. П. Саннікова, В. А. Семиченко, Л. В. Сохань та ін.). Водночас, існуючі на сьогодні тлумачення тривожності як властивості особистості, зосереджують увагу переважно на її чинниках та наслідках, аніж на функціональних складових. У психології дійсно бракує досліджень, спрямованих на визначення тих структурних детермінант особистісної тривожності, що є носіями її функціонального значення. Відсутність досліджень, у яких здійснюється спроба експлікації та якісного аналізу функцій тривожності на всіх рівнях психічного функціонування особистості, не дозволяє сформулювати цілісного уявлення про сутність феномена тривожності як інтегральної особистісної властивості.

Можемо констатувати, що феномен особистісної тривожності потребує «концептуальної реабілітації», тим самим окреслюючи коло конкретних дослідницьких завдань. Припускаємо, що явище тривожності евристично корисно розглянути не в контексті категорій «норма» і «патологія», а як показник ефективності психологічного функціонування особистості та особливостей її індивідуального розвитку. Розглядаючи кожний прояв тривожності не тільки як «реакцію» але й «акцію», можна здійснити спробу проаналізувати особистісну тривожність на предмет наявності в ній функціональних складових.

Зосереджуючи свій інтерес на функціональному аспекті генези тривожності, ми посилаємось на теоретичне положення Б. С. Братуся (1997) щодо того, що будь-яке психічне утворення можна проаналізувати на трьох рівнях його функціонування: психофізіологічному, індивідуально-психологічному та особистісному.

Керуючись необхідністю створення концептуальної моделі функціональної організації тривожності, представленій інтегральною сукупністю її функціональних детермінант, ми спираємось на фундаментальні положення про структуру особистості та її взаємозв'язки з діяльністю (О. М. Леонтьєв, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн), системний підхід до вивчення особистості як суб'єкта життєдіяльності (Г. О. Балл, М. Й. Боришевський, Г. С. Костюк, Б. Ф. Ломов, В. Ф. Моргун, Т. М. Титаренко), теорію і практику психолого-педагогічного дослідження (Л. Ф. Бурлачук, С. Д. Максименко).

Важливого значення у контексті дослідження механізму тривожності набуває вихідне положення діяльнісного підходу, згідно з яким «якісність» та активуючий потенціал психічних утворень, їх можливості в усвідомлюваній регуляції діяльності особистості визначаються (розкриваються й обмежуються) діапазоном та ієрархією її цінностей і потреб. Апелюючи до функціонального аспекту тривожності, ми виходимо з того, що функції особистісної тривожності (на психофізіологічному, індивідуально-психологічному та особистісному рівнях), якщо розглядати їх в якості складових її внутрішньої структури, виступають функціональними детермінантами динамічної інтеграції цієї структури у стійкий функціональний патерн.

Аналізуючи структуру тривожності як інтегративну сукупність її функціональних детермінант, ми виходимо з того, що психологічний механізм тривожності як функціонально-детермінованого утворення розгортається у межах діяльнісної тріади «мета – зусилля – результат». Ґрунтуючись на позиціях структурного детермінізму, ми визначаємо особистісну тривожність як інтегральну функцію адаптаційної самоактивації, доцільність, цілеспрямованість і результативність якої виступають якісними показниками (критеріями) ефективності психологічного функціонування особистості.

Підсумовуючи, зазначимо, що особистісна тривожність як психологічний феномен є складним функціонально-детермінованим

утворенням, яке фіксується на психофізіологічному, індивідуально-психологічному та особистісному рівнях психічної активності та демонструє схильність особистості до антиципації найбільш релевантних для її самооцінки «загроз». Припускаючи, що індивідуальний рівень тривожності особистості де термінується та підтримується ступенем її адаптаційної самоактивації, ми вважаємо продуктивним шляхом попередження явища дезадаптації не зниження надлишкового активаційного потенціалу тривожності, а доцільне його спрямування.

Шибко О. І. (*Маріуполь, Україна*)

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

У тезах на основі відповідального підходу запропонований девіз української національної ідеї: «Ми відповідальні за свою свободу, єдність і соціальний прогрес».

Shybko O. (*Mariupol, Ukraine*)

THE UKRAINIAN NATIONAL IDEA AS A SOCIAL RESPONSIBILITY

In theses on the basis of a responsible approach the motto of the Ukrainian national idea is offered: «We are responsible for the freedom, unity and social progress».

Проблемою національної ідеї переймалися у свій час видатні діячі української культури: М. Грушевський, Д. Донцов, М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Куліш, М. Максимович, О. Потебня, І. Франко, Т. Шевченко. І сьогодні проблема української національної ідеї не втратила своєї актуальності, про що свідчать численні публікації українських вчених. У розробку тих чи інших аспектів цієї проблеми свій внесок зробили Ю. Бадзь, Ю. Бендар, Б. Гаєвський, М. Головатий, Л. Головешко, О. Забужко, Ю. Ілленко, Г. Кас'янов, П. Кононенко, Р. Марченко, В. Шевчук, Г. Щокін.

Український народ пройшов довготривалий шлях розвитку форм соціальної відповідальності: від колективної (Трипільська культура) до етнічно-класової (Київська Русь) і національно-класової (XIX – початок XX ст.) [3, с. 146]. Впродовж останнього тисячоліття українському народу довелося пережити трагічні сторінки своєї історії – монголо-татарську навалу, польсько-литовське, австро-угорське, російське панування, втрати власної державності у XIУ, XVІІІ та XX століттях. Народ не корився гнобленню, він об'єднував свої соціальні сили, підіймався на боротьбу за свою свободу і незалежність, за право створення і розбудови національної суверенної держави.

З Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року (1427-12) розпочалася новітня історія українського народу. Головним завданням суспільства Конституція України визначила розбудову суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави [1, с. 3]. Засобом (умовою) досягнення всіх соціальних цілей є соціальна відповідальність як всезагальний фактор самоорганізації суспільства [2, с. 93], тому об'єктивно постала проблема створення цілісної системи соціальної відповідальності, здатної перетворити посттоталітарний соціум у сучасне постіндустріальне демократичне суспільство.

Сотні років гноблення з боку північних і західних держав не могли не позначитися на свідомості українців, але особливо деформуючу роль в свідомості людей відіграла тоталітарна держава ХХ століття – СРСР, в якій пропагувалися ідеї всенародної власності на засоби виробництва, злиття усіх націй у єдину спільність – радянський народ.

В СРСР власністю, і насамперед, на засоби виробництва, володів і розпоряджався партапарат, тому це була групова, приватна форма власності, а не суспільна, на чому наполягають прибічники соціалізму. Навіть з точки зору здорового глузду неймовірним виглядає твердження про суспільну власність там, де народ відчужений від засобів виробництва, позбавлений права приймати рішення з питань володіння, розпорядження і користування власністю. Відчуження людини від власності призвело до деформації економічної, політичної, правової, моральної та інших сфер суспільства. Руйнівним наслідком цього відчуження стала втрата людьми таких якостей особистості як активність, заповзятливість, творче ставлення до справи, спроможність самостійно мислити і приймати відповідальні рішення.

Всенародна держава виявилася тоталітарною державою, в якій беззастережно панувала партійна бюрократія. Вона підім'яла під себе всі структури суспільства, включаючи ради, тому, строго кажучи, Радянська влада стала тим камуфляжем, з допомогою якого партійна номенклатура безкарно здійснювала свої злочинні наміри проти народу. Партапарат став тим стрижнем, на якому засновувалися усі соціальні інститути суспільства. Групові, приватні інтереси червоної бюрократії подавалися в ідеологічній упаковці «всенародних інтересів». Безнаціональний радянський народ з допомогою репресивних методів позбавлявся рідної мови, звичаїв, традицій, релігії, національної культури в цілому. Україна не була винятком цієї варварської, антигуманної практики соціалізму.

В соціальній практиці денаціоналізація народу відбувається через денаціоналізацію особистості. Відлучення особистості від рідної мови, народних звичаїв і традицій призводить до відчуження національного підсвідомого. У психіці кожної людини є глибинні структури, що зберігають колективне підсвідоме – архетипи, які містять в собі культурний досвід минулих поколінь (К. Юнг). Кожний народ має свої архетипи, які визначають особливості світогляду, поведінки та діяльності індивідів. Таким чином, денаціоналізація призводить до руйнації культуротворчого процесу, до кризи людини і культури, нищить духовні основи суспільства.

Денаціоналізація окремого народу для світової культури означає втрату однієї із форм загальнолюдської культурної спадщини, тому що не існує культури світової без конкретних національних культур.

Українська держава розпочала практичне реформування всіх підсистем суспільства, вирішуючи задачі, обумовлені потребами соціально-економічного розвитку. На жаль, процес реформування відбувається без наукової програми розвитку суспільства, без чіткого визначення цілей і засобів досягнення цілей соціальних перетворень.

Будь-яка соціальна практика потребує відповідного ідеологічного обґрунтування. Насамперед, необхідно побудувати ідеальну модель результату практичної діяльності. Основоположним принципом побудови такої ідеальної моделі, а отже, і головним принципом законотворчості у державі є національна ідея, яка сповна розкриває свій зміст у національно-державницькій ідеології. А в Конституції України прописано, що «жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова» [1, ст. 5].

Вірогідний варіант національно-державницької ідеології, як необхідного атрибута успішного функціонування і розвитку України, базується на українській національній ідеї, девіз якої можна сформулювати на основі відповідального підходу: *«Ми відповідальні за свою свободу, єдність і соціальний прогрес»*. Слід підкреслити демократичність девізу української національної ідеї, який підкреслює відповідальність за долю нації кожного громадянина держави (незалежно від етнічного походження), а не лише владних структур, що притаманне посттоталітарній патерналістській свідомості багатьох людей.

В Україні проживають десятки етносів (націй і народностей) і у кожного з них є свої специфічні потреби та інтереси. Та й самі етнічні українці мають суттєві відмінності, пов'язані з історичним минулим: Західна Україна впродовж тривалого часу була у складі Австро-Угорської імперії, Східна Україна – сотні років в складі Російської імперії, що не могло не призвести до певної модифікації ментальності українців. Але безсумнівною складовою ментальності всіх українців була і є потреба у вільному розвитку своїх сутнісних соціальних сил, а звідси й потреба створення суверенної національної держави як необхідного засобу (умови) вирішення проблеми соціального розвитку.

Здобуття свободи передбачає адекватну відповідальність всіх громадян, але особливо велику відповідальність за долю нації і держави несуть представники політичного керівництва, які контролюють матеріальні і фінансові ресурси суспільства. Якщо проаналізувати якісний склад Верховної Ради України, то можна дійти невтішного висновку, що справжніх політиків-державників серед них не більше кількох десятків. Переважна більшість депутатів – люди, які прийшли до влади заради здійснення своїх бізнес-проектів, байдужі до інтересів людей і суспільства в цілому. Правий був Гегель, коли стверджував, що кожний народ має ту владу, на яку заслуговує: громадяни України добровільно делегували депутатам владні повноваження. Перед громадянським суспільством, що формується в Україні,

постала важлива задача політичної просвіти і виховання українців та створення механізмів контролю і покарання політиків, які порушують вимоги Конституції України і закони держави.

Недолуга соціально-економічна політика влади призвела до небезпечного для долі незалежної України різкого розшарування суспільства на дуже багату меншість і дуже бідну більшість населення. Справжньою національною ганьбою є те, що нині Україна визнана найбіднішою країною Європи, а мільйони українців вимушені виїжджати за кордон на заробітки. Надмірно низька вартість робочої сили, що не відповідає сучасним економічним нормам, означає надексплуатацію найманої праці, яка дозволяє великому капіталу отримувати надприбутки. В перспективі це загрожує соціальною катастрофою, схожою на ту, що відбулася у 1917-1921 рр.: Україна може знову зникнути з політичної мапи світу як незалежна держава.

Окрім внутрішньої загрози для існування державності України виникла у 2014 р. й зовнішня небезпека – розв'язана кремлівською верхівкою гібридна війна Росії проти України, складовою частиною якої є війна інформаційна. Пропагандистський апарат імперії витрачає мільярдні суми для дезінформації свого народу, населення України й усього світового співтовариства.

Щоб подолати внутрішні і зовнішні загрози для існування незалежної держави, українському народу потрібно об'єднатися під прапором національної ідеї. Українська національна ідея, як інтегративний фактор, буде сприяти формуванню і розвитку громадянського суспільства; вона об'єднає активних, свідомих і відповідальних представників усіх націй і народностей, що проживають в Україні, створивши єдину українську політичну націю. Соціальною основою громадянського суспільства є середній клас, який у розвинених країнах складає більшість населення, що є гарантом дієвості закону і демократії. Середній клас, з одного боку, протистоїть намаганням великого бізнесу до здобуття надприбутків за рахунок надексплуатації народу, з іншого – протистоїть екстремістським угрупованням у їх спробах руйнування соціальної системи. В цілях самозбереження держава повинна стримувати тенденції монополізації великого капіталу, обмежувати його вплив на суспільні процеси і всіляко підтримувати розвиток малого і середнього бізнесу як економічної основи громадянського суспільства.

Стратегічна задача прискорення соціально-економічного розвитку українського суспільства зумовлює необхідність реформування всієї сукупності суспільних відносин. А якщо суб'єктом суспільних відносин є особистість, то процес охоплення кожного члена суспільства у всіх підсистемах новими, відповідними потребам соціального прогресу, відповідальними зв'язками, процес перетворення цих зв'язків відповідальності у всезагальність, тотальність буття людей являє собою тим самим процес реформування суспільних відносин. З розуміння структури як сукупності сталих зв'язків об'єкта, які забезпечують цілісність і тотожність самому собі, випливає, що перетворення в соціальну практику нової системи

відповідальності є засобом (умовою) реформування суспільства з ціллю досягнення якісно нового рівня життя всіх громадян України.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Конституція України. – Харьков: Парус, 2005. – 64 с.
2. Шибко О. І. Система соціальної відповідальності / О. І. Шибко // Схід. – 2016. – № 2 (142). – С. 92–99.
3. Шибко О. І. Сутність української національної ідеї / О. І. Шибко // Схід. – 2011. – № 4 (111). – С. 145–149.

Онофрейчук Н. В., Глушук С. П. (Одеса, Україна)

**КУЛЬТ ЯКОСТІ І БІЗНЕСУ – ОСНОВА ЯКОСТІ СУСПІЛЬСТВА
ТА ЕКОНОМІЧНОГО УСПІХУ КРАЇНИ**

Якість суспільства формується на виробництвах, в колективах підприємств, суттєво впливає на економічний стан країни. Створення умов культу якості і культу бізнесу є основою якісного суспільства та економічного розквіту країни.

Onofreychuck N., Glushchuk S. (Odessa, Ukraine)

**PROMOTION OF QUALITY AND BUSINESS IS FOUNDATION OF
A HIGH-QUALITY SOCIETY AND AN ECONOMIC
WELL-BEING OF A COUNTRY**

The quality of society is formed on production facilities by working class people and has severe impact on a country from economic stand point. Creating wide-speed cult following around it is foundation of a high-quality society and an economic well-being of a country.

Четверта промислова революція, до якої підійшло людство, характеризується стрімким впровадженням хвилі відкриттів науки і техніки, які щоденно вражають нас новими досягненнями. Це – роботи, дрони, літаючі автомобілі, розумні квартири, міста, заводи, технології надшвидкої обробки великих масивів інформації, інтеграція реального і віртуального світів, у яких спілкування відбувається між людиною і пристроєм, можливість управління процесами завдяки спілкуванню через інтернет між пристроями, 3D-друк, який здійснив революцію в підходах до проектування виробів та технології їх виробництва, відкрив можливості вирощування надскладних деталей та їх з'єднань, вніс неоціненний вклад в медицину в сфері виготовлення імплантатів, проводяться досліді з вирощування живої тканини. Якість у всіх її проявах тут набуває особливого значення. За результатами досліджень компанії TUV Rheinland споживчого ринку якість серед вимог до продукції займає перше місце.

З огляду на сказане, щоб утриматись на ринку, компанії мають своєчасно пропонувати споживачам найсучаснішу продукцію

неперевершеної якості, яка викликає не тільки задоволення споживача, а й його захоплення.

Доведено, що якість продукції і якість суспільства тісно пов'язані між собою, активно впливають одна на другу. В спеціалізованих виданнях періодично пропонуються моделі «піраміди якості», правда, конструкції яких часто мають протилежні напрямки: основа – якість суспільства, вершина – якість продукції і навпаки: основа – якість продукції, вершина – якість суспільства. В першому випадку якість суспільства обумовлює якість підприємства, впливаючи на досконалість процесів його організації і діяльності через досягнення науки і техніки, рівень освіти, інформаційне поле, політично-правову систему, і в першу чергу, обізнаний, професійно підготовлений, вихований суспільством персонал.

Якість підприємства обумовлює відповідну якість процесів розробки та проектування виробів, підготовки та організації виробництва, технологічних процесів виготовлення продукції, наявність або відсутність передових технологій, методів контролю, якість матеріалів та комплектуючих виробів, досконалість устаткування, засобів виміральної техніки, якість організації робочих місць, охорони праці, компетентність, можливість навчання та професійного росту персоналу, його мотивація тощо.

Відповідно до рівня підготовки процесів на підприємстві забезпечується якість виготовленої продукції (конструкція, виготовлення, контроль, експлуатаційні показники, сервіс). Ніби дійсно так – у високорозвинених країнах є більше можливостей забезпечити якісне виготовлення продукції.

У другому випадку, де процеси розглядаються в зворотному напрямку, теж є логіка та здоровий глузд. Виходячи з висловлювання Демінга – для того, щоб вижити, якість треба безперервно поліпшувати, незалежно від стану нижніх поверхів першої піраміди, треба робити все можливе й вишукувати шляхи для удосконалення та підвищення якості продукції. Ставити вимоги та здійснювати вплив на стан інфраструктури, устаткування, оснащення, засобів виміральної техніки, організацію робочого місця, якість заготовок, матеріалів та комплектуючих і вчасність їх поставки, модернізацію та удосконалення технологічних процесів виготовлення продукції, її обслуговування після реалізації, необхідність в навчанні, підвищенні компетентності персоналу, його обізнаності і вмотивованості. Основною рушійною силою тут має бути персонал, як основний скарб підприємства – носій знань процесів виготовлення продукції, і, що особливо важливо, носій неявних або скритих знань, які неможливо формалізувати й зберегти документально, а можна тільки отримати через досвід, набутий в співпраці з спеціалістами. Крім того, персонал є носієм основних, формуючих стан суспільства, поглядів, правил та настроїв. Якщо його активна діяльність з покращення якості продукції та процесів її виготовлення супроводжується позитивними результатами, підтримується керівництвом компанії, це мотивує людей до подальшого самовдосконалення в роботі, створює сприятливий психологічний клімат на підприємстві, впливаючи

опосередковано і на стан суспільства в цілому, формуючи його якість. Таким чином замість піраміди якості правильно було б розглядати *пісковий годинник якості* [1], тобто якість суспільства через освічений підготовлений, вмотивований персонал впливає на якість продукції і процеси виробництва, а якість продукції через культуру виробництва та той же персонал впливає на культуру та стан суспільства. З'єднувальним елементом, через який відбувається перетік однієї якості в другу і навпаки, є *персонал*. Тому особливо важливо звернути увагу на відповідну підготовку тих, хто створює якість, – персонал. Для цього підприємство застосовує відповідну систему мотивацій: поліпшує умови праці, створює систему стимулів для покращення її результатів, постійно дбає про набуття, збереження та розповсюдження необхідних знань. Розглянуте є вкладом підприємств в забезпечення якості їх продукції завдяки персоналу та поліпшення через той же персонал якості суспільства як його частки.

Зважаючи на те, що до приходу на підприємство персонал, включно топ-менеджмент, навчається і разом з тим виховується в навчальних закладах різного рівня освіти, необхідно використати цю можливість системи освіти, щоб прищепити майбутнім працівникам правильне відношення до якості своєї роботи, дати основоположні уявлення про управління якістю продукції та процесів її створення. І чим раніше таке навчання буде впроваджене, тим значимішим буде ефект його впливу на якість виробництва, на якість суспільства, в тім числі і на якість самої освіти. Тобто, знання з управління якістю продукції і процесів її створення необхідно отримувати до початку трудової діяльності – в закладах профтехосвіти і коледжах. Сьогодні відкриті для цього додаткові можливості – іде перебудова освіти в середній школі, і певно було б доцільним в випускних класах, коли починається спеціалізація, викладати предмет «Управління якістю», створюючи таким чином в економічній битві країни за процвітання та добробут нації *культ якості*, згідно якого: управлінню якістю вчать; всі сфери життєдіяльності суспільства зорієнтовані на кращі зразки в своїй галузі; досягнення в сфері якості передаються, розповсюджуються та рекламуються всіма доступними методами.

Звісно, що для перемоги і суттєвих досягнень в економічній сфері, поряд з культом якості в країні має культивуватись ще й *культ бізнесу*, особливо малого й середнього. Понад 60% новацій ХХ-го століття створено незалежними винахідниками й невеликими компаніями, серед них винахід літака, кондиціонера та ін. Тому будь-яке починання повинне вітатись, підтримуватись, стимулюватись. І тільки сполучення цих двох культур може привести до бажаних результатів: економічного розквіту України та забезпечення добробуту кожного українця.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Новые и нетрадиционные технологии в ресурсо- и энергосбережении: Материалы междунар. научно-техн. конф. 26–29 сентября 2018г., г. Одесса. Одесса: ОНПУ, 2018, 208с.

Щербакова О. В., Сторож В. В. (Одесса, Україна)

ВПЛИВ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ ОСОБИСТОСТІ НА ВИБІР СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТІ

В тезах розглядається природа психологічного феномену емпатії та поняття стратегій поведінки в конфлікті. Проведене психодіагностичне дослідження у рамках даної теми, дозволяє нам описати їх взаємозв'язок та зробити певні висновки.

Shcherbakova O., Storozh V. (Odessa, Ukraine)

THE INFLUENCE OF THE PERSONALITY EMPATHY DEVELOPMENT LEVEL ON THE CHOICE THE STRUCTURE OF BEHAVIOR IN THE CONFLICT

The thesis examines the nature of the psychological phenomenon of empathy and the concept of strategies of behavior in the conflict. A psychodiagnostic study conducted with in the frame work of this topic allows us to describe their interrelationship and make certa in conclusions.

На сьогоднішній день найважливішою специфічною рисою міжособистісних відносин є їх емоційна основа. Міжособистісні відносини виникають і складаються на основі певних почуттів, що народжуються у людей по відношенню один до одного. Враження, що виникають при сприйнятті іншої людини, відіграють важливу регулятивну роль в спілкуванні і розумінні. Особливе місце відводиться емпатії як здатності емоційно відгукнутися на проблеми іншої людини, сприяє збалансованості міжособистісних відносин, робить поведінку людини соціально зумовленою, виступає як механізм зіткнення з психологічним простором іншої людини, як спосіб розуміння специфіки психологічного простору іншого.

Поняття «емпатія» набуло поширення в психологічній літературі на початку 50-х років ХХ століття. Емпатія (від грецького *empathēia* – співпереживання) – розуміння емоційного стану, проникнення – відчуття в переживання іншої людини [2].

Розглядаючи теорії емпатії різних психологічних напрямків, можна сказати, що сучасна психологічна наука має декілька поглядів на природу цього феномену. З позицій першого підходу, емпатія розглядається як процес або стан (О. Сопіков, І. Юсупов, Т. Райк); для другого підходу характерним є уявлення про цей феномен як про здатність чи стійку властивість особистості (М. Муканов, В. Лабунська, О. Саннікова). У межах другого підходу існує тенденція по-різному ставити акценти у визначенні поняття «емпатія»: деякі дослідники розглядають її в контексті моральних почуттів (Т. Гаврилова, Ю. Гільбух, В. Шадриков); інші роблять акцент на тому, що емпатія відіграє центральну роль у гармонізації міжособистісних стосунків (В. Абраменкова, В. Агеев, Ю. Гіпенрейтер); багато дослідників вважають її джерелом

альтруїзму, підтримуючої поведінки (Є. Ільїн, В. Колпачников, М. Яницький) [3].

Емпатія є одним з механізмів регуляції міжособистісних конфліктів. Міжособистісний конфлікт – це одна з форм міжгрупових і міжособистісних відносин, породжувана внутрішніми протиріччями і суперечностями з середовищем, що виражається в суб'єктивному взаємному сприйнятті людьми один одного, прийнятті та покладанні відповідальності за виникнення і вирішення конфліктної ситуації [1].

Головну роль в протіканні та подальшому розрішенні міжособистісного конфлікту відіграє конфліктна поведінка, що визначається такими стратегіями як: змагання (конкуренція) – прагнення домогтися своїх інтересів на шкоду іншому; пристосування – принесення в жертву власних інтересів заради іншого; компроміс – угода на основі взаємних поступок; пропозиція варіанту, що знімає виникле протиріччя; уникнення – відсутність прагнення до кооперації і відсутність тенденції до досягнення власних цілей; співробітництво – учасники ситуації приходять до альтернативи, яка повністю задовольняє інтереси обох сторін [3].

На основі розглянутих психологічних феноменів нами проведене емпіричне дослідження, яке було спрямоване на визначення взаємозв'язку між емпатійними здібностями особистості і вибором певної поведінкової моделі в конфліктній ситуації.

В рамках даної роботи було дібрано комплекс психодіагностичних методик, адекватних предмету дослідження:

- 1) «Методика діагностики рівня емпатійних здібностей» (В. В. Бойко).
- 2) Опитувальник Кеннета Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів» (адаптований Н.В. Грішиною) [1].

Вибірку дослідження склали студенти Одеського національного медичного університету, медичного факультету № 3 за спеціальністю «Психологія», віком від 18 до 22 років у кількості 50 осіб, що в рамках дослідження розглядається як 100% вибірки.

Математичний аналіз проведених психодіагностичних методик, а також порівняння сумарних показників шкальних оцінок за схемами «високий та середній рівні розвитку емпатії – конструктивні поведінкові моделі (співробітництво, компроміс)» та «занижений, низький рівні розвитку емпатії – деструктивні поведінкові моделі (змагання, уникнення, пристосування)» показав наступні результати :

Таблиця 1

Діагностика рівня емпатичних здібностей

Рівень емпатії	Кількість респондентів	%
Високий	0	0%
Середній	18	36%
Занижений	25	50%
Низький	7	14%

Таблиця 2

Визначення способів регулювання конфліктів

Стратегія поведінки	Кількість респондентів	%
Змагання	18	36%
Пристосування	6	12%
Компроміс	10	20%
Уникнення	5	10%
Співробітництво	11	22%

Результати, представлені в таблицях, свідчать про те, що: високий та середній рівень емпатії (36%) є відносним до результатів суми конструктивних стратегій компромісу та співробітництва (42%); рівні емпатії заниженого та низького (64%) відповідні результатам вибору деструктивних поведінкових моделей змагання, пристосування, уникнення (58%); занижений рівень розвитку емпатійних здібностей (50%) та стратегія поведінки-змагання (36%) є домінуючими серед опитуваних, що також підтверджує їх взаємовплив.

Отже ми можемо зробити висновок, що рефлексивно-емпатійна позиція учасників конфлікту забезпечує децентрацію у відносинах, дозволяючи дивитися на ситуації конфлікту, не тільки орієнтуючись на свої погляди. Ми можемо стверджувати, що існує зв'язок між рівнем емпатії і стратегією поведінки в конфлікті: високий рівень емпатійних здібностей сприяє вибору конструктивних стратегій поведінки в конфлікті (співпраця, компроміс), низький рівень емпатії є основою вибору деструктивних стратегій поведінки в конфлікті (суперництво, уникання, пристосування). Отже, емпатія займає важливе місце в конфліктній взаємодії і є механізмом регулювання конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Петровская Л. А. К вопросу о природе конфликтной компетентности / Л. А. Петровская // Вестник Московского ун-та. – Сер. 14. Психология. – 1997. – № 4. – С. 41–45.
2. Войтович М. В. Гармонійність Я-образу і конфліктна компетентність як чинники соціалізації особистості / М. В. Войнович, Г. В. Гуменюк // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Т. IX. – Ч. 4. – К., 2007. – С. 131–137.
3. Маклаков А. Г. Общая психология: учебник для вузов / А. Г. Маклаков. – СПб.: Питер, 2007. – 582 с.

Заноаги А. Е. (Одеса, Україна)

СІМЕЙНА ЕКОНОМІКА: ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНИХ СІМ'ЯХ

У тезах розглядаються соціально-економічні проблеми сучасної сім'ї.

Zanoagy A. (Odessa, Ukraine)

FAMILY ECONOMY: PROBLEMS IN MODERN FAMILIES

The thesis addresses the socio-economic problems of the modern family.

Сімейна економіка – це специфічна галузь досліджень, оскільки тут суто економічні відносини тісно переплетені з соціальними, психологічними і моральними відносинами. Суб'єктом є сім'я як соціальна спільність, яка формується сімейними узами шлюбу, батьківства, різних формальних і неформальних норм. Для сімейної економіки характерні відсутність або обмежене використання найманої праці, взаємна і довгострокова підтримка, загальносімейне споживання, грошове і не грошове оцінювання дій, любовні відносини і відносини відповідальності перед дітьми і батьками, відносини спадкування [2].

Перехід до ринкових відносин породив безліч соціально-економічних проблем в сім'ях. Для дуже багатьох людей перехід до ринку виявився важким випробуванням. Життя змусило вчитися економічного, раціонального господарювання. Стало очевидним, що відсутність коштів для задоволення сімейних потреб залежить не тільки від цін на ринку і його насиченості товарами, але і від володіння наукою ведення домашнього господарства, від економічної культури членів сім'ї.

Сім'я є джерелом і замовником соціально і економічно дієздатної людини ринкового суспільства та сучасному етапі розвитку нашого суспільства і виконує три важливі функції: відтворює людину – головну продуктивну силу суспільства і визначає демографічну ситуацію в країні; відповідальна за культурно-виховну роботу і ідеологічний рівень підростаючого покоління; здійснює економічну функцію, що представляє форму реалізації потреб членів сім'ї.

За період переходу до ринкових відносин все більш очевидними стають функціональна роль домашніх господарств, їх значення як найбільш стабільною і здатною до адаптації осередку суспільства, яка може забезпечити її виживання в складних ситуаціях. Розширюються і стають більш інтенсивними раніше слабо розвинені функції домашніх господарств: індивідуальна, трудова і підприємницька діяльність, сімейний лізинг, оперування ланцюговими паперами, сімейна торгівля [1].

В процесі проведення реформ у населення з'явилися більш широкі можливості збільшення доходів за рахунок ланцюгових паперів та відсотків за грошовими вкладками (акції підприємств і організацій, векселі банків і комерційних акціонерних товариств, сертифікати інвестиційних фондів). Однак не раз ошукані вкладники частково втратили довіру до подібного роду капіталовкладенням. У цій ситуації необхідно відновлення довіри населення до держави для того, щоб заощадження людей не були вилучені з економіки країни.

На жаль, в сім'ї не використовуються досить широко такі джерела додаткових доходів, як: здача в оренду житлоплощі, дач, землі, робочої худоби, предметів тривалого користування, автомобілів, човнів і іншого майна; придбання і використання за власний кошт цінних паперів та оперування ними (акції, облигації, векселі, сертифікати) та ін. [1].

Це обумовлено, по-перше, тим, що у більшості сімей немає відповідних вільних коштів; по-друге, недостатніми знаннями про можливості придбання цінних паперів і їх найбільш вигідного використання. Тим часом здача в оренду майна може значно поліпшити матеріальне становище сімей при мінімальних витратах робочого часу, особливо з огляду на розширення числа об'єктів, що здаються в оренду. Крім дач і квартир, об'єктами оренди стали земля, транспортні засоби, гаражі, автостоянки, катери, човни та інше, що належить сім'ям на правах приватної і особистої власності майно.

Перехід до ринку неминуче викликає зростання рівня безробіття, тому на сучасному етапі індивідуально-сімейна підприємницька діяльність стала однією з важливих економічних функцій сім'ї, що приносить дохід, іноді чималий. Однак в більшості випадків підприємницька діяльність сімей будується на торгівлі товарами імпортного виробництва. В результаті багато фахівців виявляються відірваними від вітчизняного виробництва, що в даній економічній ситуації неприпустимо.

Низький рівень заробітної плати, несвоєчасна індексація заробітної плати роблять створення і розвиток сімейного бізнесу необхідністю.

Для багатьох сімей гостро стоїть проблема поліпшення житлових умов. Особливо це стосується молодих сімей.

Особливо погіршилося матеріальне становище багатодітних сімей, одиноких матерів, сімей з дітьми-інвалідами, студентських. Допомога на дітей індексуються в меншій мірі, ніж інші види соціальних виплат, внаслідок чого сім'ї, що мають дітей, перебувають на низькому ступені за рівнем реальних доходів. У таких сім'ях основним джерелом доходів є заробітна плата, а роль посібників і пільг невелика. Це призводить до того, що багато молодих сімей не можуть собі дозволити більше однієї дитини, в результаті скорочується чисельність населення, відбувається «старіння нації».

Крім того, для більшості сімей стали менш доступні послуги охорони здоров'я, кваліфікована медична допомога, медикаменти. Багато сімей не можуть дозволити собі користуватися установами культури і відпочинку, організувати сімейний відпочинок, отримувати якісну освіту.

Продовжує погіршуватися демографічна ситуація в країні. З переходом до ринкових відносин значно знизився загальний рівень життя населення.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Пантелеева Т. С. Экономические основы социальной работы: уч. пос. / Т. С. Пантелеева. – М.: Уфа, 2011. – 192 с.

2. Симоненко В. Д. Семейная экономика: уч. пос. / В. Д. Симоненко. – М.: Вита-Пресс, 2010. – 184 с.

Сологуб К. В. (Одеса, Україна)

КІБЕРСУЇЦИД У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розкриваються поняття кіберсуїцид, описується вплив, причини кіберсуїциду, а також можливі механізми зменшення суїцидальних намірів.

Solohub K. (Odesa, Ukraine)

CYBERSUICIDE IN MODERN SOCIETY

The article describes the concept of cybersuicide, describes the effect, reasons of cybersuicide and mechanisms to reduce suicidal intentions.

У зв'язку з інформатизацією сучасного суспільства змінилася суїцидальна поведінка молоді. З розвитком Інтернету збільшується кількість людей, що віддають перевагу віртуальному спілкуванню, що веде до руйнування людських взаємин в реальному житті і появи депресії. У кризові періоди життя молода людина, з цікавості або прагнучи знайти співрозмовників і обговорити свої проблеми, може легко зайти на сайти, які пропагують суїцид, або сайти, що розповсюджують інформацію в Інтернеті про способи і місця скоєння суїциду.

У 2004 р. в науці з'явився термін «кіберсуїцид», який вперше використав С. Раджагопал. Кіберсуїцид – це самогубства, які відбуваються в результаті знайомства і спілкування через Інтернет. Кіберсуїцид фіксуються в багатьох країнах. Існують індивідуальні та групові («узгоджені») самогубства [3]. Перший випадок узгодженого кіберсуїцид стався в жовтні 2000 р. в Японії. Можна говорити про несприятливу тенденцію розповсюдження епідемії узгоджених самогубств, коли молоді люди закінчують життя не на самоті, а разом з однодумцями [3].

У віртуальному світі, існують безліч сайтів форумів та спільнот, які розповідають про переваги самогубства, про методи, як швидше і надійніше піти з життя, про найкращий час та місце для вкорочення життя. Тобто поширюється мода на суїцид в молодіжному середовищі, віртуальна реальність надає можливість об'єднатися прихильникам субкультур, ідеалізуючих смерть в молодості. І оскільки такої інформації в Інтернеті безліч, то виникає думка, що суспільство не забороняє самогубства, що «суїцид – це норма, а не патологія» [1, с. 61].

Ще одним психологічним фактором, що підсилює ризи суїцидальної поведінки особистості є пресуїцидальний період. Треба розуміти, що суїцидальні наміри людини в епоху Інтернету легко формуються і посилюються, тому що в віртуальному світі індивід ще більш самотній, ніж в реальному. Аналіз матеріалів, розміщених на сайтах про суїцид показує, що молоді люди, що «зависають» на цих сайтах, відчувають депресію і страждають від самотності. Такий настрій є сприятливою основою для

навіювання і розвитку гнітючого настрою, характерного для пресуїцидального періоду – період від виникнення суїцидальних думок до спроби їх реалізації, коли індивід знаходиться в стані пригнічувального афекту, його похмурі думки посилюються, незадоволеність життєвими умовами зростає.

Психолог О. Тхостов зауважив, що нові технології, подібно біологічному вибуху, рознесли смертоносний суїцидальний вірус, який існував завжди [1, с. 64]. Інтернет – інструмент, за допомогою якого з'явилися кіберсуїцид. Контент віртуальних сайтів самогубств спрямований на доведення його учасників до суїциду.

Проблему кіберсуїциду необхідно вирішувати на глобальному рівні, починаючи від:

1) розмов та підтримки близьких друзів або родичів. Більшість людей, що здійснюють самогубство, спочатку намагаються звернути увагу оточуючих на свої проблеми і дати їм знати про суїцидальні наміри. Близькі друзі або родичі можуть прочитати заклики на особистій сторінці в соціальній мережі і запобігти самогубству на пресуїцидальній стадії.

2) зменшення або блокування відкритого доступу до інформації, що спонукає до суїциду. В рекомендаціях Всесвітньої організації охорони здоров'я підкреслюється, що не можна публікувати в ЗМІ фотографії та передсмертні записки самогубців, а також повідомляти про конкретні способи здійснення суїциду [2].

3) зменшення суїцидальних настроїв за допомогою сучасних засобів масової комунікації, які можуть позитивно впливати і на суспільство, і на окрему людину. Активна робота сайтів, на яких надають віртуальну психологічну підтримку запобігаючи самогубству. Досвід інших країн, які успішно долають кіберсуїцид, показує, що допомога потенційним самогубцям, здійснювана через Інтернет, більш ефективна, ніж репресивні методи блокування небезпечних сайтів.

4) з поліпшення якості життя населення, так як «кіберсуїцид – лише один із симптомів хвороби суспільства, і він, як термометр, відображає його стан» [3]. Спілкування в Інтернеті може стати приводом для самогубства, але пошук причин необхідно шукати в реальному світі, а не у віртуальному просторі. Інтернет, будучи погано керованим, може грати двояку роль.

Таким чином, доступний Інтернет став найбільш знаковим досягненням, з яким людина увійшла в XXI століття. Він дуже швидко поміняв не тільки нашу повсякденність, а й психологію. Люди розширили межі спілкування, навчилися відчувати нові емоції, отримали можливість створювати ідеального себе в соціальних мережах, тощо. Але окрім широких горизонтів і великих перспектив, Інтернет приховує в собі не меншу кількість ризиків і небезпек, які знаходяться ближче, ніж багато хто схильний думати. Зробити своє перебування в Мережі максимально безпечним і навчитися добре орієнтуватися в цифровому просторі – це важливе завдання для людини XXI століття.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Мурсалиева Г. Нужны ли мы себе? Реальные жертвы виртуальных клубов [Електронний ресурс] / Г. Мурсалиева // Дети в информационном обществе. – 2009. – № 2. – С. 60–64. – Режим доступа: http://detionline.com/assets/files/journal/2/threat1_2.pdf
 2. Предотвращение самоубийств (SUPRE) [Електронний ресурс] // Всемирная организация здравоохранения. – Режим доступа: http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/ru/index.html
 3. Suicide pacts and the internet [Електронний ресурс] // British Medical Journal (BMJ). – 04.12.2004. – Режим доступа: <http://www.bmj.com/content/329/7478/1298>
-

Шаматажи С. В. (Одеса, Україна)

**РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОЦІНЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ
УСПІШНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У тезах розглядається характеристика методичних аспектів з оцінювання й прогнозування успішності педагогічної діяльності.

Shamatazhy S. (Odessa, Ukraine)

**RECOMMENDATIONS FOR EVALUATION AND FORECASTS OF
THE SUCCESS OF PEDAGOGICAL ACTIVITY**

The thesis considers the characteristics of methodical aspects in assessing and predicting the success of pedagogical activity.

Педагогічна діяльність як об'єкт керування, оцінювання і прогнозування являє собою складне явище, реалізація якого відбувається в системі навчання і виховання під впливом ряду внутрішніх і зовнішніх, стосовно цієї системи, факторів. Правильне розуміння структури і властивостей педагогічної системи є важливою умовою усвідомлення показників ефективності її діяльності.

Прогнозування успішності педагогічної діяльності є засобом матеріалізації визначеного виду зв'язку, що є присутнім у системі навчання і виховання.

Прогнозування успішності педагогічної діяльності, що базується на комплексній оцінці /діагнозі стану/ особистості і діяльності педагога, покликано реалізувати випереджальний зворотний зв'язок у системі навчання і виховання, що дозволяє істотно підвищити ефективність керування навчально-виховним процесом у наслідок його оптимізації [1].

Оцінювання і прогнозування педагогічної діяльності можливо в двох основних взаємодоповнюючих напрямках:

– через рівень сформованості професійних значущих властивостей особистості педагога /у найбільш динамічних її підструктурах/;

– через рівень реалізації педагогом окремих компонентів його професійної діяльності.

Перший напрям дає можливість прогнозувати результат до безпосереднього включення педагога в професійну діяльність, другий – дозволяє здійснити прогноз вже в процесі самої діяльності.

Комплексна оцінка особистості і діяльності викладача вже сама по собі може бути використана для прогнозу його успішності. Однак валідність такого пророкування не буде дуже високою, тому що успішність педагогічної діяльності зумовлена не тільки рівнем розвитку тієї або іншої властивості, інформацію про яку дає оцінка, але і силою його впливу на кінцевий результат. З огляду їй взаємозв'язок і обумовленість факторів, що визначають успішність педагогічної діяльності, їхній вплив може бути виділено тільки в процесі аналізу і синтезу реально існуючого між ними зв'язку [2].

Одним із способів виділення відносної сили впливу факторів є регресійне моделювання педагогічного процесу, засноване на аналізі взаємозв'язків його компонентів. При цьому визначається залежність успішності від рівня сформованості значущих властивостей особистості або компонентів педагогічної діяльності, реалізованих викладачами. Система коефіцієнтів впливу, одержуваних у процесі моделювання, дозволяє істотно підвищити прогностичну валідність емпіричних оцінок [3].

Таким чином, прогнозування успішності педагогічної діяльності може бути здійснена в два основних етапи: одержання комплексної оцінки особистості і діяльності викладачів; одержання прогнозу оцінки результату діяльності викладача.

Комплексне оцінювання викладача повинно вироблятися за рядом показників, що відбивають різні сторони його особистості і діяльності. Основною умовою вибору показників є їхня істотна значущість для досягнення цілей навчання і виховання.

При оцінюванні якості педагогічної діяльності показниками можуть виступати її структурні компоненти. Психологічну структуру діяльності викладача визначають як взаємозв'язок, систему і послідовність дій педагога, спрямованих на досягнення поставлених цілей через рішення педагогічних задач.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Гончаров С. М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу / С. М. Гончаров. – Рівне: НУВГП, 2006. – 172 с.

2. Гронлунд Норман Е. Оцінювання студентської успішності: практичний посібник / Е. Норман Гронлунд. – К.: НМЦ «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – 312 с.

3. Кондратова Л. В. Методика підготовки майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями / Л. В. Кондрашова. – К.: Вища школа, 1990. – 158 с.

Карагяур В. І. (Одеса, Україна)

КОНСЕНСУАЛЬНИЙ СОЮЗ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Статтю присвячено аналізу сучасного феномена «консенсуальний союз», причинам появи та проблематики дослідження.

Karagyaur V. (Odessa, Ukraine)

CONSENSUAL UNION AS A SOCIAL PHENOMENON

The article is devoted to the analysis of the modern phenomenon of «consensual union», the reasons for the emergence and problems of research.

Сучасні тенденції розвитку суспільства – це плюралізація, індивідуалізація, емансипація, свобода вибору, що безпосередньо впливають на функціонування інституту сім'ї та шлюбу [1, с. 11]. Варто звернути увагу, що в рамках даної роботи важливим є розгляд саме процесу трансформації, а не становлення цих інституцій. Із розвитком людства змінюється як внутрішньо-якісна сутність сім'ї, так і її зовнішня форма – структура, розмір, тип. За останні півстоліття сім'ї стали меншими за розміром, скоротилася кількість дітей в них, процес нуклеаризації сімей доповнився поширенням нових форм організації сімейного життя (new household forms).

Такі альтернативні форми шлюбних відносин (cohabitation) характерні для населення всіх країн Європи, де переважна більшість шлюбів починається з сумісного проживання. Вперше інформація щодо поширення нових форм шлюбу серед усього населення шлюбного віку України була одержана з матеріалів Всеукраїнського перепису населення 2001 р. [2]. За даними цього перепису у незареєстрованому шлюбі перебуває 7,0% чоловіків і жінок дорослого населення. Однак серед молоді 15-19 років – 25,3% чоловіків і 19,2% жінок, тобто нові форми шлюбних союзів більш поширені саме серед молоді, яка знаходиться «на порозі» дітородної діяльності.

Для того щоб краще зрозуміти поняття «консенсуальний союз» («cohabitation», побутове – «співжиття») слід звернутися до трактувань О. Ісупової, яка вважає, що це є емоційні та фізичні – інтимні стосунки, які передбачають спільне місце проживання, в окремих випадках живуть окремо, ведуть сумісне домогосподарство, а також, можуть мати дітей та існують без законодавчого або релігійного санкціонування. О. Ісупова пояснює категорію «співжиття» через виведену голландським соціологом Ніколь Хайкель, типологію, у роботі «The meaning of cohabitation across Europe» 2012 р. Відповідно до цієї типології, співжиття – це або стадія на шляху до шлюбу, або альтернатива шлюбу, або альтернатива самотності [3].

Цікавим виявився той факт, що у американській літературі співжиття різниться, умовно кажучи, за формою легальності та правової захищеності. Так сімейне право розглядає такі легальні альтернативи традиційного шлюбу: «cohabitation» (співжиття), «common law marriage» (цивільний

шлюб), «domestic partnership» (внутрішні партнерства), «civilunion» (цивільні союзи).

Існує ряд основних концептуальних схем для осмислення феномену причин поширеності сучасних альтернативних форм шлюбно-сімейних відносин. Однією з них є теорія «Другого демографічного переходу», яка стверджує, що поширення співжиття пов'язано із ідеологічними змінами, оскільки зменшується нормативний тиск у всіх сферах, і шлюб стає необов'язковим, зростає прагнення до гендерної рівності, індивідуалізму, що супроводжується бажанням протиставити традиційне сімейне життя альтернативному партнерству. Ця теорія популярніша в Європі, типовими співмешканцями повинні бути люди, що належать до еліти, з високими рівнями доходу та освіти.

Протилежна теорія – це «POD» (патерн несприятливих умов). Ця теорія американського походження, і більш впливова у США. Відповідно до неї, співжиття найчастіше відбувається серед тих, у кого низький рівень доходу та освіти. Ця категорія людей не є привабливими партнерами для шлюбу, бо має низький соціальний статус, а також, нерегулярний дохід, шкідливі звички, можуть бути пов'язані з криміналом, тощо.

Відносно до співжиття не можливо точно вказати, що та чи інша концепція підтверджуються повністю (а частково, підтверджуються обидві).

Альтернативні союзи зустрічається у різних вікових та статевих категоріях, соціальних стратах. Так, феномен співжиття виявляється дуже неоднорідним та багатоплановим, його складно описати за однією класифікацією та дослідити в рамках одного напрямку, беручи до уваги те, що маємо справу з союзом, що формується на добровільних засадах і не реєструється офіційно. Вивчаючи це питання варто враховувати психологічну та моральну її сторони. В цій проблематиці дослідження можемо звертатися до демографічних показників, бо демографія цікавиться не стільки юридичною формою, як фактичним шлюбом та позашлюбною народжуваністю. Саме позашлюбна народжуваність є однією з найгостріших проблем в таких союзах для держави та інституту сім'ї в цілому.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку // Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. – К.: ТОВ «Основа-Принт», 2009. – 248 с.

2. Чисельність і склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/marry/>

3. Юсупова О. Теории формирования сожительства в современном мире трансформаций [Электронный ресурс] / О. Исупова // Демоскоп weekly. – Мы просто живем вместе. – 15 сентября 2013. – № 565–566. – Режим доступа: <http://demoscope.ru/weekly/2013/0565/tema07.php>

Нємцева Н. С., Нємцев Е. М. (Покровськ, Україна)

**КРЕАТИВНІСТЬ – СТРИЖНЕВА РИСА
ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

У тезах проаналізовано необхідність вивчення креативності, звертається увага на креативність, як самостійний, універсальний, творчий елемент.

Niementseva N., Niementsev E. (Pokrovsk, Ukraine)

**CREATIVITY IS THE CORE FEATURE OF A CREATIVE
PERSONALITY**

The thesis analyzes the need for studying creativity, focuses on creativity as an independent, universal, creative element.

Вивчення та розвиток креативності є важливим елементом у сучасному світі для розуміння цілісної природи особистості, механізмів розвитку, творчого потенціалу та самоактуалізації у професійній і соціальній сферах.

Питання креативності й розвитку творчої індивідуальності – предмет дослідження багатьох наук: філософії, психології, педагогіки. Вивчаючи та розглядаючи підходи до визначення креативності, звертаємо увагу, що існує відмінність у зіставленні наукових трактувань.

Вивчення креативності, на наш погляд, є цікавим для педагогічних досліджень, тому що процес вивчення креативності вимагає креативного підходу. Ще у 60-і роки ХХ-го сторіччя було розглянуто більш ніж 60 визначень креативності. Визначення були проаналізовані й розподілені за наступними типами: гештальтський (описують креативний процес, як руйнування існуючого гештальту для побудови кращого), інноваційні (оцінюють креативність за новизною кінцевого продукту), естетичні й експресивні (акцентують на самовираженні творця), психоаналітичні або динамічні (описують креативність, виходячи із взаємин «Воно» та «Я»), проблемні (визначають креативність у процесі рішення проблемних задач).

Досліджуючи природу креативності, учені дотепер не дійшли згоди щодо існування креативності: «Чи є вона науковим конструктом?», «Самостійним процесом креативності?», «Креативність – це сума інших психічних процесів?».

До пояснення креативності як самостійної універсальної творчої здатності вперше підійшов американський психолог Дж. Гілфорд, що висловив ідею про два типи мислення: «конвергентний» – однонаправлений, необхідний для знаходження однозначного рішення, і «дивергентний» – різнонаправлений, що розглядає як можна більшу кількість варіантів рішення задачі, що призводить до несподіваних висновків і результатів. За Дж. Гілфордом: «Креативність – це процес дивергентного мислення» [1]. Автор ототожнював здатність до конвергентного мислення із загальним інтелектом, а операцію дивергенції вважав основою креативності як

загальної творчої здатності, поряд з операціями перетворення й імплікації [2].

Популярності концепціям Дж. Гілфорда сприяли розроблені на їх основі тести «на креативність», головне з яких полягає у знятті обмежень при дослідженні творчого потенціалу особистості, властивому методів проблемних ситуацій і тестам на IQ.

Ми вважаємо, що креативність виступає як інтегрована якість особистості. З креативністю пов'язані дві особистісні риси – інтенсивність пошукової мотивації й чутливість до побічних проявів.

Намагаючись узагальнити визначення про креативність, ми зазначаємо, що:

1. Креативність – це здатність відповідно реагувати на необхідність у нових підходах і нових продуктах, усвідомлювати нове у бутті, хоча сам процес може носити як свідомий, так і несвідомий характер.

2. Створення творчого продукту залежить від особистості творця і сили його внутрішньої мотивації.

3. Специфічними властивостями креативного продукту, процесу й особистості є їх оригінальність, можливість, адекватність задачі.

4. Креативні продукти вирізняються за природою: нове розв'язання проблеми у математиці, юриспруденції, у соціальній сфері, створення музики, картини або поеми, нової філософської або релігійної системи.

Разом з тим, на наш погляд, існують загальні вимоги до процесу креативності, які включають: зміну зовнішньої і внутрішньої структури проблеми за допомогою аналогій і ліквідацію прогалин у знанні; постійне переосмислення проблеми; застосування старих знань і навичок у новому ключі, для створення нового; використання невербальної моделі мислення; процес креативності вимагає внутрішнього напруження, що може виникати трьома шляхами: у конфлікті між традиційним і новим; у різних шляхах рішення або передбачуваних продуктів; воно може створюватися між хаосом невизначеності і прагненням перейти на більш високий рівень організації.

Важливим для нашого дослідження є також питання: «Чи є креативний процес нормативним?», «Чи має він сильні й слабкі прояви, або він доступний тільки визначеним індивідам у певний момент часу?». Ф. Баррон, Х. Грубер, С. Девіс, Т. Амабель, пояснюють свою позицію тим, що креативний процес виникає тільки у результаті сприятливих поєднань багатьох факторів: структури індивідуальності, необхідних навичок, наявності проблем, спеціального оточення. Більшість же дослідників визначають процес креативності нормативним. З цього погляду креативний процес можна розвивати – що є корисним для кожної особистості.

Отже, можна зробити висновок, що креативний процес є специфічним для кожної особистості, але у свою чергу має спільні риси: креативний процес самодостатній для кожної особистості незалежно від результату; він має тимчасові рамки і визначені етапи; важливою складовою його є інсайт. Необхідністю можна вважати вплив несвідомого у цьому процесі; креативність – нормативний процес, і його можна розвивати; різні прояви креативного процесу залежать від особистісних якостей і характеристик

кожного індивіда.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Taylor C. W. Various approaches to and definitions of creativity // R. Sternberg, T. Tardif (eds.). *The nature of creativity*. Cambridge^ Cambr. Press, 1988. P. 99–126.
2. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / [Отв. ред. и сост. П. В. Алексеев]. – М., 1995. – 448 с.

Богуславська Ю. Ю. (Одеса, Україна)

РУКОДІЛЛЯ: ІЛЮЗІЯ ТВОРЧОСТІ

В тезах проаналізовано роль ручної праці як засобу самовираження та самоствердження в умовах сучасної постіндустріальної культури. Рукоділля перетворюється на самоціль та симуляцію справжньої творчості.

Boguslavska Yu. (Odessa, Ukraine)

NEEDLEWORK: ILLUSION OF CREATIVITY

In theses the role of manual labor as ways of self-expression and self-affirmation in the conditions of modern post-industrial culture is analyzed. Needlework is turning into a goal itself and a simulation of true creativity.

Постіндустріальна культура вимагає переосмислення багатьох складових людської діяльності. Розглядаючи традиційне жіноче рукоділля як одну з форм індивідуальної активності Я-суб'єктів у сфері креативної трансформації просторового оточення та наповнення дозвілля продуктивною діяльністю, що зазнали суттєвих змістовних перетворень, ми вже зверталися до різних аспектів філософського та соціального тлумачення цього виду діяльності [1]. Еволюція суспільних поглядів призводить до несподіваних наслідків в ставленні до рукоділля тощо.

Уявлення особистості про самореалізацію та самовираження у загальному контексті «пошуку сенсу життя» подекуди набувають вигляду потреби у стверженні власної значущості за допомогою відповідних поведінкових патернів. Оскільки в колективній свідомості побутує стереотип креативу як базової цінності, стандартною є загальна позитивна суспільна оцінка творчості в цілому і зокрема людини, що здатна до творчості.

Для нашої (загальноєвропейської) культурної парадигми характерною є певна зверхність індивідуальної творчості над слухняним повторенням зразку, примат винахідника над тим, хто втілює його задуми. Такий підхід детермінує елітарність «криейтора» та престижність його діяльності. Належність до творчої професії надає людині додаткового статусу у порівнянні із позицією виконавця.

Паралельно з професійною діяльністю, вільна та безкорисна творча активність також лишається суспільно схваленою з точки зору можливої самореалізації через психологічну привабливість творчої діяльності.

В суспільному уявленні давно сформована відповідна схема поведінки, зразкова нормативна роль із гендерним забарвленням: жінка – домогосподарка – майстриня. Зв'язок цих трьох категорій між собою виявляється достатньо міцним та протистоїть впливу урбанізації і міського способу життя. І якщо образ «газдині» в свідомості мешканця мегаполісу все ж таки поступово втрачає позиції, уявлення про майстерність в рукоділлі як позитивну якість все ще залишається актуальним.

В той же час, оскільки розуміння сенсу та мети рукодільної діяльності поступово зміщується з функціонального результату на самоцінний процес, доволі часто ми можемо зустріти прагнення здаватися, вважатися творцем замість бути таким в реальності, не стільки «бути насправді», скільки «відчувати себе», відчувати стан власної значущості для інших, отримувати повагу та схвалення. Для цього вже не обов'язково демонструвати творчі досягнення, шукати нові ідеї, створювати щось своє. Цілком достатньо брати участь в імітації творчого процесу. Такий варіант «креативності» виявляється доволі популярним, адже суттєво меншими зусиллями будь-яка людина отримує ілюзію причетності до творчості і, як наслідок, переживає відчуття піднесення власної значущості.

Користуючись терміном Ж. Бодрийяра, рукодільна творчість перетворюється на симулякр, коли картинка, зовнішній вимір процесу стають важливішими за його зміст, а зв'язок між предметами, явищами та знаками розірваний. Праця несе не виробничу, а соціальну функцію, займаючи людину певною справою, наслідки якої менш цінні, ніж сама праця. Замість роботи лишається «магія праці, одна лише видимість, сценодрама виробництва, колективна драматургія на порожній сцені соціального» [2, с. 43].

За таких умов факт, що не кожен індивід має відповідні природні здібності навіть за наявності внутрішнього потягу та бажання займатися творчими видами роботи, перестає бути визначальним. Масове виробництво пропонує легший шлях самореалізації та застосування творчих поривів, надаючи усім бажаними шаблони та зразки. Вплив сучасних інформаційних технологій відчувається навіть в сфері рукодільної творчості, що на перший погляд видається максимально віддаленою від інноваційності. Сайти та групи в соціальних мережах пропонують широкий спектр товарів, послуг та корисних порад для рукоділля он-лайн. Творчість в буквальному розумінні слова поставлена «на потік», для будь-якого виду рукоділля розроблені набори матеріалів, схеми виконання та інші «напівфабрикати», розраховані на різний рівень досвіду та майстерності виконавця. В результаті навіть початківці отримують можливість відчувати себе вправними майстрами та творцями, адже кінцевий продукт врешті решт дійсно створюється власноруч. Повторюваною, запозиченою стає лише ідея, але саме в цьому і проявляється симуляція, підробка справжньої творчості.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Богуславська Ю.Ю. Рукоділля як спосіб відпочинку / Ю.Ю. Богуславська // Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали Восьмої міжнародної наук.-практ. конф. [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (м.Одеса, 17 листопада 2016 р.). – Одеса: ФОП Бондаренко О.М., 2016. – С.49–51.
2. Богуславська Ю.Ю. Рукоділля як процес / Ю.Ю. Богуславська // Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали Одинадцятої міжнародної наук.-практ. конф. [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (м.Одеса, 17 травня 2018 р.). – Одеса: ФОП Бондаренко О.М., 2018. – С.48–50.
3. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляции / Ж. Бодрийяр [пер. с фр. А. Качалова]. – М.: Издательский дом «ПОСТУМ», 2015. – 240 с.

Шановская Е. А., Дзыга В. А. (Одесса, Украина)

**ПОЛИТИЧЕСКАЯ СОЦИАЛИЗАЦИЯ В СССР И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА
СОВРЕМЕННОЕ УКРАИНСКОЕ ОБЩЕСТВО**

Рассматривается процесс адаптации социальных поколений в условиях существования советской политической системы и его влияние на воспроизводство политической культуры в современной Украине.

Shanovskaya O., Dzyga V. (Odessa, Ukraine)

**POLITICAL SOCIALIZATION IN THE USSR AND ITS IMPACT ON
MODERN UKRAINIAN SOCIETY**

The process of adaptation of social generations in the conditions of the existence of the Soviet political system and its influence on the reproduction of political culture in modern Ukraine is considered.

Политическая социализация – это включение личности в мир политических отношений. Она представляет собой совокупность процессов, с помощью которых усваиваются, поддерживаются и передаются от поколения к поколению основные нормы политической культуры. Политическая социализация включает все виды политического обучения: формального и неформального, управляемого и стихийного, протекающего в течение всей жизни человека [1, с. 328].

Процесс политической социализации осуществляется двумя основными путями: передачей новому поколению сложившихся образцов политических шаблонов и культуры, а также с приобретением личностью нового политического опыта и ранее неизвестных политических знаний. Оба этих пути тесно переплетаются в реальной жизни, что обеспечивает стабильность политической системы. Без механизмов политической социализации невозможно воспроизводство политической культуры и,

следовательно, невозможно развитие политической системы в целом. В свою очередь, изменение самой политической культуры, изменение политической системы невозможно вне процесса политической социализации.

Особенности политической социализации в нашем обществе сегодня обусловлены, прежде всего, его переходным транзитным состоянием и общей нестабильностью, определенной неопределенностью идейных позиций. Общие условия политической социализации личности диктуются тем, что в Украине происходит процесс реформирования всех сфер общественной жизни на принципах демократии и рыночной экономики. Продолжается поиск оптимальных вариантов политического и экономического механизмов управления обществом. Отказ от господства единой идеологии обусловил необходимость выбора оптимальной концепции государственного строительства, которая объединила бы всех граждан государства, независимо от их происхождения, на пути к прогрессу.

Примечательно, что в Украине, несмотря на разность поколений, которые представлены в политической среде, большая часть населения проходила первичную социализацию в Советском Союзе. Данный факт существенно влияет на политическое сознание граждан, поскольку общество все еще сохраняет разнообразные, нередко противоположные политические интересы и потребности людей, которые включаются в политическую жизнь. Рассмотрим, в связи с этим, особенности процесса политической социализации в СССР.

Социализация в Советском Союзе была практически сведена к политическому воспитанию граждан, которое прочно проникало во все сферы общественной жизни. Воспитательному процессу в СССР из идеологических соображений уделялось первостепенное внимание. Воспитание нового человека, а значит, полное преодоление пережитков прошлого в сознании и поведении людей рассматривалось как неотъемлемая составляющая коммунистического строительства. Главной задачей политического воспитания советских людей было формирование у них марксистско-ленинского мировоззрения, норм коммунистической морали, высоких идейно-политических качеств, а именно, – чувства советского патриотизма, гордости за социалистическую Родину, за великие свершения народа, интернационализма, непримиримости к проявлениям национализма, шовинизма и национальной ограниченности [2, с. 6].

Политическая социализация в СССР носила довольно жесткий, ориентированный на одну систему ценностей характер и осуществлялась контролируруемыми институтами социализации. Ими являлись: семья, образовательные учреждения (средние и высшие), общественные организации, государственные структуры, система партийно-политического образования, а также СМИ. Последние выступали не только как самый оперативный источник актуальной информации, но и являлись важным средством включения людей в политическую жизнь, стимулирования их политической активности. Все вышеперечисленные институты контролировались созданной в СССР системой цензуры, структура которой

состояла из нескольких уровней: редакторская цензура, контроль Главлита (Главное управление по делам литературы и издательств), цензура госбезопасности, идеологическая цензура.

В первом классе всех школьников принимали в «октябрята» – юные ленинцы, названные в честь победы Великого Октября. На торжественном построении малышам говорили о том, что они являются достойными сынами великой страны, верными продолжателями традиций Октябрьской революции, открывшей новую эру в истории человечества.

Пионерская организация являлась следующей ступенью в непрерывном процессе идеологического воспитания. В пионеры принимали детей, достигших 9-10 летнего возраста. И несмотря на то, что членство в пионерской организации, так же как и в организации октябрят, носило, по большей части, формальный характер, в совокупности с иными видами образования и воспитания, оно давало свои положительные результаты. Пионерам постоянно внушали, что они живут в самой могучей и свободной стране, потому что восставший в октябре 1917 года народ сверг своих эксплуататоров и установил власть рабочих и крестьян. Все это воспитывало чувство коллективизма, народной солидарности и гордости за великую и могучую Родину. Над пионерами шефствовала комсомольская организация – Всесоюзный ленинский коммунистический союз молодежи (ВЛКСМ). В ряды ВЛКСМ школьников принимали с 14-ти лет целыми классами. ВЛКСМ считался кадровым резервом КПСС (Коммунистической партии Советского Союза). Хорошо зарекомендовавший себя комсомолец мог вступить в ряды КПСС уже в 18-ти летнем возрасте, тогда как не состоявших в комсомоле принимали в партию только с 30-ти лет. Это обеспечивало блестящий карьерный рост [3].

Значительное внимание в советской школе уделялось воспитанию чувства патриотизма на героических традициях, привитию ученикам нетерпимости к любым проявлениям аполитичности, нигилизма и т. п. Как примеры неисчерпаемого мужества, героизма, самоотверженной готовности к самопожертвованию на уроках приводились факты борьбы рабочих против царского самодержавия, подвиги советской молодежи в годы гражданской и Великой Отечественной войн. Кроме посещения музеев, исторических мест, связанных с боевыми действиями и партизанским движением, участия в краеведческих экспедициях, ученики проводили сборы дружин и отрядов, конференции. Во дворцах пионеров, школах организовывались музеи пионерской, партизанской, боевой славы. В школах проводилась внеклассная атеистическая работа: были созданы кружки, клубы юных атеистов, школьные атеистические музеи, которыми руководили опытные учителя [4, с. 155].

В процессе профессионального обучения первоочередное внимание также уделялось идейно-воспитательной работе, в частности, воспитанию юношей и девушек в духе высоких коммунистических идеалов способствовало изучение студенческой молодежью марксизма-ленинизма в рамках учебных программ. Была налажена работа факультетских

студенческих лекториев, где читались лекции, посвященные деятельности В. И. Ленина, ленинскому наследию, а также борьбе КПСС за построение коммунистического общества. В учебную программу вузов был введен курс основ научного коммунизма, преподавались также основы марксистско-ленинской этики, эстетики и научного атеизма.

Во внеурочное время преподаватели осуществляли агитационную идейно-воспитательную работу совместно с комсомольскими, профсоюзными организациями, студенческими научными обществами, организациями ДОСААФ (Всесоюзное Ордена Красного Знамени Добровольное общество содействия армии, авиации и флоту), организовывая проведение политинформаций, тематических вечеров, диспутов на актуальные и злободневные темы, встреч студенческой молодежи с ветеранами, ударниками коммунистического труда.

Также, одним из инструментов политической социализации молодежи были советские праздники. Праздник всегда был способом приобщения населения к традициям, идеям и ценностям социальной общности. В советское время интерес к социальным функциям праздника был связан с возможностью его использования как средства социально-педагогического и идеологического воздействия на массы, и в частности, на молодежь. Праздник вызывал сильное эмоциональное переживание и поэтому был достаточно удобен для эффективной политической пропаганды. Институционализация праздников в календаре и их повторяемость позволяли закрепить эмоциональные переживания населения на уровне подсознания [5, с. 30].

В партии, ее средних и высших звеньях цикл политической социализации завершался. «Моральный кодекс строителя коммунизма», утвержденный XXII съездом КПСС (17-31 октября 1961 г.) предусматривал классовую оценку, политический подход и формирование ценностей коммунистической идеологии: народовластия, равенства, общественной собственности, интернационализма. Культивировался коммунизм – приоритет групповой справедливости перед принципами индивидуальной свободы личности, – кодекс декларировал свободу и братство трудящихся, труд на благо общества: кто не работает, тот не ест, нетерпимость к нарушению общественных интересов, коллективизм и товарищескую взаимопомощь: один за всех и все за одного. Патерналистская система, принципы и практика государственного управления приучала граждан полагаться на государство в разрешении всех проблем, не принимать решения самостоятельно, ограничивала возможность граждан определять личную социальную ориентацию [6].

Вследствие такого воспитания значительное большинство советских граждан связывали себя с существующим социалистическим общественным строем и воспринимали реалии повседневности – относительную неважность материальной стороны жизни, культивированные в обществе чувства коллективизма, бескорыстия, сочувствия к другим людям как настоящие ценности, несмотря на то, что в повседневной жизни они иногда нарушали,

видоизменяли или просто игнорировали установленные государством нормы и правила. Позитивные, творческие и этические стороны жизни были такой же органичной частью социалистической реальности, как и ощущение отчуждения и бессмысленности, которые нередко их сопровождали [7].

Одним из результатов действия советской пропаганды стало то, что многие из бывших граждан СССР с трудом приспосабливаются к постсоветской системе. Налицо тормозящая социальное развитие тенденция, проявляющаяся в разных формах отчуждения личности от государства, его институтов, от принятия политических решений. Такая апатия в обществе объясняется тем, что в советское время в людях воспитывалась уверенность в том, что Советский Союз является самым лучшим и могущественным государством. Бывшие граждане СССР и сейчас испытывают ностальгию по мирной совместной стабильной жизни разных людей в великой стране, по «братскому союзу народов» и этике честного труда, уверенности в завтрашнем дне, доступности культуры.

С идеологией прошлых лет связаны громкие патриотические фразы профессиональных политиков и журналистов, которые поддерживают старые советские мифы [8]. И фразы, и мифы находят одобрение и понимание в современной Украине.

Подведя итог, можно сказать, что опыт политической социализации в советский период заключался в приобщении человека к участию в жизни государства в контексте одной политической идеи, с равными стартовыми возможностями и гарантиями. Сейчас же гражданин может участвовать в жизни государства на различных уровнях, его с детства приучают к вариативности. Акцент в политическом воспитании делается как раз на то, что у каждого есть выбор, и каждый должен его делать самостоятельно, как ответственный гражданин. Но должна произойти не одна смена поколений, чтобы в обществе начали доминировать новые нормы. Свидетельством этому служат старые устоявшиеся стандарты политического поведения граждан, для которых характерны невмешательство в политику, эскейпизм – сосредоточение личности на сфере личных интересов, отчуждение от общества, ожидание помощи со стороны государства, параллельно с проявлениями импульсивности, экстремистской активности в поддержке лозунгов «борьбы», поиске «врагов», «не наших».

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Шемчушенко Ю. С. Политологический энциклопедический словарь: уч. пос. для студентов высших учебных заведений / Ю. С. Шемчушенко, В. Д. Бабкин. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.
2. Калинин М. И. О воспитании коммунистической сознательности / М. И. Калинин. – М.: Политиздат, 1974. – 287 с.
3. Козырев Г. Об идеологическом воспитании в СССР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kozyrev-gi.ru/pages/ob-ideologicheskom-vospitanii-v-sssr/>
4. Курносов Ю. О. Роль інтелігенції України в комуністичному вихованні трудящих / Ю. О. Курносов. – К.: Наукова думка, 1968. – 184 с.

5. Шаповалов С. Н. Советские праздники и политическая социализация молодежи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/sovetskie-prazdniki-i-politicheskaya-sotsializatsiya-molodezhi>

6. Головаха Є. Здолавши патерналізм, через 15 років Україна стане самостійною європейською державою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/dialog/page79-1294.html>

7. Юрчак А. Поздний социализм и последнее советское поколение [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nz/2007/2/ur7.html>

8. Келли К. «Маленькие граждане большой страны»: интернационализм, дети и советская пропаганда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nlo/2003/60/katrion.html>

Краснянська Н. Д. (Одеса, Україна)

**ОСОБИСТІТЬ І СУСПІЛЬСТВО: ВЗАЄМОДІЯ У
СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ**

У тезах розглянуто механізми взаємодії особистості і суспільства. Проаналізовано значення процесу соціалізації особистості. Розкривається актуальність теми.

Krasnianskaya N. (Odessa, Ukraine)

**PERSONALITY AND SOCIETY: INTERACTION
IN SOCIAL SPACE**

In the thesis mechanisms of interaction of personality and society are considered. The significance of the process of socialization of the individual is analyzed. The relevance of the topic is revealed.

Дослідження основних механізмів взаємодії особистості і суспільства – одне з найскладніших завдань соціальних і гуманітарних наук. Світовий досвід свідчить: там, де на серйозний рівень поставлено наукове дослідження особистості, вдається уникнути серйозних проблем, на які ще багате сьогодні в Україні. Проблема взаємодії особистості і суспільства неосяжна і складна, що охоплює величезне поле досліджень. Виникає потреба у всебічному вивченні шляхів взаємодії особистості і суспільства, процесу соціалізації особистості та її діяльності в сучасному суспільстві. Елементами соціальних систем є люди. Входження людини в суспільство відбувається через різноманітні соціальні спільноти: групи, інститути, організації та системи прийнятих у суспільстві норм і цінностей (культуру). Внаслідок цього людина залучена до багатьох соціальних систем, кожна з яких справляє на неї системоформуючий вплив. Вона стає не тільки елементом соціальної системи, а системою, що має складну структуру.

Особистість – це певна соціальна властивість людини, що визначає її зв'язки з іншими людьми в даний час. Адже людина як істота соціальна на основі соціальних зв'язків і взаємодії творить групи, колективи, об'єднання, а згодом і спільноти. Саме особистість з'єднує всі ланки суспільного життя: макро-, мезо- і мікросередовища, робить їх полем власної творчої активності та осередком розгортання внутрішніх потенцій. Людська особистість реалізує себе через основні форми діяльності, фактично створюючи усе строкате багатство людської життєдіяльності. Людина, будучи носієм колективного й індивідуального начал, є дуалістичною за своєю суттю. Головним соціальним процесом, через який здійснюється взаємодія між особистістю та суспільством, є процес соціалізації. Становлення соціальності людини у ході її соціалізації дозволяє їй відповідати соціальним нормам й вимогам суспільства, а також самореалізуватися в цьому суспільстві на основі освоєння його духовно-моральних цінностей. Найперше виявлення особистості – це активність, що, в кінцевому підсумку, виливається у творчість. Оскільки особистість неповторна, остільки відбиток цієї неповторності лежить на всіх продуктах її діяльності. У цьому сенсі людська особистість постає не лише джерелом творчої активності, а й носієм її результатів, при тому у подвійному значенні: з одного боку, особистість засвоює історичні здобутки інших поколінь та культурних традицій, а, з іншого боку, вона сама виявляється як їх опредметнення та актуалізація. Людська особистість творить себе сама, а тому її необхідною ознакою постає потреба у самовдосконаленні. До особливої сфери реальних проявів людської особистості слід віднести також спілкування. Лише у спілкуванні-прямому чи опосередкованому може відбутися найважливіше та найзаповітніше для людської особистості: досягнута єдність сутності та існування, за якої людина зможе в своїх діях відчувати власну повноту та автентичність, а в своїх самоусвідомленнях приймати свої дії та вчинки як внутрішньо виправдані, важливі, необхідні. Суспільство є складною соціальною системою, структурно організованою цілісністю, яку утворюють різні елементи, компоненти, підрозділи. У свою чергу вони теж мають певний рівень організованості й упорядкованості власної структури. Це дає підстави стверджувати, що соціальна структура суспільства є комплексним, багатомірним утворенням. Взаємини людини і суспільства значно ускладнюються тим, що в сучасному соціумі декларується свобода включення людини в різноманітні соціальні структури і в той же час створюється маса обмежень для такого включення. Зрозуміло, що для розвитку сучасного суспільства потрібно так зване жорстке включення великої кількості людей в такі структури, як армія, виробничі об'єднання і ін. Кожна людина перш створює своє оточення і впливає на нього; крім того, її впливи так чи інакше поширюються майже на всіх, з ким вона контактує з необхідністю або випадково. В сьогоdnішньому суспільстві людина не лише сприймає, а й (до певної міри) створює суспільне середовище. Особистість, взаємодіючи із суспільством, виявляє свої характерні риси: самосвідомість, цінність орієнтації, соціальні відносини,

автономність, внутрішню духовну структуру (потреби, інтереси, цінності, мотиви, соціальні норми, переконання, світоглядні принципи, смаки, звички та ін.). Механізми взаємодії людини і суспільства містять дві групи чинників: по-перше, механізми соціалізації особистості (соціальна адаптація, соціальна індивідуалізація та соціальний контроль); по-друге, механізми саморозвитку особистості (індивідуальна цілеспрямованість, міжособистісне спілкування, різноманітні способи зв'язку індивіда із суспільством).

Суспільство окреслює соціокультурний простір, у межах якого людина формується як особистість і органічно пов'язані між собою. Неможливо аналізувати соціальні процеси, функціонування й розвиток соціальних систем, не звертаючись до дослідження сутності особистості як суб'єкта соціальної поведінки та суспільних відносин, не вивчаючи потреб, інтересів, духовного світу особистості, не аналізуючи складних й різнобічних її зв'язків з соціальним мікро- та макросередовищем.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Бекешкина И. Э. Структура личности: методологический анализ / И. Э. Бекешкина. – К.: Наукова думка, 1986. – 304 с.
2. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / [За ред. В. Г. Городяненка]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 560 с.

Тюлькіна К. О., Михальчук К. В. (Одеса, Україна)

СУТНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У тезах розглянуто концепцію сталого розвитку, її цілі та принципи.

Tylkina K., Mykhalchuk K. (Odessa, Ukraine)

THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

The thesis considers the concept of sustainable development, its goals and principles.

На початку XXI ст. стало очевидно, що суперечності між постійно зростаючими суспільними потребами і обмеженими можливостями біосфери щодо їх задоволення ставлять під загрозу подальше існування людини як біологічного виду. Сучасний етап цивілізаційного розвитку характеризується намаганням перейти на нову форму розвитку системи «суспільство – природа» у межах концепції сталого розвитку. На сьогодні ця концепція є предметом дослідження великої кількості наукових статей і дискусій та розглядається як альтернатива необмеженому економічному росту, що призвів до деградації біосфери. У цьому контексті актуальним є дослідження взаємозв'язку економічного зростання і економічного розвитку. Під сталим розвитком розуміють керований розвиток суспільства, що не

руйнує своєї природної основи і забезпечує безперервний розвиток цивілізації. Вирішальне значення для переходу функціонування економічної системи на принципи сталого розвитку має науково-технічний прогрес, який на сучасному етапі розвитку людської цивілізації сприяє задоволенню потреб у енергії та матеріалах, зменшує залежність розміщення економічних об'єктів від природних умов і ресурсів [2]. Економічний розвиток завжди здійснюється в певних природних умовах, у конкретному природному середовищі. Увесь історичний розвиток матеріальної культури людської цивілізації тісно пов'язаний із використанням людиною природної речовини і природних процесів для задоволення власних різноманітних потреб. Як справедливо зазначав В. Вернадський, ані саме життя, ані еволюція його форм, не можуть бути незалежними від біосфери, яка є єдиним можливим середовищем життя і практичної діяльності людини [1]. Базуючись на основних ідеях і принципах, декларованих на конференції ООН з питань навколишнього середовища і розвитку /Ріо-де-Жанейро, 1992/, Україна вважає доцільним перехід до сталого розвитку, при якому забезпечується збалансоване вирішення соціально-економічних завдань, збереження сприятливого стану навколишнього середовища і природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення життєвих потреб нинішнього і майбутніх поколінь. Україна може забезпечити перехід до сталого розвитку виключно шляхом ефективного використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічної модернізації виробництва, використання творчого потенціалу суспільства для розбудови і процвітання держави. Визначення шляхів забезпечення сталого розвитку держави повинно ґрунтуватися на формулюванні стратегічних цілей державотворення з урахуванням реалій сьогодення, тенденцій розвитку світового співтовариства, місця і ролі України в Європі та світі. Основна мета сталого розвитку України – забезпечення динамічного соціально-економічного зростання, збереження якості навколишнього середовища і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь через побудову високоефективної економічної системи, що стимулює екологічну сталість, продуктивну працю, науково-технічний прогрес, а також має соціальну спрямованість. Забезпечення сталого розвитку України засновано на притаманних державі геополітичних, географічних, демографічних, соціально-економічних та екологічних особливостях, з урахуванням яких основними цілями сталого розвитку є: економічне зростання – формування соціально-орієнтованої ринкової економіки, забезпечення можливостей, мотивів і гарантій праці громадян, якості життя, раціонального споживання матеріальних ресурсів; охорона навколишнього природного середовища – створення громадянам умов для життя в якісному навколишньому природному середовищі з чистим повітрям, землею, водою, захист і відновлення біорозмаїття, реалізація екологічного імперативу розвитку виробництва; добробут – запровадження єдиних соціальних стандартів на основі науково обґрунтованих нормативів бюджетної забезпеченості одного жителя з урахуванням регіональних особливостей;

справедливість – встановлення гарантій рівності громадян перед законом, забезпечення рівних можливостей для досягнення матеріального, екологічного і соціального благополуччя; ефективно (стале) використання природних ресурсів – створення системи гарантій раціонального використання природних ресурсів на основі дотримання національних інтересів країни та їх збереження для майбутніх поколінь; стабілізація чисельності населення – формування державної політики з метою збільшення тривалості життя і стабілізації чисельності населення, надання всебічної підтримки молодим сім'ям, охорона материнства і дитинства; освіта – забезпечення гарантій доступності для одержання освіти громадян, збереження інтелектуального потенціалу країни; міжнародне співробітництво – активна співпраця з усіма країнами і міжнародними організаціями з метою раціонального використання екосистем, гарантування безпечного і сприятливого майбутнього. Сталий розвиток України базується на таких принципах: забезпечення гармонізації співіснування людини і природи; повага і турбота до всіх живих співтовариств; поліпшення якості людського життя; збереження життєздатності і розмаїтості Землі; забезпечення сталого використання відновлюваних ресурсів; мінімізація виснаження ресурсів.

Таким чином, концепція сталого розвитку відбиває розуміння тісного взаємозв'язку екологічних, економічних і соціальних проблем людства і того факту, що вони можуть бути вирішені лише комплексно, за умови тісної співпраці і координації зусиль усіх країн світу.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1989. – 263 с.
2. Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет / [Под ред. И. С. Королева]. – М.: Экономист, 2003. – 604 с.

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ STAFF MANAGEMENT AND MODERN MANAGEMENT TECHNOLOGIES

Постоян Т. Г., Мамедова Лейла (*Одеса, Україна - Сейді, Туркменістан*)

ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ КЕРІВНИКА ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглянуто проблему ділової репутації керівника як чинника конкурентоспроможності закладу вищої освіти. Визначено особистісно-професійні якості керівника, котрі обумовлюють високий або низький рівень ділової репутації закладу освіти.

Postoyan T., Mamedova Leyla (*Odessa, Ukraine – Seydi, Turkmenistan*)

MANAGER'S BUSINESS REPUTATION AS A FACTOR OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION COMPETITIVENESS

This article considers the problem of the manager's business reputation as a factor of the educational institution's competitiveness. There were identified personally-professional qualities of the manager, which determine the high or low level of business reputation of the educational institution.

Важливими складовими ефективного управління закладом освіти є, підвищення його авторитету та ділової репутації. Репутація та репутаційний менеджмент стали об'єктами досліджень Дж. Балмера, К. Букші, Т. Василевської, К. Дженазі, С. Горіна, Е. Грея, Г. Девіса, Е. Капітонова, Ф. Котлера, В. Ріндової, М. Пірен, І. Смайжене, О. Трубецького, Ф. Шаркова та ін. Носіями репутації є: особи, організації, інституції.

Дослідники (І. Гайдамашко, Є. Пугачова, Ю. Жемерікіна, Н. Рубцова та ін.) зазначають, що ділова репутація закладу вищої освіти залежить від ділової репутації керівника [1].

Вітчизняні та зарубіжні дослідники (Ю. Чепурна, А. Вечеріна, А. Федосєєва та ін.) досліджуючи феномен ділової репутації керівника, визначають репутацію як діловий актив, як бренд або торгівельну марку [3].

Поняття «репутація» у тлумачному словнику пояснюється як «оцінка, загальна думку про когось»; «авторитет», «вплив», «кредит», «престиж», «сила» і його синонімом визначає поняття «слава». Дослідники репутацію тлумачать як сформовану думку про особу, яка ґрунтується на оцінці її соціально важливих якостей.

Ділова репутація являє собою оцінку діяльності економічного суб'єкта з точки зору його ділових якостей. Ділова репутація відноситься до групи

нематеріальних активів поряд з такими поняттями, як авторські права, ноу-хау, торгівельна марка.

Ділова репутація підрозділяється на позитивну і негативну. Під позитивною діловою репутацією дослідники розуміють (Л. Леньків, Н. Рубцова та ін.) позитивне ставлення контрагентів до її власника, довіру до нього і впевненість в продуктивному результаті співпраці. Негативна ділова репутація характеризується нестабільним становищем її власника на сучасному ринку праці, недовірою до нього з боку контрагентів [2].

Рівень ділової репутації залежить від надійності та ефективності діяльності, а також від виду і кількості мотивів і особистісних цінностей, пов'язаних з соціальною відповідальністю керівника закладу вищої освіти та його духовною зрілістю. Завдяки цим психологічним детермінантам відношення до керівника закладу вищої освіти та його діяльності має власний вектор і є умовою для визначення рівня ділової репутації.

На думку дослідників (С. Леньків, Н. Рубцова) високий рівень ділової репутації керівника закладу вищої освіти обумовлюється такими особистісно-професійними якостями: професіоналізм керівника; висока ефективність роботи; високі моральні якості; прагнення та бажання допомогати людям; відповідальність, почуття обов'язку, надійність.

Для низького рівня ділової репутації керівника закладу вищої освіти характерні такі особистісно-професійні якості: прагнення збагатитися за будь-яку ціну, потяг до наживи; низькі моральні якості; зневажливе ставлення до всього, що не приносить прибуток; низький рівень професіоналізму; нечесна конкуренція [2].

Визначені позитивні та негативні якості є загальними психологічними особливостями ділової репутації як чинника конкурентоспроможності закладу на ринку освітніх послуг.

Позитивна репутація є цінним активом будь-якого керівника, що сприяє набуттю необхідних ресурсів і допомагає ефективно розвиватися закладу освіти.

Дослідники (І. Гайдамашко, Ю. Жемерікін, О. Жемерікін, С. Леньків, Н. Рубцов) визначають ділову репутація як інструмент, що сприяє отриманню особливих конкурентних переваг, а саме: добре ім'я, імідж, впізнаваність [1].

Вочевидь те, що діловій репутації керівника закладу вищої освіти необхідно приділяти особливу увагу, як чиннику підвищення рівня привабливості закладу, підвищення його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг; ефективному механізму залучення інвестицій, лояльного ставлення держави і суспільства до його діяльності на ринку освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Гайдамашко И. В. Положительные и отрицательные аспекты конкуренции в условиях современной экономики / И. В. Гайдамашко, Ю. И. Жемерикина, О. И. Жемерикин // Человеческий капитал. – 2014. – № 12(72). – С. 93–96.

2. Леньков С. Л. Психологические требования к профессионально важным качествам менеджеров «первой линии» / С. Л. Леньков, Н. Е. Рубцова // Инициативы XXI века. – 2014. – № 3. – С.87–90.

3. Чепурная Ю. В. Адаптация как один из основных процессов становления профессионала / Ю. В. Чепурная, А. Н. Вечерина, А. В. Федосеева // Человеческий капитал. – 2015. – № 10(82). – С. 91–92.

Колот С. А., Христич А. Л. (Одесса, Украина – Женева, Швейцария)
УПРАВЛЕНИЕ ПРОЕКТАМИ КАК ГЛАВНЫЙ КОМПОНЕНТ
УСПЕХА ИТ-ПРОЕКТОВ

Большинство проблем ИТ-проектов связаны с управлением организационными и культурными проблемами, управление проектами является критическим компонентом их успеха. Качественная методология управления проектами значительно улучшит вероятность получения любого результата, а также сам результат от общих затраченных усилий.

Kolot S., Khristich A. (Odessa, Ukraine – Geneva, Switzerland)
PROJECT MANAGEMENT AS A MAJOR SUCCESS
COMPONENT IT PROJECTS

Most of the problems of IT projects are related to the management of organizational and cultural issues, project management is a critical component of their success. A quality project management methodology will significantly improve the likelihood of obtaining any result, as well as the result itself from the total effort expended.

Новые информационные технологии становятся все более существенной частью любого управленческого пространства, определяя будущее, которое ИТ-организации, по оценкам экспертов, будут поддерживать, в среднем, 4-5 лет. Большинство специализированных учреждений ООН активно используют информационные технологии как стандартные инструменты управления проектами, определяя модели международных общественных организаций, национальных государственных администраций и организаций частного сектора. Однако, учитывая тот факт, что организация и культура работы специализированных учреждений ООН отличаются от организаций частного сектора и других национальных государственных администраций, соответствующие им пользовательские структуры проект-менеджмента (PM) разрабатывались конкретными организациями с учетом стандартных рамок PM, иногда корректировались организацией Project Management Office (PMO) для поддержания соответствующих структур PM. В то же время, принимая во внимание, что пользовательские структуры PM применяются для успешной доставки больших новых ИТ-систем, они не в состоянии учитывать общие проектные

усилия организации, не уделяя при этом достаточного внимания развивающимся препятствиям проект-менеджмента.

Исходя из этого, новое значение приобретают задачи IT-руководства, поскольку в последние годы специализированные учреждения ООН сталкиваются с проблемами финансирования, аналогичными тем, которые актуальны для частного сектора. Первым шагом в этом направлении является переход от методов учета устаревшей Системы Резервных Соглашений ООН (United Nations Standby Arrangement System – UNSAS) к новым Международным Стандартам учета в Государственном Секторе (International Public Sector Accounting Standards – IPSAS). Они нацелены на повышение качества финансовой отчетности общего назначения организациями государственного сектора, что приводит к более обоснованным оценкам решений о распределении ресурсов, принимаемых учреждениями ООН, и распределению средств правительствами государств-членов, что повышает прозрачность и подотчетность в рамках экономической цепи.

Вторая задача связана с общей эффективностью при предоставлении IT-проектов. По данным исследования McKinsey & Co, в среднем 17% IT-проектов стоимостью 15 млн. долларов США и более идут настолько плохо, что они угрожают закрыть или уже закрыли свои компании, а более двух из каждых пяти IT-проектов полностью не работают. Мы предполагаем, что цифры не улучшатся, если организации приложат меньшие усилия для новых IT-услуг, даже при наличии управления проектом.

Анализ исследования успеха проекта как функции методологии управления проектами показал, что большинство руководителей проектов не знают о полномочиях принятия решений, которыми они владеют, поскольку существует сильная и прямая связь между хорошей методологией управления проектами и успехом проекта.

Таким образом, можно предположить, что существуют два типа сопротивления IT-проектам: организационные, связанные со зрелостью управления проектами в данной организации, и поведенческие отношения, связанные с профессиональной зрелостью персонала. Исследования показывают, что большинство проблем IT-проектов связаны с управлением организационными и культурными проблемами, а управление проектами является критическим компонентом успеха IT-проектов. Конечный результат заключается не в том, что затраты на управление проектом меньше или быстрее обеспечивают получение результата: скорее всего, качественная методология управления проектами значительно улучшит вероятность получения любого результата, а также сам результат от общих затраченных усилий.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Dai C. X., Wells W. G. An exploration of project management office features and their relationship to project performance / C. X. Dai, W. G. Wells // International Journal of Project Management. – 2004, October. – Volume 22. – Issue 7. – P. 523–532.

2. Hartman F., Ashrafi R. Project management in the information systems and information technologies industries / F. Hartman, R. Ashrafi // Project Management Journal. – 2002, September. – P. 5–15.

Колот С. А., Камара Балла Мусса (Одесса, Украина – Конакри, Гвинея)
КОУЧИНГ В СИСТЕМЕ МЕНЕДЖМЕНТА ПЕРСОНАЛА
ОРГАНИЗАЦИЙ

Введение коучинга в систему менеджмента организаций способствует оптимизации системы управления персоналом. Главной целью управления становится формирование компетентности менеджеров всех уровней по эффективному использованию и развитию группового и индивидуального потенциала персонала.

Kolot S., Kamara Balla Mussa (Odessa, Ukraine – Conakry, Guinea)
COACHING IN THE SYSTEM OF PERSONNEL MANAGEMENT
ORGANIZATIONS

The introduction of coaching into the management system of organizations contributes to the optimization of the personnel management system. The main goal of management is the formation of the competence of managers at all levels on the effective use and development of group and individual staff potential.

Политические и экономические реформы современного общества неизбежно связаны с введением технологических, социальных и управленческих инноваций. Особую актуальность приобретают вопросы модернизации менеджмента, когда центр тяжести социальных технологий управления смещается от жесткого администрирования к менеджменту человеческих ресурсов, при котором стратегия управления нацелена на мобилизацию резервов личности каждого сотрудника. Актуальными становятся задачи формирования социально-экономического поведения сотрудников организаций на основе расширения их компетентностей, что способствует эффективности управления и повышению конкурентоспособности предприятий. Решение этих задач связано, прежде всего, с необходимостью совершенствования управленческих подходов со стороны руководящего звена.

Одним из перспективных в этом отношении методом является коучинг. Профессиональное управленческое консультирование на базе технологии коучинга представляет собой сложившуюся систему, сформировавшуюся как междисциплинарное направление из методов активного наблюдения и слушания, вопросных технологий, проективных методик, нейролингвистического программирования, элементов глубинной психологии и психотерапии. В коучинге успешно применяются испытанные и современные методы менеджмента, выработаны технологии

взаимоотношения коуч-консультанта и клиентов, интенсивно развивается теория консалтинга (консультирования) в стиле коучинга.

Анализ опыта использования коуч-менеджмента ведущими организациями позволил выявить следующее:

Успешный коуч-менеджмент позволяет эффективно использовать человеческий потенциал в достижении целей компании. Способствует созданию атмосферы безопасности и доверия сотрудников к руководству, повышению производительности труда и росту конкурентоспособности предприятия, стимулирует высокую инициативность сотрудников.

Коучинг используется как один из инновационных инструментов управления персоналом и компанией в целом, влияния на подчиненных. Подход к формированию системы управления персоналом на основе коучинга существенно повышает эффективность работы и мотивацию персонала в любой сфере деятельности компании. Рассмотрение коуч-менеджмента как неотъемлемой составляющей общей системы менеджмента человеческих ресурсов становится все более актуальным для развития современных компаний.

Отмечаются востребованность и позитивные результаты коучинга в компаниях для управления изменениями, создания роста, повышения эффективности, доверительных отношений между сотрудниками, эффективного планирования. Коучинг используется для развития лидерских качеств, навыков влияния, самоосознанности, эмпатии и навыков межличностного и внутрикомандного взаимодействия.

Используются различные виды коучинга: индивидуальный, управленческий, лидерский, командный, коучинг организационного развития. Наблюдается максимальный рост спроса на командный коучинг и коучинг лидерства для команд высших руководителей и топ-менеджмента.

Технология коучинга построена на использовании широкого репертуара различных моделей и техник, которые направлены на повышение самостоятельности и активности участников сессии при решении проблем.

Таким образом, введение коучинга в систему менеджмента организаций способствует оптимизации системы управления персоналом на основе перехода от административных методов управления к управлению человеческим капиталом, при котором главной целью управления становится формирование компетентности менеджеров всех уровней по эффективному использованию и развитию группового и индивидуального потенциала персонала.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Академия коучинга. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://www.vsetreningi.ru>
2. Геллвей У. Т. Коучинг. Определение и понятие коучинга. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://www.mazpek.ru>
3. Whitmore J. Le guide du coaching. 4eme Edition. – MaXIMa. – 2012. – 270 p.

Моспан Н. В. (Київ, Україна)
СТАНДАРТИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

У тезах розглянуто процес стандартизації вищої освіти ЄС як нова форма управління освітньої галузі. Наведені основні інструменти стандартизації вищої освіти в контексті її взаємодії з ринком праці.

Mospan N. (Kyiv, Ukraine)
STANDARDIZATION OF HIGHER EDUCATION
IN THE EUROPEAN UNION

The thesis discusses the process of standardization of higher education in the EU as a new governing form of the educational sector. The main standardization tools are presented in the context of the interaction with labour market.

Процеси глобалізації, інтернаціоналізації та європеїзації підштовхнули держави-члени ЄС до розвитку нових форм управління сферою вищої освіти через її стандартизацію. Оскільки вища освіта «була чутливою сферою політики, де сувора регуляція могла порушити національний суверенітет», це питання було вирішено введенням «м'якого» керівництва – використанням переконливої сили, і нових інструментів недержавної сили для «дистанційного» керування [3, с. 269].

Сучасні форми управління передбачають першість держав, як установ, множинність органів, що беруть участь в управлінні, а також перехід від ієрархічних, авторитетних або бюрократичних форм соціальної координації до форм ринків і мереж. ЄС бере за основу право і регулювання як ключову частину керівного арсеналу, але робить акцент на використанні м'якої сили. М'яка сила охоплює цілий набір соціальних, культурних і політичних можливостей: від соціальних стратегій до можливостей залучення до справи чи альянсу. З цією метою в галузі вищої освіти розробили конкретні керівні засоби (мережі, семінари, відгуки, експертні групи тощо) [3]. Це призвело до появи значної кількості різнобічних європеїзованих експертів, практиків і професіоналів, особливо у сфері вищої освіти. Саме вони є активними розробниками сучасних стандартів, їх контроль проводиться без видимого політичного втручання; їх вплив замаскований, однак досить поширений, а впровадження відбуваються без стягнення податку. Управління без «уряду», без обтяжливого регулювання чи постійної перевірки є привабливою рисою стандартів, які є інструментами публічного порядку, що доповнюють регулювання [1, с. 60].

Стандарти постійно обговорюються та розвиваються, їх постійно перероблюють відповідно до поточних обставин. У певному сенсі вони завжди мають тимчасову дію. Стандарти використовуються для управління

ЄПВО через стратегії, індикатори, критерії та зіставлення. Стандарти базуються на зібраних даних, важливих для моніторингу прогресу, та гарантують достовірність зібраних даних [3].

Стандарти є ідеальним вирішенням проблем у процесі прийняття рішень в ЄС, що «є необхідним для узгодження законів, постанов та адміністративних ухвал в Європі» [3], коли кордони і установи лишаються недоторканими. Вигодою розробників стратегій є те, що стандартизація покращує національні системи та удосконалює їх керівництво, гармонізує системи по всій Європі і так вибудовує ЄПВО.

До інструментів стандартизації освіти та ринку праці дослідники зараховують Європейські та національні рамки кваліфікацій (ЄРК, НРК), Європейську кредитну трансферно-накопичувальну систему (ЄКТС), Стандарти та рекомендації забезпечення якості вищої освіти (ESG), Європейський пропуск (Europass) та Європейську систему компетенцій, кваліфікації та професії (ESCO) [2, с. 129].

Одним з найважливіших інструментів процесів стандартизації є запровадження в Європі Національної рамки кваліфікацій (NQF) відповідної Європейській рамці кваліфікацій (EQF). Проте, «незважаючи на те, що така пропозиція мала рекомендаційний характер, ми стали свідками поширення та інтенсифікації процесу розроблення та впровадження НРК» [2, с. 129]. У тексті Рекомендацій зазначається, що національна система має бути пов'язаною з ЄРК (EQF) шляхом посилання на систему та «шляхом розроблення національної системи кваліфікацій, де це відповідає національному законодавству та практики» [2, с. 129].

Отже, впровадження стандартизації розглядають як особливий спосіб організації координації вищої освіти, де стандарти є об'єктами, які структурують загальне освітнє поле або таким чином формують загальний простір для європейської освіти. Систему управління розглядають як сукупність взаємозв'язаних правил, які визначають рівновагу влади між різними учасниками, обсяги формальної влади, цілі політичних процесів та включають правила щодо того, як можна реагувати на успіх або невдачу при здійсненні певних дій [2, с. 132].

Тому у сучасній вищій освіті, зокрема після Лісабонської декларації (2000р.), ключовий акцент робиться на політику координації (Відкритого методу координації (ОМС)) як головного механізму управління.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Borraz O. Governing Standards: The Rise of Standardization Processes in France and in the EU [Electronic resource]. Governance. 2007. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-0491.2007.00344.x> (application date: 30.10.2018).

2. Elken M. Standardization of higher education in Europe – policy coordination 2.0? [Electronic resource]. Taylor & Francis Online. 2017.P.127-142 URL:<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14494035.2017.1278873> (application date: 30.10.2018).

3. Lawn M. Standardizing the European Education Policy Space [Electronic resource]. European Educational Research Journal. 2011. Vol. 10, № 2. P. 259–272. URL: <http://eric.ed.gov/?id=EJ932101>(application date: 30.10.2018).

Остапчук М. В. (Рівне, Україна)

**МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ КЕРІВНИЦТВОМ
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

У тезах показано різні методи, способи оцінки ефективності управлінських рішень. До них можна віднести: системний підхід, прогнозування, моделювання, комплексні розрахунки, порівняльні методики тощо.

Ostapchuk M. (Rivne, Ukraine)

**METHODS OF ASSESSING THE ADOPTION EFFICIENCY
MANAGERIAL DECISIONS MADE BY THE MANAGEMENT OF THE
EDUCATIONAL INSTITUTION**

The theses show different methods and methods for assessing the effectiveness of management decisions. They can include: system approach, forecasting, modeling, complex calculations, comparative methods, etc.

Керівник як особа, що приймає рішення, несе повну відповідальність за якість прийнятих рішень перед навчальним закладом, суспільством.

Управлінське рішення буде ефективним, якщо воно реалізовано відповідно до пропонованих до нього вимог, що виходять із законів керування. Однак в дійсності, і особливо при реалізації довгострокових цілей, важко оцінити ступінь ефективності прийнятих рішень щодо досягнення кінцевих результатів апарата керування. Мабуть, саме до таких процедур буде справедливим навести відоме висловлення А. Маккензі: «Немає нічого більш легкого, ніж бути зайнятим, і немає нічого більш важкого, ніж бути результативним».

В основу оцінки ефективності прийнятих рішень можна покласти системний підхід як найбільш розроблений і апробований на практиці. Головним поняттям системного підходу є поняття «системи». Поняття «система» передбачає наявність множини елементів з відношеннями і зв'язками між ними, що утворюють певну цілісність. Аналізоване поняття характеризують такі положення, що стосуються загальної теорії систем: *система є цілісною сукупністю взаємозв'язаних і взаємозумовлених елементів; характерна властивість системи – її ієрархічна будова, пов'язана з потенційною подільністю на множини, об'єднання тощо; цілком визначене місце системи певних елементів щодо інших подібних системних угруповань у межах загального масиву елементів певного типу та інші.*

Системний підхід до дослідження об'єктів має ряд переваг: *цілісне вивчення явищ системи веде до загальної властивості, якою не володіють окремі елементи; закони, поняття, ідеї, які лежать в основі взаємозв'язків елементів*

системи, пояснюють її впорядкованість, організацію і структуру; взаємозв'язок елементів і характерні для них структурні залежності виявляють розвиток і «поведінку» системи [4].

Виходячи з такого підходу, виділяють наступні основні принципи оцінки ефективності системи управлінських рішень [1; 2]:

– пріоритету загальної кінцевої мети навчального закладу на даний період (всі інші цілі і завдання, у тому числі специфічні і функціональні, носять підтримуючий характер);

– ієрархія (всі елементи системи розробки, прийняття і реалізації прийнятих рішень знаходяться в ієрархічному взаємозв'язку підпорядкування і відповідальності);

– єдності і зв'язаності (всі елементи системи керування, розробки і реалізації рішень знаходяться в єдиному зв'язку не тільки між собою, але й у взаємозв'язку із зовнішнім середовищем);

– функціональності і розвитку (спільний розгляд структури керування реалізації рішень і функцій структурних підрозділів з їхнім пріоритетом над структурою навчального закладу з урахуванням його розвитку);

– прогнозованості (прийняті рішення повинні носити прогнозний характер можливих наслідків реалізації рішень економічних, соціальних, екологічних і т.п.).

Результат, що оцінює роботу системи управлінських рішень, (СУР) кількісно одержати важко, тому що вона не робить продукції і не робить послуг. Отже, виникає необхідність оцінювати цей результат за допомогою відносної ефективності. СУР можна оцінювати такими показниками: працевитратами керівника і персоналу керування на розробку, прийняття і реалізацію рішень; витратами часу на цикл реалізації управлінського рішення; організованістю функціонування (наявністю збоїв і неузгоджених дій між розроблювачами); співвідношенням затрат керівника і персоналу, що входить в апарат керування; установленням залежності прийнятих рішень від прогнозованих економічних, екологічних, соціально-політичних й інших наслідків.

Оцінка ефективності СУР передбачає аналіз і розрахунок її внутрішньої і зовнішньої ефективності.

Показники внутрішньої ефективності дозволяють оцінити СУР як інструмент керування, системи діяльності персоналу керування. Показники зовнішньої ефективності СУР відбивають її вплив на організацію досягнення кінцевого результату, мети керування і є пріоритетними.

Ефективність прийнятих рішень оцінюють ретроспективно, тобто раніше прийнятих, котрі можна буде використовувати в майбутньому, хоча цілком зрозумілим є та обставина, що однакових рішень не буває. Ефективність оцінюють і прогнозуванням (завчасним визначенням необхідного результату ухвалення рішення і СУР, на основі вибору найбільш прийняттого варіанта системної діяльності персоналу по розробці рішення).

Найбільш ефективними методами вирішення цього завдання в даному випадку є моделювання і комплексні розрахунки. В результаті можуть бути

отримані показники внутрішньої і зовнішньої ефективності СУР, а також порівняльні оцінки різних варіантів рішення обраної альтернативи.

Розрахункові методи оцінки служать для одержання числових значень показників результативності прийнятих рішень чи функціонування СУР. Наприклад, найбільш розповсюдженим методом одержання показників, що характеризують взаємозв'язок між розташовуваним і необхідним часом вирішення різних завдань, є метод побудови і розрахунку сіткових графіків робіт.

Порівняльні методи оцінки базуються, в основному, на експертних методах. А ефективність роботи керівника і персоналу керування в СУР може бути розрахована по різних методиках, апробованих на практиці.

Персонал керування і керівник є сукупним суспільним працівником, безпосередньо взаємодіючим з навчанням, тому кінцеві результати його діяльності повинні служити критеріальним показником ефективності. Як такі показники, приймаються числові значення кінцевих результатів діяльності: якість отриманих знань, затрати на навчання, кількість випускників, обсяг наданих послуг, строк окупності.

Критеріальні показники повинні відбивати результативність, якість і складність «живої» праці. Такими показниками оцінки персоналу є: продуктивність праці, питома вага заробітної плати, втрати робочого часу, якість праці викладачів, фондозабезпеченість праці, трудомісткість та ін. [1; 2; 3].

Ефективність праці персоналу в значній мірі визначається його організацією, мотивацією, соціально-психологічним кліматом у колективі. Критеріальними показниками ефективності праці служать плинність персоналу, рівень його кваліфікації, дисципліна та ін.

Таким чином, розглянуті питання наочно показують складність і багатогранність оцінок ефективності прийнятих рішень керівництвом навчального закладу. Звідси випливає, що керівник, ставлячи завдання і, вирішуючи його разом з підлеглими, знаходиться в дуже складному становищі, що, як правило, збільшується невизначеністю і ризиком. У зв'язку з цим дуже актуальним стає виклад методів і прийомів теоретичного і прикладного характеру, що сприяють успішній розробці і прийняттю економічно обґрунтованих і досить аргументованих управлінських рішень.

На закінчення можна твердити, що вирішення завдань оцінки ефективності повинні спиратися як на здоровий глузд, досвід, інтуїцію, так і на теорію наукових методів прийняття рішень.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Басовский Л. Б. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: учеб. пос. / Л. Б. Басовский. – М: ИНФРА-М, 1999. – 260 с.
2. Войчак А. В. Маркетинговий менеджмент: навч. метод. пос. для самост. вивч. дисц. / А. В. Войчак. – К.: КНЕУ, 2013. – 100 с.
3. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: навч. пос. / В. Г. Герасимчук. – К.: КНЕУ, 2000. – 360 с.
4. Малафійк І. В. Дидактика новітньої школи: навч. пос. / І. В. Малафійк. – К.: Дім «Слово», 2014. – 632 с.

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ SOCIAL CARE AND COUNSELING ISSUES

Ковальчук Т. О., Тодорцева Ю. В. (Одеса, Україна)

ТАНЦЮВАЛЬНА ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ

У тезах розкрито сутність танцювальної терапії як засобу психокорекційної роботи з молодими сім'ями, проаналізовані методичні прийоми танцювальної терапії. Представлено результати дослідження згідно з даними трьох експериментальних методик. Обґрунтовано значущість танцювально-експресивного тренінгу як методу танцювальної терапії у процесі психокорекційної роботи з молодими сім'ями.

Kovalchuk T., Todortseva J. (Odessa, Ukraine)

DANCE THERAPY AS A MEANS OF PSYCHO-CORRECTION WORK WITH YOUNG FAMILIES

In thesis substantiated the essence of dance therapy as a means of psycho-correction work with young families, methodical techniques of dance therapy are also analyzed. The results of the study are presented according to the data of three experimental methods. The significance of the dance-expressive training as a method of dance therapy in the process of psycho-correction work with young families is also explained.

Танцювальна терапія як вид арт-терапії дає можливість використовувати танець з терапевтичними цілями. Танцювальна терапія прагне дати можливість кожному пацієнтові реалізувати свої відчуття в безпосередньому потоці самовираження. Танцювальна терапія базується на передумові, що тіло і психіка взаємопов'язані. Таким чином, танцювальна терапія як метод психокорекції, у якому тіло є інструментом, а рух процесом, допомагає пережити, розпізнати та виразити свої почуття та конфлікти. Танцювальна терапія акумулює велику кількість методів і технік для дослідження та корекції взаємовідносин. Багато авторів відзначають виняткову ефективність методів танцювальної терапії для розвитку компетентності в міжособистісних відносинах подружжя за рахунок розширення експресивного репертуару і дослідження власних тілесних і рухових репрезентацій [2].

Аналіз різних методичних прийомів танцювальної психотерапії дозволив виділити ті з них, які адекватні вирішенню проблеми зміни відносин і взаємин особистості:

– використання переважно спонтанного, неструктурованого танцю для самовираження і вираження відносин;

– використання кругового танцю, що виконує в психотерапевтичному процесі функції зниження тривожності і опору, виникнення почуттів спільності, причетності, розвитку внутрішньо групової єдності і міжособистісних відносин;

– «ритмічна групова активність» (ритмічна синхронізація рухів членів групи);

– «кінестетична емпатія» (емпатичне прийняття партнера шляхом віддзеркалення його рухів);

– зворотній зв'язок.

На основі проаналізованих проблем молодих сімей, нами було проведено дослідження рівня емоційного інтелекту партнерів, на виявлення особистісних особливостей подружжя та рівня задоволеності шлюбом молодих сімей. Дослідження проводилося на базі танцювальної студії «Grand Emerald», при організації «Творчий союз» у м. Одесі. Загальна вибірка досліджуваних становила 10 молодих сімей.

За методикою «Опитувальник емоційного інтелекту» Д. В. Люсіна нами були виявлені такі показники як міжособистісний емоційний інтелект, внутрішньо особистісний емоційний інтелект, розуміння емоцій, управління емоціями, контроль експресії. У опитуваних молодих сімей в більшій мірі проявляються середні та низькі показники. В результаті дослідження особистісних характеристик за методикою «П'ятифакторний особистісний опитувальник» нами було проаналізовано, що 60% опитуваних сімей мають протилежні значення по показнику екстраверсія – інтроверсія; 30% – прихильність – відособленість; 30% – самоконтроль – імпульсивність; 60% – емоційна нестійкість – емоційна стійкість; 40% – експресивність – практичність. Щодо методики «Задоволеність шлюбом», то респонденти мали такі результати: 50% – абсолютно благополучний рівень; 20% – благополучний; 10% – перехідний; 20 % – неблагополучний рівень задоволеності шлюбом.

На основі аналізу теоретичних засад проблем молодих сімей, а також аналізу результатів проведеного дослідження, нами був розроблений та проведений танцювально-експресивний тренінг для молодих сімей. На нашу думку, даний метод буде ефективним в роботі з молодими сім'ями, на відміну від інших методів, оскільки танцювальна терапія є сучасним, активним та унікальним методом. Для такої вікової категорії, як молоді сім'ї (вік яких не перевищує 30 років), а також враховуючи психологічні особливості молодих сімей, які є активними, відкритими для нового, доцільно проводити психокорекційну роботу, використовуючи такий спосіб як танцювальний тренінг. В даному виді тренінгу традиційним є використання танцю як засобу вираження емоцій, зняття психологічної напруги, покращення емоційного стану. Починаючись на кінестетичному рівні, терапія призводить до подальшого розкриття емоційного матеріалу за допомогою символічних репрезентацій, образів, спогадів, особистісно-

важливих відкриттів та інсайтів. Через рухову взаємодію подружжя можуть розвивати їх самоусвідомлення, проробити емоційні захисти, дослідити альтернативні моделі поведінки, отримати більш чітке сприйняття себе й інших, викликати такі поведінкові зміни, які призведуть до більш здорового функціонування партнерів у взаємовідносинах в родині.

Розглядаючи аналіз результатів дослідження, слід зауважити, оскільки емоційний інтелект, розуміння емоцій, управління емоціями, контроль експресії у опитуваних молодих сімей в більшій мірі мають середні та низькі показники, танцювально-експресивний тренінг в рамках танцювальної терапії з молодими сім'ями буде спрямований на опрацювання власних почуттів, розуміння і сприйняття почуттів партнера, вміння висловлювати власні емоції. Також в результаті дослідження особистісних характеристик нами було виявлено, що достатньо вагомий відсоток молодих сімейних пар має протилежні характеристики типів особистості, такі як: екстраверсія – інтроверсія; прихильність – відособленість; самоконтроль – імпульсивність; емоційна нестійкість – емоційна стійкість; експресивність – практичність. Оскільки такі розбіжності можуть негативно впливати на стосунки між партнерами, заняття танцювальної терапії будуть спрямовані на реагування учасниками групи почуттів і відносин, вивчення характерних для них патернів близьких емоційних стосунків, усвідомлення власного реагування та патернів поведінки, розвиток учасниками міжособистісних відносин.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Шкурко Т. А. Танец как средство диагностики и коррекции отношений в группе / Т. А. Шкурко // Психологический вестник. – Вып. 1. – Ч. 1. – Ростов-на-Дону. – 1996. – С. 327–348.

2. Шмайс К. Вступ до танцювальної терапії / К. Шмайс // Американський журнал танцювальної терапії. – 1986. – Т. 9. – С. 23–30.

Шмелькова А. А. (Запоріжжя, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

У тезах обґрунтовано необхідність вивчення поняття соціально-психологічного консультування як одного з найважливіших методів соціально-психологічного впливу.

Shmelkova A. (Zaporizhzhya, Ukraine)

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ADVISING AS METHOD OF SOCIAL- PSYCHOLOGICAL INFLUENCE

The necessity of studying of concept of the social-psychological advising as one of major methods of social-psychological influence has been analysed in the thesis.

Бурхливе впровадження психології в практику закономірно призводить до розвитку тих її галузей, які традиційно позначаються як методи соціально-психологічного впливу. Серед них одне з найважливіших місць, безсумнівно, належить соціально-психологічному консультуванню. В ході консультативної бесіди клієнт отримує можливість ширше поглянути на ситуацію, інакше оцінити свою роль в ній і відповідно до цього новим баченням змінити своє ставлення до подій, свою поведінку.

Психологічне консультування можна уявити як безпосередню роботу з людьми, спрямовану на рішення різного роду психологічних проблем, пов'язаних з труднощами в міжособистісних відносинах, де основним засобом впливу є певним чином побудована бесіда.

Доброзичливе і безоцінне ставлення до клієнта має на увазі не просто слідування загальноприйнятим нормам поведінки, а й уміння уважно слухати, надавати необхідну психологічну підтримку, не засуджувати, а намагатися зрозуміти і допомогти кожному, хто звертається за допомогою. Психолог в своїй роботі повинен орієнтуватися не на соціально прийняті норми і правила, а на ті життєві принципи та ідеали, носієм яких є клієнт.

Будь-яка інформація, повідомлена клієнтом психологові, не може бути передана без його згоди ні в які громадські або державні організації, приватним особам, в тому числі родичам або друзям. З цього правила існують виключення (про яких клієнт завжди попереджається заздалегідь), спеціально обумовлені законом у багатьох країнах. Таким виключенням, мабуть, можна вважати ситуацію, коли психолог дізнається під час прийому про що-небудь, що є серйозною загрозою для життя будь-кого.

Розмежування особистих і професійних стосунків є невід'ємною частиною консультування. Існує немало досвідчених і професійних консультантів, які потрапляли в пастку, переходячи з клієнтами на дружні стосунки або намагаючись надавати професійну допомогу своїм друзям або найближчим родичам. Цей шлях приховує в собі немало небезпек і не лише тому, що, як відомо, «у своїй вітчизні пророка немає», і будь-які рекомендації і одкровення з близькими легко знецінюються, але і з багатьох інших причин.

Дуже умовно бесіду консультанта з клієнтом можна розділити на чотири етапи: 1) знайомство і початок бесіди; 2) розпитування клієнта, формулювання і перевірка консультативних гіпотез; 3) корекційна дія; 4) завершення бесіди [1]. Соціально-психологічне консультування означає консультування клієнта з питань, пов'язаних з соціально-психологічними характеристиками особистості, груп, сім'ї, соціальних організацій і великих соціальних груп. Психолого-акмеологічне консультування доповнює соціально-психологічне. Між ними існує органічний взаємозв'язок.

Індивідуальне психологічне консультування як діалогічне спілкування [2] має конкретні форми, в яких реалізується діалогічна позиція консультанта. В якості таких виділені: 1) постулат відповідальності; 2) орієнтація на сенс; 3) принципова відкритість консультативного процесу; 4) допустимість поради.

Спроби побудувати несуперечливу систему психологічного консультування, де психотехнічні і етичні проблеми знаходили б своє рішення, робилися починаючи із З. Фрейда. Загальним принципам індивідуального консультування приділяли увагу у своїх роботах В. Столін, Ф. Василюк, И. Цзен, Ю. Пахомов, Ю. Альошина, Л. Петровська та ін. Зокрема, Ю. Альошина відносить до загальних принципів індивідуального психоконсультування доброзичливе і безоцінне ставлення до клієнта; орієнтацію на норми і цінності клієнта; заборона давати поради; анонімність клієнта; розмежування особистих і професійних стосунків клієнта і консультанта; прийняття клієнтом відповідальності за те, що відбувається з ним; включеність клієнта в процес консультування. У розумінні Ф. Василюка, включеність клієнта в процес консультування передбачає передусім емоційне хвилювання як особливу діяльність людини з подолання критичних життєвих ситуацій. Консультант здатний бути каталізатором процесу хвилювання, якщо керуватиметься «принципом мовчання» (за А. Копьевим).

В. Сатир рекомендує для прискорення і полегшення контакту з клієнтом дещо іншу модель. На початкових етапах вона припускає в якості одиниць мовної активності консультанта використати переважно «Я-спілкування» і тільки після встановлення контакту переходити до «Ти-спілкування». Крім того, В. Сатир запропонувала серію прийомів, способів, правил, що підвищують інтенсивність, що ущільнюють емоційну, смислову, інформаційну насиченість консультативної бесіди. Але консультант-психолог буде лише тоді успішним у своїй практичній діяльності, коли «він більше орієнтуватиметься на клієнта і його проблеми, а не на методи, школи, парадигми, що лежать в основі його ремесла

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бутенко Г. П. Практическая консультативная психология / Г. П. Бутенко // Вопросы психологии. – 1988. – № 1. – С. 23–31.
2. Психология: словарь / [Под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – М.: Изд-во «Просвещение», 1990. – 396 с.

Ляхова В. П. (Николаев, Украина)

ПОПЫТКА ОСМЫСЛЕНИЯ КРЫМСКОЙ ТРАГЕДИИ: СОЦИОПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКТОР

В тезисах представлен взгляд психолога на трагедию, произошедшую в молодежной среде.

Liakhova V. (Mykolayiv, Ukraine)

ATTEMPT COMPREHENSION OF THE CRIMEAN TRAGEDY AS A SOCIO- PSYCHOLOGICAL FACTOR

The psychologist's view of the tragedy is represented in the theses that occurred in the youth environment.

Каждое явление имеет свои социальные корни, в том числе и глубоко потрясшая мировое сообщество керченская трагедия. При всех наших знаниях о фактах жестокости и насилия в молодежной среде данный случай выходит за рамки ранее известных нам своей бесчеловечностью и бессмысленностью. Но все когда-то случается впервые, по крайней мере, в нашем обозримом пространстве.

Наши тезисы – это попытка осмыслить произошедшее с позиции социокультурных и психологических знаний. Как говорилось ранее о социальных корнях явления, в нашем случае это представлено положением семьи (жили на съемной квартире, мать – санитарка в больнице, развод родителей, – все это вряд ли повышало самозначимость ученика колледжа).

Психологические условия формирования личности были обозначены, мягко говоря, недоброжелательным отношением к социуму, учитывая еще и религиозный фактор (мать была адептом авторитарной религиозной организации, для членов которой люди, не ставшие приверженцами их религиозного верования уже, как минимум, люди с большими недостатками). Потому она и настаивала, пока могла влиять на сына, чтобы он ни с кем не дружил, что, в свою очередь, приводило к нарушению чувства общности. Мы знаем о важности социального и индивидуального в личности каждого человека для нормального его формирования. Именно это и было нарушено.

Если человек живет единственной однозначностью и правильностью, то не происходит формирование альтернативного мышления: теряется гибкость, глубина, широта мышления. Не работают альтернативные связи между нейронами, что приводит к своего рода «дальтонизму» в восприятии и осмыслении явлений мира. Как результат – человек не приобретает навыков психологического анализа ситуации, опыта интерпретации фактов и событий, а также конкретных явлений. Отсутствие объективного анализа происходящего, незрелость социального самосознания вполне могло породить у молодого человека гипертрофированное желание отомстить миру за собственную несостоятельность. Понимал ли студент мотивы своего поступка? Вряд ли.

Поскольку основная эмоция, которую испытывал молодой человек, – ненависть (надпись на футболке), то эта эмоция, так же, как и гнев, ярость, агрессия, приводит к сужению сосудов головного мозга, не позволяя объективно оценивать ситуацию и принимать адекватные решения. Скорее всего, это напоминает патологическое мышление, при котором имеет место тенденция лелеять и сохранять в себе отрицательные эмоциональные образы. Если исключить рефлекссию, то есть способность рассматривать себя и свое состояние со стороны, у людей с патологическим мышлением «включенность» в ситуацию обрастает комплексами отрицательных образов и наступает полная свобода от контроля над реальностью. Это не исключает рождения потребности идентифицировать себя с персонажем злокачественного характера.

Как вариант, возможно, молодой человек принял на себя чужую роль, менее травмирующую его психику, возможна и какая-нибудь другая частная

логіка поступка. В любом случае, следует изучить этические стандарты группы, в которой учился студент, поскольку просоциальность – это продукт социокультурной среды, в которой ценности выполняют регулирующую функцию.

Человек обычно не придумывает сам типы, стили поведения, он их откуда-то берет: из опыта других, из художественной литературы, кинофильмов. В данном случае наш персонаж воспользовался сценарием преступления, разработанный другими и обнаруженный им в интернете (детали подготовки к преступлению, ход действий, место действия, финальная сцена смерти).

Социальная изоляция, в которой пребывал молодой человек, проявляет себя в повышенной тревожности, изнуряющей психику, от которой человек стремится избавиться. Но это все-таки не повод к преступлению.

Человек – это совершенная самоуправляемая система, и уровень ее самоуправления – одна из главных характеристик личностного развития. Возраст молодого человека – это возраст социальной зрелости, и человек должен сам нести ответственность за свои деяния. Общество же должно быть внимательным ко всякого рода психическим проявлениям.

Онщенко Т. М. (Одеса, Україна)

**ПРОФІЛАКТИКА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА
НАД ДІТЬМИ**

У статті розкривається проблема сексуального насильства щодо дітей і молоді та обґрунтовується необхідність розробки програми профілактики насильства над дітьми.

Onishchenko T. (Odessa, Ukraine)

PREVENTION OF CHILD SEXUAL ABUSE

The article reveals the problem of sexual violence against children and youth and raises the necessity of developing a program for the prevention of violence against children.

Складні соціально-політичні і економічні процеси, що характеризують сучасний стан України, своїм наслідком мають погіршення становища різних категорій населення і насамперед це стосується дітей. Статистична інформація свідчить про зростання кількості дітей, що стають жертвами насильства в тому числі і сексуального, хоча, повної інформації щодо випадків особливо сексуального насильства, в силу своєї специфіки, не має. «Дуже часто насильство залишається прихованим: випадки насильства не виявляються, про них не звітують, і, що найгірше, це дуже часто сприймається як належне», – зазначено в промові виконавчого директора ЮНІСЕФ (Дитячий фонд ООН) Ентоні Лейка [3].

Насильство та жорстоке поводження, нехтування потребами дітей в даний час вважається однією з найважливіших проблем суспільного здоров'я і провідною причиною дитячого травматизму та дитячої смертності, асоціальної поведінки дітей, порушення психічного, особистісного і фізичного розвитку. Насильство над дитиною – це фізичний, психологічний, соціальний вплив на дитину з боку іншої людини (дитини або дорослого), сім'ї, групи або держави, що змушує його переривати значиму діяльність і виконувати іншу, що суперечить їй, або загрожує його фізичному чи психічному здоров'ю та цілісності. Виділяють чотири основні форми насильства по відношенню до дітей: психологічне, економічне, фізичне та *сексуальне*.

У правовій базі України визначення сексуального насильства, яке є складовою жорстокого поводження з дітьми, представлено Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.). У статті 1 надається наступне визначення категорії «сексуальне насильство» – це форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності; це протиправне зазіхання одного члена родини на статеvu недоторканність іншого члена родини, а також дії сексуального характеру стосовно неповнолітнього члена родини [1].

У науковій літературі зазначається, що не існує єдиного визначення цього поняття з багатьох причин, зокрема внаслідок труднощів визначення меж сексуального насильства, а також із-за поєднань різних видів насильства, в які входить і сексуальне. На думку дослідниці О. В. Швед, це поняття відбиває весь спектр емпіричної реальності, коли дитина використовується як об'єкт задоволення сексуальних потреб дорослого, і включає фізичне, вербальне або психічне насильство, навіть у випадках, коли дитина не є об'єктом безпосереднього контакту. Фізичне насильство – сексуальні дії, поцілунки, торкання; словесне – непристойні коментарі щодо тіла або сексуальних дій; психічне – схиляння до «добровільних» контактів, примушення дивитися порнографічні зображення або спостерігати реальні сцени, різні форми «емоційного гвалтування» [2, с. 11].

Сексуальне насильство по відношенню до дітей може бути одноразовим, що повторюється і тривалим, що відбувається протягом декількох місяців або років. Настільки ж різноманітним можуть бути і форми дій сексуального характеру, в які була залучена дитина. Залежно від відносин між жертвою і насильником розрізняють наступні форми сексуального насильства: внутрішньо сімейне, позасімейне, вуличне, інституційне. Однією з форм сексуального насильства є комерційна сексуальна експлуатація – це форма сексуального насильства над дитиною, яке відбувається за винагороду у вигляді готівки або благ дитині або третій особі.

Враховуючи комплекс проблем дітей, що постраждали від різних форм сексуального насильства (особливо психологічні наслідки, що носять віддалений характер: порушення сексуальної поведінки; труднощі при вихованні дітей; психічні розлади; асоціальна поведінка), виникає потреба в пошуку нових технологій профілактики та реабілітації жертв насилля.

Проблема профілактики та попередження сексуального насильства над дітьми як соціального явища досі залишається мало досліджуваною в Україні. Серед науковців, що присвятили свої дослідження даній проблемі слід назвати: Л. І. Гриценок, Т. В. Журавель, О. В. Іващенко, Ю. В. Кобикова, І. А. Нестерова, О. В. Швед, А. В. Шиделко та ін.

Пріоритетним напрямком діяльності щодо захисту дітей від жорстокого поводження є первинна профілактика – попередження виникнення факторів ризику прояви сексуального насильства. Програма профілактики сексуального насильства може містити наступні напрямки роботи: просвітницька робота серед населення щодо форм та наслідків сексуального насильства, виявлення сімей та дітей групи ризику, сімейне сексуальне виховання дітей та ін. Цільові групи для профілактичної роботи: педагоги, батьки, діти. Одним з методів протидії може являтися оволодіння дітьми техніками безпечної поведінки та обережного поводження. У рамках профілактичних заходів необхідним є розробка методичного посібника щодо профілактики сексуального насильства над дітьми та молоддю.

Таким чином, можна припустити, що ефективна первинна профілактика сексуального насилля над дітьми знизить ризики посягання на статеvu свободу чи статеvu недоторканість неповнолітніх та молоді.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству/ Закон України від 07.12.2017 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2018. – № 5. – ст. 35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19>

2. Швед О. В. Сексуальна експлуатація неповнолітніх як соціальне явище: тенденції і шляхи профілактики/ Ольга Володимирівна Швед // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук. Спеціальність: 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. – Х.: Інститут внутрішніх справ, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbu.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..

3. ЮНІСЕФ Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/media_25224.html

Боделан М. В., Кебал К. Ю. (Одеса, Україна)

ОНЛАЙН-КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У тезах представлені теоретичні засади онлайн-консультування як складової професійної діяльності соціального працівника. Консультування визначається як технологія та метод професійної допомоги.

Bodelan M., Kebal K. (Odessa, Ukraine)

ONLINE-CONSULTATION AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF SOCIAL WORKER

The article is based the theoretical foundations of online-consultation as a component of the professional activities of a social worker. Consultation is defined as a technology and method of professional assistance.

Визначення сутності онлайн-консультування як складової професійної діяльності соціального працівника, зумовлює необхідність тлумачення понять «консультування» та «соціальне консультування» у соціальній роботі.

Так, консультування – метод професійної допомоги соціального працівника, завдання якого полягає в аналізі, обґрунтуванні перспектив та розвитку проблем клієнта; технологічний спосіб вирішення проблем клієнта, що знаходиться в кризовій ситуації; напрям професійної діяльності соціального працівника, що допомагає клієнтові проаналізувати і зрозуміти сутність його важкої життєвої ситуації [1]; комплекс заходів, що здійснюються протягом робочого дня суб'єкта, який надає соціальні послуги, що спрямовані на створення умов для розвитку соціальної компетентності осіб (сімей), які перебувають у складних життєвих обставинах [2].

Сучасними науковцями, поняття «соціальне консультування» розглядається як технологічний процес, під час якого фахівець із соціальної роботи дає рекомендації з розв'язання проблем клієнта. Тому, соціальне консультування ґрунтується на практиці каунсулінгу (індивідуальне консультування, що поєднує елементи кризової психологічної підтримки, а також надання базової інформації).

Мета соціального консультування – підвищення соціальної компетенції клієнтів з різних питань. За формою організації, його розподіляють на: консультування у загальних чи спеціалізованих формуваннях соціальних служб; виїзне консультування [1].

Зазвичай, у своїй професійній діяльності, соціальні працівники використовують такі види соціального консультування:

– загальне консультування – здійснюється фахівцями соціальної служби, з метою надання допомоги клієнту у важкій життєвій ситуації (навчання навичкам, що сприяють поліпшенню ситуації; допомога в аналізі проблем; проясненні конфліктних зон та пошук шляхів вирішення проблемної ситуації тощо);

– спеціальне (інформаційне) консультування – здійснюється фахівцями різних галузей (лікарями, юристами, психологами, працівниками міських служб та установ) спільно з фахівцями соціальної служби, з метою надання допомоги клієнту [1].

Державний стандарт консультування, затверджений Міністерством соціальної політики України, визначає форми консультування: контактне (віч-на-віч) та дистанційне (телефонне, он-лайн).

На нашу думку, соціальні працівники у своїй професійній діяльності передусім мають засвоїти технологію дистанційного консультування, тому, що саме воно забезпечує надання швидкої, кваліфікованої психологічної допомоги «широкого спектру» клієнтів.

Форми роботи дистанційних-консультантів можуть бути такими: онлайн-консультації (робота в режимі реального часу) або оффлайн-консультації (консультаційне листування з можливістю відкладеної в часі відповіді). Зауважимо, що кожна з цих форм може успішно реалізовуватися як в індивідуальному, так і груповому консультуванні [3].

Онлайн-консультування у соціальній роботі має низку особливостей у порівнянні з іншими видами консультування. Зокрема, воно носить короткочасний і епізодичний характер особистих контактів фахівця й клієнта. Для його здійснення онлайн-консультування, клієнт повинен бути не менш активним ніж консультант. Найсуттєвішою перевагою для клієнта є абсолютна конфіденційність (клієнт сам приймає рішення стосовно тієї інформації про себе, яку він готовий оприлюднити).

Також позитивною ознакою онлайн-консультування є географічна необмеженість (потенційному клієнту не потрібно витратити час на тривалі пошуки консультанта, витратити час на дорогу до консультанта) та доступність (психологічна зручність і фізичний комфорт: клієнт переважно сидить вдома перед своїм персональним комп'ютером, що налаштовує його на неспішну довірливу бесіду з соціальним працівником).

Таким чином, використання у професійній діяльності онлайн-консультування соціальними працівниками, буде збільшувати кількість звернення клієнтів та забезпечувати надання швидкої й кваліфікованої соціально-інформаційної, соціально-правової, соціально-психологічної, соціально-профілактичної допомоги «широкого спектру» клієнтів.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Капська А. Й. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями: навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 328 с.

2. Кулик І. В. Соціальне та психологічне консультування як складові професійної діяльності в галузі соціальної роботи. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. Вип. 26. С. 129–137.

3. Мицько В. М. Специфіка дистанційного психологічного консультування в мережі Інтернет. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Львів: 2011. Вип. 1. С. 68–80.

Музика Ю. О. (Одеса, Україна)

НАПРЯМИ ДОПОМОГИ ПРИ РОЗЛАДАХ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ

В тезах розглядаються основні ознаки анорексії, булімії та психогенного переїдання та напрямки допомоги, що існують в Україні.

Muzyka Yu. (Odessa, Ukraine)

DIRECTIONS OF ASSISTANCE IN THE TREATMENT OF EATING DISORDERS

The theses discuss the main features of anorexia, bulimia and psychogenic overeating, and the directions of care that exist in Ukraine.

Розлад харчової поведінки (РХП) – це клас психогенно обумовлених поведінкових відхилень, пов'язаних з порушеннями в прийомі їжі. До них відносять низку серйозних захворювань, таких як: нервова булімія, нервова анорексія, компульсивне переїдання, переїдання, що часто призводить до зайвої ваги внаслідок «заїдання» стресу, страхів, невдач або навпаки, людина дуже хоче схуднути, виснажуючи свій організм до летального результату.

За статистикою, 90% людей з вище означеними синдромами РХП не усвідомлюють проблему свого захворювання і не розуміють, наскільки важливо вчасно звернутися до фахівця. Харчова залежність багатьох дівчат, жінок і чоловіків може перейти в смертельне захворювання, якщо вчасно не надати професійне лікування і подальшу реабілітацію.

Основні ознаки анорексії: зниження апетиту і відмова від їжі, відмова підтримувати здорову вагу тіла, сильний страх набрати вагу, спотворене сприйняття свого тіла, самооцінка, заснована на вазі тіла. Вікова категорія людей, схильних до розвитку нервової анорексії, – це зазвичай в дівчата віком від 14 до 25 років, жінки 30-35 років, а також особи чоловічої статі і діти. В основному дівчата скидають вагу до такої міри, що в них пропадає репродуктивна функція, збивається менструальний цикл, відмовляють нирки і печінка, настає повне виснаження організму, що може призвести до летального результату.

Основні симптоми булімії: постійне відчуття голоду, неконтрольовані напади переїдання, обжерливості, очищення організму через блювоту, проносні, почуття провини, порушення нормального метаболізму, пошкоджена зубна емаль/ясна, запалення горла і глотки, хвороби органів травлення, порушення менструального циклу, часті перепади ваги. Основна причина – постійний стресовий стан, самотність, невпевненість в собі, страхи, коли прийом їжі приносить радість і задоволення. Найбільше схильні до булімії особи у віці від 14 до 35 років. Найбільший пік розвитку хвороби припадає на 16-20 років, 22-28, подекуди після 30 років, коли також виникає харчова залежність.

Компульсивне або психогенне переїдання, обжерливість – це психічне захворювання, при якому хворий приймає велику кількість їжі при відсутності почуття голоду, що призводить до набору зайвої ваги, ожиріння. Серед основних характеристик зазначимо: безконтрольне поглинання великої кількості їжі, швидке споживання їжі, таємний режим харчування, наодинці, неможливість припинити їсти протягом усього дня, харчування без почуття голоду, відсутність задоволення їжею, почуття сорому, провини,

огиди, збільшення маси тіла, ожиріння. Неконтрольоване переїдання призводить до зайвої ваги, яке ще більше провокує обжерливість і подальше формування ненависті до себе. Чим більше така людина не приймає свою зовнішність, фігуру, тим більше вона їсть, щоб впоратися з негативними емоціями [2].

Серед напрямів допомоги при РХП в Україні можна виділити психіатричну, психотерапевтичну та комплексну допомогу. Психотерапевт-радник, співзасновник Громадської організації «Центр психології та психотерапії» (м. Луцьк) О. Лазаренко у своєму докладі на круглому столі Асоціації лікарів і психологів «РХП: Терапія і превенція» зазначила, що в Україні психіатрична допомога здійснюється в 84 психіатричних і неврологічних лікарнях, 27 психоневрологічних диспансерах, 652 психіатричних і 133 психотерапевтичних кабінетах, 21 психіатричному відділенні багатoproфільних лікарень. Що стосується психотерапевтичної допомоги, то заклади, які її надають, можна умовно розділити на державний і приватний сектор. В державному секторі таку допомогу надають лікарі-психотерапевти та лікарі-психологи, а в приватному – психотерапевтичні спеціалізовані центри, дієтологічні клініки і приватно практикуючі психологи, які спеціалізуються на таких захворюваннях. Неповнолітні пацієнти з РХП можуть отримати допомогу в Західноукраїнському спеціалізованому дитячому медичному центрі (м. Львів), в якому здійснюється комплексний підхід до лікування РХП. В команду фахівців входять педіатр, кардіолог, гастроентеролог, психолог, імунолог, ревматолог та ін. Також в деяких оздоровчих закладах, наприклад в санаторії «Затока» Одеської області, здійснюється діагностика, проводяться лікувальні процедури і призначається за необхідності медичне лікування, психотерапія тощо [1].

Також варто зазначити, що в лікуванні харчових залежностей потрібний цілісний підхід, який би охоплював принаймні три складові здорового життя людини: безпосередньо тіло (включаючи формування здорового ставлення до фігури, їжі, формування здорового ставлення до таких речей як фізичне навантаження, вміння розслабитися і відпочивати, тонке розуміння всіх потреб організму), внутрішній світ людини (потрібно розуміти і виражати свої почуття, переживання й емоції) та соціальний аспект – вирішення проблем тим чи іншим чином, що провокують нездорове ставлення до їжі і до самого себе.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Институт психосоциальных исследований и развития личности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://orgpsy.org/category/articles/>
2. Центр дієтології та психотерапії [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://medbalance.com.ua/>

Беляєва Х. О., Кримова Н. О. (Одеса, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ
КІБЕРПРОСТОРУ НА МОЛОДЬ

У тезах представлено соціально-психологічні аспекти надмірної захопленості молоді кіберпростором.

Bieliaieva K., Krymova N. (Odessa, Ukraine)
FEATURES OF PSYCHOLOGICAL INFLUENCE OF
CYBERPROSTOR ON YOUNG PEOPLE

The theses present the socio-psychological aspects of the young people's excessive enthusiasm for cyberspace.

Характерною рисою сучасного часу є стрімкий розвиток і проникнення інформаційних і комунікаційних технологій в різноманітні сфери людського життя і діяльності. Повсюдне і швидке поширення Інтернету не тільки дає сучасній людині найширші можливості роботи з інформацією, але й ставить перед нею нові завдання, несе в собі незнайомі загрози і небезпеки. Науковці акцентують увагу на певних особливостях селфі – особистісних, психологічних і соціальних, що впливають на зростання популярності цього феномену як масового соціального явища серед молоді. Так, Є. А. Гринькова звертається до проблем самопрезентації людини і вивчає явище селфі, як культурний феномен; В. А. Лабунська, О. А. Герасимова досліджують «видиму людину», тобто, конструювання зовнішнього образу, як соціально-психологічний феномен та ін.

Селфіманія – патологічне прагнення до фотографування себе і викладання фото в соціальні мережі. Схильність до зайвої відкритості у кіберпросторі приводить до того, що одні користувачі популярних фотосервісів фіксують кожен момент свого життя і публікують сотні однотипних фотографій, інші – із захватом стежать за цим. Все більш і більш молодих людей опиняються втягнутими в масовий кіберповедінковий флешмоб. Серед вивчених чинників швидкого поширення селфі, фахівці назвали сучасні високі технології, що розвиваються, вбудованих функцій фотоапарата мобільних пристроїв, смартфонів, планшетів, а також широку можливість розміщення і загальний огляд фото в світовій павутині Інтернет. Неодмінним атрибутом даного захоплення є простота пошуку та перегляду даної фото-продукції Селфі, його виборчого копіювання і рейтингової квантифікаційної («в лайках») онлайн-оцінки відвідувачами відповідних сайтів Інтернету. Селфі представляється своєрідною формою демонстрації збирального образу себе у навколишньому світу. При цьому, важливим у цій самопрезентації стає бажання відобразити себе «тут і зараз», донести до глядача певний момент свого життя та своє ставлення до нього, оскільки візуальний образ це передає краще за текст, а також отримати позитивний

зворотний комунікативний зв'язок («лайк», репост, коментар), як елемент зовнішньої психологічної стимуляції [3].

За словами Нелюбина М.І., використання селфі можна розглядати як сучасну форму егоцентризму, що, можливо, виконує компенсаторну функцію. Це прагнення людини заявити про себе, викликати симпатії, стати швидкоплинною подією стрічки соціальної мережі, коли черговий знімок претендує стати актуальною новиною, здатної прикувати до себе увагу інших користувачів. Свого часу, ще К. Ясперс, звертаючи увагу на поширення принципу формування міжособистісного інтересу в сучасному йому суспільстві, писав про те, що окрема людина цінується в якості цікавого, не в якості самого себе, а як подразник; роздратування припиняється, як тільки він більше не дивує. Однак, небезпека цього явища може полягати в тому, що з одного боку, це хронологія індивідуальності, з іншого – це свідчення її розчинення і, навіть, втрати образу людини в копіюючих і дублюючих один одного сценах, масках, позах, і виразах. Стратегія самопред'явлення й комунікативна гра, яка знеособлює, стали нормою онлайн-спілкування, і сьогодні все більше витісняють з нього стратегію саморозкриття [2].

Так, людина все більше часу проводить в онлайн-комунікації, але, якщо раніше спілкування у кіберпросторі відбувалось за допомогою слів, іноді специфічних, то в даний час проходить все частіше за допомогою смайликів, картинок, селфі. За даними численних публікацій, селфі реєструється як прояв сучасних модних тенденцій серед людей різного віку. Однак, згідно з закордонними дослідженнями, основними авторами та розповсюджувачами цього феномена на різних континентах незмінно є молодь [4]. Крім цього, все більш і більш з'являється прикладів надзвичайних ситуацій, в які потрапляють молоді люди, бажаючи зробити неймовірно вражаючі селфі. Інтернет-користувач потрапляє в психологічну залежність від звички постійно «викладати» свої фотографії в кіберпростір [1].

Психологічний вплив феномену селфі на молодь може носити як позитивний, так і негативний характер, а саме: можливість самовираження, самопрезентації, самоконструювання, візуальної комунікації, але й формування фальшивої ідентичності або втрати індивідуальності; створення нескінченного числа масок; посилення нарцисичних рис; формування невротизму; труднощі соціальної адаптації та інше.

Таким чином, надмірне захоплення молоді селфі може здобувати вкрай патологічні форми або мати негативні соціально-психологічні наслідки, тому це явище потребує подальших досліджень та розробки превентивних заходів.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бриль Н. М. Селфі як соціально-психологічне явище / Н. М. Бриль // Актуальні проблеми психології. Т. 1. Вип. 44. 2016. С. 62–67.
2. Нелюбин Н. И. Современное состояние духовного развития человека // Общество и человек в контексте трансформации современности: материалы международной научно-практ. конференции / отв. ред. Г. И. Тюменцева. Омск: ОЮА, 2014. С. 54–60.

3. Сандомирський М. Культ публічності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://detionline.com/assets/files/journal/21/tema_selfi_cult_publichnosti.pdf.

4. Fucsh P., Moreau G., Guitton P. *Virtual Reality: Concepts and Technologies*, 2011. CRC Press.

Дідик Н. М. (Кам'янець-Подільський, Україна)
**ФОРМИ І МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ДОПОМОГИ
ПРИ МОЛОДІЖНОМУ БЕЗРОБІТТІ**

У тезах описано методологічну базу, що застосовується при наданні соціально-психологічної підтримки безробітній молоді. Проаналізовано діяльність Центру зайнятості щодо вирішення цієї проблеми.

Didyk N. (Kamianets-Podilskyi, Ukraine)
**FORMS AND METHODS OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL
ASSISTANCE IN YOUTH DISABILITY**

The theses describe the methodological framework used in providing social and psychological support to unemployed young people. The activities of the Center for Employment have been analyzed in order to solve this problem.

За даними ООН, зараз у світі налічується 81 млн. безробітних молодих людей. Станом на жовтень 2018 року в Україні кількість зареєстрованих безробітних становила 840 тис. осіб. З них: 458 тис. жінок, 343 тис. сільських мешканців, 313 тис. соціально вразливих осіб, 303 тис. осіб з числа молоді, 36 тис. осіб з інвалідністю, 20 тис. учасників АТО, 13 тис. ВПО. За останні роки рівень безробіття зріс.

Особливу тривогу викликає зростання безробіття серед молоді з вищою освітою. Понад 50% усіх безробітних становлять молоді люди віком до 35 років. Головною причиною цього є недостатня пропозиція для молоді робочих місць, відповідної заробітної плати. Молоді спеціалісти досить часто працюють не за фахом, прагнуть виїхати за кордон, а міграційні процеси мають глибокі наслідки, одним з яких, найбільш негативним, є втрата висококваліфікованої робочої сили. Отже, проблема молодіжного безробіття є досить актуальною і потребує детального вивчення та розробки заходів, щодо його ліквідації.

Питанням безробіття серед молоді присвячені роботи таких вчених: Л. Авдєєв, В. Балита, Н. Басов, С. Бортнік, Д. Валєтов, О. Данченко, О. Дрюк, С. Кущов, Н. Лепеха, М. Саган, С. Саржан, К. Тахтарова, Н. Ортікова та ін. Вони розкривали причини виникнення молодіжного безробіття, особливості цього явища та аналізу ситуації, що склалась і постійно змінюється на молодіжному ринку праці України.

Для реалізації державної політики зайнятості населення, професійної орієнтації, підготовки і перепідготовки, працевлаштування та соціальної підтримки безробітних функціонує Державна служба зайнятості. За визначенням С. Куцова, Державна служба зайнятості – сукупність державних органів, діяльність яких спрямована на реалізацію політики зайнятості, надання визначених послуг населенню та роботодавцям [2].

Ю. Маршавін зауважує, що Центр зайнятості сприяє працевлаштуванню молоді за допомогою певних форм та методів: формування мотивації до праці; профорієнтація; семінари з техніки пошуку роботи; професійне навчання; бронювання робочих місць на підприємствах, в організаціях та установах для працевлаштування молоді; працевлаштування молоді шляхом надання дотацій роботодавцям; тимчасові, громадські, сезонні роботи; самозайнятість та підприємництво [3].

Формування мотивації до праці: у молодих людей необхідно формувати повагу до праці, переконувати у необхідності активного пошуку роботи, щоб молода людина змогла реалізувати себе у професійному плані [3, с. 249].

Профорієнтація: основними складовими роботи з профорієнтації у центрі зайнятості є профінформація, профконсультація та профвідбір, які реалізуються через різноманітні групові та індивідуальні форми роботи з молоддю.

Професійне навчання: Центр зайнятості разом з роботодавцями визначає можливості профнавчання, перелік професій, спеціальностей, організацію навчання безпосередньо на виробництві із залученням наставників [3, с. 250].

Громадські роботи – трудова діяльність, що має соціально корисну спрямованість і організовується в якості додаткової соціальної підтримки громадян, які шукають роботу [3, с. 251].

Семінари з техніки пошуку роботи: проводяться за низкою тем, які відрізняються призначенням, спрямованістю та змістом, виходячи з тривалості, причин безробіття та особистих обставин молоді людини. Л. Г. Авдєєв звертає увагу, що семінари з техніки пошуку роботи дають змогу безробітним усвідомити особливості працевлаштування в сучасних умовах, оволодіти ефективними прийомами пошуку роботи, навичками продуктивного спілкування, визначити основні джерела корисної інформації тощо. Широке застосування інтерактивних форм навчання та психологічних тренінгів під час проведення семінарів сприяє подоланню комунікативних бар'єрів, підвищенню впевненості у власних силах, усвідомленню власної ролі і своїх можливостей у вирішенні проблеми особистого працевлаштування [1, с. 45-49].

Отже, службою зайнятості ведеться активна робота, що базується на організаційній і фінансовій підтримці реалізації соціальних програм для молоді, їх методичного забезпечення, на різних формах підвищення кваліфікації кадрів. Для соціально-психологічної допомоги безробітній молоді застосовують: формування мотивації до праці; профорієнтацію;

семінари з техніки пошуку роботи; професійне навчання; бронювання робочих місць на підприємствах; працевлаштування шляхом надання дотацій Серед перспективних напрямів – сприяння професійній підготовці та зайнятості молоді інноваційними методами і формами.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Авдєєв Л. Г. Професійна орієнтація безробітних громадян та молоді: Навч.-метод. розробка / Л. Г. Авдєєв, Н. В. Ортікова. – К. : ІПК ДСЗУ, 2013. – 55 с.
2. Кущов С. М. Державна політика зайнятості молоді [Електронний ресурс] / С. М. Кущов. – Режим доступу: www.kbuara.kharkov.ua/e-book/...2/.../06.pdf.
3. Маршавін Ю. М. Єдина технологія надання соціальних послуг центрами зайнятості України / Ю. М. Маршавін, Л. М. Фокас, Л. Є. Ляміна, Д. Ю. Маршавін. – К., 2010. – 481 с.

Москалюк О. І. (*Хмельницький, Україна*)

ПРОБЛЕМИ ТА ТРУДНОЩІ СТУДЕНТСЬКОЇ СІМ'Ї

У тезах висвітлені специфічні особливості та проблеми студентської сім'ї як найбільш вразливої категорії сімей.

Moskaliuk O. (*Khmelnytskyi, Ukraine*)

PROBLEMS AND DIFFICULTIES OF STUDENT FAMILY

The article is dedicated to specific features and problems of a student family as the most vulnerable type of family.

Сім'я була і залишається найважливішим інститутом суспільства. Окрему категорію українських сімей становлять сім'ї, утворені студентами денної форми навчання вищих навчальних закладів. Загальні для українських сімей проблеми у них перетинаються із суто студентськими. Це перш за все – отримання освіти, пошук вільного підробітку після навчання, поєднання навчання і роботи, матеріальна залежність від батьків, гострі житлові труднощі, невизначеність з працевлаштуванням, дефіцит вільного часу.

За таких обставин студентську сім'ю відносять до групи ризику, оскільки вона є малозабезпеченою, найбільш уразливою і має низькі адаптивні здібності до сімейного життя.

Зазвичай, студентською називають сім'ю, у якій хоча б один з подружжя є студентом денного відділення навчального закладу. Як правило, одруження студентської молоді не є необдуманим рішенням. Дуже часто студентські шлюби – це союз людей з близькими дошлюбними соціокультурними характеристиками. Крім того їм притаманні духовна та моральна єдність і засновані такі сім'ї на коханні та спільності інтересів. Це

дає можливість прогнозувати більшу вірогідність успішності шлюбів цієї соціальної групи молоді.

Студентська сім'я гомогенна за соціальним статусом, стаж сімейного життя не перевищує п'ять років. Специфічність полягає і в особливостях діяльності подружжя – навчанні та тимчасовості їхнього соціального статусу [3].

Сім'я для студентів є унікальним мікросередовищем, де задовольняються такі життєві потреби як любов, відпочинок, інтелектуальне спілкування, психологічний комфорт. Дослідження показують, що сім'я не є головною перешкодою для успішного навчання. У цілому сімейні студенти навчаються не погано і для більшості з них сімейне життя є чинником, що стимулює навчання.

В науковій літературі (І. Антонович, М. Буянов, Е. Вітчак, К. Колаж, П. Харбст, А. Харчев і т.д.) виділяють різні типи студентських сімей:

– *нездійснена сім'я* (пробний шлюб, шлюб-компаніат) – своєрідний сексуальний експеримент, спроба спільного проживання;

– *емансипована сім'я* (автономний шлюб, відкритий шлюб, шлюб незалежних людей) – коли кожен з подружжя береже особисту свободу (іноді аж до права на позашлюбні зв'язки);

– *псевдосолідарна сім'я* (шлюб-договір) – зовнішньо згуртована, але з постійними протиріччями між подружжям;

– *замкнута сім'я* – побудована на мало реальних уявленнях подружжя про майбутнє сімейне життя;

– *сім'я борців* – у якій з перших днів розпочинається безжалісна боротьба за право бути в сім'ї головним, диктувати партнерові свою волю;

– *неповна сім'я* – в ній постійно чи довго відсутній один з подружжя;

– *гармонійна сім'я* (синкретична сім'я, щасливий шлюб, шлюб ровесників) – тип сім'ї найбільше наближений до «ідеального» сімейного союзу.

Звичайно, в абсолютно чистому виді такі типи студентських сімей зустрічаються рідко. Найчастіше виникає змішання рис та особливостей різних типів [1], [2].

З метою вивчення особливостей та проблем студентської сім'ї було проведено анкетування серед сімейних студентів спеціальності «Соціальна робота».

У процесі опитування були виявлені актуальні проблеми студентської сім'ї. Так, наприклад, житлову проблему молоді подружжя вирішують за рахунок проживання разом з батьками чи родичами. Опитування показало, що у більшості студентських сімей конфлікти бувають нечасто і носять конструктивний характер. Причиною конфліктів є, як правило, втручання батьків, побутові труднощі у веденні домашнього господарства, незрозуміння одне одного і невміння домовитись.

Ще однією проблемою сімейного життя студентів є дефіцит вільного часу. Це можна пояснити складністю поєднання навчання та роботи з великою кількістю сімейних клопотів. Під час опитування виявилось, що

сім'я не є головною перешкодою для успішного навчання. Крім того, не дивлячись на всі перешкоди, молоді люди позитивно оцінюють психологічний клімат своєї сім'ї і прагнуть повноцінного здорового життя, намагаючись організувати і урізноманітнити свій відпочинок.

Отже, в цілому дослідження показало, що цій категорії сімей необхідна допомога щодо адаптації до самостійного життя, а також надання консультацій з питань сімейних конфліктів, непорозумінь з батьками, вирішення житлово-побутових та матеріальних проблем.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Батищева Г. О. Работа социальной службы для молодёжи с молодой семьёй / Г. О. Батищева, З. Г. Зайцева. – К.: А.Л.Д., 1996. – С. 74–75.
2. Молода сім'я України 90-х. – К.: А.Л.Д., 1996. – 104 с.
3. Фаинбург З. И. К вопросу об этической мотивации брака: Соц. исследования / З. И. Фаинбург // Проблемы брака, семьи и демографии. – М., 1994. – С. 66.

Булгакова О. Ю., Гончарова М. С. (Одеса, Україна)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ЖІНОК МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПРЕНЕЙСЬКИМ ПІВОСТРОВИМ

У статті розкривається концепт соціальних послуг для жінок жертв насильства в вигляді порівняльного аналізу між трьома країнами Іспанією, Португалією та Україною.

Bulgakova O., Honcharova M. (Odessa, Ukraine)

DEVELOPMENT OF COMPARATIVE ANALYSIS OF SOCIAL SERVICES FOR WOMEN BETWEEN UKRAINIAN AND IBERIAN PENINSULA

The article is about the concept of social services for women victims of violence in the form of a comparative analysis between the three countries of Spain, Portugal and Ukraine.

Проблематика насильства є дуже актуальною, спричинена сучасними трансформаціями та складними процесами, які відбуваються в Україні і по всьому світі. Маючи на увазі досвід інших країн та їх швидкість розвитку є дуже доречним на базі цих досліджень переймати засоби, які можуть дозволити нашій країні знайти нові технології та методи надання соціальних послуг для боротьби з таким складним явищем, як насильство проти жінок.

В розвинених країнах світу, соціальні послуги для жінок постраждалих від насильства не є екзотикою, тому як приклад для розгляду законодавчої бази та соціальних послуг були вибрані такі країни як Іспанія та Португалія.

Така категорія населення, як жінки в Україні є дійсно не захищеною з державного боку, тому маючи на увазі складні соціально-політичні і економічні процеси, буде дуже доречним ідентифікувати проблеми, які стають на шляху покращення соціального обслуговування даної категорії.

Актуальність дослідження обумовлена такими чинниками: поширення насильства та його різновидів серед сучасного суспільства; відсутність законодавчої бази, яка б була направлена на захист цієї соціальної категорії; недостача українських кампаній, інститутів, недержавних та волонтерських організацій по боротьбі з насильством для жінок; майже повна відсутність центрів для тимчасового перебування для жінок жертв насильства; неефективність профілактичної роботи, щодо попередження насильства; відсутність поінформованості жінок щодо центрів куди вони могли б звернутися у випадку насильства.

Багато соціальних, політичних та економічних факторів обумовлюють гострість проблеми та роблять її ще гострішою. Наприклад дискримінація та дискредитація жінок, соціально-психологічні проблеми, як страх повторення ситуації, відсутність можливості звернутися до родичів або організації, тотальний контроль з боку агресора, страх та переживання за свою безпеку та при наявності в сім'ї дітей за їх безпеку також, відсутність місця тимчасового перебування в ситуації ризику, також впливають і політичні фактори як наприклад збройні конфлікти та ігнорування цих проблем.

Насильство проти жінок – поняття, яке визначено Стамбульською конвенцією представляю собою будь-який акт насильства за ознакою статі, що завдає або може завдати фізичної, сексуальної чи психологічної шкоди або страждання жінкам, включаючи погрози здійснення таких актів, примус чи свавільне обмеження свободи, незалежно від того, відбувається це в суспільному чи особистому житті [3].

Для боротьби з таким складним явищем окрім методів попередження та профілактики а також праці із ситуаціями пост-насильства, одним із можливих методів є надання соціальних послуг.

Соціальні послуги згідно із законодавством визначаються як комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» [1], існують такі види соціальних послуг: соціально-побутові; психологічні; соціально-педагогічні; соціально-медичні; соціально-економічні; юридичні; послуги з працевлаштування; послуги з професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями; інформаційні послуги та ін.

Нажаль соціальних послуг та соціальної допомоги зі сторони держави дуже небагато для такої категорії населення як жінки, лише соціальні виплати. Загалом допомогою займається приватний сектор.

На рівні діяльності міських державних адміністрацій і громадських жіночих організацій створюються спеціалізовані заклади та установи для соціального захисту жінок. Як наприклад у місті Києві працюють Міський центр з роботи з жінками, Міжнародний гуманітарний центр «Розрада», Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда Україна» та ін.

За даними «Ла СтрадаУкраїни»: щороку 600 представниць слабкої статі гинуть в Україні від домашнього насильства. Лише 10% з 1 млн. жінок, які піддаються насильству, вирішуються говорити. кожен день поліція фіксує 348 фактів домашнього насильства, і в 70-80% випадків його жертвами стають жінки. Розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень за замовленням Фонду народонаселення ООН, говорять про те, що щорічно 1,1 млн. українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї. І більшість з них мовчать. Так, за даними Українського інституту соціальних досліджень, лише 27% жінок вважають образи проявом насильства і тільки 32% подібним чином оцінюють приниження. Для 49% респондентів насильство – це побої, а 56% згодні вважати насильством згвалтування [4].

Проблема надання ефективних соціальних послуг проти насильства наджінками як соціального явища досі залишається мало досліджуваною в Україні. Теоретичні засади соціальної роботи, надання соціальних послуг та підготовки соціальних працівників висвітлюються в дослідженнях вітчизняних учених І. Звереві, А. Капської, Н. Кривоконь, Г. Лактіонової, Іспанський та португальський досвід з теорії соціальної роботи та надання послуг представлено значною кількістю праць зарубіжних дослідників, а саме: Р. Е. Сампєрі (R.E.Sampieri), А. Л. Пелаєз та Т. Ф. Гарсія (A.L.-Peláez y T.F.-García), Е. Р.Надаль (E.R.-Nadal), JoséLuís D'Almeida (Жозе Люїш де Алмеїда), Maria Irenede Carvalho (Марія Ірен де Карвалью), Cristiana Diasde Almeida (крістіана Діаш де Алмеїда) та інших дослідників.

Враховуючи недостатню вивченість проблеми та доречність переймання досвіду інших країн які, мають можливість та вже готову законодавчу базу із комплексом державних та недержавних установ, які борються із насильством проти жінок, виникає потреба в проведенні дослідження того, які саме методи, що використовуються в цих країнах, є доречними та ефективними, задля запропонування та пошуку шляхів їх використання в Україні.

Отже, можливо припустити, що може бути доречним впровадження нових соціальних послуг та форм їх надання для жінок, яке покращить сучасне становище даної категорії в Україні та знизить рівень насильства.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Закон України «Про соціальні послуги» від 24.06.2004 року // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 1891-IV.
2. Становище дітей та жінок в Україні: Ситуаційний аналіз. – К., 2001. 63 с.
3. Насильство проти жінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Насильство_проти_жінок
4. Щороку в Україні від домашнього насильства гинуть 600 жінок. Стаття. – Уніан, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/2233774-schoroku-v-ukrajini-vid-domashnogo-nasilstva-ginut-600-jinok-infografika.html>

СУЧАСНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ CONTEMPORARY THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL WORK

Клочко О. О. (*Суми, Україна*)

ДЕФЕНІЦІЯ ПОНЯТТЯ «СИТУАЦІЯ КОНФЛІКТУ ІЗ ЗАКОНОМ»

У тезах обґрунтовано сутнісні характеристики поняття «ситуація конфлікту із законом», що проявляються у поведінці неповнолітньої особистості.

Klochko O. (*Sumy, Ukraine*)

THE DEFINITION OF THE CONCEPT «CONFLICT WITH THE LAW»

The theses substantiate the essential characteristics of the concept of «conflict with the law», which are manifested in the behavior of teenagers.

Останнім часом сучасна ювенологія оперує поняттям «конфлікт із законом», що позначає ситуацію, яка виникла внаслідок порушення особою законодавчо закріплених норм і правил та тягне за собою певні санкції [3]. Тобто створення й стимулювання ситуацій конфлікту із законом на практиці є не що інше як різні прояви делінквентної поведінки особистості. Вітчизняна наукова думка трактує делінквентну поведінку (від лат. *delinquens*) як таку, що порушує норми громадського правопорядку, загрожує благополуччю інших людей або суспільству та може бути правомірно покараною. Однак, у широкому розумінні делінквентна поведінка визначається як злочинна (та, яка створює ситуації конфлікту із законом; кримінальна) поведінка. Відповідно у вузькому значенні делінквентна поведінка виступає як правопорушення некримінального характеру, порушення офіційно визначених правил поведінки та дисциплінарних вимог.

За визначенням О. В. Змановської делінквентна поведінка як така, що створює ситуації конфлікту із законом, має ряд особливостей. Визначимо їх. По-перше, це один із найменш визначених та однозначних видів поведінки, що відхиляється від загальноприйнятих норм. По-друге, делінквентна поведінка регулюється переважно чітко визначеними правовими нормами – законами, нормативними актами, дисциплінарними правилами. По-третє, делінквентна поведінка визнається однією із найбільш небезпечних форм девіацій, оскільки загрожує самим основам соціальної побудови – суспільному порядку. По-четверте, така поведінка особистості активно засуджується і карається у будь-якому суспільстві та будь-якому культурно-

історичному етапі свого розвитку. По-п'яте, делінквентна поведінка за своїм змістом означає наявність і розвиток конфлікту між особистістю та суспільством – між індивідуальними прагненням (не завжди адекватними і соціально прийнятними) і суспільними інтересами.

Сутнісним психологічним підґрунтям залучення до ситуацій конфлікту із законом є схильність особистості неповнолітнього, тобто внутрішня готовність до застосування протиправних дій у певних обставинах або як до основної стратегії поведінки.

Зазначимо, що до категорії «конфлікт із законом» відносимо: 1) асоціальну поведінку, що має форму дрібних порушень морально-етичних норм, які не досягають рівня злочину; 2) антисоціальну поведінку, що суперечить соціальним та правовим нормам, загрожує соціальному порядку та благополуччю оточуючих; 3) протиправну поведінку, що полягає в порушенні етично-правових суспільних відносин, що склалися в суспільстві і закріплені в соціальних і правових нормах (законах); 4) правопорушення, винне, протиправне діяння, що загрожує суспільному устрою та порядку, правам та свободам громадян, і передбачає відповідну карну відповідальність; 5) проступок, що є особливим видом правопорушення і яке, зазвичай, не несе суспільно-небезпечного характеру і проявляється у вигляді лихослів'я, систематичного порушення дисципліни, бійок, бешкетування тощо; 6) злочин, як протиправне, суспільно-небезпечне діяння, що класифікується за певними нормами кримінально-процесуального права.

Як правило, ситуація «конфлікту із законом» трактується кримінально-процесуальним правом України і кримінальною ювенологією виключно до неповнолітніх. Отже, за матеріалами ВОЗ неповнолітня особа, яка перебуває у конфлікті із законом визначається як особа у віці до 18 років, поведінка якої завдає шкоди іншій особі або групі і перевищує норми, що були встановлені соціальними групами в конкретно-історичний момент розвитку суспільства [1, с. 99].

Зазначимо, що у загальнонауковому контексті термін «неповнолітні, які перебувають у конфлікті із законом» визначаються як особи віком від 14 до 18 років, які скоїли правопорушення і\або перебувають на профілактичному обліку у відділі (секторі) ювенальної юстиції, або відбувають покарання за вироком суду (пов'язане з позбавленням волі чи ж альтернативне покарання) [3, с. 313].

Серед неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом, виокремлюють наступні категорії: 1) неповнолітні, які поставлені на профілактичний облік у секторах ювенальної превенції (раніше кримінальній міліції у справах дітей); 2) неповнолітні, які поставлені на облік у відділах з питань пробації (раніше кримінально-виконавчій інспекції), тобто засуджені до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, або звільнені від відбування покарань з випробуванням або умовно-достроково; 3) неповнолітні, ув'язнені у слідчому ізоляторі; 4) неповнолітні, які відбувають покарання, пов'язане з позбавленням волі у виховній колонії [3, с. 313]; 5) неповнолітні відбули покарання і повернулися з місць позбавлення волі [2].

Необхідним механізмом налагодження ефективної соціальної роботи з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті із законом, є розуміння їхніх головних потреб та надання відповідного комплексу соціальних послуг.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Змановская Е. В. Девиантология (Психология отклоняющего поведения) : уч. пос. для ст-тов высших учебных заведений. – 3-е изд., испр. и доп. / Е. В. Змановська. – М.: «Академия», 2006. – 288 с.
2. Капська А. Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. пос. / А. Й. Капська, І. В. Пеша. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 232 с.
3. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посібник у 2-х ч. . – Ч. 2 / [А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. ; за заг. ред. Т. В. Журавель, З. П. Кияниці]. – К.: «ОБНОВА КОМПАНІ», 2017. – 252 с.

Кримова Н. О., Лисенко О. М. (Одеса, Україна)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПРОЦЕСІВ ГРУПИ

В тезах представлено теоретичні аспекти групової роботи, розглянуто функції та феномени групи.

Krymova N., Lysenko O. (Odessa, Ukraine)

CONTEMPORARY APPROACHES TO UNDERSTANDING THE PROCESSES OF THE GROUP

Theses present the theoretical aspects of group work, discusses the functions and phenomena of the group.

У західній практиці соціальної роботи має місце орієнтація фахівців саме на групові методи роботи з людьми. Як зазначає М. А. Гуліна, «не випадково на стику клінічної та соціальної психології у США виникла нова прикладна область психології – «комунітарна психологія» (community psychology), метою якої є дослідження та організація процесів допомоги людям один одному у різних спільнотах» [4, с. 216]. У Британії соціальна робота спрямована не тільки на створення груп підтримки з метою зміни внутрішньої ситуації людини (support-groups), але й розвиток роботи груп (campaign-groups), які орієнтовані на зміну зовнішньої соціальної ситуації.

За Н. Смелзером, групи виконують такі функції: соціалізації, тобто, сприяють тому, що людина засвоює норми і цінності суспільства, навички, які необхідні для соціального життя; виконують інструментальну функцію, тобто вони сприяють організації спільної діяльності людей; підтримуючу функцію в разі, якщо люди об'єднуються у важкій ситуації або для вирішення проблеми, яку власно не можуть вирішувати; емоційну функцію, тобто дають своїм членам можливість задовольнити емоційні потреби (потреби в повазі, розумінні, довірі, спілкуванні та ін.).

Групова робота має очевидні переваги над індивідуальною. Інформація, якою володіють окремі члени групи, підсумовуються, і члени групи, використовуючи її, можуть пропонувати різні шляхи вирішення проблем [2].

Найбільш важливим результатом групової роботи є перетворення внутрішнього світу учасників групи, основа цих перетворень – переусвідомлення життєвих цінностей (Є. І. Холостова); створення безпечного простору щодо випробування нового досвіду побудови відносин з іншими (Ю. Т. Ковальов, М. А. Гуліна); можливість стати більш незалежними та ініціативними у прийнятті самостійних рішень та брати на себе відповідальність за зміни у власному житті (О. М. Савчук).

Д. Б. Паригін пов'язував роботу у групі з активним груповим навчанням навичкам спілкування у житті та у суспільстві: від навчання професійно корисним навичкам до адаптації до нової соціальної ролі з відповідною корекцією Я-концепції та самооцінки [3]. Групи створюють умови для отримання особистісного досвіду, сприяють розвитку самосвідомості, орієнтують на активну позицію, самовираження.

Однак, у групі відбуваються складні неоднозначні процеси, які по-різному впливають на членів групи, при цьому досягнення бажаного результату ускладнюється, гальмується або стає неможливим при вирішенні конкретних завдань, які стоять перед групою.

Так, В. Р. Біон вважав, що індивід повинен встановити контакт з емоційним життям групи, що ставить перед ним дилему розвитку і диференціації, а також стійкості перед страхами, пов'язаними з цим розвитком. В. Р. Біон ввів спеціальну термінологію для позначення загальних рис явищ, які спостерігаються в групі: групове мислення – групова культура, базові припущення, групи в базових припущеннях, робоча група [1].

Групове мислення формується спільною думкою, вольовим рішенням або бажанням групи в даний момент. При цьому групове мислення може перебувати в конфлікті з бажаннями, поглядами окремих індивідів. Групова культура є функцією групового мислення і бажань окремих індивідів, які є її факторами. Групова культура включає в структуру групи на даний момент, завдання, які вона передбачає вирішувати, і організацію, яку вона створює для досягнення цієї мети. Отже, якщо групове мислення є реципієнтом всіх вкладів, які роблять члени групи, то поняття базового допущення передбачає зміст цих поглядів, що дає можливість кращого розуміння емоційних феноменів в групі.

Всі базові припущення є емоційними станами, спрямованими на уникнення фрустрації, що супроводжує навчання через досвід, тобто, зусилля, страждання і контакт з реальністю. Групи в базовому припущенні (базові групи) мають певні типові форми організації. Всім групам в базовому припущенні притаманне: по-перше, якість ворожості, з яким вони опираються будь-яким стимулам, що сприяють зростанню або розвитку; по-друге, комунікацію можна розглядати як форму дії, а не спілкування,

мислення; по-третє, поняття часу не використовується, тому і фрустрація непереносима [5].

Будь-яка група завжди функціонує на двох рівнях: примітивному – група в базовому припущенні і зрілому – робоча група. Робоча група здатна виносити фрустрацію, що дозволяє розвиватися новим ідеям, саме діалог є функцією робочої групи. При вирішенні завдань робоча група використовує раціональні і наукові методи роботи, а лідером є та людина, яка є найбільш ефективна в забезпеченні умов такої роботи. Отже, можливість аналізувати та активізувати групові ресурси, раніше приховані і неусвідомлені, призведе не тільки до досягнення результату, але й до встановлення необхідного контролю і самоконтролю, а також, сприятиме особистісному розвитку, емоційно-смысловим інвестиціям кожного учасника в груповий процес.

Такі складні і суперечливі процеси необхідно враховувати в професійній діяльності фахівців з соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Гринберг Л. Введение в работы Биона / Л. Гринберг, Д. Сор, Э. Табак де Бьянчеди ; пер. с англ. – М.: «Когито-центр», 2007. – 158 с.
2. Квин В. Прикладная психология / В. Квин. – СПб.: Питер, 2000. – С. 487.
3. Психогимнастика в тренинге. – СПб.: «Речь», 2002. – 256 с.
4. Психология социальной работы. Учебное пособие / [Под общ. ред. М. А. Гулиной]. – СПб.: Питер, 2004. – 351 с.
5. Bion W. R. (1974): *Erfrahrungen in Gruppen*, Klett, Stuttgart.

Сухар С. В., Гладченко С. В. (Одеса, Україна)
СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД В ПІДТРИМКУ СЕКСУАЛЬНОГО
ЗДОРОВ'Я ЖІНКИ В ПРЕНАТАЛЬНИЙ ТА
ПОСТНАТАЛЬНИЙ ПЕРІОД

У статті автор намагається з'ясувати необхідність соціальної підтримки жінок в пренатальний та постнатальний періоди. Наполягає на значущості внутрішньоутробного розвитку, що закладає основи для психосексуального і соціосексуального розвитку в майбутньому. Також, надає важливість і післяродовим психологічним проблемам.

Sukhar S., Gladchenko S. (Odessa, Ukraine)
SOCIAL ACCOMPANIMENT IN SUPPORT OF SEXUAL HEALTH OF
WOMEN IN THE PRENATAL AND POSTNATAL PERIOD

In the article the author tries to find out the need for social support for women in the prenatal and postnatal periods. Insists on the importance of intrauterine development, which provides the basis for psychosexual and socio-sexual development in the future. Also, it attaches importance to postnatal psychological problems.

У різні історичні періоди людини, його хвороби, його творчі здібності, агресивність, емоційні розлади, також розквіт або занепад культури пов'язували з надмірною інтенсивністю або, навпаки, недостатньо сексуальною активністю, а також неординарністю сексуальних орієнтацій або ідей. В останні десятиліття головна увага зосереджується навколо здорового сексуального життя людей.

Інтереси сексології все більше занурюються в вивчення фізичних і психологічних факторів. Саме вони впливають на зміни в міжстатевому притягненні. Позитивно забарвлюють інтимне життя протягом більш довгого періоду, і більш тривалих сексуальних відносин, ніж у попередніх поколінь.

Відповідно до визначення ВОЗ, сексуальне здоров'я – це комплекс соматичних, емоційних, інтелектуальних і соціальних аспектів сексуального існування людини, позитивно збагачуючи його особистість, що підвищують комунікабельність людини і його здатність до любові.

Підтримку сексуального здоров'я можна вважати найважливішою задачею сексуального розвитку. Сексуальний розвиток зазвичай представляють як період, що передує початку статевого життя людини. Почасти так. В різноманіття теорій розвитку і концепцій підходів до сексуального розвитку, онтогенез сексуальності не розглядається в його складності і суперечливості протягом усього життєвого циклу людини. Проаналізувавши сучасну літературу, сформувався враження, що тільки в дитинстві та підлітковому віці здійснюється розвиток сексуальності. Цю позицію можна оскаржити. Онтогенез починається з запліднення. Точкою відліку цього явища є момент злиття генетичного матеріалу статевих клітин, гамет: яйцеклітини і сперматозоїда. Саме тому вивчення етапів сексуального розвитку людини слід починати з пренатального (дородового) періоду, протягом якого відбувається весь цикл внутрішньоутробного розвитку. Внутрішньоутробний розвиток підрозділяється на три стадії: гермінальна (двотижневий період швидкого дроблення зиготи і первинної організації клітин); ембріональна (шеститижневий період структурного розвитку зародка); і фетальна (час, що залишився до народження, час дозрівання плоду). З позиції трівіумальної концепції (від лат. *trivium*, від *tres* = три, + *via* = шлях, дорога) сексуального розвитку саме в цей період формується соматосексуальна складова, яка є основною в цей період, і закладає основи для психосексуального і соціосексуального розвитку в майбутньому [1].

Якщо аналізувати період вагітності, як умови, що впливає на розвиток дитини, є дослідження про особливості психічного стану жінки в пренатальний період. Перше, що важливо відзначити це наявність таких станів, як стреси, депресія, психопатологічні особливості, їх виникнення і загострення в різні періоди вагітності. Другі і треті триместри вагітності найнебезпечніші для розвитку дитини під впливом стресів, депресивних епізодів і т.ін. Посилення до кінця вагітності депресивних станів, може бути прогнозом, як для виникнення післяпологових депресій у матері, так і психічних порушень у дитини. Переважно це сфера спілкування. В майбутньому – наявність психологічних проблем в підлітковому віці.

У даній роботі планується розглянути відмінності у впливі пренатального і постнатального періоду в житті жінки на її сексуальне здоров'я. Для участі будуть запрошені жінки у віці 25-35 років. На вибір вікової групи вплинули дослідні роботи вчених з різних країн світу [2; 3]. Загальна думка котрих, говорить про те, що жінки в цьому віці до питання створення сім'ї підходять усвідомлено, з позиції зацікавленості в стані фізичного, психічного і соціально-матеріального благополуччя.

Посилаючись на вищесказане немає сумнівів у важливості сексуальної близькості між партнерами. Це природний прояв і якісний фактор в побудові і розвитку гармонійного здорового життя.

Соціальний супровід полягає, перш за все, в програмах інформування і навчання жінок необхідної грамотності в сфері сексуального здоров'я. Важливо усвідомлювати те, що секс починається задовго до перетину порога спальні. У відсутності душевного єднання, не пов'язаного з сексом, інтимну близькість при заняттях любов'ю досягти вкрай складно [4]. Сексуальна грамотність сприятиме розширенню кругозору інтимної взаємодії між партнерами. Що допоможе знімати напруження, зберігати єднання і стан безпеки, проявляти турботу в той період, коли лікар рекомендує утриматися від статевого акту в період вагітності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Агарков С. Т. Сексуальность от зачатия до смерти: онтогенез сексуальности / С. Т. Агарков, Е. А. Кащенко. – М.: Издательские решения, 2015. – 292 с.
2. Хлюстова Я. Идеальный возраст для родов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gazeta.ru
3. Лучший возраст женщины для рождения ребенка – 25-35 лет. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.raut.ru>
4. Кибрик Н. Д. Супружеская секс-терапия / Н. Д. Кибрик, Ю. П. Прокопенко. – М.: Книгоиздательство «АБВ», 2015. – 223 с.

Северинюк Т. О. (Одеса, Україна)

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В СИСТЕМІ МЕДІАОСВІТИ

У статті аналізуються рівні формування медіаграмотності як необхідного елемента підвищення якості життя людей похилого віку.

Severinyuk T. (Odessa, Ukraine)

FORMING MEDIAGROUPITY OF THE ELDERLY IN THE MEDIAWORK SYSTEM

The article analyzes the levels of formation of medialiteracy as an essential element in improving the quality of life of the elderly.

Аналіз сучасної демографічної ситуації в Україні свідчить, що за останні чотири роки (2015-2018 рр.) намітилась стійка тенденція до зростання питомої ваги осіб старшого віку в віковій структурі населення країни. За даними Державної служби статистики України на 1 січня 2018 р. чисельність осіб у віці 60 років і старше становить 22,9%.

Процес старіння населення викликає необхідність модернізації системи соціального обслуговування людей похилого віку. Серед значущих проблем цієї вікової групи слід зазначити наступні: погіршення здоров'я, втрата соціальних зв'язків, зниження матеріального добробуту, зниження соціального статусу, ризик зловживань. Всі ці чинники негативно впливають на якість життя літніх людей, під якою розуміється комплексна система, яка включає елементи суб'єктивного та об'єктивного характеру, що формують певне середовище для задоволення культурних, матеріальних, духовних та інших потреб людини похилого віку, та формують відчуття задоволеності життям [1, с. 121].

Серед основних базових потреб людей похилого віку особливу увагу потребують соціальні, зміст котрих розкривається через категорії «належність до певної соціальної групи», «потребу в спілкуванні», «потребу в соціальних контактах». Звуження соціальною комунікації в зрілому віці може привести до формування соціальної ізоляції людини, коли мас-медіа виступають єдиним джерелом інформації і є єдиною формою задоволення її потреби в інформації. Але враховуючи такі особливості функціонування мас-медіа в соціальному просторі як: поява нових інформаційних продуктів та технологій, різке підвищення щільності та оберту інформаційних потоків, зростання агресивності медіа середовища, його маніпуляційного впливу на свідомість особистості, слід приділити увагу проблемі формуванні у літньої людини медіаграмотності як елементу медіа культури.

Як зазначено в Концепції впровадження медіа-освіти в Україні (2010 р.) [2], медіа-грамотність – це рівень медіа-культури, який стосується *вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіа-засобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіа-джерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують.*

Першим рівнем формування медіаграмотності у людей похилого віку є формування комп'ютерної грамотності, спочатку на рівні користувача. За результатами навчання у літньої людини формуються вміння, що необхідні для вирішення як побутових проблем так і соціально-психологічних та соціальних. Похила людина опановує вміння: оплачувати комунальні послуги, замовляти талончик на прийом до лікаря, шукати потрібні ліки в аптеці, купувати товари в Інтернеті з доставкою додому, шукати потрібну адресу на карті, дізнаватися розклад транспорту протягом однієї хвилини і не виходячи з дому, спілкуватися з родичами і друзями з інших міст і країн (e-mail, skype, viber), використовувати соціальні мережі (Однокласники,

Facebook, YouTube), приймати участь в міжнародних форумах (Forum «50+» (Польща), «Saga Zone», «I amnotdeadyet!» (Великобританія)) та ін.

Основним засобом формування медіа грамотності виступає медіа текст. Тому на другому рівні формування медіа грамотності є оволодіння вміннями розуміння медіа тексту. За О. М. Федоровим, медіатекст – це повідомлення, викладене в будь-якому вигляді та жанрі медіа (газетна стаття, телепередача, відеокліп, фільм та ін.) [3, с. 29]. Механізм процесу розуміння полягає в формуванні концепту тексту, картини його загального сенсу, у *виділенні в тексті головного смислового елемента*, заради якого створюється і сам текст. В основі навчання на цьому рівні можуть бути використані технології побудови блок-схем та граф-схем.

Третій рівень включає формування критичного ставлення до одержуваної інформації, появи власної точки зору і адекватному відгуку.

Форми навчання літніх людей медіаграмотності можуть бути як групові стаціонарні – Університети третього віку на базі Територіальних центрів соціального обслуговування населення, медіаклуби на базі районних бібліотек, інтернет-кафе для людей похилого віку; так і індивідуальні дистанційні за допомогою онлайн підручників.

Таким чином, для ефективного взаємодіє з медіасередовищем особистості необхідні знання та вміння, отримані в результаті медіаосвіти, вони допомагають літнім людям активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, Інтернету; краще зрозуміти медійну мову, в цілому покращити якість життя.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Житинська М. О. Забезпечення якості життя людей похилого віку як соціальна проблема / М. О. Житинська // Освітологічний дискурс. – 2015. – № 1(9). – С. 116–123.

2. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm

3. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности / А. В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. – 64 с.

Миронюк С. І. (Одеса, Україна)

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ

В тезах описані особливості соціально-педагогічного супроводу багатодітних сімей на прикладі Управління соціального захисту населення Любашівської районної державної адміністрації.

Myroniuk S. (Odessa, Ukraine)

SPECIFIC OF SOCIAL-PEDAGOGICAL ACCOMPANIMENT OF MULTI-CHILD FAMILIES

The theses describe the peculiarities of social-pedagogical accompaniment of multi-child families on the example of the Department of Social Protection of the Lyubashevsky District State Administration.

Сучасна сім'я переживає складний етап еволюції – перехід від традиційної моделі до нової. Змінюються види сімейних відносин, іншими стають система влади і підпорядкування в сімейному житті, роль і функціональна залежність подружжя, становище дітей.

Багатодітна сім'я є одним із важливіших об'єктів соціальної роботи. Значна частка багатодітних сімей мають безліч різноманітних проблем та потребують професійної допомоги.

Одним із видів допомоги багатодітним родинам є соціально-педагогічний супровід. Поняття «соціально-педагогічний супровід» знаходиться на перетині понять «супровід», «соціальний супровід», «психологічний супровід» та «педагогічний супровід».

На думку різних учених, під супроводом варто розуміти взаємодію супроводжуючого та супроводжуваного, що спрямована на вирішення життєвих проблем останнього. Саме слово «супровід» має процесуальний характер. Вперше ця категорія з'явилася у 1993 р. в книзі «Психологічний супровід природного розвитку маленьких дітей» (Г. Бардієр, І. Ромазан, Т. Чередникова) [1]

Соціально-педагогічний супровід – це процес, що містить комплекс цілеспрямованих послідовних соціально-педагогічних дій, що допомагають особистості зрозуміти виникаючу життєву ситуацію й забезпечують її саморозвиток на основі рефлексії того, що відбувається.

Соціально-педагогічний супровід – це багатогранна система, у якій можна виділити форми роботи, спрямованість, предмет та об'єкт.

Вивченням та дослідженням соціально-педагогічного супроводу займаються багато вчених та дослідників з усього світу.

С. Коляденко вважає, що процес соціально-педагогічного супроводу, маючи свою специфіку, спрямований насамперед на підтримку людини в системі соціальних відносин, навчання новим моделям взаємодії з собою та світом, подолання труднощів соціалізації.

Соціально-педагогічний супровід діалектично пов'язаний як із соціальним вихованням, так і з соціальним навчанням. Якщо супровід є фактором виховання, то виховання є цільовою функцією соціально-педагогічного супроводу [1].

У своїй роботі «Соціально-педагогічне супроводження сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах» Н. Захарова виділяє основні принципи соціально-педагогічного супроводу, які відображають загальний гуманно-демократичний підхід до роботи з багатодітною сім'єю: увага до потреб багатодітної сім'ї; повага до її членів незалежно від віку та соціального статусу; уважне формування стратегії супроводу; коректність під час спілкування, вибору методів роботи; диференційований підхід до проблем сімей, їхніх членів на основі врахування типу сім'ї, сімейного середовища і його виховного потенціалу; опора на позитивний соціальний та педагогічний досвід; співпраця педагога і сім'ї на основі суб'єкт-об'єктної взаємодії; компетентність соціального педагога у виконанні своїх обов'язків [2].

Соціальну роботу із сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, в тому числі і з багатодітними, безпосередньо здійснюють спеціалісти центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відповідно із Порядком виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб), затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №896 від 21 листопада 2013 р. [3;]

Прикладом роботи з багатодітними сім'ями можна взяти роботу Управління соціального захисту населення Любашівської районної державної адміністрації. Основними завданнями Управління є:

- забезпечення реалізації державної політики з питань соціального захисту багатодітних сімей, виконання програм і заходів в цій сфері;
- призначення та виплата соціальної допомоги, адресної грошової допомоги, компенсацій та інших соціальних виплат багатодітним сім'ям, установлених законодавством України, надання субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг та послуг зв'язку;
- організація надання соціальних послуг (соціального обслуговування), проведення соціальної роботи, у тому числі соціального супроводу сімей, шляхом розвитку спеціалізованих закладів, установ і служб та залучення недержавних організацій, які надають соціальні послуги; співпраця з територіальними громадами щодо розвитку соціальних послуг у громаді;
- введення обліку багатодітних родин в районі;
- робота з оформлення документів для визначення права багатодітних сімей на отримання соціальних виплат;
- організація оздоровлення та відпочинку дітей з багатодітних родин, реалізує відповідні програми, сприяє збереженню та розвитку мережі дитячих оздоровчих закладів;
- організація виїзду груп дітей на відпочинок та оздоровлення;
- реалізація заходів і програм, спрямованих на пропагування сімейних цінностей, підвищення рівня правової обізнаності, соціального і правового захисту сімей, надання у межах компетенції підприємствам, установам та організаціям, об'єднанням громадян та окремим громадянам методичної і практичної допомоги та консультації з питань запобігання насильству в сім'ї тощо [4, с. 2].

На 2018 р. в Любашівському районі зареєстровано 305 багатодітних сімей, дітей в багатодітних родин – 951.

В 2018 р. з районного бюджету згідно районної програми «Милосердя в дії» на 2017-2019 роки матеріальну підтримку на суму 382,73 тис. грн. отримали 323 особи, третина яких складають багатодітні сім'ї.

Згідно чинного законодавства пільги на житлово-комунальні послуги багатодітні сім'ї отримали в сумі 112,97 тис. грн. (I кв. 2018 р.).

Управління соціального захисту населення проводить безліч соціальних програм та проєктів. Одним із останніх є районна комплексна програма «Сім'я та молодь Любашівщини на 2016-2018 рр.». Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації програми, складає 703,9 тис.

грн. Метою Програми є здійснення комплексних заходів щодо формування ціннісної орієнтації населення на сімейний спосіб життя, відродження національних традицій багатодітності, всебічну підтримку і розвиток сімей з дітьми, протидія асоціальним проявам у функціонуванні сім'ї та в молодіжному середовищі, сприяння соціальному становленню молоді та пріоритетного ефективного вирішення проблем дитинства, створення сприятливих умов для їх духовного, інтелектуального розвитку.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Коляденко С. Семантичний та методологічний аналіз поняття «Соціально-педагогічний супровід», 2013. – № 167. – 11 ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/10423/1/Стаття_Коляденко.pdf

2. Захарова Н. М. Соціально-педагогічне супроводження сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/80/13929-socialno-pedagogichnij-suprovid-simej-yaki-opinilis-u-skla-dnix-zhittyevix-obstavinaх.html>

3. Капська А. І. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навчально-методичний посібник / А. І. Капська, І. В. Пеша, О. Ю. Міхеєва, М. Г. Соляник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 328 с.

4. Про затвердження Положення про управління соціального захисту населення Любашівської районної державної адміністрації Одеської області: наказ Міністерства соціальної політики України від 04.11.2016 року №1296. – Любашівка, 2018. – 10 с.

Моїсеєва Т. М. (Одеса, Україна)

**СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ ПІСЛЯ
ВІДБУТТЯ ПОКАРАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖУРНАЛУ «ТЮРЕМНИЙ ВЕСТНИК»)**

В тезах, на основі аналізу матеріалів журналу «Тюремний вестник», розглядається історичний досвід організаційного становлення патронатних товариств та апробації засобів соціальної адаптації осіб, звільнених після відбуття покарання.

Moiseeva T. (Odessa, Ukraine)

**SOCIAL ADAPTATION OF PERSONS RELEASED AFTER SERVING
THEIR SENTENCE: HISTORICAL EXPERIENCE
(THROUGH MATERIALS OF THE JOURNAL «THE PRISON
NEWS»)**

In article, on the basis of the analysis of materials of the magazine «The prison news», the historical experience of organizational the formation of patron associations and approbation of the means of social adaptation of persons released after the execution of a sentence is considered.

Ідея патронату над колишніми засудженими, як складової тюремної реформи, актуалізувалася у ХІХ столітті. Саме в цей час ці питання активно обговорювалися на багатьох міжнародних тюремних конгресах: Франкфуртському (1846 р.), Лондонському (1872 р.), Стокгольмському (1878 р.), Римському (1885 р.), Петербурзькому (1890 р.) та ін.

Важливим аспектом дискусії була проблема співвідношення приватної та державної ініціатив в організації справи патронату. Зокрема, на лондонському конгресі (1872 р.) представники Північно-Американських Сполучених Штатів наголосили на тому, що: «государство не исполнило всех своих обязанностей по отношению к преступнику ни тогда, когда оно наказало его, ни даже тогда, когда оно исправило его... Поэтому самые усовершенствованные тюрьмы не помогут делу борьбы с преступностью, если не будет организовано патронатство, которое обеспечит преступнику сочувствие и поддержку общества при выходе из под стражи» [3, с. 733–740].

Практична реалізація рішень міжнародних форумів знайшла своє втілення в створенні та діяльності численних товариств, метою яких була соціальна адаптація осіб, звільнених після відбуття покарання.

Піонерами в цій справі стали Сполучені Штати Америки та європейські країни. Так, у 1776 р. у Філадельфії було засновано перше товариство допомоги особам, звільненим з місць ув'язнення. Подібні установи виникли: у Данії (1797 р.), Англії (1816 р.), Швейцарії (1818 р.) та інших країнах. Характерною рисою багатьох з них було поєднання в своїй роботі двох складових: «заботы о внутреннем порядке в тюрьмах и заботы о лицах, уже отбывших наказание». Пізніше патронат формується як самостійний інститут, що спричинило появу товариств, які спеціалізувалися виключно на роботі з тими, хто вийшов з місць ув'язнення на волю [2, с. 75; 3, с. 735–736].

Досить складний шлях справа патронату пройшла в Російській імперії. В 1819 р., за сприяння англійця Вальтера Веннінга, тут було засновано «Общество попечительное о тюрьмах», яке охоплювало своєю опікою, не лише ув'язнених, а й, в рамках певної місцевості, осіб, «не имеющих пристанища и определенных занятий», в тому числі «выпущенников». Це зумовило створення в 1835 р., при Тюремному комітеті, «Комитета для разборанищих», в рамках якого, у 1844 р. з'явився особливий притулок для «призрения освобожденных и оправданных всякого звания». Місце в притулку могли отримати і «прохачі», які «отличались в тюрьмах добропорядочным поведением» та надавали відповідні довідки від наглядачів в'язниць. На наш погляд, такий вибіркового підхід значно звужував коло «выпущенников», які потребували допомоги.

Слід відзначити, що в цей період робилися також спроби охопити патронатом і особливі категорії колишніх в'язнів. Приміром, 5 жовтня 1872 р. Петербурзьким Дамським Тюремним Комітетом було відкрито «сховище» для жінок—«выпущенниц». У 1873 р. члени Тюремного комітету ініціювали створення притулку для «выпущенников» до 16-річного віку, де вони могли б навчатися грамоті та ремеслам. Оскільки, в початковому вигляді, втілити

задум не вдалося, 1 жовтня 1875 р. почало функціонувати «сховище», в якому малолітні, звільнені з місць покарання, утримувалися окремо від дорослих [2, с. 75–80; 3, с. 737–738].

Що стосується спеціальних товариств, місією яких було вироблення стратегії патронату, апробація різних його форм, то відлік їх діяльності слід вести з 1878 року, коли, за почином Бессарабського тюремного комітету, стало до роботи перше в Російській імперії Кишинівське товариство «для пособия лицам, освобожденным из тюремного заключения». Через декілька місяців аналогічне товариство виникло в С.-Петербурзі, а в наступні 25 років Міністерством юстиції було затверджено статuti 16-ти товариств патронату [3, с. 738].

Окремо хотілося б зупинитися на засобах патронату, які були випробовувані в різних країнах.

Грошова допомога використовувалася товариствами з обережністю і лише у виключних випадках, оскільки існував ризик, що «выпущенники» використають гроші для сумнівних потреб. Наприклад, за 16 років існування Кишинівського товариства, цей вид допомоги був наданий всього 375 особам на суму 3260 карб. Розмір субсидії коливався від 1 карб. до 15 карб. Окрім колишніх в'язнів, товариство підтримувало коштами також сім'ї, в яких батьки утримувалися під охороною, та дружин, які добровільно слідували за своїми чоловіками в заслання до Сибіру [1, с. 202–203; 3, с. 739].

Особиста допомога набула різноманітних форм. Одним з найбільш затребуваних та поширених засобів підтримки було влаштування колишніх в'язнів на робочі місця. В реалізації цього завдання члени патронатних товариств стикалися з великими труднощами, позаяк не кожний роботодавець готовий був найняти на роботу особу, яка відбула покарання за злочин.

Яскравим прикладом тут є одне з Петербурзьких сховищ для «выпущенников», яке свідомо було розташоване на околиці міста, де діяли Суходільна Митниця, багато фабрик та заводів. Тим не менш, потуги щодо працевлаштування на ці виробництва «выпущенников», не увінчалися успіхом. В пошуках вирішення проблеми, керівництво «сховища» влаштувало, в самому закладі, шевську, палітурну та столярну майстерні, в яких працювали опікувані, але і цей почин не дав позитивних результатів, оскільки прибуток від продажу виробів не покривав видатків на матеріали. Залучення колишніх в'язнів до праці, в Російській імперії, здійснювалося, в тому числі, в «робочих будинках» та «будинках працелюбства» [2, с. 78–79, 81–82; 3, с. 735–736, 739].

У міжнародному досвіді працевлаштування звільнених арештантів добре зарекомендувала себе практика створення довідкових контор, в яких зосереджувалася інформація, як щодо пропозицій роботодавців, так і тих, хто шукав вакантні місця [2, с. 78–79, 81–82; 3, с. 735–736, 739].

Важлива увага, як в Російській імперії, так і в зарубіжних країнах, надавалася такому виду особистої допомоги, як забезпечення

«выпущенников» одягом та робочими інструментами [1, с. 203; 2, с. 77; 3, с. 739].

Загальна (колективна) допомога полягала в організації патронатними товариствами сховищ, притулків, колоній та ін. Варто зауважити, що цей спосіб патронату мав багато противників і був відхилений Римським міжнародним тюремним конгресом (1885 р.), де зазначалося: «убежища специально для патронируемых служат как бы продолжением тюремного заключения, скопля бывших арестантов, остающихся без надлежащего надзора» [3, с. 740].

Отже, аналіз матеріалів, розміщених на сторінках «Тюремного вестника», дає підстави стверджувати, що у ХІХ ст. на міжнародному рівні йшов активний пошук організаційних форм та засобів патронату колишніх в'язнів, об'єднання в цій справі державної та приватної ініціатив.

Проблема соціальної адаптації осіб, звільнених після відбуття покарання, залишається надзвичайно актуальною і сьогодні, оскільки: «освобожденным из заключения, при отсутствии организованной помощи со стороны правительственных, общественных и благотворительных установлений – не остается в большинстве иного способа пропитания, кроме преступления» [2, с. 86].

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Отчет комиссии Кишиневского общества для пособия лицам, освобожденным из тюремного заключения за 1894 год // Тюремный вестник. – 1895. – № 4. – 208 с.
2. Попечение об освобожденных из заключения в Петербурге (исторический очерк) // Тюремный вестник. – 1894. – № 2. – 100 с.
3. Черниговское общество патроната // Тюремный вестник. – 1910. – № 5. – 810 с.

Рідкодубська Г. А. (Хмельницький, Україна)
СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БЕЗДОГЛЯДНИМИ ТА БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ДІТЬМИ

У тезах описано особливості надання соціальної допомоги безпритульним та бездоглядним дітям на прикладі Хмельницького обласного притулку для неповнолітніх.

Ridkodubska A. (Khmelnitsky, Ukraine)
SOCIAL WORK WITH SAFE AND SAFETY CHILDREN

The theses describe the peculiarities of providing social assistance to homeless and neglected children on the example of the Khmelnsky Regional Asylum for Minors.

Багаторічний досвід свідчить, що безпритульні діти з раннього дитинства, як правило, відчують жорстоке ставлення до себе, живуть окремо від близьких людей, знаходяться під впливом несприятливого соціального оточення. Це не може не позначитися на їх фізичному, емоційному, психічному стані. Обстеження дітей, які виховувались поза сім'єю, свідчать не про відхилення у розвитку, а про «формування принципово інших механізмів його функціонування» [2, с. 12]. Ці механізми дозволяють дитині пристосуватися до життя у закритому просторі інтернатних установ, але створюють перешкоди для входження у відкрите суспільство. Проблемою соціальної роботи з дітьми, які виховуються без батьків, займались багато науковців. Серед них: Р. Бернс, Г. Бреслав, Г. Бурменская, О. Карабанова, А. Лідерс, М. Боднева та ін.

Набуті під впливом інтернатної системи особливі риси у процесі дорослішання дитини не зникають, а здобувають більш чітко виражені прояви. Так, «численні втрати близьких людей призводять до формування захисту від щирсердечного болю – байдужості і черствості. Дефіцит позитивного спілкування з дітьми і дорослими визначає розвиток неадекватного спілкування з навколишніми, коли у конфліктних ситуаціях домінують захисні форми поведінки: нездатність до конструктивного вирішення проблемних ситуацій, спалаху агресії, прагнення перекласти відповідальність на інших. Відсутність безумовного сприйняття дорослими дитини, необхідність постійно пристосовуватися формують пасивне ставлення до життя, при якому не формуються власні цінності й орієнтири, а створюються умови для розвитку пристосовництва» [1, с. 54-56].

Діагностична робота проводилась в Хмельницькому обласному притулку для неповнолітніх – закладі соціального захисту, який створений для тимчасового перебування у ньому неповнолітніх віком від 3 до 18 років. Діяльність притулку ґрунтується на принципах гуманності, демократичності, поваги до особистості. В дослідженні брало участь 40 вихованців притулку.

Провівши тестування дітей та проаналізувавши отримані дані (див. таблицю) в ході експериментальної роботи за методикою Леонгарда-Шмішека ми побачили, що для них найбільш характерний екзальтований тип акцентуації характеру, тобто загостреними рисами є відчуття щастя, радості, насолоди. Вони легко переходять із стану захоплення в стан смутку.

Що стосується проявів агресії, то отримані результати тестування говорять про те, що у 40% опитуваних присутнє почуття провини за ситуацію, яка склалася в їхній сім'ї, вважають себе винними у тому, що сталося; високий рівень фізичної агресії (27%), тобто висока вірогідність використання фізичної сили проти інших осіб, напад на інших; у 13% розкривається схильність до вираження негативних почуттів, як через відповідну форму (сварка, крик), так і через відповідний зміст словесних відповідей (погрози, прокляття) – вербальна агресія. Під час проведення групової діагностики тривожності, ми дійшли висновку, що 65%

неповнолітніх проходять успішну адаптацію на першому етапі перебування в притулку (21день); 35% не можуть швидко адаптуватися через низький рівень самооцінки та погані міжособистісні відносини.

Таблиця

Результати діагностування методикою Леонгарда-Шмішека

<i>Тип акцентуації</i>	<i>К-ть (%)</i>
Демонстративний	4
Застрагаючий	9
Педантичний	7
Збудливий	13
Гіпертимний	13
Дистимний	-
Тривожний	5
Екзальтований	20
Емотивний	17
Циклотимний	12

Аналіз наукових джерел показує, що сильним травмуючим фактором для дітей є «втрата батьків, позбавлення опіки близьких, розміщення в інтернатні установи, притулки» [3, с. 34]. Говорячи про дітей, які перебувають на вулиці, або про дітей, які на шляху до неї, ми не завжди маємо на увазі сиріт і соціальних сиріт. Але у переважній більшості випадків ці діти виховуються в асоціальних родинях. Для них характерні всі або деяка частина таких особистісних характеристик, як агресивні, регресивні, психопатоподібні прояви, психосоматичні порушення сну, головні, серцеві болі, дискінезія та ін. Це важливо зрозуміти для того щоб у процесі надання соціальної допомоги бачити у складній поведінці дитини не навмисну неслухняність, а нездатність дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Соціальна робота: навч. пос. / [За ред. А. Й. Капської]. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
2. Основы социальной работы: учебник / [Отв. ред. П. Д. Павленко]. – М.: ИНФРА – М, 1998. – 368 с.
3. Справочник практического психолога. Психодиагностика / [Под общ. ред. С. Т. Посоховой]. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2006. – 671 с.

Журавель А. В., Богуславська Ю. Ю. (Одеса, Україна)

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД МОЛОДІ

В тезах аналізується роль профілактичних заходів у попередженні правопорушень серед молоді.

Zhuravel A., Boguslavska Yu. (Odessa, Ukraine)

PREVENTIONS OF OFFENCES OF YOUTH

In theses the role of preventive measures in preventing offences among young people is analyzed.

Протягом останніх років в Україні спостерігається досить стійка тенденція поширення адміністративних правопорушень зі сторони молоді, що є негативним явищем в суспільстві. Тому досить актуальними лишаються як проблеми підвищення ефективності діяльності державних органів з попередження правопорушень, так і виявлення причин самих правопорушень та запобіжні заходи з боку соціальних працівників, а саме профілактична робота з молоддю.

Грунтуючись на аналізі різних джерел, ми можемо об'єднати заходи попередження адміністративних правопорушень у три групи: економічні, технічні та соціальні. Саме останні привертають увагу соціального працівника.

Соціальні заходи попередження адміністративних правопорушень покликані впливати на різні соціальні інститути (сім'я, колектив, громадські організації), адже ці соціальні інститути мають досить сильний вплив на свідомість та життєві позиції особи і часто вони є однією із причин неправомірної поведінки особи [3].

Профілактика протиправної поведінки як один з основних напрямків соціальної роботи із неповнолітніми правопорушниками передбачає усунення або нейтралізацію чинників, що сприяють формуванню в неповнолітніх делінквентної поведінки, та умов скоєння ними протиправних вчинків. Надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та захист прав та інтересів дітей є основними напрямками сучасної соціальної роботи, що не належать лише до профілактики протиправної поведінки неповнолітніх.

До профілактики правопорушень неповнолітніх у соціальній роботі мають бути віднесені: соціальна підтримка сімей з дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах, спрямована на створення належних умов для розвитку та виховання дитини та забезпечення доступності для дітей з таких сімей необхідних соціальних ресурсів; контроль за дотриманням прав дітей в сім'ї та в інституціях, захист та представництво інтересів дітей, чий права порушують; надання консультативної допомоги з питань виховання дітей сім'ям, які мають труднощі в соціальній адаптації, виявляють девіантну поведінку; корекція неадекватного стилю сімейного виховання; індивідуальна та групова профілактична робота з дітьми груп ризику та з неповнолітніми, які виявляють девіантну поведінку, спрямована на їхню інтеграцію до соціально-позитивних спільнот, розвиток соціальних компетенцій та формування в них внутрішньоособистісних механізмів утримання від протиправних дій; мобілізація громад на усунення шкідливого впливу на дітей та створення належних умов для особистісного розвитку та проведення здорового дозвілля дітей та підлітків за місцем проживання.

Такі заходи дозволяють усунути деякі об'єктивні передумови скоєння неповнолітніми злочинів, проте не впливають на прямі чинники дитячої та підліткової злочинності. Прямую профілактичну роботу соціальні служби переважно проводять з неповнолітніми, які вже скоїли протиправні дії й були звільнені від кримінального покарання або засуджені до покарань, не

пов'язаних із позбавленням волі. Проте в такому разі можливості профілактичної роботи обмежені значним ступенем соціальної дезадаптації неповнолітніх та вже сформованими в них настановами щодо протиправної поведінки [2].

Проблеми соціальної роботи та гендеру тісно взаємопов'язані. Повсякденна комунікація, що реалізується в процесі соціальної роботи, і прикладний характер професії служать одночасно обґрунтуванням необхідності та важливості соціальної роботи для здійснення принципів гендерної рівності. З одного боку, практика соціального обслуговування ґрунтується на принципах прав людини і соціальному законодавстві, які визнають права громадян на допомогу і підтримку безвідносно статі. З іншого боку, переживання клієнтом важкої життєвої ситуації завжди є гендерно забарвленим.

Таким чином, для актуальної первинної спеціальної профілактики правопорушень неповнолітніх, які належать до «груп ризику» (дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, виховують у дисфункційних, конфліктних та кризових сім'ях, бездоглядних і безпритульних дітей, таких, хто має труднощі з соціальною адаптацією в навчальних закладах та в неформальному спілкуванні, підлітків, яким властива адиктивна поведінка тощо) є доцільним вивчення причин адміністративних правопорушень та аналіз розподілу правопорушників за ознакою гендеру.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: за станом на 1 березня 2010 року. – К: Велес, 2010. – 176 с.
2. Лазаренко О. О. Організація профілактики девіантної поведінки підлітків в органах внутрішніх справ України / О. О. Лазаренко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та української молоді: зб. наук. пр. – Вип. 13. – Кн. 2. – Кам'янець-Подільський: Видавець Д. Г. Зволейко, 2009. – С. 54–65.
3. Чернецький О. Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні / О. Л. Чернецький // Форум права. – 2008. – № 1 – С. 439–444.

Боделан М. В., Чорна С. С. (Одеса, Україна)

КЛІНІЧНЕ ІНТЕРВ'ЮВАННЯ ЯК МЕТОД ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

У тезах обґрунтовано ефективність використання соціальним працівником клінічного інтерв'ю з метою поліпшення умов життя та самопочуття людей похилого віку.

Bodelan M., Chorna S. (Odessa, Ukraine)

**CLINICAL INTERVIEWING AS A METHOD OF OBTAINING
INFORMATION ON THE PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS
OF PEOPLE IN THE ELDERLY**

The article is based the effectiveness of the use by the social worker of a clinical interview, in order to improve the living conditions and well-being of the elderly.

На сьогодні, проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку знаходяться в центрі уваги багатьох соціальних інститутів, соціальних і дослідницьких програм, спрямованих на забезпечення їх соціального функціонування.

Похилий вік – віковий етап онтогенезу людини, якому властиві нерівномірність змін і гетерохронність фаз розвитку. Зниження психічного тону, сили та рухливості – складає основну вікову характеристику психічного реагування в старості [2]. Зміна звичних життєвих стандартів: вихід на пенсію, втрата близьких і друзів, хвороби, звуження кола спілкування і сфер діяльності – веде до збіднення життя, відходу з неї позитивних емоцій, почуття самотності і непотрібності [3].

На думку соціальних геронтологів, головна мета соціальної роботи з людьми похилого віку, полягає в тому, щоб зв'язати індивіда з зовнішніми і внутрішніми джерелами тих ресурсів, які необхідні для їх соціального благополуччя.

Переплетення соматичних, психогенних, психологічних проблем літніх людей, вимагає від соціальних працівників оперативність, ініціативність, кмітливість у вирішенні конкретних потреб кожного з них [3]. Тому проблема старіння спрямована на пошук шляхів ефективного використання існуючих соціально-психологічних процедур і ресурсів з метою поліпшення умов життя та самопочуття людей похилого віку.

Соціальну роботу з літніми людьми ми розглядаємо як професійну діяльність з надання індивідуальної або групової допомоги людям похилого віку, з метою поліпшення та відновлення їх здатності до соціального функціонування. На нашу думку, соціальний працівник, який працює з людьми похилого віку, повинен володіти технікою проведення «Клінічного інтерв'ю» – тривала, глибока бесіда, мета якої полягає в одержанні інформації про внутрішні спонукання, мотиви, схильності особистості [1].

По-перше, клінічне інтерв'ю надає можливість соціальному працівнику набути соціально-психологічну інформацію про клієнта, за допомогою усного опитування або проведення терапевтичної бесіди при наданні психологічної та терапевтичної допомоги. Також, завдяки своїй гнучкості дає клієнтові можливість усвідомити його внутрішні труднощі, конфлікти, приховані мотиви поведінки тощо. Адже, саме похилий вік супроводить наростання занепокоєння, тривожності, появи або посилення таких рис, як

недовірливість, дратівливість, черствість. Людина похилого віку більше звертає увагу на себе, у неї знижується ініціативність, зростає пасивність, змінюється темперамент [2].

По-друге, клінічне інтерв'ю, як психо-інтелектуальний процес взаємодії, що має на увазі відкритість сприйняття і передачі інформації в усіх її формах (вербальної, невербальної) надає можливість соціальному працівнику виявити ступінь прояву афективних реакцій. Адже, саме люди похилого віку можуть відчувати емоції, не знайомі їм в період їх молодості. Такі емоційні зміни можуть привести до тривожності, невротичної депресії, фрустрації, астенії, істеричного типу реагування тощо.

По-третє, відмінністю клінічного інтерв'ю є прихований характер. Тобто, при його проведенні клієнт не знає, що у нього хочуть щось з'ясувати та що він піддається діагностичній процедури. Клінічне інтерв'ю створює відчуття чуйності і уваги з боку соціального працівника та задає позитивну тональність подальшим контактам.

Зауважимо, що професійна соціальна робота з людьми похилого віку містить три взаємопов'язаних етапів: визначення проблематики літньої людини, постановка соціального діагнозу і планування соціальної допомоги. Тому, клінічне інтерв'ю ми розглядаємо як метод отримання інформації про індивідуально-психологічні властивості людей похилого віку, їх психологічні феномени і психопатологічні симптоми, з метою програмування і прогнозування впливу на літню людину як об'єкта соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Іванов Ю. Ф. Кримінологія. Київ: ПАЛІВОДА А. В., 2006. 264 с.
2. Михальська С. А. Психологічні особливості людей похилого віку. Проблеми сучасної психології. Київ: 2014. Вип. 23. С. 425-434.
3. Нагорнова А. Ю. Теория и технология социальной работы с пожилыми людьми. Ульяновск: УлГПУ, 2012. 149 с.

Овод Ю. В. (*Хмельницький, Україна*)

АЛГОРИТМ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У тезах обґрунтовано етапи діяльності фахівця з соціальної роботи щодо соціально-педагогічного супроводу сімей, які мають дітей з особливими освітніми потребами.

Ovod Y. (*Khmelnyskyi, Ukraine*)

THE ALGORITHM FOR SOCIAL SUPPORT OF FAMILIES THAT RAISE A CHILD WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The article elaborates on stages of activities of a social worker in relation to social and pedagogical support of families that raise children with special educational needs.

Основними формами роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, можуть бути гра, спілкування, організація творчої діяльності тощо.

Соціальний працівник надає соціальні послуги, спрямовані на задоволення соціальних потреб дітей; здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами; сприяє соціальному і професійному визначенню особистості; проводить роботу, спрямовану на відновлення фізичного стану дітей та їхніх соціальних функцій; сприяє розвитку дітей з обмеженими можливостями, поліпшенню їхнього психоемоційного стану; забезпечує дотримання норм охорони та захисту прав дітей.

У цілому ж соціальний працівник координує взаємодію усіх суб'єктів соціального виховання; сприяє організації соціально корисної діяльності дітей; формує демократичну систему взаємин в шкільному середовищі; залучає різні установи, громадські організації, творчі спілки, окремих громадян до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої та інших видів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Основними етапами діяльності фахівця з соціальної роботи щодо соціально-педагогічного супроводу сімей, які мають дітей з особливими освітніми потребами є: підготовчий, практичний та узагальнюючий.

Підготовчий етап включає в себе такі складові: соціально-педагогічна діагностика; допомога батькам у створенні вдома розвивального середовища для дитини.

Робота з сім'єю передбачає поради щодо створення в ній умов, що сприяли б появі нових взаємовідносин між дитиною і дорослими, надання батькам консультацій, за необхідності організація зустрічей з іншими спеціалістами.

Підсумками підготовчого етапу є чітке усвідомлення ситуації в сім'ї, розуміння її особливостей, визначення цілей і завдань допомоги, вибір методів і засобів, які доцільно застосовувати щодо розвитку дитини, її найближчого та широкого оточення для досягнення очікуваних результатів.

Практичний етап включає діагностику дітей, участь у розробці для них індивідуальних розвивальних програм, проведення просвітницької роботи з дітьми, консультації з дітьми та батьками.

Узагальнюючий етап полягає у здійсненні аналізу результатів, досягнутих у роботі з дитиною, та розробці відповідних рекомендацій для батьків.

Завданнями цього етапу є створення належних умов для реалізації дитиною свого природного потенціалу (фізичного, психологічного, соціального), розвиток базових якостей особистості, допомога в набутті дитиною навичок практичного життя, виховання творчого ставлення до дійсності, забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку. Робота також повинна бути спрямована на підтримку, збереження і розвиток здорового способу життя.

Отже, підсумовуючи усе вище сказане, можна визначити наступний спектр діяльності фахівця з соціальної роботи, щодо організації інклюзивного навчання у загальноосвітньому навчальному закладі:

– захист і забезпечення прав і свобод дитини з особливими освітніми потребами в умовах навчального закладу та під час перебування дитини в сім'ї;

– визначення соціальних питань, які потребують негайного вирішення причин та труднощів; при потребі, скерування до відповідних фахівців з метою надання відповідної допомоги;

– визначення статуту дітей з особливими освітніми потребами в колективі, надання рекомендацій класному керівникові, щодо шляхів ефективної інтеграції такої дитини в колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі;

– поширення інформації про засади інклюзивного навчання серед педагогів, батьків, дітей з метою формування дружнього та неупередженого ставлення до дитини з особливими освітніми потребами;

– забезпечення дитини з особливими освітніми потребами та її батьків інформацією про інфраструктуру позашкільних навчальних закладів у мікрорайоні, місті, селі, сприяння щодо участі дитини в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей.

– представлення інтересів дитини з особливими освітніми потребами у відповідних органах і службах.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Богданов С. Соціальний захист інвалідів. Український та польський досвід / С. Богданов ; відп. ред. О. Палій. – Київ : Основи, 2002. – 93 с.

2. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. пос.] / [Н.З. Софій, А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда та ін.] ; за заг. ред. Л.І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.

Рибакова Ю. Д. (Україна, Одеса)

СОЦІАЛЬНА ПЕРЦЕПЦІЯ ОБРАЗУ СІМ'Ї У ДІТЕЙ СОНЦЯ

У тезах статті розглядаються проблеми сімей, які виховують дітей сонця або дітей з синдромом Дауна, які потребують соціальної підтримки, а також психологічної допомоги.

Rybakova Y. (Ukraine, Odessa)

SOCIAL PERCEPTION OF THE FAMILY IMAGE IN CHILDREN OF THE SUN

The theses of the article discuss the problems of families who bring up children of the sun (the children with Down syndrome) and need social support, as well as psychological assistance.

Повноцінний розвиток дитини як невід'ємне право людини і одне з найважливіших завдань освіти на сучасному етапі вимагає пошуку найбільш ефективних шляхів досягнення цієї мети. Захист прав людини на охорону і зміцнення здоров'я, вільний розвиток відповідно до індивідуальних можливостей стає сферою діяльності, в якій тісно переплітаються інтереси різних фахівців, різних соціальних інститутів, всього суспільства в цілому. Проблеми сім'ї, яка має дитину з відхиленнями у розвитку, проявляються в різних сферах її життя. В історії розвитку людства взаємини сім'ї та суспільства пройшли шлях від диктату соціуму, що зобов'язує позбавлятися від неповноцінних немовлят, до розуміння необхідності надання допомоги і підтримки таких родин. Слід зазначити, що ситуація проблемності виникає в сім'ї з моменту народження в ній дитини з психофізичними вадами та проявляється як відношення соціуму до дефекту. У ці відносини включаються і близькі дитини (батьки, інші члени сім'ї, опікуни).

Соціальна підтримка дитини з синдромом Дауна – це цілий комплекс проблем, пов'язаних з його виживанням, лікуванням, освітою, соціальною адаптацією та інтеграцією в суспільство. У цивілізованих країнах всі діти з синдромом Дауна виховуються в сім'ях, а не в спеціальних установах поза домом. Багато з них відвідують звичайні дитячі сади і школи, де вчать читати і писати. Перебуваючи серед типово розвинених однолітків, особлива дитина отримує приклади нормального, відповідного віку поведінки. Необхідна система спеціально організованих реабілітаційних заходів. Практичне дослідження батьків, які виховують дітей-сонця виявило необхідність розробки адресної програми психологічної допомоги як складової частини психолого-педагогічного супроводу сім'ї.

У зв'язку з позитивними тенденціями в суспільстві, які окреслилися в останні роки по відношенню до осіб з відхиленнями у розвитку, з'явилися роботи таких авторів як: І. Ю. Левченко, Д. А. Данилов, Т. А. Басілова, В. В. Ткачова, О. Г. Приходько, І. А. Смирнова, Л. І. Сонцева. У них розглядається необхідність активного вивчення проблем сім'ї, яка виховує дитину з відхиленнями у розвитку [1, с. 15-21; 2, с. 63-64.]

Поняття «образ сім'ї» в різних його аспектах широко представлено в психологічних дослідженнях Г. Ф. Нестерова, С. М. Безух, О. М. Волкова, С. Д. Смирнова, С. А. Терехіної, Э. Г. Эйдемиллера [3, с. 120].

З метою розвитку ефективних підходів у вирішенні проблем раннього розвитку дітей з особливими потребами, надання їм відповідної спеціальної допомоги, нами було проведено емпіричне дослідження серед дітей-сонця як вони сприймають образ сім'ї у зв'язку з тим, що сім'я є перша фаза соціалізації та адаптації в суспільстві .

Сім'я є основним, природним середовищем, в якій живе і розвивається дитина. Тому при роботі з дітьми, які мають порушення розвитку, фахівці все більше повинні спиратися на сімейно-орієнтовану модель допомоги, вибудовувати продуктивні партнерські відносини з сім'єю, домагаючись співробітництва, розуміння батьками суті відбуваються з дитиною змін, сприяти вирішенню виникаючих проблем. Саме в цьому випадку корекційна

робота з дитиною буде ефективна, її результати будуть найбільш значні і стійкі.

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема розуміння сім'ї, яка виховує дитину-сонця залишається актуальною і буде предметом подальшого дослідження. На наш погляд, сім'я і в даний час є однією з головних суспільних цінностей, постійно розвиваючись, вона залишається багатограним соціальним інститутом зі складною структурою і різноманітністю типів і форм, який здатний відповідати на суспільні зміни і саморозвиватися і такі сім'ї потребують підтримки і соціального захисту держави, а на сам перед підтримку від реабілітаційних центрів один з яких являється Центр реабілітації осіб з вадами психофізичного розвитку благодійна організація «Інститут реабілітації осіб з вадами психофізичного розвитку імені Януша Корчака» якій знаходиться в м. Одеса і підтримує такі сім'ї, але нажалі таких центрів немає в сільській місцевості. Сім'ї і діти, які мешкають на периферії потребують соціально-психологічної допомоги фахівців центру такого рівня. Аналізуючи ситуацію одного районного центру ми можемо рекомендувати відкрити повноцінні центри реабілітації дітей-сонця та підтримки їх сімей для мешканців периферії [4].

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Данилов Д. А. Педагогічні умови інтеграції предметів гуманітарно-естетичного циклу для учнів з обмеженими можливостями / Д. А. Данилов // Інновації в освіті. – 2011. – № 9. – С. 15–21.

2. Левченко І. Ю. Сучасні проблеми психологічного супроводу дітей з важкими порушеннями розвитку / І. Ю. Левченко // Корекційна педагогіка. – 2012. – № 4 (52). – С. 63–64.

3. Нестерова Г. Ф. Поняття «Образ сім'ї» / Г. Ф. Нестерова, С. М. Безух, О. М. Волкова. – СПб.: Мова, 2006. – 120 с.

4. Януш Корчик. Центр реабілітації осіб з вадами психофізичного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcp.org.ua/rus/parents/reabcenter/odessa/6121.html>

Герєга О. Р., Волошенко М. О. (Одеса, Україна)
СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РАННЬОЇ ВАГІТНОСТІ
СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

В тезах розкрито деякі проблеми ранньої вагітності серед неповнолітніх дівчат. Показані можливі соціальні наслідки, а також наведені можливі профілактичні дії.

Hereha O., Voloshenko M. (Odessa, Ukraine)
SOCIAL PROBLEMS OF EARLY PREGNANCY AMONG
ADOLESCENTS

The theses reveal some of the problems of early pregnancy among adolescents. Possible social consequences are shown and possible preventive actions are also given.

Підлітковий вік надзвичайно важливий у фізіологічному, психологічному, моральному і соціальному становленні людини. Саме в цей період завершується формування всіх функціональних структур організму, інтенсивно проходять процеси росту та розвинення, в результаті чого реалізується індивідуальна генетична програма розвитку організму. В усьому світі, не дивлячись на вільний доступ і різноманіття контрацептивів спостерігається омолодження ранньої вагітності, коли вік майбутніх мам ледь досягає 15-16 років. З кожним роком вік вагітних неповнолітніх зменшується, а їх кількість стрімко збільшується. Якщо відбулося зруйнування традиційних цінностей у відносинах між статями і значне місце займають безладні статеві зв'язки, то наслідком цього може стати ювенальна вагітність [1].

Фізіологічна і психологічна неготовність юних матерів до виношування вагітності супроводжується високим числом ускладнень вагітності та пологів, народження недоношених, хворих немовлят. Майже для третини юних матерів їх материнство є настільки небажане, що вони під час вагітності роблять кримінальні спроби до її переривання.

Вагітність дівчаток-підлітків є причиною важких конфліктів в сім'ї. Майже третина батьків негативно ставляться до підліткової вагітності взагалі і, зокрема, до вагітності своїх юних дочок. Багато з них наполягають на перериванні вагітності, посилаючись на те, що дівчинці в такому віці треба здобувати освіту, а не виховувати дітей.

До сих пір матері-підлітки не виділяються в окрему категорію соціально незахищених представників населення, вони ніколи не виступали і не виступають в якості об'єкта спеціальної уваги з метою підтримки і реабілітації з боку державних органів. Якщо ж молода мама вирішує залишити дитину, то у неї виникає велика кількість проблем. По-перше, – це труднощі житлового та матеріального характеру, по-друге – неможливість суміщення догляду за дитиною з продовженням навчання, по-третє – серйозні обмеження в можливості працевлаштування в зв'язку з відсутністю спеціальності й досвіду трудової діяльності. Багато дівчаток після народження дитини не витримують такого навантаження, що в подальшому може призвести до ранньої алкоголізації, наркоманії та деформації розвитку особистості [3].

Навіть в самому прогресивному суспільстві вагітні підлітки часто стикаються, як мінімум, із засудженням. Дівчинка часто залишається один на один зі своєю проблемою, боїться зізнатися навіть батькам. До того ж, частіше рання вагітність відбувається у дітей з неблагополучних сімей, коли між батьками та дітьми немає нормальних відносин, не кажучи вже про якість виховання. Важність сімейного життя у молоді повинно являти собою формування культури гендерних відносин, розвиток духовного і морального потенціалу в сумісному житті чоловіка та жінки, і саме на цій основі можливе належне виховання дітей.

Так, дівчинка яка почала статеве життя, повинна чітко розуміти, що у неї можливе настання вагітності та їй необхідно подбати про контрацепцію.

Тут на допомогу їй повинні прийти батьки, забезпечивши свою дитину різноманітною і повною інформацією з цього серйозного питання. Також велике значення має статеве виховання в школі, проведення лекцій і демонстрація фільмів про фізіологію людини і безпечні сексуальні відносини [2].

Щоб запобігти такому негативному явищу як раннє материнство, необхідно проводити величезну профілактичну, інформаційно-просвітницьку роботу серед підлітків з питань профілактики соціально значущих захворювань, ранньої вагітності та абортів.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Іванюта С. О. Штучні аборти – проблема, яка є не тільки медичною, але й соціальною // Здоров'є жінчини. – № 3 (27). – К., 2006 – С.135–137.
2. Квашенко В. П. Репродуктивне здоров'я жінок та профілактика його порушень в межах планування сім'ї: автореф. дис... д-ра мед. наук : 14.01.01 / В. П. Квашенко. – Х., 2002. – 40 с.
3. Ткачова Ю. Г. Підліткова вагітність – трагедія сучасності / Ю. Г. Ткачова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – № 3. – С. 43–50.

Закусило К. О., Волошенко М. О. (Одеса, Україна)

ПРОБЛЕМИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НАРКОЗАЛЕЖНИХ ОСІБ

Тези висвітлюють соціально-психологічні проблеми ресоціалізації наркозалежних осіб. Названі фактори, які провокують виникнення наркотичної залежності. Розглянуто зміни в період ремісії.

Zakusylo K., Voloshenko M. (Odesa, Ukraine)

PROBLEMS OF RE-SOCIALIZATION OF DRUG ADDICTS

The theses cover socio-psychological problems of re-socialization of drug addicts. The mentioned factors provoke the emergence of drug addiction. Changes in the remission period are considered.

Не у кожної людини виходить знайти свій оптимальний життєвий баланс у відповідь на вимоги які вимагає суспільство від членів соціуму. В залежності від різних обставин, розвитку, формування та виховання, у деяких особистостей проявляються риси, які можуть сприяти появі різноманітних залежностей, що дають помилкове відчуття полегшення та спрощення ставлення до вирішення виникаючих складностей і проблем, якими наповнене наше життя. Емоційна незрілість, складності у прийнятті рішень, агресивність, слабкі адаптаційні здібності, нездатність до міжособистісного спілкування з людьми, провокує виникнення саме наркотичної залежності, позбавитися від якої дуже складно, а іноді навіть неможливо. Для сучасного суспільства, вже багато років великою соціальною проблемою залишається наркоманія, яка крім усього іншого, провокує ризик зараження інфекціями, які передаються гематогенним та статевим шляхом. Тенденції сучасного світу стверджують, що наркоманія – це полімерне захворювання, і саме тому, так складно піддається лікуванню [2].

Ресоціалізація наркозалежних – динамічний процес, в ході якого змінюється структура відносин наркозалежних; відбуваються трансформації особистості; вирішуються соціально-психологічні проблеми (переважно пов'язані з відносинами в сім'ї); змінюються ставлення до норм і правил, рівень тривоги, агресії тощо; відбуваються значні зміни системи цінностей наркозалежних.

Припинення вживання наркотиків є одним з основних чинників, які сприяють вирішенню багатьох соціально-психологічних проблем наркозалежних. Разом з тим, проблема неформальних відносин в ремісії багато в чому залишається не вирішеною через безліч потенційно небезпечних для колишніх наркозалежних стимулів, які супроводжують неформальне спілкування в здоровому середовищі.

При відновленні вживання наркотиків відбувається різке погіршення всіх соціально-психологічних характеристик, відбувається часткове повернення до норм наркозалежних людей. Деякі показники (рівень тривоги, впевненість в собі, самоагресія, рівень стигматизації) виявляються гірше, ніж ці ж характеристики у наркозалежних людей, що свідчать про гостру кризу.

З ходом позитивної ремісії система цінностей наркозалежних значно змінюється. Зміни в переконаннях наркозалежних пов'язані з особливостями реабілітаційного впливу. Після реабілітаційного впливу система переконань змінюється незначно. Реабілітаційний період є сенситивним періодом для переосмислення старих переконань і засвоєння нових цінностей. Індивіди в ремісії більш відповідально ставляться до норм і правил, ніж наркозалежні люди, вони мають більш теплі стосунки в родині, в порівнянні з наркозалежними.

Різні реабілітаційні програми роблять різний вплив на соціально-психологічні характеристики і переконання наркозалежних. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення факторів стабільності ремісії як умов успішної ресоціалізації наркозалежних, а також умов, що впливають на розширення неформального кола спілкування індивідів в ремісії. Дослідницький інтерес представляє також вивчення конструктивних способів інтеграції минулого досвіду, які застосовуються індивідами в стійкою ремісії. Практичну значимість представлятимуть подальші дослідження, спрямовані на розробку найбільш ефективних способів організації після реабілітаційного супроводу [1].

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Кутянова И. П. Ресоциализация наркозависимых: социально-психологические аспекты : автореферат дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / И. П. Кутянова. – СПб., 2007. – 20 с.

2. Таточенко С. А. Психологічні аспекти реадaptaції наркозалежної особистості у рамках програми зменшення шкоди / С. А. Таточенко // Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – 2017. – Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Вип. 16. – С. 190–202.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ SOCIAL POLICY AND HUMAN RIGHTS

Ватаманюк А. В. (Чернівці, Україна)
**МІГРАЦІЙНИЙ ПОТІК БІЖЕНЦІВ З КРАЇН
АФРИКИ ДО ІСПАНІЇ**

У тезах автор звертає свою увагу на збільшення кількості біженців в Іспанії з країн Африки. Причиною цього є постійні конфлікти на африканському континенті, які змушують нелегальних мігрантів та біженців перетинати кордон з Іспанією Західносередземноморським маршрутом.

Vatamanyuk A. (Chernivtsi, Ukraine)
MIGRATION FLOW OF REFUGEES FROM AFRICA TO SPAIN

The article is about an increase in the number of refugees in Spain. The reason for this is the regulars conflicts on the African continent, which for ceillegal stocome to Spain by taking the Western Mediterranean route from North Africa to Spain.

Адаптація в суспільство мігрантів у провідних країнах Європи набула останнім часом особливого звучання і стала однією з основних тем для наукових, політичних і громадських дискусій. В контексті останніх подій, війн у Сирії, Лівані, Іраку, збройних конфліктах особливо в країнах Африки, стрімко збільшується не лише кількість трудових мігрантів, а й біженців – осіб, які шукають захисту та безпечного життя в стабільних, мирних та розвинених країнах Європи.

Спроби Європейського союзу врегулювати міграційні потоки, покращити свою міграційну політику та забезпечити надання притулків особам, які подають запити в ту чи іншу країну, з кожним роком стає все складніше. Збільшення числа прохачів притулку, лише поглиблюють проблему не лише на міжнародному рівні, а й на державному.

Кількість біженців у світі уперше в історії перетнула позначку в 60 мільйонів і зараз становить 65,3 мільйона людей [1]. Про це свідчать дані звіту Управління ООН у справах біженців (UNHCR) за 2015 р., оприлюдненого 20 червня. Конфлікти та жахливі соціальні умови у низці країн Африки, вигнали зі своїх домівок більше дітей, жінок і чоловіків, ніж будь-коли до цього.

Одна з країн Європейського Союзу, яка в ряді перших на себе бере потік нелегальних мігрантів та біженців з Африки виступає Іспанія. Навіть семиметровий паркан побудований іспанської стороною на кордоні з Африкою не зупиняє потік нелегалів.

Щоправда, Іспанія – одна з країн-членів Європейського Союзу, де на сьогоднішній день ситуація з біженцями краща ніж в інших країнах ЄС. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців у першій половині 2017 р. до Європи прибуло понад 105 тис. біженців та мігрантів, і лише невелика частина з них прибула транзитом через Іспанію, але тим не менше, це не вирішує проблему [1].

Нігерія, Сенегал, Малі, Гвінея, Код-де-Вуар, Сьєра-Леон, Гана, Конго – маршрут мігрантів та біженців, який насправді може починатись з будь-якої країни Центральної чи Західної Африки. Ціль одна – потрапити до ЄС, і їх шлях лежить через Нігерію-Алжир-Марокко, а кінцева точка або транзитна країна – Іспанія.

Міжнародна організація з міграції (далі МОМ) підрахувала, що в цьому році Іспанія вже прийняла в три рази більше біженців, ніж за такий самий період, дев'ять місяців, в 2016-му р. В жовтні 2017 р. в інтернеті навіть з'явилося відео з десятками біженців, які причалили до берега іспанського пляжу Кадіс [2]. За заявою берегової охорони Кадіса, на човні було близько 30 осіб і всі вони неповнолітні підлітки з Африки.

За даними МОМ, за сім місяців 2017 р. в Іспанію вже прибуло 11 849 біженців (з них 8385 – по воді), так як за минулий 2016 р. було 13 246 [3]. Хоча, якщо порівнювати з Італією, куди станом на серпень 2017 року прибуло вже 96 860 чоловік, то іспанське число біженців зовсім не значне [3]. Такий попит на іспанський маршрут для мігрантів, полягає в тому, що коридор через Марокко до Іспанії вважається найбільш безпечним.

Отже, враховуючи що Західносередземноморський коридор є найбезпечніший, незначна частина біженців, у порівнянні з загальним числом, будуть і на далі прибувати до Іспанії, а далі до ЄС через Марокко, Алжир та з інших країн Африки. Хоча, згідно з даними іспанського міністерства внутрішніх справ, кількість нелегальних мігрантів зменшилася завдяки прикордонній співпраці з Марокко. Крім того, Мадрид підписав угоди про повернення біженців з такими країнами, як Мавританія, Нігерія та Сенегал. Результатом таких угод стало стримування багатьох африканців від втечі до Іспанії. Тож саме завдяки таким мірам Іспанія, *de-facto*, вже не належить до головних маршрутів біженців з Африки на шляху до Європи.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Desperate journeys. Refugees and migrants entering and crossing Europe via the Mediterranean and Western Balkans routes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unhcr.org/58b449f54>

2. La Agencia de ls ONU para los refugialos. Se reducen las llegadas de refugiados e inmigrantes a Europa, pero continúan los abusos y muertes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.acnur.es/noticias/notas-de-prensa/2909-se-reducen-las-llegadas-de-refugiados-e-inmigrantes-a-europa-pero-continuan-los-abusos-y-muertes>

3. Organización internacional paralas migraciones. Se contabilizan 148.882 llegadas y 2.783 muertes en el Mediterráneo en 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iom.int/es/news/se-contabilizan-148882-llegadas-y->

2783-muertes-en-el-mediterraneo-en-2017

Кравченко О. О. (*Умань, Україна*)

**ДО ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЖІНОК ІЗ СІЛЬСЬКОЇ
МІСЦЕВОСТІ**

Встановлено, що гендерна політика ґрунтується не лише на основі міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих Україною, а й регулюється національними нормативно-правовими актами щодо рівноправності між жінками і чоловіками. Важливим напрямом гендерної політики є забезпечення рівних прав і можливостей жінок із сільської місцевості у тому числі і реалізація їхніх прав людини.

Kravchenko O. (*Uman, Ukraine*)

**TO THE QUESTION OF ENFORCEMENT OF WOMEN'S RIGHTS
FROM AGRICULTURAL LOCATION**

It is established that gender policy is based not only on international normative legal act ratified by Ukraine, but also regulated by national legal acts on equality between women and men. An important area of gender policy is the provision of equal rights and opportunities for women from rural areas, including the realization of their human rights.

62 сесія Комісії ООН зі статусу жінок (КСЖ62), головного глобального міжурядового органу, чия діяльність присвячена виключно просуванню гендерної рівності та розширенню прав і можливостей жінок, відбулася в штаб-квартирі Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку з 12 по 23 березня під темою «Проблеми та перспективи досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок та дівчат у сільській місцевості».

Комісія була створена ЕКОСОП у 1946 р. з повноваженнями щодо підготовки рекомендацій із захисту прав жінок у політичній, економічній, громадській, соціальній та освітніх сферах. Комісія також відповідає за моніторинг, огляд і оцінку досягнутого прогресу та проблеми, що виникають у ході здійснення Пекінської декларації та Платформи дій 1995 р. і підсумків 23-ї спеціальної сесії Генеральної Асамблеї 2000 р. на всіх рівнях, а також підтримку гендерної проблематики. Крім того, Комісія робить внесок у подальшу діяльність за підсумками Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 р., з тим щоб прискорити реалізацію гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок та дівчат.

62 сесія сесія, проведена у Міжнародний жіночий день, стала ще одним приводом привернути увагу до прав та активної діяльності жінок у сільській місцевості та гарною нагодою для системи ООН та її партнерів з уряду, парламенту, громадянського суспільства та міжнародних організацій спільно

обговорити це питання та взяти на себе зобов'язання вжити заходів, які змінять життя жінок на краще [2].

Ратифікувавши Конвенцію ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок Україна, зокрема, взяла зобов'язання: брати до уваги особливі проблеми, з якими стикаються жінки, що проживають у сільській місцевості, і роль, яку вони відіграють у забезпеченні економічного добробуту своїх сімей, в тому числі їх діяльність у нетоварних галузях господарства; вживати усіх відповідних заходів щодо забезпечення застосування положень Конвенції до жінок, які проживають у сільській місцевості [1].

Ратифікувавши Стамбульську декларацію із населених пунктів (1996), українська держава поставила серед пріоритетів питання комплексного розвитку не тільки міст, а й сільської місцевості, визнала «особливі потреби жінок, дітей і молоді у стабільних, здорових і безпечних умовах життя» (ст. 7). У документі зазначено: «Розвиток сільських і міських районів носить взаємозалежний характер. Крім поліпшення умов життя в містах, ми також повинні прагнути до забезпечення адекватної інфраструктури, громадських послуг і можливостей працевлаштування в сільських районах з метою підвищення їх привабливості, створення комплексної мережі населених пунктів і зведення до мінімуму міграцію населення із сільських районів у міста» (ст. 6). Також зауважено про забезпечення повної участі усіх жінок і чоловіків (у тому числі, у сільській місцевості) у економічному і політичному житті держави [1].

Рамкова програма партнерства між Урядом України та Організацією Об'єднаних Націй (2018-2022 рр.) визнає, що жінки в сільській місцевості є групою населення, яка часто залишається поза увагою та виключена з процесів розвитку, відновлення та гуманітарної діяльності. Тому система ООН визначає жінок у сільській місцевості як одну з ключових цільових груп для своїх заходів, а також, спираючись на взаємодоповнюваність мандатів різних структур системи ООН, працює над вирішенням проблем, з якими стикаються жінки в сільській місцевості в Україні.

Розширення прав і можливостей жінок та дівчат у сільській місцевості і дотримання їхніх прав людини та гендерної рівності є фактором не тільки добробуту окремих осіб, родин та сільських громад, але й загальної економічної ефективності, враховуючи значний відсоток жінок серед працівників сільського господарства України.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Комплексне дослідження становища жінок, які проживають у сільській місцевості / Інна Волосевич, Таміла Коноплицька, Тетяна Костюченко, Тамара Марценюк – К.: ВАІТЕ, 2015. – 88 с.

2. Жінки та дівчата в сільській місцевості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/images/documents/4301/FACTSHEET%20Ukrainian.pdf>

Бабіна В. О. (Одеса, Україна)

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ:
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

У цій роботі розглядаються окремі проблеми прав і свобод людини, її реалізації у нинішній період розвитку України в області правового регулювання та деяких знакових теоретико-правових аспектів.

Babina V. (Odessa, Ukraine)

**IMPLEMENTATION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN
MODERN UKRAINE: SPECIAL PROBLEMS OF LEGAL ADJUSTMENT**

This paper examines individual problems of human rights and freedoms, its implementation in the current period of development of Ukraine in the field of legal regulation and some significant theoretical and legal aspects.

Права і свободи людини для української держави та суспільства були і є визначальним чинником демократичного розвитку та показником європейської орієнтації. У цій статті у якості досліджуваного питання розглядаються окремі проблеми їх реалізації у нинішній період розвитку України в області правового регулювання та деяких знакових теоретико-правових аспектів, що впливають на цю сферу.

Президент України затвердив низку стратегій та інших важливих документів, які конкретизують способи виконання прав і свобод людини – головного обов'язку держави.

Затвердження Президентом України Національної стратегії у сфері прав людини [1] зумовлене рекомендаціями органів ООН, Ради Європи, ОБСЄ та інших міжнародних організацій. Тому проблема гарантування людині її прав і свобод в сучасних умовах українського суспільства і держави актуалізувалась як за формою так і змістом.

Крім цього звернемо увагу також на Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки [2] та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [3].

Особливо ця актуальність проявляється в умовах зони бойових дій на сході країни, в яких нині перебувають українські громадяни різних категорій, як військовослужбовці так і цивільне населення. Тому увага до цих проблем як в Національній стратегії у сфері прав людини так і інших вище зазначених документах беззаперечно є доречною.

Розглядаючи проблеми реалізації прав і свобод людини звернемо увагу на інший ракурс цього процесу, а саме на тому, що Закон України «Про основи національної безпеки України», визначаючи об'єкти національної безпеки, цілком обґрунтовано ставить в один ряд з людиною і громадянином – їхніми правами і свободами також і суспільство з його й духовними, морально-етичними, культурними, історичними, інтелектуальними та

матеріальними цінностями, інформаційним і навколишнім природним середовищем і природними ресурсами та державу – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність. У новій редакції Стратегії національної безпеки України також міститься ціннісні орієнтири щодо людини та її прав і свобод поряд із незалежністю, територіальною цілісністю і суверенітетом, гідністю, демократією, верховенством права, забезпеченням добробуту, миру та безпеки.

Тому було б логічним у новій редакції Основному Закону при акцентуванні значимості людини, її прав і свобод, аналогічно констатувати значимість суспільства, з його цінностями, та, відповідно, держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності, і недоторканності. Важливою складовою забезпечення і реалізації державою прав і свобод людини є їх гарантування державою кримінально-правовими засобами. При цьому важливо констатувати, що протидія злочинності фактично є монопольною функцією сучасної держави, яка володіє виключним правом на застосування сили до порушників і їх покарання шляхом обмеження волі. Безперешкодне проведення правоохоронними органами інших держав на території України заходів по затриманню і вивезенню за межі України окремих осіб, навіть в інтересах охорони прав і свобод громадян своєї держави чи інших держав, сприймається як свідчення слабкості державних силових структур і власне самої держави, і тим самим, її неспроможності належно виконувати свої прямі функції.

Прояви слабкості державних інституцій неминуче призводять до «перетікання» певних державних функціональних можливостей до суспільних інститутів. як офіційно існуючих так в стихійно, спонтанно створюваних. Як приклад, створення добровольчих батальйонів по захисту державності на сході України. Значно менш масштабна і не настільки показова, але також «реалізуючи» функцію державного правоохоронного органу, неофіційна, напівлегальна громадська структура, що самостійно взяла на себе роль виявлення водіїв, які перебувають за кермом у неадекватному стані під впливом алкоголю чи наркотиків. Такі та інші приклади вже далеко не одинкі.

Аналізуючи причини такого стану в Україні останнім часом злочинності, в контексті питань реалізації прав і свобод людини важко не погодитись з тими науковцями, які звертають увагу на соціально-економічні проблеми сьогодення в нашій державі і необхідність подальшого посилення протидії злочинності шляхом застосування і посилення традиційних кримінально-правових механізмів.

Нажаль ознаки ослаблення рівня протидії злочинності Україні та інших негативних тенденцій є очевидними. Причинами цих тенденцій, що дають підстави стверджувати про ослаблення державних правоохоронних органів та окремих її інститутів, науковцями наводяться як об'єктивні так і суб'єктивні і навіть конспірологічні. В таких умовах збереження української держави все більше стає нагальною і очевидною проблемою, що потребує уваги і вирішення.

При цьому важливо наголосити, що йдеться не про обмеження (законодавчо визначене) можливостей механізму реалізації прав і свобод людини і громадянина в Україні, і більше того не їх порушення, як протиправне діяння. Необхідне урівноваження потенціальних можливостей з однієї сторони механізму реалізації державою своїх функцій в сфері забезпечення національної безпеки і в тому числі й громадського порядку, шляхом протидії злочинності і, відповідно, з другої сторони механізму реалізації, забезпечення, дотримання прав і свобод людини. У цьому зв'язку мають рацію ті науковці, які характеризуючи вітчизняне чинне кримінальне процесуальне законодавство, оцінюють його як таке, що прийнятне для сталого, демократично розвиненого суспільства і правової держави, а в нинішніх реаліях потребує корегування.

Щоправда, ознаки послаблення держави та її впливу, як відмічають західні науковці, притаманні й сучасним розвиненим, сильним державам. Так, М. Кревельд у своїй ґрунтовній праці «Розцвіт у занепад держави», С. Хантінгтон у відомій книзі «Зіткнення цивілізацій», аналізуючи цю тенденцію під різними кутами зору, звертають увагу на зростання впливу глобалізаційних процесів в світі, які і призводять до нівелювання ролі держави.

Таким чином, глобалізація, як процес притаманний передусім західної цивілізації, який розвивається за ринковими правилами, а не законами держави, і характеризується відкритістю соціально-економічних зв'язків, прогресуючому зростанню наукових та інформаційних технологій, сприяє розвитку міжкультурної інтеграції, міграції населення, але, разом з тим, як загально планетарне явище розвивається спонтанно, навіть хаотично, призводячи до цивілізаційної поляризації і навіть міжнародних конфліктів і безжалісно карає неефективні, слабкі держави.

Отже, значимість реалізації українською державою прав і свобод людини і громадянина в сучасних умовах розбудови своєї державності має зростати. Але увага до вирішення цих проблем потребує активізації ролі і значимості суспільства і самої людини, як основного суб'єкта забезпечення прав і свобод людини.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Указ Президента України від 25 серпня 2015 року №501/2015 Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>
2. Указ Президента України від 26 лютого 2016 року №68/2016 Про затвердження Національної стратегії Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>
3. Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 Про затвердження Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Лазарева А. О. (Одеса, Україна)

СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ІНВАЛІДІВ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

В тезах розкриваються специфічні аспекти впровадження соціального захисту інвалідів в Одеському регіоні. На основі загальної характеристики соціальних проблем інвалідів та соціального паспорту Одеського регіону визначається специфіка впровадження програми «Рівність» у реалізації державної програми соціального захисту інвалідів.

Lazareva A. (Odessa, Ukraine)

SPECIFIC OF THE INTRODUCTION OF SOCIAL PROTECTION OF THE PERSONS WITH DISABILITIES IN ODESSA REGION

The theses reveal the specific features of the introduction of social protection of persons with disabilities in the Odessa region. On the basis of a general description of the problems of persons with disabilities and a social passport, an analysis has been made of the implementation of the Equality program in the implementation of state social protection of persons with disabilities.

Сучасність вимагає від громадян постійного розвитку в системі сучасних відносин, адже гуманізація суспільних відносин є основною ідеологією українського суспільства. Згідно з цією ідеологією кожна людина може мати та реалізувати рівні права в незалежності від стану здоров'я, етнічності та віросповідання. Тим не менш люди з обмеженими можливостями в сучасному суспільстві не реалізують права та можливості у відповідності з принципом гуманізації, або реалізують та недостатньо, хоча громадяни з інвалідністю є серед усіх верств населення будь-якого суспільства.

Незважаючи на серйозні зміни у соціальній політиці української держави кількість людей з інвалідністю не стає меншою, а соціальні проблеми щодо інтеграції інвалідів у суспільство не стають менш гострими.

Система соціального захисту інвалідів впроваджується Одеському регіоні через програму «Рівність», яка є відображенням рівня розвитку суспільства та змін у ставленні до інвалідів.

Відповідно до Декларації ООН «Про права інвалідів», інвалід – це будь-яка особа, яка не може самостійно забезпечити повністю або частково потреби нормального особистого або соціального життя в силу нестачі, чи це вродженого чи ні, його (або її) фізичних або розумових можливостей [3].

На думку Б. Петровського та В. Покровського, термін «інвалідність» означає стійку, тривалу або постійну втрату працездатності чи значне обмеження її, що викликано хронічним захворюванням, травмою або патологічним станом [2; с. 41].

У статті 3 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» інвалідність розглядається як міра втрати здоров'я, що визначається шляхом експертного обстеження в органах медико-соціальної експертизи Міністерства охорони здоров'я України [1].

В даний час існує чотири основні підходи до інвалідності: медична модель інвалідності (традиційний підхід), соціальна модель інвалідності, політична модель та модель «культурний плюралізм».

Нині Україна намагається перейти від медичної до соціальної моделі інвалідності.

Медична модель інвалідності визначає інвалідність як медичний феномен («хвора людина», «людина з важкими фізичними каліцтвами», «людина з недостатнім інтелектуальним розвитком» та ін.). Виходячи з цієї моделі, інвалідність розглядається як недуга, захворювання, патологія.

Згідно соціальної моделі, інвалідність вимагає політичного втручання, так як проблема виникає через непристосованість навколишнього середовища, спричиненої ставленням і іншими властивостями соціального оточення [4].

Крім того, налічується приблизно така ж кількість людей з ослабленим здоров'ям і обмеженою працездатністю. Всі вони потребують в системі медичних, психологічних і соціально-економічних і реабілітаційних заходів.

Основною турботою держави стосовно людей похилого віку та інвалідам є їхня матеріальна підтримка (пенсії, допомоги, пільги та ін.). Однак непрацездатні громадяни потребують не тільки в матеріальній підтримки.

У зв'язку з різними захворюваннями виникають різні обмеження й специфічні потреби, які не завжди можна перебороти тільки самотужки, без підтримки з боку держави, соціальних служб та оточуючих людей.

Згідно з даними соціального паспорту Одеського регіону кількість інвалідів загального захворювання на лютий 2018 року складає 42337 осіб, з них – 2966 діти інваліди, 8834 – інваліди дитинства, 3391 – інваліди війни, 2511 осіб – люди, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС [6].

У життєвому світі людей з обмеженими фізичними можливостями Одеського регіону існують загальні проблемні зони:

- неадаптованість міського середовища до життєдіяльності людей зі специфічними потребами;

- комунікативні бар'єри, які обумовлені дефіцитом спілкування й взаємодії «суспільство – людина зі особливими потребами», а також функціонуванням у масовій свідомості викривленого образу інваліда;

- проблема здобуття освіти;

- проблема працевлаштування;

- проблема проходження комісії з інвалідності [2].

Усі ці потреби конкретизуються в повсякденних практиках людей з обмеженими фізичними можливостями залежно від категорії інвалідності (особливостей захворювання).

Включеність у соціальне життя міста починається з можливості пересування. Відсутність людей на візках на вулицях не говорить про те, що таких немає, – це показник непристосованості міського середовища для людей з особливими потребами. Відсутність безбар'єрного середовища в архітектурі міста – один з факторів, що сприяє виникненню більш глобальних соціальних проблем: відчуженню інвалідів від «здорових» людей, формуванню відносин «ми – вони», нерозумінню одне одного. Це все сприяє сприйняттю людини інваліда як тягаря, хоча за іншої ситуації в інфраструктурі міста люди з обмеженими можливостями могли б бути включені в соціальне життя м. Одеса.

Не менші труднощі існують при працевлаштуванні інвалідів. Щоб полегшити працевлаштування, нашою державою передбачена система квот – робочих місць, відведених спеціально для інвалідів. Однак система часто виявляється неефективною: підприємці вважають за краще виплачувати штрафи, але не надавати місця інвалідам. Це викликано наявністю негативних стереотипів щодо людей з фізичним або розумовим дефектом.

Вирішення існуючих проблем здійснюється шляхом впровадження програми «Рівність», яка розрахована на 2016 – 2019 рр. У реалізацію основних заходів, що включені до соціальної програми входять: проведення роботи зі встановлення пандусів та перил у 25 об'єктах комунальної власності Одеської міської ради, а саме в 18 загальноосвітніх закладах, у трьох спортивних школах, підпорядкованих управлінню з фізичної культури та спорту, у районних громадських організація інвалідів м. Одеси.

Планується провести пристосування санітарно – гігієнічних кімнат до потреб осіб з інвалідністю у Малиновській районній адміністрації Одеської міської ради та за місцем проживання осіб з порушенням опорно-рухового апарату.

З метою забезпечення безпечного руху інвалідів по зору через проїзну частину планується продовжити роботу із закупівлі, встановлення та технічного обслуговування мовних акустичних пристроїв у світлофорах. Щорічно планується закупівля 65 таких пристроїв.

Для повноцінної реабілітації і оздоровлення у літній період планується щорічно проводити відновлювальні роботи місць, пристосованих для вищезазначеної категорії громадян на трьох міських громадських пляжах «Гідропарк «Лузанівка», «Дельфін», «7 траверс» у районі 11 ст. Великого Фонтану. Також планується проводити підтримку роботи парадайвінг клубу.

З метою вирішення проблеми пересування осіб з інвалідністю містом планується проводити відшкодування витрат за послуги надані у вигляді безкоштовного перевезення (служба «Інватаксі») осіб з обмеженими можливостями та супроводу інвалідів по зору I та II груп.

Для забезпечення якомога більш незалежного способу життя людей з інвалідністю, стимулювання їх зайнятості, розвитку професійних навичок та реалізації власних можливостей протягом 2016–2019 рр.в планується надати матеріальну допомогу на закупівлю комп'ютерною технікою 80-ти інвалідам працездатного віку та 80-ти дітям – інвалідам віком з 15 до 18 років.

Також планується створити спеціальні робочі місця для осіб з інвалідністю на підприємстві об'єднання громадян Українського товариства сліпих «Одеське учбово-виробниче підприємство».

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Богданов С. Соціальний захист інвалідів. Український та польський досвід / С. Богданов ; [наук. ред. О. М. Палій]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 93 с.
2. Валевський О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми / О. Л. Валевський. – К : НІСД, 2001. – 242 с.
3. Декларація про права інвалідів ООН; Декларація, Міжнародний документ від 09.12.1975. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//zakon3.rada.gov.ua](http://zakon3.rada.gov.ua)
4. Дроздова О. В. Инвалиды: к независимой жизни: кн. для людей с инвалидностью, организаций и специалистов, работающих в области проблем / О. В. Дроздова. – М.: Перспектива. – 2001. – 245 с.
5. Законодавство про соціальний захист: зб. офіційних текстів законів станом на 18 лютого 2013 року. – К.: «Центр учбової літератури», 2013 – 540 с.
6. Офіційний сайт м. Одеси. Нормативні акти. Рішення міської ради. Міська програма «Рівність» 2016 – 2019 р.р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/80175/>

Азаркіна О. В. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ

У тезах обґрунтовано необхідність застосування комплексних заходів щодо захисту прав та інтересів дітей, які постраждали від жорстокого поводження.

Azarkina O. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL AND LEGAL ASPECTS OF SOCIAL PROTECTION OF CHILDREN WHO HAVE BEEN SUFFERED FROM ABUSE

The thesis substantiates the need for comprehensive measures to protect the rights and interests of children who have been victims of ill-treatment.

Виявлення та організація соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю актуальне питання в сучасних умовах.

Складні життєві обставини, в яких перебуває дитина, – умови, що негативно впливають на життя дитини, стан її здоров'я та розвиток (інвалідність, тяжка хвороба, безпритульність, перебування у конфлікті із законом, залучення до найгірших форм дитячої праці, залежність від

психотропних речовин, інші види залежності, жорстоке поводження, зокрема домашнє насильство, у тому числі у разі, коли кривдником є дитина, ухиляння батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставин стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів), установлені за результатами оцінки потреб дитини [1].

Жорстоке поводження з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою її експлуатації з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини [1].

Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати її життю та здоров'ю, може бути виявлена шляхом самозвернення до будь-якого суб'єкта виявлення та/або організації соціального захисту дітей; юридичними та фізичними особами; посадовими особами, працівниками суб'єктів виявлення та організації соціального захисту дітей під час виконання професійних чи службових обов'язків.

Факт перебування дитини в складних життєвих обставинах установлюється за результатами оцінки потреб у разі виявлення умов чи обставин, що негативно впливають на життя, стан здоров'я, розвиток дитини та призводять до неналежного рівня задоволення її індивідуальних потреб відповідно до віку, статі, стану здоров'я, інвалідності, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності [1].

Юридичні та фізичні особи, яким стало відомо про дитину, яка постраждала від жорстокого поводження або життю чи здоров'ю якої загрожує небезпека, зобов'язані забезпечити надання екстреної медичної допомоги, невідкладно звернутися до органів Національної поліції або підпорядкованого підрозділу територіального органу ДСНС для організації її подальшого захисту у разі, коли дитина потребує медичної допомоги. Органи Національної поліції зобов'язані протягом доби поінформувати службу у справах дітей.

Для організації соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, і надання підтримки її сім'ї утворюється міждисциплінарна команда з числа працівників суб'єктів виявлення та організації соціального захисту дітей, відповідно до повноважень яких належить надання послуг дітям, сім'ям з дітьми, насамперед спеціалістів служби у справах дітей, соціального закладу та фахівця із соціальної роботи, педагогічних працівників закладів освіти, медичних працівників.

Організація допомоги дітям, які постраждали від жорстокого поводження, життю або здоров'ю яких загрожує небезпека, органами Національної поліції передбачає: цілодобове прийняття інформації, в тому числі усної, про дітей, яким загрожує небезпека, працівниками усіх підрозділів і вжиття невідкладних заходів реагування; проникнення до житла чи іншого приміщення особи без її згоди або вмотивованого рішення суду у невідкладних випадках, пов'язаних з виникненням безпосередньої загрози

життю або здоров'ю дитини. Заклади освіти повинні організувати роботу психологічної служби та соціально-педагогічний патронаж в системі освіти з дітьми та їх батьками. Також, необхідно проведення з батьками та іншими учасниками освітнього процесу роз'яснювальної та виховної роботи із запобігання, протидії негативним наслідкам жорстокого поводження з дітьми, залишення дитини в небезпеці. Заклади охорони здоров'я забезпечуватиме надання дітям необхідної медичної, психологічної допомоги.

Організація допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітям, які постраждали від жорстокого поводження, соціальними закладами передбачає: формування навичок відповідального батьківства у батьків дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; надання дітям і їх сім'ям соціальних послуг, визначених за результатами оцінки потреб дитини та її сім'ї, у тому числі забезпечення їх соціального супроводу, послуг з кризового та екстреного втручання в ситуацію з метою негайного усунення або мінімізації її наслідків; соціальний супровід дітей та сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах або можуть потрапити в такі обставини; направлення в разі потреби сім'ї з дитиною, життю або здоров'ю якої загрожує небезпека, до центру соціально-психологічної допомоги, спеціалізованої служби підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Робота органів місцевого самоврядування, закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення із соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі в разі виявлення випадків жорстокого поводження з ними, безпосередньої загрози їх життю або здоров'ю, забезпечення їх прав та інтересів проводиться з дотриманням таких принципів: забезпечення найкращих інтересів та безпеки дитини; недопущення дискримінації дитини; урахування думки дитини під час вирішення питань, що стосуються її життя; конфіденційності інформації про дитину.

Таким чином, необхідно забезпечити реалізацію комплексних заходів щодо захисту прав та інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, тому числі, які постраждали від жорстокого поводження для забезпечення найкращих інтересів дитини.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю» від 3 жовтня 2018 р. N 800 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF>
2. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи: навч. пос. / В. М. Шахрай. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 464 с.

Кравець Г. В. (Одеса, Україна)

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ**

У тезах обґрунтовано необхідність виокремлення пріоритетних напрямів реформування системи соціального захисту в Україні, з урахуванням соціально-економічних реалій її розвитку на сучасному етапі.

Kravets G. (Odessa, Ukraine)

**DIRECTLY REFORMING THE SYSTEM OF SOCIAL SECURITY
IN UKRAINE**

The thesis substantiates the need to distinguish the priority directions of the reform of the social protection system in Ukraine, taking into account the socio-economic realities of its development at the present stage.

Досліджуючи сучасні аспекти механізму соціального захисту, перш за все, слід зазначити детермінанти його формування, а саме пріоритет подолання утриманських позицій, що були визначальними для часів СРСР. Транзитивність соціально-економічних та політичних змін в кризовий період, період початку переходу до ринкових відносин, охарактеризувалися надзвичайно важким становленням більш досконалих механізмів соціального захисту населення.

Дієвість механізму державної соціальної політики та реалізацію конституційних гарантій, характеризує рівень соціального захисту населення.

Реалії соціально-економічної та політичної ситуації в нашій країні суперечать задекларованому вектору її євроінтеграційного розвитку. Необхідність дослідження зарубіжного досвіду в частині її фінансового забезпечення, та втілення у вітчизняній практиці, на протязі усього періоду становлення незалежності нашої країни, стикається з підводними каменями української економіки.

Неузгодженість між принциповими положеннями Концепції соціального забезпечення населення України, схваленою Верховною Радою України та реальними можливостями державного та місцевих бюджетів задовольнити потреби усіх зазначених верств населення, обумовлюють актуальність реформування системи соціального захисту в Україні [3].

Ключові аспекти цих проблем привертають увагу дослідників соціальних відносин. Серед вітчизняних дослідників є такі як О. Гупало, Е. Лібанова, М. Головатий, В. Скуратівський, А. Сіленко, В.Бідак, В.Гайдучський, К. Піскун, І. Хомич, В. Мандибуря, О. Грішнова, О.Жук та ін.

Соціальна держава створює умови для особистого розвитку людини, задоволення її матеріальних та духовних потреб, розвитку фізичних та інтелектуальних здібностей. Зазначені детермінанти обумовлюють соціальну спрямованість економіки, а саме синергію праці людини з її

відтворювальною функцією. Визначальним фактором є те що економіка функціонує для розвитку людини, створюючи передумови для захисту соціального середовища, що є пріоритетом державної політики.

О. Жук зазначає, що характерною ознакою розвитку соціальної сфери в Україні впродовж останнього десятиліття є недостатність обсягів як бюджетного, так і позабюджетного фінансування у поєднанні з неефективним та нераціональним розподілом і використанням наявних фінансових ресурсів [1, с. 426].

Потрібно виокремити пріоритетні напрями реформування соціальної сфери такі як охорона здоров'я, пенсійна система, освіта і наука, соціальний захист та соціальне забезпечення.

Проблема реформування пенсійного забезпечення складається не тільки в необхідності збільшення розміру й обсягу одержуваних сьогодні пенсій, але й в об'єктивній необхідності урахування демографічного фактору, а саме середньої тривалості життя в нашій країні, що відрізняє ці показники від європейських держав. Україна через зобов'язання перед МВФ, вимушена виконувати вимоги з питань підвищення пенсійного віку, залишаючи поза увагою відповідність реаліям демографічної ситуації в нашій державі.

Реформування соціальної допомоги ускладнено проблемою визначення її адресності, що стосується виокремлення верств населення, які потребують її найбільше.

Визначення адресності соціальної допомоги – ключова проблема її реформування. Практика застосування існуючої системи надання соціальної допомоги виявила в ній ряд недоліків і протиріч. Законодавча і нормативна база чинної системи соціальної допомоги, виплат і пільг налічує певну кількість законів, що перманентно підлягають змінам та виправленням.

Зокрема до активних соціально-захисних заходів, якими продовжують оперувати державні органи влади в трансформаційний період, належать такі: встановлення та періодичний перегляд мінімальних споживчих бюджетів прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, створення фондів соціальної допомоги, пенсійних фондів, зміна оплати праці, індексація доходів та зарплати, формування державних страхових фондів на непередбачені обставини, тобто заходи, що входять у сферу державного регулювання через використання механізмів забезпечення соціального захисту.

Особливо важливе значення має система соціального захисту, яка включає соціальні гарантії у сфері доходів та споживання.

Визначаючи пріоритетні напрями реформування системи соціального захисту в Україні, перш за все необхідно виокремити визначальні фактори її розвитку, такі як: фізіологічний мінімум, соціальний мінімум, прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет, мінімальна заробітна плата, рівень мінімальної пенсії, та допомоги по безробіттю, багатодітним сім'ям та сиротам, та інші.

Актуалізація перегляду вищезазначених факторів, детермінує пріоритетні напрями реформування системи соціального захисту в Україні, а саме:

- створення умов для розвитку фізичного та інтелектуального потенціалу особистості;
- підвищення добробуту населення за рахунок особистого трудового внеску;
- надання відповідної допомоги по безробіттю, збереження робочих місць, фахова перепідготовка осіб, які втратили роботу;
- реалізацію пенсійної реформи, та її відповідність демографічній ситуації в Україні, з урахуванням фактору тривалості життя;
- надання адресної допомоги найбільш нужденним верствам населення;
- забезпечення стабільного фінансування та державної підтримки розвитку соціальних галузей (освіти, науки та культури);
- реалізація програм підтримки сім'ї, материнства та дитинства.

Тільки із впровадженням якісних змін у реалізацію соціальної політики та вдосконаленням її фінансового забезпечення, стане можливим наблизити до світових стандартів рівень та якість життя незахищеної частини населення України. Створення умов для всебічного розвитку особистості зможуть наблизити нашу країну до досягнення її євроінтеграційних прагнень, та реалізації механізму розвиненої системи соціального захисту населення.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Гупало О. Г. Аналіз динаміки та структури державних соціальних видатків в Україні [Електронний ресурс] / О. Г. Гупало, О. Б. Жук // Глобальні та національні проблеми економіки: наук. фахове вид. – Миколаїв, 2016. – Вип. 13. – С. 424–429.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – № 30. – 1996. – 141 с.
3. Проект Концепції соціального забезпечення населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3758-12>

СОЦИАЛЬНА ПЕДАГОГІКА SOCIAL PEDAGOGICS

Лысенко О. М., Романова Т. М.

(Одесса, Украина – Абакан, Российская Федерация)

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СФЕРЫ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В тезисах рассмотрена взаимосвязь инновационного потенциала образовательного учреждения со способностью и готовностью предоставлять услуги по непрерывному образованию.

Lysenko O., Romanova T.

(Odessa, Ukraine – Abakan, Russian Federation)

INNOVATIVE POTENTIAL OF CONTINUOUS EDUCATION

In the theses, the interrelation of the innovative potential of an educational institution with the ability and willingness to provide services for continuing education.

Для системы образования в целом инновационная деятельность является основным способом модернизации. Система образования выполняет двуединую функцию: с одной стороны, обеспечивает непрерывную передачу, трансляцию культурного опыта, образцов мышления и действий; с другой стороны, – создает условия для творчества. Налицо постоянная борьба консерватизма и новаторства, традиций и инноваций, ведь поколение сегодняшнее учит и готовит то поколение, которое будет мыслить и действовать в будущем.

Концепции развития непрерывного образования определяет перспективы и приоритетные вопросы развития данной сферы как одного из стратегических направлений современного образования. Перед системой образовательных организаций, предоставляющих педагогические услуги, стоит задача сформировать экспериментальную площадку для разработки и внедрения инновационных педагогических технологий, программ, направленных на социальную адаптацию и профессиональное самоопределение, подготовки профессионалов любого профиля, обладающих особыми компетенциями – компетенциями инновационной деятельности. Сфера непрерывного образования (например, Центры последипломного образования при ВУЗах) создаёт особые возможности для расширения доступа к глобальным знаниям и информации, опережающего обновления его содержания. Фактически эта сфера становится инновационной площадкой для отработки образовательных моделей и технологий будущего.

Профессиональные компетенции, востребованные на современном рынке труда, – это способность и готовность к непрерывному образованию, креативность и предприимчивость, стремление к постоянному совершенствованию профессиональных и личностных качеств, критическое мышление, профессиональная мобильность, умение работать в команде и проявлять индивидуальные способности для достижения коллективных целей.

Определим подходы к определению сущности категории «инновационный потенциал». Инновационный потенциал можно определить как меру готовности к выполнению поставленных задач в области инновационного развития [1]. Н. В. Гончаров делает акцент на научно-технической основе и ориентации объекта исследования на потребителя, характеризуя инновационный потенциал как способность к внедрению достижений науки и техники в конкретные услуги, которые могут удовлетворить потребности и запросы потребителя [1]. В связи с этим, категорию «потенциал» можно рассматривать как способность и готовность организации эффективно использовать ресурсы и средства с целью эффективного осуществления инновационной деятельности.

В рамках системы образования понятие «инновационный потенциал» трактуют как совокупность различных ресурсов, необходимых и достаточных для внедрения в педагогическую систему нововведений, обеспечивающих повышение качества образования, для осуществления инновационной деятельности учреждения, рассматривая термины «потенциал» и «ресурсы» как синонимы [2].

Инновационный потенциал не может определяться только суммой ресурсов. Ведь на практике, образовательные организации, обладающие идентичным набором ресурсов, могут иметь различный уровень успешности функционирования, а, значит, различный инновационный потенциал.

Л. Б. Трегубова, рассматривает маркетинговые возможности как особую систему способов и методов управления процессом повышения компетентности педагогов и руководителей, обеспечивающую конкурентоспособность образовательного учреждения на рынке образовательных услуг [3].

Таким образом, под инновационным потенциалом учреждения образования можно понимать соответствие ресурсов, способностей и возможностей вести инновационную деятельность в сфере образовательных услуг. Важно не только накапливать инновационный потенциал организации, но и реализовывать его в меняющихся условиях на рынке образовательных услуг. Потенциал задаёт вектор развития образовательного учреждения, а ресурсы обеспечивают движение.

Качество образования определяется уровнем инновационного потенциала педагогического коллектива, который раскрывается в способности создавать и воспринимать новшества, в своевременном отказе от устаревшего, педагогически нецелесообразного, в способности к

саморозвитку и реализации в сфере образования инновационных идей, проектов и новых образовательных технологий.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Гончаров В. Н. Характеристика инновационного потенциала предприятия в контексте стратегического управления / В. Н. Гончаров, Е. В. Иванова // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. – 2004. – Вип. 76. – С. 112–119.
2. Ильина Н. Ф. Развитие инновационного потенциала образовательного учреждения // Вестник Томского государственного педагогического ун-та (TSPU Bulletin). – 2009. – Вып. 5 (83). – С. 53–56.
3. Карапейчик И. Н. Совершенствование методов количественной оценки инновационного потенциала промышленных предприятий: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.04 / Игорь Николаевич Карапейчик. – Мариуполь, 2010. – 191 с.
3. Трегубова Л. Б. Маркетинговые технологии как инструмент управления дополнительным образованием педагога // Человек и образование. – № 1(34). – 2013. – С. 105–108.

Атрощенко Т. О., Шопоняк Л. І. (Мукачево, Україна)

**СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ
ДОМАШНЬОГО ВИХОВАННЯ**

У тезах розкриваються особливості соціалізації дитини дошкільного віку в умовах домашнього виховання. Акцентується увага на особливостях співпраці гувернера з батьками у вирішенні даної проблеми.

Atroshchenko T., Shoponiak L. (Mukachevo, Ukraine)

**SOCIALIZATION OF A CHILD OF PRESCHOOL AGE IN THE
CONDITIONS OF HOME EDUCATION**

The thesis reveal peculiarities of the socialization of a child of preschool age in the conditions of Home education. The emphasis is on the peculiarities of cooperation between the tutor and parents in solving this problem.

Сутність процесу соціалізації, інтерес до проблеми соціалізації особистості виник давно і не зникає в сучасних умовах бурхливого розвитку суспільства. Про це свідчать праці вітчизняних та зарубіжних науковців Г. Беленької, Л. Божович, Л. Виготського, Н. Гавриш, М. Євтуха, І. Кона, А. Макаренка, Н. Побірченко, Т. Поніманської, С. Русової, С. Рубінштейна, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської та ін., в яких автори вказували на взаємозалежність між умовами соціального середовища та розвитком особистості та зазначали необхідність активного опосередкування особистісного розвитку.

Б. Ананьєв зазначає, що процес соціалізації належить «до усіх процесів формування людини як особистості, її соціального становлення, включення особистості в різні системи соціальних взаємин, інститутів та організацій, засвоєння людиною знань, норм поведінки тощо, які склалися історично» [2, с. 144].

Соціалізація людини починає відбуватися ще в дошкільному віці, тому, що саме в цей період починають закладатися основи емоційного, вольового, інтелектуального, пізнавального, розумового, фізичного, психічного розвитку дошкільника, основні норми та правила поведінки особистості в колективі. Процес соціалізації охоплює ряд сфер, серед яких, – діяльність, спілкування і самосвідомість.

Сучасна наука розглядає роль сім'ї в успішній соціалізації як сукупність всіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює і відтворює певну систему знань, норм, цінностей, дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства, що проявляє такі якості: самостійність, ініціативність, старанність, покладання особистістю на себе певної міри відповідальності. Відповідальність дітей дошкільного віку визнається найважливішим критерієм переходу соціальної реактивності (відповідних реакцій, обмежених конкретною ситуацією) в соціально активну поведінку. У цьому віці з'являється можливість саморегуляції поведінки на основі засвоєних знань і правил поведінки.

Погоджуємося з позицією О. Кононко, що людина, котра відповідає за виховання дошкільника, має усвідомлювати: на відміну від традиційної, звичної для практиків моделі освіти («суб'єкт-об'єктної»), в якій малюкові відводилася роль споживача інформації, об'єкта цілеспрямованих впливів дорослого, а вихователів – розпорядника, постачальника знань, які належало засвоїти і репродукувати, особистісно орієнтована модель освіти розглядає дитину як активного освоювача соціального життя, дослідника невідомого їй соціуму, відкривача нового, а дорослого – як провідника, посередника між складною внутрішньою роботою дитячої особистості з освоєння соціальних реалій та невідомим широким світом [1, с. 11].

Сьогодні все більше число батьків віддає перевагу домашньому вихованню дітей дошкільного віку. Молоді батьки, у силу різноманітних причин, все частіше звертаються за допомогою до фахівців в області домашнього виховання – гувернерів. Вважаємо, що основою співпраці гувернера з батьками є загальна мета створення сприятливих умов для повноцінного соціального становлення, виховання і навчання дітей, спрямована на вирішення наступних загальних завдань виховання дітей: забезпечення якісного навчально-виховного процесу; турбота про збереження здоров'я дитини і формування потреби у здоровому способі життя; розвиток соціально значущих якостей особистості та соціалізація дитини; формування моральності і культури поведінки у дитини.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. пос. до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / О. Л. Кононко. – К.: Світич, 2009. – 208 с.
 2. Человек и общество. Проблемы социализации индивида: сб. статей / [Под общ. ред. Б. Г. Ананьева]. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1971. – 199 с.
-

Глушкова Н. М. (Одеса, Україна)

**ЕТИЧНІ АСПЕКТИ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОЇ
ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ**

В роботі розглядається роль екологічної етики в процесі формування нового екологічного світогляду та вирішенні багатьох екологічних проблем сучасності.

Glushkova N. (Odessa, Ukraine)

**ETHIC ASPECTS IN THE SYSTEM OF ECOLOGICAL
EDUCATION AND UPBRINGING**

The role of ecological ethics in the process of forming the new ecological world outlook and decision of many ecological problems of modernity are examined in the article.

Глобальні екологічні проблеми сучасності вимагають невідкладних радикальних змін у ставленні людини до природи. Адже існуюча екологічна криза викликана не тільки технічним прогресом, але й пануючим антропоцентричним екологічним усвідомленням.

Велику роль у вирішенні екологічних проблем відіграє не лише робота спеціалістів з охорони навколишнього середовища, але й спеціальна система екологічної освіти та екологічного виховання. Аналіз сучасної екологічної ситуації свідчить про необхідність залучення етичного компонента в сучасний процес взаємодії людини із зовнішнім природнім оточенням, оскільки шляхи виходу з екокризової ситуації передбачають розробку принципово нових регуляторів поведінки [1]. Адже проблеми, які зумовлюють сучасну екологічну кризу стали майже не контрольованими: зростання кількості населення, глобальні зміни клімату, забруднення і виснаження водних ресурсів та інші негативні наслідки техногенної діяльності людини [2].

Вирішення цих завдань є неможливим без зміщення моральних акцентів, настанов, суспільних пріоритетів та практики на користь гармонійного розвитку людини та природи, як найвищої цінності. Свідченням цього є посилений інтерес до аксіологічних проблем етики, які

ніколи ще не відігравали такої важливої ролі, як на сучасному етапі розвитку суспільства.

«Вчення про моральне ставлення людини до природи» [1], або екологічна етика спирається на сприйняття природи як морального партнера, рівноправного суб'єкта співіснування людини з природою. Її засновниками вважають американського еколога О. Леопольда та німецького лікаря А. Швейцера. Саме вони вперше сформулювали ідею про те, що к живим істотам та екосистемам треба ставитися не як до речей, а як до себе подібним [3].

Проблеми екологічної освіти та становлення етичних аспектів відношення «людина – природа» розглядаються в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників: Т. Андреевої, М. Бауера, С. Біленького, Ю. Бойчук, Л. Курняка, В. Лозовського. Нові світоглядні ідеї екологічної етики знайшли відображення в працях сучасних українських філософів, культурологів В. Борейко, Л. Василенка, В. Єрмолаєва, А. Єрмоленка, М. Кисельова та ін.

Творчі функції екологічної етики спрямовані на вироблення нового, екологічного світогляду, що дозволить успішно співіснувати людині й природі. Аналіз різних наукових поглядів (як минулого, так і сучасного) свідчить, що екологічна етика має ще багато суперечливих і не вирішених питань. Так, вона базується на двох фундаментально розбіжних ідеологіях – піклування про індивідуальних живих істот як прямих об'єктів моральної уваги і турботу про види, екосистеми, навколишнє середовище, біосферу в цілому. В обох випадках розвиток екологічної етики вимагає активізації совісті і відчуття обов'язку, адже екологічна етика починається не з наукових аргументів, а з відчуття солідарності з природою, благоговіння перед нею [4].

Створюючи загальнолюдські цінності, людина має узгоджувати їх з екологічними законами. Це ставлення до природи, яке визначене розумними потребами цілісної особистості. Саме воно виступає моральним обов'язком людини та науковим пошуком реальної альтернативи сучасній екологічній ситуації та відповідає на три основні питання: якою є природа природи? Якою є природа людини? Як людина повинна ставитися до природи?

Як бачимо, екологічна етика орієнтована на збереження універсально-життєвих, а не винятково людських цінностей і її головним завданням є охоронна діяльність, що ґрунтується на таких ціннісних засадах: вища цінність – це гармонія у відношенні «людина – природа»; природа і людина – елементи єдиної системи, яку ще на початку ХХ століття академік В.І. Вернадський назвав сферою розуму або ноосферою.

Складовою частиною екологічної етики є *біоетика*, яка розглядає проблеми на межі екології та медицини і має бути зцілюючим людиною засобом від хвороб морального характеру, наслідком яких є психоемоційна, розумова й фізична дисгармонія сьогоdnішнього цивілізованого суспільства. Вона акцентує увагу на взаємозв'язку морально-етичних норм, що існують у суспільстві, зі станом здоров'я людей та якісним станом довкілля, сприяє

формуванню світогляду, що ґрунтується на правах людини й універсальних, тобто аксіологічних, цінностях, пов'язаних з оцінюванням етичних, естетичних, художніх і філософських аспектів екології [2]. Адже сьогодні виникає питання саме про виживання людини. Тому подолання сучасної кризи потребує фундаментальної зміни нашого способу життя, тобто нової етики поведінки та людського існування, відновлювання гармонії в духовно-практичній системі «природа – людина – соціум».

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Борейко В. Е. Краткий курс экологической этики / В. Е. Борейко. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 2004. – 72 с.
2. Молотова О. М. Формування екобіотичного світогляду – фактор оптимізації діяльності особистості // Мультиверсум: філос. альм. – К.: Центр духовної культури, 2004. – № 44. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.filosof.com.ua/publik.htm
3. Леопольд О. Календарь песчаного графства / О. Леопольд. – М.: Мир, 1983. – 216 с.
4. Юрченко Л. І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки: монографія / Л. І. Юрченко. – К.: ПАРАПАН, 2008. – 296 с.

Савченко Т. О. (*Херсон, Україна*)

СТАН СФОРМОВАНOSTІ УМІНЬ І НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті проаналізовано стан сформованості вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування у майбутніх соціальних педагогів як основи їхньої професійної діяльності.

Savchenko T. (*Kherson, Ukraine*)

STATE OF FORMATION OF SKILLS OF PROFESSIONALLY ORIENTED COMMUNICATION OF FUTURE SOCIAL TEACHERS

The article analyzes the state of formation of skills of professionally oriented communication in future social teachers as the basis of their professional activity.

Зважаючи на ті зміни, які відбуваються в Україні відповідно вимог європейських стандартів вищої освіти, потребує значного підвищення рівень підготовки фахівців соціальної сфери.

Такі фахівці мають бути обізнані зі знаннями з різних галузей, володіти певними вміннями і навичками, культурою поведінки, а також необхідними професійними і особистісними якостями. У такому контексті актуальним є формування у майбутніх соціальних педагогів умінь і навичок професійно орієнтованого спілкування, адже це є основою їхньої майбутньої професійної діяльності.

Для визначення стану сформованості умінь і навичок професійно орієнтованого спілкування у майбутніх соціальних педагогів було проведено дослідження, в якому, зокрема, взяли участь понад 200 студентів факультету психології, історії та соціології Херсонського державного університету (спеціальність «Соціальна педагогіка») та викладачі.

При цьому взято до уваги дослідження В. Кручек, яка спиралась на діяльнісний підхід. Вона схарактеризувала комунікативні вміння як властивості особистості, визначаючи такі критерії: наявність потреби в спілкуванні, усвідомлення значущості комунікативних умінь; поінформованість суб'єктів спілкування про сутність комунікативної діяльності, її етапів, методів та засобів здійснення; прояв комунікативних умінь на практиці [1, с. 59]. Учена запропонувала такі рівні сформованості комунікативних умінь: високий, достатній, середній та низький.

У нашому дослідженні рівні сформованості умінь і навичок професійно орієнтованого спілкування у майбутніх соціальних педагогів (високий, середній та низький) визначались із урахуванням рівнів сформованості комунікативних умінь за В. Кручек за допомогою таких методів дослідження, як-от: анкетування, тестування, спостереження, бесід. Зокрема, було використано опитувальник розвитку комунікативних умінь В. Кручек.

При цьому присвоєння комунікативному вмінню найнижчої оцінки (1 бал) означало визнання цілковитої його незначущості в особистому чи професійному житті соціального педагога. Максимальна оцінка становила 5 балів та інтерпретувалась як «дуже значуще» вміння («значуще» – 4 бали, «іноді значуще» – 3 бали, «незначуще» – 2 бали) [1, с. 78].

В опитувальнику автором визначено 28 комунікативних умінь, які оцінюються в 5 балів: 5 балів – високий рівень, 4 бали – достатній рівень, 3 бали – середній рівень, 2 бали – низький рівень, 1 бал – вміння не має значення, несформоване.

В процесі нашого дослідження з'ясовано, що несформованими у майбутніх соціальних педагогів є такі вміння: вміння м'язової свободи, володіння мімікою, жестикуляцією (6,07%); вміння ставити уточнювальні питання за змістом комунікації (2,33%); вміння диференціювати та розуміти невербальну поведінку співрозмовника (2,33%); вміння встановлювати діловий контакт (2,33%); вміння враховувати особистісну своєрідність іншої людини (2,33%); вміння дотримання правил, норм, вимог колективу, до якого належите (2,33%); вміння ініціювати спілкування (2,33%); вміння генерувати ідеї, правильно формулювати їх (2,8%); вміння надавати зворотній зв'язок (3,27%).

Низький рівень сформованості у майбутніх соціальних педагогів отримали: вміння прогнозування поведінки, передбачення реакцій партнера (14,95%); вміння дійти компромісу (12,14%); вміння ставити уточнювальні питання за змістом комунікації (15,88%); вміння диференціювати та розуміти невербальну поведінку співрозмовника (13%); вміння встановлювати діловий контакт (11,68%); вміння адекватної оцінки власної комунікативної поведінки, її впливу на оточуючих (11,68%); вміння враховувати особистісну

своєрідність іншої людини (10,28%); вміння здійснювати непідготовлену комунікацію експромтом (16,82%); вміння самопрезентації, адекватного відображення власних рис (11,21%).

На високому рівні сформованості (понад 6%) у майбутніх соціальних педагогів знаходяться такі вміння: вміння керувати своїм емоційним станом (8,87%); вміння м'язової свободи, володіння мімікою, жестикуляцією (9,34%); вміння прогнозування поведінки, передбачення реакцій партнера (10,74%); вміння ставити уточнювальні питання за змістом комунікації (7,94%); вміння диференціювати та розуміти невербальну поведінку співрозмовника (6%); вміння встановлювати діловий контакт (8,87%); вміння враховувати особистісну своєрідність іншої людини (7,94%); вміння здійснювати непідготовлену комунікацію експромтом (10,28%); вміння емоційно ідентифікувати себе з іншим (7,94%); вміння збереження внутрішньої автономії в ситуації спілкування (8,87%).

Привертають увагу відповіді майбутніх соціальних педагогів на питання: «Який вид діяльності сприяє формуванню комунікативних умінь» (понад 50% опитаних відповіли, що це дозвілля; понад 56%, що це навчальна діяльність; всього 14% студентів, що це виробнича діяльність). Аналіз отриманих даних дозволив відзначити, що студенти не звертають увагу на такий вид навчальної діяльності, як практика.

У той самий час практика (навчальна, виробнича, волонтерська тощо), без сумніву, відіграє важливу роль у формуванні вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування.

Варто звернути увагу й на те, що понад 25% опитаних невпевнені, що вони повинні спеціально навчатись спілкуванню, а 7,9% реципієнтів взагалі так не вважають.

Треба відзначити, що на питання «Чи навчають Вас комунікативним умінням» понад 60% студентів відповіли, що інколи; «Чи є у Вас бажання навчатись комунікативним умінням у ВНЗ» більше ніж 23% реципієнтів відповіли, що не визначились, а 7,9% – відповіли, що ні.

Отже, аналіз стану сформованості умінь і навичок професійно орієнтованого спілкування у майбутніх соціальних педагогів доводить, що вищезазначене вміння знаходяться на неналежному рівні та потребують подальшого вдосконалення в освітньому процесі вишів.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Кручек В. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. Кручек. – К., 2004. – 199 с.

Кернас А. В. (Одесса, Украина)

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОРРЕКЦИИ УЧЕБНОГО ЭКЗАМЕНАЦИОННОГО СТРЕССА У СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В тезисах рассматриваются теоретико-практические аспекты коррекции учебного экзаменационного стресса у студентов высших учебных заведений.

Kernas A. (Odessa, Ukraine)

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE CORRECTION OF ACADEMIC EXAM STRESS OF UNIVERSITY STUDENTS

Thesis deals with theoretical and practical aspects of the correction of academic exam stress of university students.

Назначением высшей школы как системообразующего социального института является организация учебно-педагогического процесса, направленного на общее всестороннее гармоничное развитие личности студента с одной стороны, и формирование специализированных профессиональных знаний и навыков с другой.

В свою очередь, как отмечает И. Ф. Демидова, одна из главных целей современного образования состоит в развитии у учащихся заинтересованности и потребности в самоизменении. Это в дальнейшем обуславливает становление его как профессионала, способного к построению своей деятельности, ее изменению и развитию. Говоря другими словами, главной ценностью высшего образования должно стать формирование личности, способной к саморазвитию в процессе обучения специалиста [1].

В то же время Я.Френкель обращает внимание на фактическое положение дел в системе высшего образования. В частности автор указывает на то, что сколько великий ученых и светил науки были потеряны для общества только потому, что кандидат в последний момент не является на экзамен. В первые месяцы учебы все идет хорошо, но потом наступает момент, когда должны состояться экзамены. Страх перед экзаменами может выражаться в тяжелых соматических симптомах, вплоть до панической атаки, а также в нарушениях концентрации, неспособности к работе и нарушениях сна. Экзаменуемые чувствуют себя буквально стоящими на эшафоте, хотя ничего не угрожает их жизни, и в худшем случае речь идет о переэкзаменовке (ну а для совсем уж ленивых либо бестолковых студентов мужского пола – о службе в армии). Но уже во время подготовки к экзамену они чувствуют себя, словно и не могут ясно сформулировать свои мысли. Поскольку их мозг занят преимущественно размышлениями о том, что будет, если они провалят экзамен, у них остается лишь небольшой процент мыслительной деятельности на подготовку к этому ответственному процессу [2].

Именно экзаменационный стресс занимает одно из первых мест среди причин, вызывающих психическое напряжение у учащихся средней, и особенно высшей школы. Очень часто экзамен становится психотравмирующим фактором, который учитывается даже в клинической психиатрии при определении характера психогении и классификации неврозов. В последние годы получены убедительные доказательства того, что экзаменационный стресс оказывает негативное влияние на нервную, сердечно-сосудистую и иммунную системы [3].

Таким образом, проблема коррекции учебного экзаменационного стресса у студентов высших учебных заведений представляется нам актуальной как теоретическом, так и практическом плане.

На основе проведенного нами анализа научной и научно-методической литературы мы можем констатировать следующее.

Опираясь на стадии, описанные в концепции развития стресса Г. Селье, можно выделить три классические стадии, отображающие процесс психологического напряжения, связанного со сдачей экзаменов.

Первая стадия (стадия мобилизации или тревоги) связана с ситуацией неопределенности, в которой находится студент перед началом экзамена. Психологическое напряжение в этот период сопровождается избирательной мобилизацией всех ресурсов организма, учащением частоты сердечных сокращений, общей перестройкой метаболизма.

На второй стадии (адаптации), которая наступает после получения билета и начала подготовки к ответу, организму удается за счет предшествующей мобилизации успешно справляться с вредными воздействиями. При этом перестройка вегетативной регуляции организма приводит к усиленной доставке кислорода и глюкозы к головному мозгу. Однако, такой уровень функционирования организма является энергетически избыточным и сопровождается интенсивной тратой жизненных ресурсов. Если организму в течение определенного времени не удастся приспособиться к экстремальному фактору, а ресурсы его истощились (например, билет попался очень трудный или возникла конфликтная ситуация с экзаменатором), то наступает третья стадия – истощения.

В практике эти три фазы развития стресса можно проследить и на большом временном отрезке – на протяжении всей сессии, где фаза тревоги развивается в течение зачетной недели, предшествующей экзаменам, вторая фаза (адаптации) обычно наступает между вторым и третьим экзаменом, а третья фаза может развиваться к концу сессии.

Важно отметить, что интенсивность развивающееся адаптационной реакции у человека, как правило, зависит не столько от характеристик стрессора, сколько от личностной значимости действующего фактора. Поэтому один и тот же экзамен может у различных студентов приводить к разнообразным психофизическим и соматическим проявлениям [3].

Также считаем необходимым отметить, что неуверенность в своих знаниях может быть как «истинной», так и «ложной». Истинная неуверенность проистекает из реального недостатка знаний. Что-то недоучил, не дается какая-то тема, незадолго до экзамена увеличили объем материала... В этом случае страх вполне естественен. Неуверенность вторая, «ложная», наступает, когда студент, даже отлично владея материалом, просто боится экзамена как такового. Его пугает «фактор икс», то неизвестное, что может произойти во время экзамена. А вдруг в процессе подготовки он что-то забыл или пропустил? А вдруг попадутся каверзные вопросы? Задаваясь многочисленными «вдруг», экзаменуемый нервничает, все больше «накручивая» себя на провал, и в итоге его

охватывает настолько сильный страх перед экзаменом, что он действительно может забыть все, что знал. Парадокс заключается в том, что часто необъяснимый страх перед экзаменом и боязнь провала испытываются не разгильдяи и лодыри, а вполне себе прилежные студенты и даже отличники! В таких случаях страх перед экзаменом принадлежит к нереалистическим страхам. Это одна из разновидностей социальной фобии. Речь идет о неудаче, о позоре: молодые люди боятся показаться глупцами и лентяями в глазах друзей, родителей, одногруппников. Бывает и так, что студент блестяще сдает экзамен, так как из-за своего страха перед провалом тщательно к нему готовится [2].

Исследование проводилось на базе Отдела естественных наук и психологической гармонизации развития личности Научно-технического центра Академии связи Украины. В исследовании приняли участие 32 испытуемых из числа студентов первого и второго курса Академии связи Украины имени А. С. Попова.

Исследование проводилось в течение 1 календарного месяца.

В ходе проведенного исследования нами использовались эмпирические методы: наблюдения, беседы, анкетирования, тестирования, в ходе которых нами применялся следующий психодиагностический инструментарий: Шкала ситуативной тревожности Спилберга; Тест самооценки вегетативных проявлений стресса Ю. В. Щербатых; Модифицированная методика диагностики оперативной оценки самочувствия, активности и настроения (САН) В. С. Доскина.

При разработке тренинга, направленного на передачу студентам практически ценного методического инструментария, позволяющего обучающимся безошибочно оценивать степень собственной подверженности учебному экзаменационному стрессу, а также самостоятельно вносить в свое эмоциональное состояние целенаправленные положительные коррективы, нами было принято решение сформировать тренинг в несколько этапов.

Первый этап. Предварительное знакомство с последующим проведением анкетирования и психодиагностического тестирования.

Второй этап. Проведение комплекса лекционных занятий, направленных на передачу студентам знаний, позволяющих на основе симптоматических проявлений организма проводить самооценку своего эмоционального состояния.

Третий этап. Проведение групповых сеансов аутотренинга и нервно-мышечного расслабления. Закрепление у студентов практических навыков, позволяющих вносить целенаправленные коррективы в свое эмоциональное состояние.

Четвертый этап. Повторное проведение тестирования и психодиагностики.

По итогам проведенного исследования мы можем констатировать положительное влияние проведенного нами тренинга.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Демидова И. Ф. Педагогическая психология: уч. пос. / И. Ф. Демидова. – Ростов н/Д: Феникс, 2009. – 315 с.
 2. Френкель Я. Психология страха / Я. Френкель. – М.: Профит Стайл, 2014. – 272 с.
 3. Щербатых Ю. В. Психология стресса и методы коррекции / Ю. В. Щербатых. – СПб.: Питер, 2008. – 256 с.
-

Ніколаєнко К. В. (*Одеса, Україна*)

ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧИХ МАЙДАНЧИКІВ У СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ: МЕТОДИ ПОКРАЩЕННЯ

У даній статті висвітлюється проблема та сучасний стан дитячих майданчиків з точки зору соціальної безпеки та урбаністики. Також аргументовані фактори запозичення зарубіжного досвіду створення креативних дитячих майданчиків для України.

Nikolaienko K. (*Odessa, Ukraine*)

PROBLEMS OF CHILDREN'S PLAYGROUNDS IN SOCIO-CULTURAL SPACE: METHODS OF IMPROVEMENT

This article covers the problem and the current state of playgrounds from the point of view social security and urbanism. Also, the article proves the reasons for borrowing foreign experience in creation of themes playgrounds for Ukraine.

Велике місто дає багато можливостей для забезпечення культурно-дозвільної діяльності городян. Відкриті публічні простори виконують соціально-значимі цілі для суспільства – організацію дозвілля, безпеку городян, забезпечення ефективного проведення вільного часу та ін. Серед таких місць виступають площі, парки, сквери – місця масового скупчення людей. Проте хотілося б приділити увагу місцям, які є одними з найпоширеніших та найтиповіших для проведення вільного часу, особливо це стосується родин з дітьми, це – дитячі майданчики.

Дитячі майданчики – є невід'ємною частиною благоустрою міста, вони є усюди – майже біля кожного будинку та у парках міста. Також слід наголосити на тому, що крім того, що дитячі майданчики є важливим елементом благоустрою міста, вони ще мають неабиякий вплив на розвиток дитини, так як виступають одним із засобів культурного та фізичного розвитку. Це місце, де діти пізнають себе, розвивають творчі навички та фантазію через призму спілкування та гри.

На сьогоднішній день велика кількість ігрових майданчиків для дітей побудовані по застарілим проектам пострадянського періоду, по багатьом критеріям вони нажаль вже не відповідають сучасним вимогам та тенденціям відкритого міського простору. Також слід додати, що в

основному велика кількість дитячих майданчиків є однотипними, а іноді застарілими та навіть небезпечними для здоров'я та життя дітей. Крім того, такі майданчики з часом набридають дітям та стають нецікавими. Тому у даному випадку було б доцільно взяти до уваги та застосувати зарубіжну практику створення тематичних та креативних дитячих майданчиків для дітей.

Досить вагомий внесок щодо вивчення аспекту відношення та «відчуття» публічного простору міста самих дітей, в яких умовах вони почувають себе максимально комфортно та безпечно, приніс ряд наукових досліджень, які були проведені у 70х роках за підтримки фонду UNESCO, а саме це дослідження: «Growing Up in Cities» («Рости у місті») автором якого є відомий урбаніст та міський планувальник Кевін Лінч, і оновлена і розширена версія дослідження – «Growing Up in an Urbanizing World» («Рости в урбанізованому світі»), яка була виконана Луїзом Чавлом вже у 90х роках. Метою даних досліджень було дізнатися у самих дітей, як вони оцінюють публічний простір, в якому живуть, грають, проводять вільний час, і яким вони б хотіли бачити його у майбутньому через 10 років. Виявилось, що дітям подобається там, де панує доброзичливий настрій, громадські місця є відкритими та доступними для всіх, де є можливість знайти багато друзів і мати «свій» куточок для вільної гри, а також брати участь в подіях усередині спільноти. Результати, які були зроблені завдяки даним дослідженням говорять про те, що дітям, перш за все, необхідна можливість вільно пересуватись, відчувати свободу дій та фантазувати у просторі міста. Тут необхідно підкреслити те, що більшість сучасних дитячих майданчиків, які є однотипними, повною мірою не можуть задовольнити ці потреби. Також слід додати, що в наш час, для того, щоб вберегти своїх дітей від небезпек, дорослі створюють безпечну «пластикову» ігрову середу, в якій не вистачає виклику і простору для фантазії. Відомий соціолог Френк Фьуреді дав подібному явищу наступне визначення «культура страху», за його словами: «Сьогодні загальна стурбованість власною безпекою знайшла своє вираження в страху за дітей, незважаючи на те, що в наш час вони більш захищені, ніж будь-коли були в історії людства», а ці умови не дають дітям змоги розвивати свою фантазію, творчі та інтелектуальні здібності.

Наприклад, Марія Кайлін і Стіна Боделнос проводять аналіз сучасної урбан-ситуації у Швеції, коли, збільшується чисельність дітей у міських районах, й у той же час – зменшуються міські локації для вільної дитячої активності та гри. Автори наголошують на необхідності розробки якісних характеристик урбан-планування у певній єдності елементів урбан-дизайну з інклюзією цінностей гри [2, с. 92].

У цивілізованих країнах активно використовується практика створення креативних майданчиків для дітей, які влучним місцем для розвитку фантазії, дитини, вільної гри, спілкування, крім того, вони виконують ще й естетичну функцію. Тематика таких майданчиків може бути досить різноманітною – від використання відомих героїв з мультфільмів та казок до стилізованих майданчиків (з використанням природних матеріалів, зокрема

колоди, живі рослини, вода). Слід зауважити, що тематичні майданчики, в яких використано природні матеріали сприяють більшому розвитку малюків, ніж дитячі майданчики виготовлені з пластика і металу, навіть якщо вони яскраво розфарбовані.

Підводячи підсумки, слід наголосити на тому, що на сьогоднішній день дитячі майданчики потребують особливої уваги та розробки перетворення старих однотипних майданчиків на тематичні та стилізовані; для ефективного досягнення цілей у цьому напрямку слід залучати не лише дизайнерів, соціологів, але й психологів.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Балакшина Е. С. Внешнее благоустройство микрорайона / Е. С. Балакшина. – М.: Изд-во литературы по строительству, 1964. – 174 с.
2. Kylin M. A lawful space for play: conceptualizing childhood in light of local regulations / M. Kylin, S. Bodelius // Children, Youth and Environments. – 2015. – Vol.25. – N.2: Child-friendly cities: critical approaches. – P. 86–106.

Чепурна О. О. (*Харків, Україна*)

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В АДАПТИВНІЙ ШКОЛІ

У тезах висвітлені питання організації освітнього процесу в адаптивній школі відповідно до вікових особливостей, природних здібностей і нахилів учнів. Визначені основні напрямки роботи адаптивної школи, спрямовані на оновлення змісту освіти, створення умов для самореалізації та самовдосконалення особистості.

Cherpurna O. (*Kharkiv, Ukraine*)

EDUCATIONAL PROCESS IN ADAPTIVE SCHOOL

The theses concern the organization of the educational process in the adaptive school according to the age-specific features, natural abilities and inclinations of the students. The main directions of the adaptive school, aimed at updating the content of education, creation of conditions for self-realization and self-improvement of the personality are determined.

Створення умов для розвитку особистості, здатної до самореалізації, – основне завдання сучасного закладу загальної середньої освіти. Ефективність процесу шкільної адаптації значною мірою визначає успішність освітньої діяльності, збереження фізичного і психічного здоров'я дитини. Для того, щоб учень адаптувався до нових умов, він має знайти адекватні засоби і способи організації своєї поведінки: орієнтування в ситуації, одержання необхідної інформації, мотивація дотримання вимог, наявність здібностей і можливостей, уміння враховувати не тільки реалізацію своїх потреб, а й інтересів та потреб інших. У пошуку напрямів удосконалення освітнього процесу в закладі освіти значна роль належить ідеї побудови адаптивної

школи, що орієнтована на задоволення різноманітних пізнавальних потреб та інтересів учнів, забезпечує умови для їхнього життєвого самовизначення.

Питання розвитку адаптивної школи висвітлені в 90-х роках минулого століття у книгах Є. О. Ямбурга «Школа для всіх: Адаптивна модель. Теоретичні основи і практична реалізація» (1996 р.) [3], М. П. Капустіна «Педагогічні технології адаптивної школи» (1999 р.) [1].

Адаптивна школа, за Є. О. Ямбургом, це школа зі змішаним контингентом учнів, де навчаються обдаровані і звичайні діти, а також ті, які потребують корекційно-розвивального навчання. Така школа намагається з однієї сторони, максимально адаптуватися до учнів з їхніми індивідуальними особливостями, з іншої – по можливості реагувати на соціокультурні зміни в середовищі. Головним підсумком такої двосторонньої діяльності школи є адаптація дітей та юнацтва до життя, що швидко змінюється [3, с. 5].

В освітньому процесі адаптивної школи реалізується державний стандарт, використовуються як традиційні, так й інноваційні програми, методики і технології, зокрема, інформаційні технології та основи економіки з виходом в реальні проекти. Має місце різноманітна спільна й індивідуальна позаурочна діяльність: театралізація, навчання гри на музичних інструментах, охорона і зміцнення здоров'я дітей (фізіотерапевтичний кабінет, басейни, обладнана спортивна зала); різноманітні гуртки, секції (догляд за тваринами, заняття кінним спортом тощо). Основними напрямками роботи є: вироблення загальної аксіології адаптивної школи, що забезпечує її ідейну цілісність; оновлення змісту освіти з урахуванням неоднорідного складу учнів; сучасні педагогічні технології як фактор формування освітнього простору; різноманітне і диференційоване навчання; реалізація диференційованого підходу до учнів на основі комплексного медико-психолого-дефектологічного і педагогічного аналізу при скоординованих зусиллях фахівців різних галузей.

Адаптивна школа створює можливості для самореалізації особистості учня і побудована на основі системного, синергетичного і діалогічного підходів. Визначальна ознака адаптивної школи – розвиток здібностей особистості до самовдосконалення на основі врахування її вікових особливостей, внутрішніх ресурсів, можливостей.

Адаптивна школа – це не ізольований світ, в який на деякий час приходить дитина. Адаптивне середовище школи – реальне життя для кожного, хто в ньому знаходиться. А значить, в адаптивній школі потребує змін і зміст освітнього процесу, і його організація, і управління ним.

За М. П. Капустіним, адаптивна школа повинна вибудовуватися таким чином, щоб у кожній дитини розвинути механізми природної та соціальної адаптації. Вчений вважає, що навчання в адаптивній школі дозволить учителю організувати самостійне вивчення нового матеріалу безпосередньо на уроці [1].

М. П. Капустін [1], Є. О. Ямбург [3] виділяють п'ять функцій адаптивної школи: орієнтовна, корекційна, реабілітаційна, стимулююча і попереджуюча труднощі. Зазначені функції реалізуються через цілісний

освітній процес, гуманітарно-культурологічний підхід, через реалізацію ідеї творчого розвитку і рефлексійного управління. Науковці розглядають адаптивну школу як соціально-педагогічну систему, яка пристосовується до особливостей кожного учня, допомагаючи йому адаптуватися до школи і соціуму в процесі освіти і самоосвіти, розвитку і саморозвитку.

Аналіз вищезазначеної педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що адаптивна школа це школа в якій створено певне адаптивне освітнє середовище, що допомагає кожній дитині бути особистістю. Організація освітнього процесу в адаптивній школі сприятиме створенню умов для самостійного вибору кожним учнем своєї стратегії поведінки, способів існування, напрямлень самореалізації і самовдосконалення в контексті культури людини, а головне – розвитку інтелекту дитини.

Основними завданнями створення адаптивної школи Капустін М.П. вважає: розширення освітнього простору; внесення змін в усі компоненти освітнього процесу, тобто співвідносити мету, зміст, форми, методи і результати навчання; створення адаптивних технологій; гармонізація процесів виховання, навчання і розвитку; створення необхідних методик відстеження основних результатів навчально-виховного процесу [1, с. 8-10].

Тобто створення адаптивної школи необхідно починати зі змін у структурі освітнього процесу закладу загальної середньої освіти.

Г. Ю. Ксензова підкреслює, що перехід масової школи від авторитарної (традиційної) педагогіки до адаптивної передбачає, як мінімум два послідовно проведені етапи: перший – впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання, що забезпечують освітні потреби кожного учня відповідно до його індивідуальних здібностей; другий – переведення навчання на суб'єктивну основу з установкою на саморозвиток особистості [2, с. 4]. Головна турбота учня, який навчається в адаптивній школі, – зазначає вчена, – пов'язана не з найшвидшим отриманням результату, а з підготовкою дитини до всебічного розвитку інтелекту, до майбутньої конкретної пізнавальної діяльності [2, с. 104].

Ми підтримуємо позицію Є. О. Ямбурга, який стверджує, що адаптивна школа – це і є масова загальноосвітня школа, де повинно бути місце для кожної дитини в не залежності від її індивідуальних психофізіологічних особливостей, здібностей і нахилів [3, с. 11]. Адаптивна школа, – підкреслює вчений, – перш за все це школа здоров'я [3, с. 15].

На наш погляд, адаптивна школа – це школа швидкого і гнучкого реагування на соціально-педагогічну ситуацію, яка стрімко змінюється. Школа, яка спроможна забезпечити для кожного учня повноцінність емоційно-морального, інтелектуального, фізичного розвитку, різноманітність освітніх програм і технологій (з урахуванням індивідуальних особливостей, нахилів, інтересів дитини), відкритість і дружній характер пізнавального та інформаційного середовища.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Капустин Н. П. Педагогические технологии адаптивной школы: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Н. П. Капустин. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 216 с.
 2. Ксензова Г. Ю. Перспективные школьные технологии. Учебно-методическое пособие / Г. Ю. Ксензова. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 224 с.
 3. Ямбург Е. А. Школа для всех: Адаптивная модель. Теоретические основы и практическая реализация / Е. А. Ямбург. – М.: Новая школа, 1996. – 351 с.
-

Рудюк Е. А. (Одесса, Украина)

**ДЕТСКАЯ АГРЕССИЯ КАК СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ
ФЕНОМЕН**

В тезисах представлен феномен детской агрессии, причины, которые влияют на агрессивную модель поведения и пути их решения.

Rudyuk Y. (Odessa, Ukraine)

**CHILD AGGRESSION AS A SOCIO-PSYCHOLOGICAL
PHENOMENA**

The theses present the phenomenon of child aggression, the reasons that affect the aggressive pattern of behavior and ways to solve them.

Трансформация общества, связанная с переходом к рыночным отношениям, привела не только к экономическим и политическим изменениям, но и к изменению нравственных норм поведения людей и, особенно, детей. Школьные психологи, педагоги, родители отмечают, что у детей и подростков растет асоциальная направленность. Они стали более уязвимыми и одновременно агрессивными. При этом агрессивное направление в поведении наблюдаются даже у детей младшего школьного возраста.

Детство в психологической науке определяют как основу в формировании человеческой личности, когда своевременное создание условий, правильная организация жизни и воспитания будут залогом полноценного развития здорового от рождения ребенка. Поддержка и всестороннее развитие качеств, специфических для дошкольного возраста, чрезвычайно важны, поскольку уникальные условия больше не повторятся, и приобретенное в этот период будет трудно или невозможно наверстать. Любовь к ребенку, ее признание и безусловное принятие, то есть удовлетворение базовой человеческой потребности, является необходимым условием комфортного самочувствия ребенка, формирования его активности и самостоятельности.

Агрессивный опыт усваивается ребенком через непосредственное участие в ситуациях проявления агрессии и в пассивном наблюдении за этой агрессией. Существует мнение, что для начала агрессии нередко бывает достаточно знать, что другой человек имеет враждебные намерения, хотя непосредственного акта агрессии не было. Популяризация программ, мультфильмов, фильмов с сюжетами проявления агрессии, насилия и увлечение ими детей вызывают острую критику педагогов, которые считают, что такие сцены на экране и фильмы ужасов делают ребенка более психически неуравновешенным. Как уже отмечалось, часто агрессия, особенно в детском возрасте, может возникнуть как ответная реакция на поведение окружающих, то есть как акт мести за то [1, с. 132-135].

В работе с этой категорией детей тактику психолого-педагогического воздействия нужно выстраивать в зависимости от происхождения агрессивного поведения. В одном случае необходимо игнорировать агрессивную тенденцию и вовсе не фиксировать на ней внимания; во втором – включать агрессивные действия в контекст игры, предоставляя им социально приемлемое содержание; в третьем – не воспринимать агрессию и установить запрет на подобные действия; в четвертом – активно включаться в игровые ситуации к «растяжению» и развертыванию агрессивных действий и достигать эмоционально положительного результата.

Взрослым важно в любом деле найти для ребенка лично значимую цель и направить усилия на повышение самооценки и укрепления уверенности в себе. Строя отношения на основе убеждения, доброжелательного тона общения, предоставляя возможности малышу реализовать организаторские способности и энергетический потенциал, необходимо спокойно и твердо стоять на своих воспитательных позициях. Поскольку детская агрессивность часто связана с непредсказуемыми эмоциональными реакциями и разрушительными последствиями, усвоения адекватных социально приемлемых способов предупреждения агрессии становится первоочередной необходимостью.

В практике повседневного общения с ребенком наблюдательный взрослый может предсказать развитие агрессивных событий, заметив предвестники детского гнева. У кого-то из них сжимаются кулачки, кто прикусывает нижнюю губу, другой краснеет или очень напрягает ноги. Заметив подобные изменения в стадии зарождения гнева, взрослым легко переключить детское внимание на другой вид деятельности или предмет. После развертывания агрессивной реакции ребенок не в состоянии услышать и адекватно воспринять наставления или замечания взрослых.

Взрослым необходимо помнить, что наибольшим уважением пользуются те родители, отношения с которыми дети оценивают как дружественные, равноправные. Воспитание, основанное на наказании, не может считаться справедливым. Чтобы установить порядок и поддерживать целесообразную дисциплину, совсем не обязательно наказывать, ведь есть другие методы воздействия. Следует помнить, что физические методы наказания унижают ребенка, травмируют его психику, негативно влияют на

самооценку и провоцируют желание отомстить. Страх, боль, которые подавляют ребенка эмоционально, мешают понять собственное поведение и сделать правильные выводы на будущее. Ребенок становится пугливым, защищает себя, пытается избежать наказания [1, с. 18-19].

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бовть О. Причины «агрессивности» одаренных детей / О. Бовть // Обдарована дитина. – 2000. – № 1. – С. 18–24.
2. Скотт С. Агрессивное поведение в детском возрасте / С. Скотт // Социально-психологические аспекты жестокости. – 2002. – № 12. – С. 132–147.
3. Смирнова Е. О. Психологические особенности и варианты детской агрессивности / Е. О. Смирнова // Вопросы психологии. – 2002. – № 1. – С. 17–26.

Знаменська Е. Є. (Одеса, Україна)

ЗАГРОЗИ ТА РИЗИК НЕБЕЗПЕКИ ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ

У тезах обґрунтовано проникнення дітей в Інтернет, оскільки з розширенням можливостей в онлайн збільшується кількість загроз та ризиків.

Znamenskaya E. (Odessa, Ukraine)

THREATS AND RISK OF CHILDREN'S SAFETY ON THE INTERNET

The theses have substantiated the penetration of children on the Internet. The expansion of opportunities online increases the number of threats and risks.

Остання третина ХХ ст. характеризувалася формуванням під впливом інформаційних технологій принципово нової соціокультурної середовища, що отримала назву інформаційного суспільства.

Інформаційне суспільство, – перш за все, соціологічна концепція, що визначає головним фактором розвитку суспільства виробництво та використання науково-технічної та іншої інформації. Інформаційне суспільство характеризує специфіку постіндустріальної стадії розвитку людства, при якій основою визначення соціальної структури стає інформація і, особливо, доступ до неї [1, с. 330].

Сьогодні Інтернет став невід'ємною частиною нашого життя, і значна одна з основних груп користувачів – діти. Соціальні Інтернет-мережі користуються особливою популярністю серед дітей та як будь-який соціокультурний феномен мають свої позитивні та негативні сторони- це інтернет-залежність, економія або відсутність часу на живе спілкування. Все більше дітей користуються Інтернетом для спілкування, пошуку інформації, ігор, завантаження мультимедійного контенту, та соціальні мережі, відсуваючи на другий план традиційні інститути соціалізації – сім'ю, школу,

друзів, – займають все більш домінуючу роль в процесі соціалізації особистості і безпосередньо впливають на її ціннісні орієнтації, все це містить у собі реальні загрози для дітей.

У вітчизняній, і зарубіжній науці все більше уваги приділяється проблемі онлайн-ризиків, що виникають в процесі діяльності та спілкування в Інтернеті. Спектр проблем, з якими діти мають справу в Мережі, досить широкий: від полумок програм і пристроїв до переслідувань і сексуальних домагань. Сучасні діти досить сильно переживають зіткнення з онлайн-ризиками, але при цьому дорослі вкрай погано інформовані про ці проблеми.

Основне місце, де діти стикаються з комунікаційними ризиками, – це соціальні мережі. Найбільш поширені види комунікаційних ризиків – це кібертравля або кібербулінгу і різні форми сексуальних домагань: секстинг, грумінг, онлайн-знайомства. Саме з використанням Інтернету пов'язаний певний ризик, і проблема захисту дітей від його негативного впливу з кожним роком стає все більш актуальною.

Цілеспрямована робота по захисту дітей від негативної інформації стала невід'ємною частиною діяльності, діти – найбільш вразлива категорія користувачів мережі Інтернет. Що таке безпека в Інтернеті? Це захист користувача від інформації, що завдає шкоди її психічному і фізичному здоров'ю, від ризику онлайн-шахрайства, розголошення персональних даних, спаму і вірусів [2, с. 108].

Соціальні мережі – ідеальні особливо для тих, хто відчуває труднощі в спілкуванні з ровесниками. Однак надмірне використання комп'ютера може призвести до ще більшої ізоляції сором'язливих дітей або відвернути від інших важливих занять, таких як домашні завдання, спорт, сон або спілкування з однолітками.

Користуючись можливостями глобальної мережі інтернет, користувачі стикаються з цілим спектром специфічних ризиків (інакше інтернет-загроз). Експерти виділяють три групи ризиків, що мають різний склад: ризик контакту з небажаним або незаконним контентом; ризики порушення електронної безпеки; комунікаційні ризики – один з найбільш швидко еволюціонуючих типів онлайн-ризиків.

Всі небезпеки інтернет-середовища треба об'єднати в чотири великі групи ризиків: тематичні, комунікаційні, електронні, споживчі.

Головною особливістю комунікації в мережі Інтернет є втрата значимості невербальних засобів спілкування, фізична відсутність учасників комунікації в процесі спілкування призводить до того, що спрощується можливість приховувати чи підробити власні емоції. Інший важливий наслідок фізичної відсутності в Інтернет-комунікації – можливість створювати та корегувати враження про себе. Створюючи власну сторінку в соціальній мережі користувачі на свій розсуд наповнюють її інформацією про себе: вік, місце проживання, навчання чи роботи, власні інтереси, цитати про себе, фото матеріали та ін. Весь цей комплекс інформації складається в один портрет соціальної саморепрезентації людини.

Соціальні мережі в сучасних умовах стали потужними інструментом впливу на дітей. Такі класичні інститути соціалізації як сім'я, школа, однолітки відійшли на другий план. Ілюзорний, віртуальний світ стає все більш привабливим для дітей. Він не тільки надає можливість розповісти про свої почуття, переживання, але і надає можливість доступу до особистої інформації інших людей.

Найбільшим негативним наслідком Інтернету є те, що діти стали менше гуляти, стали залежні від Інтернету, менше часу приділяють урокам. Хвилювання про негативний вплив перебування дітей в Інтернеті на успішність небезпідставні і вимагають подальшого вивчення та продовження емпіричних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Азізов Е. С. Діти і Інтернет або як проплисти між Сциллою утопії і Харибдою антиутопії / Е. С. Азізов // Бібліотека в школі. – 2012. – Грудень. – С. 17–18.

2. Осадчий В. В. Інтернет-технології як засіб естетичного виховання // Теорія і методика навчання інформатики та математики: Зб. наук. праць. – Вип. 3. – Мелітополь: МДПУ, 2004. – С. 108–112.

Дереш В. С. (Херсон, Україна)

СУСПІЛЬНЕ І СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ (60-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

У тезах розкривається проблема взаємодії соціальних інститутів і сім'ї в Україні у 60-х роках ХХ століття. Визначаються форми впливу на сімейне виховання у досліджуваний період.

Deresh V. (Kherson, Ukraine)

PUBLIC AND FAMILY EDUCATION OF CHILDREN IN UKRAINE (THE 60-th YEARS OF XX CENTURY)

These theses reveal the problem of interaction between social institutions and the family upbringing in Ukrainian the 60s of the 20th century. There are determined forms of social influence on family education in the studied period.

На початку 60-х років ХХ століття в Україні соціальні інститути коригували стосунки між батьками і дітьми, спрямовували виховну діяльність у потрібному державі напрямі, який затверджувався на державному рівні. У цей час широко розгорталася мережа дошкільних навчальних закладів, як у містах, так і у селах, що давало можливість переносити виховну функцію сім'ї практично з перших днів народження дитини у юрисдикцію інститутів суспільного виховання. Серед батьків проводилися роз'яснювальні бесіди про переваги суспільного дошкільного виховання, при дитячих закладах відкривалися школи матерів. Зростало

число дошкільних дитячих закладів у колгоспах і радгоспах. Для батьків організовуються лекції, конференції, виставки, консультації з питань комуністичного виховання дітей, проводилася їх переорієнтація на тісне поєднання суспільного і сімейного виховання.

Продовжувалося створення батьківських університетів, постійно діючих лекторіїв для батьків. Збільшувалася увага до роботи з батьками місцевих партійних, профспілкових і комсомольських організацій. Упроваджувалася нова форма роботи з сім'єю – батьківські комітети домоуправлінь [2, арк. 37-38]. Однак, не все було так, як убачалося за необхідне державним структурам. Із цього приводу у звітах партійних органів зазначалося, що «радянські громадські організації ще недостатньо гостро обговорюють факти безвідповідального ставлення окремих батьків до питання виховання дитини в сім'ї» [2, арк. 270]. До складу рад сприяння сім'ї і школі, які діяли на фабриках та заводах, як правило, входили представники партійної, комсомольської, профспілкової організацій, дирекцій підшефних шкіл, учителі, робітники, які мали позитивну практику сімейного виховання. У цехах проводилися зустрічі з учителями, лікарями, психологами; виявлялися сім'ї, що відчували труднощі у вихованні дітей. У Донецьку, Єнакієві, Артемівську та інших містах за сприяння таких рад регулярно проводилися збори активу з народної освіти, на яких обговорювалися питання виховання дітей [1]. У постанові колегії Міністерства освіти УРСР від 13 серпня 1965 року «Про підсумки роботи шкіл та відділів народної освіти Української РСР в 1964/65 навчальному році», як і в попередніх нормативних документах, наголошувалося на необхідності прилучення громадськості до виховання дітей та молоді, поширення педагогічних знань серед населення, створення у кожній школі лекторію або університету для батьків, домогтися перетворення усіх шкіл в осередки виховної роботи з дітьми. У плані виховної роботи школи виділявся спеціальний розділ «Робота з батьками», у якому визначалися шляхи встановлення зв'язків з підприємствами та організаціями, де працюють батьки учнів, заохочення батьків до керівництва гуртками та до проведення різних позакласних заходів.

Друга половина 1960-х років – час активної взаємодії сім'ї, школи та громадськості в питаннях розвитку, виховання та соціалізації дітей. Він бере свій відлік від прийняття постанови «Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи в Українській РСР» від 8 грудня 1966 року № 900. Як наслідок, посилювалася ідеологічна робота з населенням, сім'я розглядалася як середовище, де здійснюється первинна соціалізація дитини. Однак, оскільки успішне формування «нової людини» співвідносилось з цілеспрямованим впливом на неї, соціалізаційні дії батьків контролювалися, коригувалися і спрямовувалися в потрібне русло. Відповідно до вищезгаданої постанови, партійні, профспілкові, комсомольські організації, що діяли на промислових підприємствах, будівництвах, в установах та організаціях, у колгоспах, радгоспах, мали

«постійно підтримувати зв'язок зі школами, де навчаються діти їхніх працівників, цікавитись умовами виховання школярів у сім'ї» [3].

Таким чином, упровадження цих заходів мало двоякі наслідки для сімейної соціалізації. З одного боку, відбувалося підвищення педагогічної культури батьків. Але з іншого, повний контроль держави над сімейним вихованням, надання переваги суспільним його формам обмежувало можливості соціалізаційного впливу сім'ї на формування дитини. Сім'я взагалі не сприймалася як повноцінний інститут виховання.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Довідка Міністерства освіти УРСР про роботу шкіл та органів народної освіти УРСР за 1964-1965 навчальний рік. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 4535. Арк. 42.

2. Планы работы отдела народного образования, учебные планы; доклады, справки, информации о состоянии и мерах борьбы с детской беспризорностью, об опыте работы школ области, состоянии эстетического воспитания в школах и другим вопросам; социалистические обязательства школ и дошкольных учреждений. Нач. 18 января 1964 г. ок. 15 декабря 1964 г. ДАХО (Держ. архів Херсонської обл.). Ф. Р-2239. Оп. 2. Спр. 38. Арк. 37-38, 270.

3. Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи в Українській РСР: Постанова Центрального Комітету КП України і Ради Міністрів Української РСР від 08.12.1966 р. № 900 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/900-66-п/conv> (дата звернення: 02.11.2018).

Архипова С. П., Литвин І. М. (Черкаси, Україна)

ВПЛИВ САНОГЕННОГО МИСЛЕННЯ НА ПЕДАГОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

У тезах подано аналіз праць зарубіжних та вітчизняних науковців щодо впливу саногенного мислення на всі сфери життєдіяльності людини. Обґрунтовано важливість саногенного мислення у педагогічній діяльності соціального педагога.

Arkhipova S., Litvin I. (Cherkasy, Ukraine)

THE INFLUENCE OF SANOGENIC THINKING ON THE PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE SOCIAL TEACHER

In theses the analysis of works of foreign and domestic scientists concerning influence of sanogenic thinking on all spheres of activity of the person is presented. Explained the importance sanogenic thinking in the teaching activities of the social teacher.

Перейшовши межу ХХІ століття, людство досягло значних висот у науково-технічній сфері, промисловості, медичній галузі. Однак разом із втіленням різного роду наукових ідей, розвитком технологічного прогресу, соціальний педагог став схильний до стресів, напруги та «емоційного вигорання». На сьогодні однією з необхідних рис сучасного соціального педагога є педагогічний оптимізм та позитивне мислення, яке забезпечує його спрямування на позитивний результат як на початковій стадії, так і протягом усієї професійної діяльності.

Філософія сучасного навчання та виховання досить велику увагу приділяє невдачі як такій, і тому суттєво гальмує процес формування оптимістичних рис, позитивної Я-концепції у підростаючого покоління. У Концепції «Нової української школи» ламається застаріла парадигма щодо формування у підростаючого покоління безпорадність, через призму якої вона песимістично сприймає себе і життя. Мислення, що дозволяє позбутися негативних наслідків емоційного стресу, сприяє саморегуляції та усвідомленню людиною різних емоцій, називають саногенним мисленням [2].

Саногенне мислення – це особливий вид мислення, що спрямоване на психічне оздоровлення людини. Воно допомагає уникнути стресу, навчає нейтралізувати негативні емоції: не стримувати, не подавляти, не переживати їх у собі, а розуміти, прощати і приймати іншу людину [1].

Для цього виду мислення характерним є відокремлення свого «Я» від образу, ситуації, від злиття з нею, здатність розширювати свою свідомість за межі тієї ситуації, що породила негативні емоції, вміння розмислити, проаналізувати їх. Саногенне мислення впливає на всі сфери життєдіяльності соціального педагога: самонавчання, самовиховання, розвиток, управління, сімейні взаємини, взаємини з колегами, учнями та батьками.

Досліджень про саногенне мислення в науковій літературі не так і багато, а особливо у педагогічній діяльності соціального педагога – відсутні. Однак є роботи зарубіжних науковців (Р. Бернс, К. Бютнер, Д. Бютнер, Д. Джампольські, М. Джеймс, Д. Джонгвард, Е. Ле Шан, М. Ратгер, З. Фрейд, К. Хорні та ін.), а також вітчизняних учених (Е. Александровська, А. Добрович, І. Добровина, О. Захаров, М. Козлов, В. Леві, В. Семке, М. Тишкова та ін.).

У працях Е. Берна, Д. Джонгварда, М. Джеймса, Д. Фонтана, Г. Перрі, Ф. Перлзата інших найбільш повно визначенні особливості патогенного (того, що породжує хворобу) мислення. Свою увагу вони акцентують на таких рисах: відірваність від реальності; відсутність рефлексії; тенденція зберігати в собі образу, ревності, сором, страх; тенденція жити спогадами, займатися «самоз'їданням»; постійне очікування негативних подій, програмування себе на негатив; ховати своє справжнє обличчя під маскою, невміння і небажання бути самим собою; невміння використовувати свої інтелектуальні здібності тощо.

У вітчизняній психології проблемі розвитку саногенного мислення в дітей та педагогів присвячені роботи Т. Васильєвої, Е. Алесандровської,

А. Добрович, І. Добровина, О. Захарова, М. Козлова, В. Леві, В. Семке. У роботах Т. Васильєвої розкривається сутність саногенного і патогенного мислення в структурі особистості молодшого школяра.

Саногенне (оздоровлювальне) мислення у педагогічній діяльності соціального педагога має наступні особливості: по-перше, це наявність у мислительній діяльності процесу відокремлення суб'єктом самого себе від власних переживань і спостереження за ними. Таке відокремлення «Я» від почуттів сприяє ослабленню переживань, звільняє образи від їхньої «емоційної негативної енергії».

По-друге, у разі саногенного мислення самоспостереження відбувається на тлі глибокого внутрішнього спокою. Тоді самоспостереження відтворює все так, немовби «програє» негативні стресові ситуації на тлі релаксації.

По-третє, саногенне мислення ґрунтується на знаннях структури, «будови» тих психічних станів, які контролюють процес самоспостереження.

По-четверте, саногенне мислення передбачає оволодіння навичками занурення у стан спокою.

По-п'яте, саногенне мислення неможливе без достатнього рівня зосередженості й концентрації уваги.

Людські емоції, почуття, будучи енергетичним у своїй основі уявляють собою могутню енергетичну силу, яка може бути спрямована як на одухотворення і гармонізацію себе, довкілля, так і на їх руйнацію. Тому сучасний соціальний педагог повинен усвідомити свою високу відповідальність за власні емоції, почуття, думки, слова, вчинки, волеспрямованість. Він повинен навчитися керувати своїм психічним станом з метою формування позитивних душевних якостей (конструктивних думок, позитивного мислення, вищих почуттів, виховання доброї волі) та очищення і звільнення своєї психіки від егоїзму, себелюбства, агресивності, низьких пристрастей, поганих звичок, негативних руйнуючих думок тощо.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Клиническая психология. Словарь / [Под ред. Н. Твороговой]. – Москва: ПЕРСЭ, 2006. – 416 с.
2. Саногенное мышление: метод. пос. для обучения / Ю. Орлов. – М.: Флинта: Наука, 1993. – 64 с.

**ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ
THE PROBLEMS OF TRAINING SPECIALISTS
AT THE UNIVERSITY**

Садыхов Рустам (*Баку, Азербайджан*)

**СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ
В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

В тезисах раскрыты особенности системы образования в Азербайджанской Республике, представлен анализ государственной программы по реформе системы образования.

Sadihov Rystam (*Baku, Azerbaijanian Republic*)

EDUCATIONAL SYSTEM IN AZERBAIJANI REPUBLIC

In thesis the features of educational system in Azerbaijani Republic are revealed and also introduced the analysis of the state program on reform of the educational system.

Образовательная система Азербайджанской Республики сохраняет достижения прошлого, опираясь на российское образовательное поле, и в тоже время расширяет взаимодействие с известными мировыми центрами, внедряя в высшую школу западные методики образования.

В Азербайджанской Республике система образования состоит из четырех ступеней – дошкольное образование, общее школьное образование, профессионально-специальное образование и высшее образование. Общее школьное образование, в свою очередь, предполагает три ступени – начальное, общее среднее и полное среднее образование. Начальное образование начинается с 6 лет, охватывает 1-4 классы, заключается в развитии в детях способностей к чтению, письму и счету, в формировании у них начальных жизненных знаний о человеке, обществе, и природе, элементов логического мышления, эстетического и художественного вкуса и т.д. Общее среднее образование охватывает 5-9 классы и завершается оценкой знаний (экзаменами) с выдачей диплома (свидетельства). Полное среднее образование соответствует 10-11 классам, является последней ступенью общего школьного обучения и предполагает выдачу аттестата, который считается основанием для продолжения образования на последующей ступени. Общее школьное образование осуществляется на основании соответствующих образовательных программ в общеобразовательных школах, в учебных заведениях специальной направленности, в гимназиях, лицеях, в начальных и средних

профессионально-специализированных школах, а также в колледжах и школах при высших учебных заведениях.

Среднее профессионально-специальное образование на базе общего среднего образования обеспечивает подготовку специализированных рабочих кадров по различным специальностям и массовым профессиям в соответствии с потребностями общества и рынка труда. Образование осуществляется в учреждениях профессионально-специального образования, а также в отдельных организациях, учреждениях, биржах труда, в организациях по занятости и т.п. Оно завершается выдачей выпускникам начальных профессиональных степеней по соответствующим направлениям. Документ о среднем профессионально-специальном образовании дает право поступления в высшее учебное заведение для получения высшего образования.

Высшее образование обеспечивает подготовку высококвалифицированных специалистов, с учетом потребностей общества и трудового рынка, на базе полного среднего образования или среднего профессионально-специального образования.

В Азербайджанской Республике подготовка специалистов в высших учебных заведениях состоит из трех циклов: первый цикл – бакалавриат, второй цикл – магистратура, третий цикл – докторантура.

С 2005 г. началась государственная программа реформирования системы образования в Азербайджанской Республике. В соответствии с этой реформой учебные заведения были оснащены современной техникой – компьютерами, ноутбуками, нэтбуками, интерактивными досками, выходом в Интернет.

По результатам реформы усовершенствовано количество специальностей высшего образования в соответствии с требованиями рынка труда. Создана более тесная связь между ВУЗами за пределами страны и между ВУЗами и школами внутри Азербайджана. Создана Азербайджанская образовательная сеть (АОС), основной задачей которой является объединение всех учебных заведений страны в единую Интернет сеть (интегрирует около 2000 заведений), что позволяет ускорить обмен информацией между учреждениями и во внутришкольной локальной сети между классами, учителями и директором. Планируется переход на 12-летний цикл среднего образования, организация бесплатного дошкольного образования 5-летних детей, разработка новой программы обучения азербайджанской молодежи за рубежом. Образование азербайджанской молодежи за рубежом действует с 2007 г., а с 2015 г. расширен спектр специальностей (включены специальности по нанотехнологиям и промышленной экологии). Победители конкурсного отбора для обучения за рубежом направляются в университеты и колледжи (более 400 учебных заведений) 30 стран мира: Турция, Италия, Германия, Великобритания, Россия, Франция, Чехия, Венгрия, Малайзия, США и др. Приоритетными специальностями признаны: ветеринария, биология, физика, сельское хозяйство, химия, инженерия, математика, промышленность и медицина. В

рамках реформи формуються спеціальності в області економіки, інформаційних технологій, аграрної сфери, хімічної і нафтяної промисловості, прикладних наук; оновлюється преподавательський склад ВУЗів.

У Чжисян (*Хенан, Китай*)

ОБРАЗОВАНИЕ В КИТАЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Статья посвящена особенностям образования в Китае на современном этапе. Рассмотрены разные подходы к образовательной системе в контексте временных трансформаций.

Wu Zhixiang (*Henan, China*)

CHINESE EDUCATION AT THE PRESENT STAGE

The article is devoted to features of Chinese contemporary education at the present stage. Different approaches to the educational system are considered in the context of time requirements.

From 1840 to 1949 was an important period of China. There was a fierce collision between Eastern civilization and Western civilization. The feudal society that ruled China for more than two thousand years has come to an end. A new social system was established in China. In this period, Chinese education had also undergone many changes because of the wars with western countries. As a result, some officials and intellectuals contributed to learn to European countries. However, due to the invasion of Western countries and political instability, the country did not have the power to full implement this education. The social background of this period was extremely complicated.

After the founding of the People's Republic of China, government developed the educational system according to the model of the Soviet Union. Many comprehensive universities were divided into a few colleges. Since the founding of the country there was required a large number of industrial and technical personnel. For these reasons, China created a large number of polytechnic and technical colleges at that time. The government aimed to establish such a belief among the people, which learned to build the country.

In 1985 the commitment to modernization was reinforced by plans for nine-year compulsory education and for providing good quality higher education. The Law on Nine-Year Compulsory Education, which took effect on July 1, 1986, established requirements and deadlines for attaining universal education tailored to local conditions and guaranteed school-age children the right to receive at least nine years of education (six-year primary education and three years secondary education). Education departments were exhorted to train millions of skilled workers for all trades and professions and to offer guidelines, curricula, and methods to comply with the reform program and modernization needs. Nine-year

compulsory education only keep the children with basic education. The students should pass very strict selection exam, if they want to get higher level education. They also were allowed to recruit the best students for special training to compete for admission to top schools at the next level.

At the end of 2004, China had 2,236 schools of Higher Learning, with over 20 million students; the gross rate of enrollment in schools of higher learning reached 19 percent. Postgraduate education is the fastest growing sector, with 24.1 percent more students recruited and 25.9 percent higher researchers than the year before. The UNESCO world higher education report of June 2003 pointed out that the student population of China's schools of higher learning had doubled in a very short period of time, and was largest in the world.

Particular attention has been paid to improving systems in recent reforms. Many industrial multiversities and specialist colleges have been established, strengthening some incomplete subjects and establishing new specialities, e.g. automation, nuclear power, energy resources, oceanography, nuclear physics, computer science, polymer chemistry, polymer physics, radiochemistry, physical chemistry and biophysics. A project for creating 100 world class universities began in 1993, which had merged 708 schools of higher learning into 302 universities.

In September 2017, Project 985, together with Project 211, were replaced by the Double First Class University Plan as the officially sponsored national university of development scheme.

I must talk about the entrance to go to the universities which were mentioned before. This is National Higher Education Entrance Examination. Every student will do his best in this exam. As much as possible to convert the knowledge into scores which they have learned over the years. The exams last about nine hours over a period of two days, depending on the province. Chinese, Mathematics, and Foreign Language (mainly English) are required for all students. In addition, students have to choose between two streams, social-science-oriented area and natural-science-oriented area in most regions. Students who choose the form, take an additional paper on history, politics and geography, others take an additional task on physics, chemistry and biology. The overall mark received by the students is generally a weighted sum of their subject marks. The maximum possible mark varies widely from year to year and also varies from province to province. The modern College Entrance Examination takes place from 7 to 9 June every year.

There is much criticism for this examination, but I think it is the most suitable system for China's national conditions so far. Here I only talk about regional discrimination which I think is the most interesting.

A university usually sets a fixed admission quota for each province, with a higher number of students coming from its home province. As the advanced educational resources (number and quality of universities) are distributed unevenly across China, it is argued that people are being discriminated against during the admission process based on their geographic region. For example, I am the student of Henan province. Henan has more than 100 million people and more than 860000 candidates totally. In compare to Beijing, Henan province has fewer

universities per capital. For example, Beijing University planned to admit 109 science students from Beijing (with 60,000 candidates in total), but only 94 from Henan (with 860,000 candidates in total). However, this regionally preferential policy does provide subsidies to minority students from under-developed regions that enjoy limited educational resources, such as Tibet and Xinjiang.

Chinese education has always had very close ties with the government, problems of population and resources. It is not only giving the people knowledge but also a resource that is allocated. Many years ago Chinese education was abstract ideological education, but Chinese modern education integrates Chinese and Western educational concepts. Therefore, modern education is more scientific and concrete education.

Яворська Г. Х., Дмитрієва Т. І. (Одеса, Україна)
ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

У тезах обґрунтовано герменевтичний підхід як один з найбільш ефективних підходів в процесі професійної підготовки майбутніх юристів. Розкрито і розмежовано вузькі та широкі концепції в герменевтиці права.

Yavorskaya G., Dimitriyeva T. (Odessa, Ukraine)
HERMENEUTIC APPROACH TO PREPARATION
OF FUTURE LAWYERS

The theses substantiate the hermeneutic approach as the most effective in the process of training future lawyers. The narrow and broad hermeneutic concepts are revealed and delineated in hermeneutics.

При викладі основного матеріалу дослідження ми, розглядаючи майбутнього юриста, насамперед, фахівцем в галузі права, зобов'язані розуміти, що його професійне «Я» повинне мати в основі розвинену правосвідомість як «природне вмістилище уявлень про цінність права». Через призму права необхідно роздивлятися ті ресурси юридичної освіти, які розвивають у студентах-майбутніх юристах соціально-правову компетентність взагалі та особливі мотиваційно-сміслові установки до роботи з мігрантами, зокрема, неактуальні і невідтворювані в інших освітніх середовищах.

Дослідницький досвід показує, що у вирішенні зазначених проблем слід звернутися до положень герменевтичного підходу в освіті, значення якого вчені (Л. Брудний, А. Синіцина та ін.) бачать у культивуванні предметів, що впливають на духовне буття людини в соціальному просторі. Ключовою ідеєю герменевтичного підходу, є ідея розуміння, у найширшому сенсі цього слова: світ як поле розуміння. В такому розумінні перетинаються

когнітивні та аксіологічні ресурси особистості, де основною метою є пошук значення, а основним принципом – взаємодія частин і цілого.

На думку Н. Сатохіної, герменевтика права постає як сукупність досить різноманітних за спрямуванням типів осмислення розуміння, серед яких: вузькі (орієнтовані на розуміння правових норм, зафіксованих у текстах) та широкі (спрямовані на осмислення правової реальності в цілому) герменевтичні концепції; методологічний (що дозволяє прояснити методи практичної інтерпретаційної роботи) та онтологічний (спрямований на експлікацію умов можливості розуміння) напрями; «герменевтика довіри» (яка не задається питанням про основи інтерпретаційних традицій, а прагне продовжити їх), «герменевтика підозри» (що виходить з методологічної позиції недовіри до об'єктів розуміння та виявити внутрішні конфлікти традиції) та «критична герменевтика» (як результат діалектичної взаємодії попередніх двох напрямків) тощо. Загалом, герменевтика права відображає основні тенденції осмислення проблеми розуміння в сучасній філософській герменевтиці, серед яких: актуалізація праксеологічного виміру дослідження як засобу подолання розриву між онтологічною і методологічною герменевтикою, аксіологізація герменевтичної проблематики та регіоналізація герменевтичних досліджень [1, с. 78].

На наше переконання, нейтралізація нормативного підходу герменевтичним надає процесу підготовки майбутніх юристів як мінімум два положення: роль духовної діяльності, духовного досвіду в професійному розвитку юристів; статус текстів у змісті юридичної освіти. Перше положення ми співвідносимо з історичними коренями «духовно-інтелектуальних форм освячення права» (Е. Леві) і формуванням філософії права, як особливої науки. Не без підстав, юриспруденція вважається «вінцем науки», припускаючи, що «відзаконів космічних до законів юридичних – один крок» [2, с. 6].

Друге положення, що диктується герменевтичним підходом, тісно пов'язане з інтерпретаційною технікою в діяльності правника. Будь-який юрист, що працює в законодавчих або виконавчих органах, юрист-доктринер, юрист-практик, суддя, адвокат і т.д. часто повинен займатися роз'ясненням правових норм і фактів, тому розвиток інтерпретаційної техніки – один зі ступенів професійної підготовки майбутніх правознавців. На базі різного роду текстів студент вчиться знаходити точний зміст правового явища, робити ясним і очевидним те, що здається нечітким, двозначним, встановлювати і пояснювати зв'язки і взаємини між фактами. Все це посилює значимість комунікативного компонента підготовки майбутніх юристів і виправдовує думку, що без мови немає і не може бути правового регулювання.

Увага до інтерпретаційної техніки майбутніх юристів як проєкції герменевтичного підходу дозволяє розглядати інформаційний та комунікативний компоненти інструментальними. Ми вважаємо, що герменевтична основа роботи з юридичними текстами, нормативно-правовими актами сприяє формуванню інформаційної та комунікативної

компетентності і допомагає реалізувати під час навчання майбутніх юристів специфічні цілі їх професійного розвитку.

У загальній складності, послідовне впровадження герменевтичного підходу в організацію навчальної та навчально-професійної діяльності майбутніх юристів задає процесу професійної підготовки необхідний формат педагогічного впливу на мотиваційно-сміслові установки студентів-майбутніх юристів. Ефект герменевтичного підходу до підготовки юристів, однак не знімає відповідальності за його зважене і продумане використання, зберігає важливість утилітарної функції юридичної освіти [3].

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Сатохіна Н. І. Розуміння у здійсненні права: герменевтичний вимір: дис... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Н. І. Сатохіна. – Х., 2010. – 185 с.
2. Леви Э. Х. Введение в правовое мышление / Э. Х. Леви. – М.: Наука, 1995. – 115с.
3. Яворська Г. Х. Педагогіка для правників: навчальний посібник / Г. Х. Яворська – К.: Знання, 2005. – 325 с.

Байдюк Л. Н., Сыч М. В. (Умань, Украина)

СПЕЦИФИКА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ОРГАНИЗАЦИИ ГРУППОВОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В работе рассмотрены совокупность методов исследования подготовки учителя к организации групповой учебной деятельности младших школьников с ориентацией на подходы в педагогическом образовании, которые позволяют получить гарантированные результаты, включают: построение и формулировка учебных целей, которые диагностируются и ориентируются на запланированный результат обучения; организацию всего процесса обучения в соответствии с учебными целями; оценка текущих результатов, коррекция обучения; общая оценка результатов.

Baidyuk L., Sych M. (Uman, Ukraine)

PREPARATION SPECIFIC FOR FUTURE TEACHERS TO THE ORGANIZATION OF GROUP EDUCATIONAL ACTIVITY OF THE PRIMARY SCHOOL PUPILS

In the paper, a set of methods for studying the preparation of teachers for the organization of group educational activities of junior schoolchildren with an orientation toward approaches in teacher education that provide guaranteed results include: the construction and formulation of learning goals that are diagnosed and oriented toward the planned result of training; organization of the entire learning process in accordance with educational objectives; assessment of current results, correction of training; overall assessment of results.

В Национальной доктрине развития образования Украины отмечено, что модернизация национальной системы высшего педагогического образования требует создания нового типа гуманистически-инновационного образования, что будет способствовать существенному росту интеллектуального, духовно-нравственного потенциала личности и общества [4, с. 294]. Профессиональное образование должно строиться на основе национальных достижений мирового значения и устоявшихся европейских традициях; реализовать образовательную политику как приоритетную функцию государства, направленное на развитие и самореализацию личности, удовлетворения ее образовательных потребностей, а также ее потребность быть конкурентоспособной на рынке труда, обращено внимание на концептуальные основы развития педагогического образования Украины и ее интеграцию в европейское образовательное пространство [3].

Итак, целью нашей работы есть изучение особенностей подготовки будущих учителей к организации групповой учебной деятельности младших школьников.

Так, технологически компетентностный подход как взаимосвязанная реализация основных компонентов учебного процесса включает целеполагание, диагностику, сосредоточение внимания на внеаудиторную самостоятельную работу студента, коррекцию его учебной деятельности, интегративные межпредметные связи. Он реализуется на основе: цивилизационного, аксиологического, антропологического, рефлексивного подходов [5, с. 55].

Профессионально-педагогическая подготовка будущего специалиста начального образования к организации групповой учебной деятельности младших школьников, основанной на определенных подходах, выступает единством содержания теоретической и практической составляющих подготовки студента. Эффективность профессиональной деятельности педагога при организации групповой учебной деятельности учащихся во многом зависит от внутренних особенностей личности: черты характера, ценностные ориентации, мотивы, индивидуальные качества, которые проявляются в умении воспринимать людей, давать им оценку, достигать взаимопонимания, оказывать влияние на окружающих, вести себя согласно социальными требованиями и нормами.

Считаем, что в ходе подготовки будущего учителя должна сформироваться такая его педагогическая позиция, которая подкреплена положительным направлением на реализацию обучения учащихся в системе малых групп, совокупность знаний, умений и навыков, необходимых для практического его осуществления, креативным опытом, способностью проводить самоисследования, а также развитием его индивидуальных качеств, которые позволят ему быть конкурентоспособным, мобильным, принимать активное участие в социальных проектах, внести вклад в развитие общества и личного успеха.

Разграничивая эти сроки, Н. М. Бибик замечает: если компетенция трактуется как заданная норма, требование к подготовке специалиста, то

компетентность рассматривается, как сформированное качество, результат деятельности, достояние личности для обеспечения способности выпускника вуза соответствовать новым запросам рынка, иметь соответствующий потенциал для практического решения жизненных проблем, поиска своего «Я» в профессии, в социальной структуре [1, с. 45]. Так, образовательные результаты достигаются не только средствами содержания образования, но и социального взаимодействия; как в межличностном, так и в институциональном культурном контексте [1, с. 46].

Таким образом, нами были рассмотрены и изучены особенности подготовки будущих учителей начальной школы к организации групповой учебной деятельности учеников. В дальнейшем планируем исследовать западноевропейские теории по вопросам совершенствования организации групповой учебной деятельности младших школьников.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи : колективна монографія [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К. І. С, 2004.– С. 45–51.
2. Пехота О. М. Педагогічна освіта з позицій самоактуалізації особистості / О. М. Пехота // Науковий вісник МДУ : Педагогічні науки [збірник наукових праць / За ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти]. – Миколаїв : МДУ, 2008. – Вип. 20. – Т. 1. – С. 27–34.

Аксенова О. М., Горліченко М. Г. (Одеса, Україна)

САМОКОНТРОЛЬ КУРСАНТІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СВОЄЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

У тезах розглядається роль та організація самоконтролю курсантів за своєю навчальною діяльністю у процесі підготовки військового фахівця. Формування у курсантів компетенції самостійно контролювати хід та результати свого навчання є одним з найважливіших факторів активізації пізнавальної діяльності та підвищення якості навчання.

Aksenova O., Gorlichenko M. (Odessa, Ukraine)

CADET'S SELF-CONTROL OVER RESULTS OF THEIR ACTIVITY AS THE WAY OF TEACHING QUALITY IMPROVEMENT

This article describes the role and organization of cadet's self-control for their educational activities in the process of preparing military specialist. Formation of competency to control by cadets the course and results of their activity is the most important factor in activating cognitive activity and improving the quality of education.

динаміки професійної підготовки майбутніх фахівців є задача підвищення якості навчання. Одною з головних умов вирішення цього питання є систематичний контроль знань курсантів.

Контроль знань виконує ряд важливих функцій у навчальному процесі: освітню, діагностичну, стимулюючу, розвивальну, управлінську, виховну, оцінювальну. Правильно побудований контроль навчальної діяльності дозволяє педагогу оцінювати знання, вміння, навички, які отримані курсантами, своєчасно оказувати необхідну допомогу та домагатися поставлених цілей навчання. Все це у сукупності створює сприятливі умови для розвитку пізнавальних здібностей тих, хто навчається, активізує їх самостійну діяльність.

В сучасній школі спостерігається тенденція підвищення ролі самостійної навчальної діяльності при підготовці фахівців. Ефективна самостійна діяльність багато в чому залежить від власних зусиль курсанта, його готовності і потреби до такого виду діяльності. В такій ситуації необхідним елементом навчальної діяльності, є самоконтроль, що є невід'ємною частиною самостійної роботи, на яку сьогодні робиться акцент у навчальному процесі, та сформованої самоосвітньої компетенції.

Самоконтроль і контроль знань у навчальному процесі тісно пов'язані та доповнюють один одного. Під контролем навчальної діяльності у вищій школі розуміють перевірку рівня успішності тих, хто навчається. Самоконтроль повинен забезпечувати здатність курсантів перевіряти свою роботу, отриманні знання, поведінку та регулювання їх шляхом внесення відповідних коригувань. Під час самоконтролю оцінюється доцільність та ефективність як самого процесу виконання роботи, так й його коригування. Отже, з точки зору теорії управління, процес навчання має бути організований таким чином, щоб перевести того, хто навчається, з позиції об'єкта в позицію суб'єкта управління своєї навчальної діяльності (від управління до самоуправління). В описаній ситуації така функція управління як контроль для суб'єкта навчання придбає форму самоконтролю. Змінюється позиція курсанту по відношенню до освіти, що мотивує його на активну позицію у навчанні, на оцінювання якості освітнього процесу та своєї діяльності.

Виділяються три основних структурних елементи самоконтролю: самоперевірка – перевірка результату, який досягнуто; самооцінювання – оцінка курсантом самого себе, своїх можливостей; самоаналіз – аналіз власної поведінки, окремих поступків, цілей, емоційних реакцій, а також якостей своєї власної особистості і мотивів поведінки. Терміном «самоконтроль» у науковій та методичній літературі позначаються особливі дії, предметом яких є власний стан та якості людини як суб'єкту діяльності. Суб'єкт не лише визначає свій стан та психічні процеси, але й піддає аналізу власну діяльність з точки зору намічених цілей та оцінює її результативність. Відбувається залучення курсанта у навчальний процес, отже його самоконтроль за ходом і результатом діяльності, є елементом системи управління якістю освіти.

Організація процесу підготовки фахівця у військовому вузі на основі ідеї активного включення в нього елементу самоконтролю курсанта за ходом і результатами своєї діяльності потребує деяких змін і коригувань у навчальному процесі. Розглянемо умови, які забезпечуються в рамках факультету і кафедри, з метою реалізації ідеї активізації самоконтролю знань курсантів за своєю навчальною діяльністю та її результатами.

По-перше, доцільно використовувати рейтингову систему оцінювання, яка передбачає накопичення умовних одиниць знань протягом всього періоду, що атестується, і дає можливість стимулювати не лише обов'язкову навчальну роботу курсанта, а також його додаткову творчу діяльність. Така система оцінювання збільшує зацікавленість та мотивацію тих, хто навчається, активізує їх пізнавальну діяльність.

По-друге, у навчальних програмах та навчально-методичних комплексах в явному вигляді виділяти цілі, задачі, обов'язкові результати навчання з дисципліни і доводити їх до відомості курсантів. Можна запропонувати розробку індивідуальних робочих програм курсантів, в яких чітко визначаються мета і задачі, до досягнення яких має підійти курсант виконуючи завдання з тем дисципліни, який він має отримати обсяг знань, які набути навички. Такі програми містять вимоги до організації всіх контрольних заходів з дисципліни.

По-третє, мають бути розроблені еталони та засоби для здійснення самоконтролю. Позитивний вплив надає використання у навчальному процесі різноманітних опитувань та тестів з відповідями, комп'ютерне тестування з еталонами оцінювання, які доведені до курсантів.

Формування у курсантів вмінь самостійно контролювати та оцінювати хід і результати свого навчання та на цій основі керувати процесом оволодіння знань, вмінь, навичок – є одним з найважливіших факторів активізації пізнавальної діяльності та підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Наш досвід підтверджує той факт, що курсанти, в яких сформовано потреба до самоконтролю, систематично здійснюють його, мають більш високі результати навчання на відміну від тих, які орієнтуються лише на результати викладацького контролю.

Сарафанюк Е. І. (Одеса, Україна)

**ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС
ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ШКОЛИ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАННЯ**

У тезах розглянуті проблеми впровадження у освітній процес вищої військової школи сучасних технологій навчання з метою підвищення ефективності підготовки військових фахівців.

Sarafaniuk E. (Odessa, Ukraine)

**PROBLEMS OF IMPLEMENTATION IN THE EDUCATIONAL
PROCESS OF HIGHER MILITARY SCHOOL
OF MODERN TEACHING TECHNOLOGIES**

The problems of introducing modern training technologies into the educational process of the higher military school are considered in theses in order to increase the effectiveness of the training of military specialists.

Провідні армії світу активно впроваджують у процес професійної підготовки військовослужбовців сучасні технології навчання, які дозволяють зекономити ресурси (матеріальні, фінансові, часові та інше) та покращити якість цієї підготовки, що безумовно впливає на її ефективність.

На сучасному етапі реформування Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах (далі ВВНЗ) проводяться дослідження та експерименти, щодо стандартизації і уніфікації системи професійної підготовки курсантів (слухачів, студентів) та впровадження у освітній процес сучасних (педагогічних) технологій, відповідно до вимог провідних армій НАТО. Прагнення удосконалити існуючу систему професійної підготовки майбутніх офіцерів у ЗС України визиває перетворення у різних педагогічних системах та рівнях військового управління, що не завжди іде на користь цієї підготовки. Існують проблеми розуміння змісту та примусового впровадження сучасних (педагогічних) технологій, які негативно впливають на освітній процес у ВВНЗ та ефективність професійної підготовки курсантів (слухачів, студентів).

Дослідження різних вітчизняних та зарубіжних науковців щодо аналізу та класифікації сучасних (педагогічних) технологій навчання засвідчує множину підходів та відсутність єдиних поглядів на проблему. Практичний досвід демонструє що більшість керівників, викладачів вищої та вищої військової школи не усвідомлюють відмінностей між методикою і технологією які застосовуються у підготовці курсантів (слухачів, студентів) – «наприклад, методика В.Ф. Шаталова не є технологією, тому що її успішна реалізація залежить від багатьох локальних факторів, починаючи з особистості викладача вищої військової школи і закінчуючи особистістю курсанта (слухача, студента)».

Відмінними рисами сучасної (педагогічної) технології навчання є: системність – взаємозв'язок процедурних елементів для гарантованого досягнення мети навчання; керованість – процес навчання побудовано на основі алгоритмізованої системи педагогічних процедур; універсальність – незалежність від інформаційного наповнення або змісту навчальної дисципліни; відтворюваність – репродуктивність педагогічних процесів з гарантованим результатом навчання.

Відсутність хоча б однієї з цих властивостей виключає методику з розряду технологій, тому викладачам вищої школи необхідно розрізняти

педагогічну *технологію* від *методики* навчання. Головна відмінність полягає в тому, що педагогічна технологія універсальна та її вдається репродукувати і при цьому гарантувати достатню якість процесу навчання або вирішення педагогічних завдань, які закладені в педагогічну технологію. Методики часто не гарантують належної якості вирішення педагогічних завдань. Разом з тим методика може бути доведена до рівня технології. Наприклад, існує певна методика оцінювання знань. Якщо вона відповідає об'єктивності, надійності, валідності, то її можна назвати педагогічною технологією [2].

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях з проблеми впровадження технологій у навчання, пропонується така класифікація освітніх технологій: методологічні освітні технології (на рівні педагогічних теорій, концепцій, підходів); стратегічні освітні технології (на рівні педагогічної системи, організаційної форми взаємодії); тактичні освітні технології (на рівні методики) [3].

До сучасних технологій, які застосовуються у професійній підготовці військовослужбовців, дослідники відносять: технологію традиційного навчання; технологію програмованого навчання; мультимедійну технологію навчання; комп'ютерну (інформаційну) технологію навчання; технологію модульного навчання; технологію дистанційного навчання; технологію віртуалізації (імітаційного моделювання); технологію штучного інтелекту.

Стисло охарактеризуємо деякі з вище перелічених сучасних (педагогічних) технологій навчання, які застосовуються в освітньому процесі ВВНЗ під час професійної підготовки курсантів (слухачів, студентів).

Технології традиційного навчання реалізується в основному в рамках традиційної (класно-урочної) системи навчання. Традиційне навчання характеризується наступними елементами: обов'язковий елемент – проведення заняття; одночасне заняття з навчальною групою під керівництвом викладача; керівник заняття повідомляє, передає навчальну інформацію, а курсанти (слухачі, студенти) сприймають і запам'ятовують, потім пред'являють керівнику заняття засвоєний зміст навчального матеріалу; носить переважно репродуктивний характер.

Технологічний підхід передбачає використання *проблемного* та *проектного* навчання.

Проблемне навчання припускає створення на занятті під керівництвом викладача проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність курсантів (слухачів, студентів) по їх вирішенню, внаслідок чого і відбувається творче оволодіння знаннями, навичками і уміннями, розвиток розумових здібностей.

Проектне навчання передбачає самостійну роботу курсантів (слухачів, студентів) задля здобуття необхідних знань, з різних джерел та їх використання для вирішення пізнавальних і практичних завдань (розробка проектів, рішення різних актуальних завдань дослідницького характеру); розвиток комунікативних і дослідницьких умінь, системного мислення, акцентується персональна відповідальність за результати своїх розробок, реалізацію проектів.

Водночас технологія традиційного навчання не дозволяє у повній мірі індивідуалізувати процес навчання курсантів (слухачів, студентів), побудувавши навчання за індивідуальним вектором розвитку особистості.

Технологія програмованого навчання – оптимальне управління навчальними діями курсантів (слухачів, студентів) за допомогою спеціальних програм. Програма навчання складається з заздалегідь намічених послідовних дій, що переводять керований об'єкт з початкового стану в заданий.

Характеризується наступними елементами: а) визначено предмет навчання; б) послідовність дій курсантів (слухачів, студентів) по засвоєнню змісту; в) керівник заняття організує діяльності курсантів (слухачів, студентів).

Програма передбачає систему вказівок, питань, завдань, що коректують процес навчання, а також механізм адаптації програми до рівня психологічного розвитку курсантів (слухачів, студентів).

До обмежень технології програмованого навчання належить певна стандартизація (алгоритмізація) процесу навчання що негативно позначається на формуванні у курсантів (слухачів, студентів) творчих здібностей.

Комп'ютерна (інформаційна) технологія навчання – ґрунтуються на застосуванні персональних комп'ютерів (персональних електронно-обчислювальних машин – ПЕОМ) у їхньому органічному зв'язку з навчальними цілями, змістом навчання, комп'ютерними програмами та дидактичними прийомами застосування ПЕОМ як засобу навчання. Комп'ютерні технології навчання характеризуються тим, що вони функціонують у системі «курсант (слухач, студент) – ПЕОМ» і містять в собі наступні елементи: технічне середовище (використання обчислювальної техніки); програмне середовище (набір програмних засобів для реалізації технології навчання); предметне середовище (зміст предметної галузі науки, техніки, знань); методичне середовище (інструкції, методи оцінки ефективності та ін.).

На цій основі в цей час втілено велику кількість комп'ютерних засобів навчання – автоматизовані навчальні системи (АНС), автоматизовані навчальні курси (АНК) комп'ютерні тренажери, що навчають, комп'ютерні ігри, електронні підручники та інше.

На теперішній час не існує такої АНС, АНК, комп'ютерних тренажерів які здатні повністю замінити викладача (керівника) як суб'єкта процесу навчання, тому провідна роль щодо формування змісту та побудови процесу навчання залишається за людиною.

Технологія модульного навчання дозволяє кожному курсанту (слухачу, студенту) самостійно (або за підтримкою викладача) досягати конкретних цілей навчально-пізнавальної діяльності. Засобами навчання – так звані навчальні модулі.

Технологія заснована на принципах:

– системного квантування – стиснення навчальної інформації;

– модульності – фіксація навчального матеріалу і навчальних дій курсантів (слухачів, студентів) у вигляді модулів [1].

Можна виділити чотири риси модульної технології навчання, що помітно відрізняють її від інших технологій:

– зміст навчання представляється в логічно закінчених, самостійних інформаційних блоках відповідно до поставленої дидактичної мети. Важливо, що остання визначає не тільки обсяг, але й рівень засвоєння матеріалу;

– спілкування викладача і курсанта (слухача, студента) здійснюється шляхом індивідуально-особистого спілкування або через інформацію, закладену в модуль;

– курсант (слухач, студент) працює в основному самостійно. При цьому він вчиться цілепокладанню, самоплануванню, самоорганізації, самоконтролю, самооцінці. Це допомагає усвідомити себе в діяльності, самому визначити рівень засвоєння матеріалу, побачити прогалини у своїх знаннях, навичках і вміннях;

– наявність навчальних модулів (роздрукованих і виданих кожному курсанту (слухачу, студенту)) дозволяє викладачу індивідуалізувати роботу з кожним окремо, цілеспрямовано, м'яко та ненав'язливо керувати його навчально-пізнавальною діяльністю, а якщо буде потрібно, надавати дозовану допомогу.

Проте, поряд з перевагами технології модульного навчання існує обмеження щодо створення для курсантів (слухачів, студентів) умов по формуванню навичок практичної групової (колективної) роботи та створенню управлінських процесів, ефективних команд (підрозділів).

Технологія дистанційного навчання – комплекс освітніх послуг, наданих за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища на будь-якій відстані від ВВНЗ.

Це, насамперед сукупність інформаційних технологій, що забезпечують надання доступу курсантам (слухачам, студентам) до основного обсягу навчального матеріалу; інтерактивна взаємодія курсантів (слухачів, студентів) і викладачів; виконання курсантами (слухачами, студентами) самостійної роботи з засвоєнням навчального матеріалу; оцінка отриманих знань, умінь і навичок.

Засоби реалізації технології дистанційного навчання поділяються на три основні групи:

– аудіовізуальні (друкований матеріал, аудіокасети, відеодиски);
– комп'ютерні (навчальні комп'ютерні програми, електронні підручники, моделі, програми інтерактивного відео і мультимедіа);
– системи телекомунікації (телеконференції, відеоконференції електронна пошта, відеотекст, робота з базами даних у режимі прямого доступу).

Системи телекомунікацій надають курсантам (слухачам, студентам) широкий спектр можливостей для індивідуального навчання, адаптованого в часі та просторі (місці) і забезпечують найбільш сприятливі умови для

занять, але при відсутності спеціально обладнаного місця та виділеного резерву часу для курсантів (слухачів, студентів) на використання технології дистанційного навчання поряд з традиційною технологією навчання (повсякденне виконання службових обов'язків) виникає проблема перевантаження (за рахунок зменшення часу на відпочинок, особисті потреби), що погіршує працездатність курсантів (слухачів, студентів) та суперечить науковій організації праці.

Технологія віртуалізації (імітаційного моделювання) – комп'ютерна технологія навчання, заснована на використанні віртуальних (імітаційних) моделей під час підготовки курсантів (слухачів, студентів) та спрямоване на відтворення бойової обстановки і розв'язання професійно-зорієнтованих завдань.

Розглянемо на прикладі Багатоцільової Інтегрованої Бойової Лазерної Системи (Multiple Integrated Laser Engagement System – MILES).

Багатоцільова Інтегрована Бойова Лазерна Система (MILES) надає можливість командирів підрозділу створити сценарій реального двостороннього бойового протистояння, тим самим забезпечує навчання курсантів (слухачам, студентів) діям в обстановці, максимально наближеній до бойової, опанування в короткий термін практичних навичок реальної поведінки на полі бою, а також вироблення високих морально-бойових якостей. Імітаційна система створює реалістичні звукові та наочні умови стосовно бойової обстановки та виконання бойових завдань (фіксує поранених та вбитих, кількість промахів та влучень). Під час відпрацювання навчальних питань щодо ведення бою використання системи MILES формує у курсантів (слухачів, студентів) інстинктивну реакцію такого типу: намагання зайняти укриту позицію, сховатись, захистити себе, розуміння, що ти перебуваєш під дійсним вогнем противника. Усі події реєструються, записуються та потім програються під час підведення підсумків, таким чином кожен курсант (слухач, студент) може переглянути свої дії після тренування.

Разом з тим, слід пам'ятати, що не існує ідеальних рецептів для досягнення мети професійної підготовки курсантів (слухачів, студентів). Система MILES є інтелектуальною, тому неможливо обійтись без керівника заняття (інструктора). Керівник заняття (інструктор) вміє користуватися та зчитувати інформацію з пристрою для прийому та передачі інформації щодо ходу навчання. Керівник заняття (інструктор) є ключовою особою з питань подальшого удосконалення професійної підготовки курсантів (слухачів, студентів). У той же час технологія віртуалізації (імітаційного моделювання) сьогодні не здатна повністю відтворити умови сучасного бою, тому тільки реальне виконання бойових завдань формує справжній бойовий досвід.

Таким чином, впровадження у освітній процес ВВНЗ сучасних (педагогічних) технологій навчання пов'язані з низкою проблем, а саме:

- відсутністю єдиних поглядів у вчених на сутність та класифікацію сучасних (педагогічних) технологій навчання;
- обмеженістю сучасних (педагогічних) технологій навчання щодо вирішення комплексу освітніх завдань професійної підготовки у ВВНЗ;

– формалізмом при впровадженні у освітній процес ВВНЗ і помилковістю у виборі сучасних (педагогічних) технологій для ефективного вирішення педагогічних завдань.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Лузина Л. М. Словарь педагогического обихода / Под ред. проф. Л. М. Лузиной. – Псков: ПГПИ, 2003. – 71 с.
2. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 176 с.
3. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія / М. І. Нещадим. – К.: Поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 852 с.

Савицька А. П. (Харків, Україна)

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

У тезах обґрунтовано доцільність та основні принципи інтенсифікації самостійної роботи студентів.

Savytska A. (Kharkiv, Ukraine)

STUDENTS' INDEPENDENT ACADEMIC STUDIES AS AN INTENSIFIER OF EDUCATIONAL PROCESS

The thesis substantiate advisability and basic principles of students' independent studies intensification.

В сучасному освітньому процесі з його акцентом на діяльну парадигму самостійна робота студента набуває більш вагомої ролі. Проблема ефективно організації самостійної роботи у рамках навчального процесу набуває актуальності ще й з огляду на зміну пропорційно-кількісного характеру перерозподілу кількості аудиторних навчальних годин під керівництвом викладача та годин, відведених на самостійну роботу, у рамках учбового плану.

Відповідно до «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України» [2], самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. З одного боку, самостійна робота розглядається як педагогічний засіб організації та управління самостійною діяльністю студента в навчальному процесі; з іншого боку, – це особлива форма навчальної діяльності.

Розширення функцій та зростання ролі самостійної роботи не тільки веде до збільшення її обсягу, а й обумовлює зміну у взаємовідносинах між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності.

Ефективність самостійної роботи залежить від її організації, змісту, взаємозв'язку та характеру завдань. У цьому процесі важливу роль відіграє плануюча роль викладача, його фахова та методична підготовка.

Успішність та ефективність самостійної роботи у позааудиторний час значним чином залежить від якості засвоєння навчального матеріалу під час заняття під керівництвом викладача [1]. Розглянемо основні типи завдань та принципи організації самостійної роботи з іноземної мови на прикладі опрацювання лексико-граматичних одиниць.

Значну частину учбового часу, запланованого викладачем для засвоєння лексичних одиниць та граматичних структур, доцільно віднести саме для самостійного опрацювання. Обсяг, кількість та ступінь складності лексико-граматичних завдань має відповідати рівню підготовки студентів з метою елімінації демотиваційної складової. Слід уникати однотипності завдань та формувати блок вправ з урахуванням принципу варіативності та нарощування складності: від простих підстановочних вправ за зразком до більш творчо-репродуктивних, як-то складання речень з використанням зазначених слів / словосполучень, перекладу з рідної мови на англійську, написання діалогу тощо. Доцільно інтегрувати лексико-граматичний аспект з удосконаленням навичок говоріння та читання. Обсяг вправ, відведених викладачем для самостійного опрацювання, має бути кількісно обґрунтований та збалансований у відповідності до загального бюджету навчального часу.

Відпрацювання більшості лексико-граматичних структур потребує значного обсягу навчального часу. Враховуючи принцип індивідуалізації навчання, важливо брати до уваги здібності кожного студента, темп засвоєння знань, рівень попередньої підготовки тощо. Самостійне коригування часу, достатнього для засвоєння навчального матеріалу кожним студентом, здатне компенсувати фактор недостатності часу, відведеного викладачем на занятті для опрацювання структури, та неабияк оптимізувати якість навчання.

Ефективне та успішне виконання студентами самостійних завдань потребує дотримання деяких умов:

- наявність чітко визначеного та зрозуміло сформульованого викладачем завдання із запропонованим алгоритмом дій студента;
- опрацювання аналогічних завдань під час аудиторного заняття;
- урахування індивідуальних потреб та здібностей студента, адаптація навчального матеріалу до його рівня знань та навчальних потреб;
- контроль за виконанням самостійної роботи та система заохочення;
- варіативність та збалансована кількість завдань для самостійної роботи, виконання яких потребує не надто багато часу.

Важливу роль в організації самостійної роботи студентів мають інформаційні технології як такі, що відкривають доступ до самоосвіти, нетрадиційного накопичення знань через джерела ІКТ (інтернет, Moodle), on-line консультації та e-mail листування з викладачем тощо. Електронне

тестування може застосовуватися як одна із форм контролю за виконанням самостійної роботи.

Можна дійти висновку, що ефективне формування досвіду самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів можливе за умов забезпечення оптимального поєднання аудиторної та позааудиторної роботи, застосування новітніх технологій, урахування індивідуальних навчальних потреб студента, наявності зрозумілого завдання й чіткої методики його виконання. Організація самостійної роботи сприяє підвищенню результативності навчання, розвиває у студентів самостійність та самоорганізацію.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів / О. Демченко // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 68–70.
2. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України від 02.06.93 № 161 // Збірник нормативних актів України щодо організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

Олексенко В. М. (*Харків, Україна*)

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Статтю присвячено проблемі підвищення якості підготовки майбутніх інженерів. З цією метою запропоновано включити в педагогічний процес студактивні заняття. Розкрито технологію їх проведення.

Oleksenko V. (*Kharkiv, Ukraine*)

PROBLEMS OF THE TRAINING OF FUTURE ENGINEERS

The article is devoted to the problem of improving the quality of future engineers training. The including of studactive lessons to the educational process for this purpose is proposed. The technology of their realization is researched.

The urgency of the problem of increasing the level of training of future engineers is evident. It is devoted a lot of scientific papers. With the beginning of the post-industrial epoch this problem becomes especially important. New engineering specialties have appeared in the modern community that have changed the world. The educational process must also be changed.

What should be the modern lesson for a future engineer? This question concerns everyone who is engaged in the training of technical specialists. Unfortunately, there are no common requirements for such lesson in Ukraine.

The main field of a teachers' activity is an educational class. Not long ago teachers reached success in the role of an informant and narrator. Now they are deprived of this privilege by TV, mobile phone and computer. A traditional method of holding a class when a teacher reports the material at a high scientific

and technical level while student are listening and repeating after him / her does not satisfy anybody. By such a class a student's desire disappears and dries up as a sterile flower. Not only a head but also a heart becomes empty that provokes laziness, indifference and degradation of students. Spiritual consumers should be persistently transformed into the rank of creative workers. Here is an enormous pedagogical untrodden expanse. To do this it is necessary first of all to change one's own psychology, i. e. a teacher's psychology. And it is not easy. Educational classes have to stimulate students for learning, teach them to be real specialists, take decisions individually, work hard, develop cognitive activity, memory and ways of thinking, form research and professional skills, help to believe in themselves and provoke activity. Such are studactive classes.

We have elaborated studactive classes for higher educational establishments where vivid discussion has become an indicator of real mastering knowledge. It is a new type of educational classes which differs from the ones that are already known (lectures, seminars, practical and other classes). These differences lie in specific organization of integral pedagogic activity of all participants of the class, their way to acquire competencies, the type of managing cognitive activity. Studactive classes inculcate skills to speak, to listen to others and interact with anybody as well as foster the culture of effective communication. Active speaking between students plays the dominant role at such classes. Students express striking ideas, brave judgments and grounded doubts. They find problem questions and answers to them, convince their group-mates in their wrongness or assert their opinion, reveal the nuances not noticed earlier. As a consequence the things that seemed extremely difficult become understandable. To do this students attain such a level of selecting words, notions, statements which would best fit the optimal result. At studactive classes students express the ideas that they are responsible for and that are assessed immediately. Knowledge in such classes is not borrowed but students' own. The intellect is reproduced in development that looks for the truth, creates personal inner world, and makes a student address a text-book, encyclopedia, dictionary or Internet. It results in intensity of individual experience that fosters mastering the material, forming communicative culture. Professional communicative competence at studactive classes is formed owing to the fact that students do professionally oriented tasks which require the usage of highly specialized lexical units and sometimes professionally oriented behavior [1, 3].

At studactive classes relations between a teacher and a student during educational activity are changed radically. Refusal from totalitarian or authoritarian style of communication is supposed. Relations are built on equal, partner terms. Mutual understanding and support of intentions as for self-realization and self-assertion are established. Collaboration is based on collective interaction.

A relevant freedom is given to students' actions as subjects of the pedagogical process. Orientation at maximum usage of personal individual features in creative activity is implemented.

It is important to notice and support in public any aspiration of students to develop their natural and socially acquired skills. Even the least successful activity

of students is emphasized. In case there is no success at all, a teacher has to express his hope for success in the nearest future. A possibility is created for everybody to experience joy from self-perception of personal growth and development. Providing success in activity promotes deliverance from different types of negativisms. It supplementary creates and fosters subjective psychological state of satisfaction from the results of one's own work.

The technology of studactive classes consists of several stages, is realized both in class and out-of-class. It is directed at everybody but not at an «average» student. Practically everything at such a class is done by students on their own. They become co-authors of a class and play a role both of a student and a teacher [2].

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Oleksenko V. Innovative Trend of Acquiring and Mastering Knowledge by Students / Viacheslav Oleksenko // International Letters of Social and Humanistic Sciences. – Switzerland, 2015. – V. 65. – P. 88–95.

2. Oleksenko V. Technology of Mastering Educational Material in Universities / Viacheslav Oleksenko // World Scientific News. – Poland, 2016. – V. 42. – P. 119–131.

3. Oleksenko V. Features of knowledge quality of university students in Ukraine / Viacheslav Oleksenko // International Letters of Social and Humanistic Sciences. – Switzerland, 2017. – V. 76. – P. 36–42.

Лещенко Г. А. (Кропивницький, Україна)

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

У тезах теоретично обґрунтовується доцільність впровадження культурологічного підходу у процес професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців, що сприятиме формуванню цілісної системи світосприйняття, підвищенню їх загальної культури, а також становленню суб'єктом професійної культури.

Leshchenko G. (Kropyvnytskyi, Ukraine)

THE CULTURAL APPROACH TO THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE AVIATION SPECIALISTS

The theses theoretically support the advantages of the implementation of the cultural approach into the process of the professional training of future aviation specialists, which will form the integral system of world perception, the increase of their general culture as well as becoming the subject of professional culture.

Як свідчить аналіз наукових праць, апарат культурології набуває статусу метанауки, яка намагається осмислити світ як єдине ціле, пояснити

суть культурних феноменів, людського буття й історичне призначення людини. Поняття «культурологія», застосовуване до освітньої галузі, включає в себе два основних значення: знання про культуру й теорію культури. Це дозволяє визначити головні засади культурологічного підходу, тобто розглядати культуру як джерело змісту освіти і як метод його дослідження й проектування [1].

Професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців передбачає необхідність виховання конкурентоздатних фахівців, налаштованих на активну діяльність в авіаційній галузі, що тонко відчують культурне середовище. Поряд з загальноприйнятими аспектами, необхідно враховувати, що професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців повинна сприяти залученню студента як до національної, так і до світової культури. З огляду на вищевикладене, їх професійну підготовку в аспекті культурологічного підходу пропонуємо розглядати як культуротвірний освітній процес, в якому викладач і студент реалізують себе в якості суб'єктів культури, при цьому зміст навчання вибудовується відповідно до змісту професійної культури, широко застосовуються особистісно-орієнтовані педагогічні технології, для оцінки рівня готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності використовуються культурологічні критерії.

У процесі професійного становлення майбутнього авіаційного фахівця як суб'єкта професійної культури під час навчання у закладі вищої освіти відбувається поетапне оволодіння ним змістом професійної культури. Найбільш значущими етапами цього процесу є: освоєння норм і вимог, установок і способів діяльності; засвоєння основних елементів професійної культури; присвоєння цінностей професійної культури, їх внутрішнє прийняття на особистісно-смысловому рівні; трансляції професійної культури в різних актах розгортання і унаочнення суб'єктності.

Культурологічний підхід як методологічна основа професійної підготовки майбутнього авіаційного фахівця характеризується культурною та суб'єктною спрямованістю; ґрунтується на активізації суб'єктності особистості студента при оволодінні змістовним аспектом професійної культури; спрямований на розвиток і примноження суб'єктності студента, розкриття його внутрішнього потенціалу; передбачає двосторонній зв'язок і спільну смислоутворюючу спрямованість діяльності суб'єктів освітнього процесу.

Важливим для дослідження змістовного аспекту культурологічного підходу до професійної освіти майбутнього авіаційного фахівця є узагальнене положення про те, що культура є антропологічним феноменом. За своєю сутністю культура є розгорнута в часі реалізація людини як родової істоти, її буття, спосіб її життєдіяльності. Її підґрунтям служить потреба людини в реалізації тих мотивів, які не є інстинктивними. Культура в цьому сенсі виступає як продукт відкритої людської природи, яка не має остаточної фіксованості.

Результати теоретичного дослідження унаочнюють положення про те, що оволодіння майбутнім авіаційним фахівцем професійною культурою і

становлення її суб'єктом є комплексним, багаторівневим процесом, що охоплює всі етапи його професійної освіти; реалізація культурологічного підходу передбачає системну зміну освітнього процесу у закладі вищої освіти з метою переорієнтування його вектору спрямованості на становлення особистості майбутнього авіаційного фахівця суб'єктом професійної культури.

Сформульовані положення дають можливість визначити тенденції і принципи культурологічного підходу в процесі професійної підготовки авіаційних фахівців.

Генеральною тенденцією функціонування і генезису системи професійної авіаційної освіти як соціокультурної інституції є орієнтація на культурний розвиток особистості майбутнього фахівця.

До принципів, у яких реалізується зазначена тенденція належать: створення єдиного культурно-освітнього середовища закладу вищої освіти; спрямованість професійної підготовки майбутнього авіаційного фахівця на розвиток професійної культури; активація саморозвитку професійної культури студента; взаємозв'язок загальнолюдського і національного в його культурному розвитку.

В основу культуротвірної професійної освіти має бути покладено ідею забезпечення цілісності освітнього процесу льотного навчального закладу на кінцевий результат – становлення майбутнього авіаційного фахівця як суб'єкта професійної культури авіаційної галузі.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Тушева В. В. Культурологічний підхід як теоретико-методологічна основа стратегії формування науково-дослідницької культури майбутніх вчителів музики / В. В. Тушева // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2016. – № 4 (86). – С. 155–161.

Корх М. В. (*Одеса, Україна*)

ТРИВИМІРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВА НАВЧАННЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ГРАФІКИ

У статті розглянуті можливості сучасних систем автоматизованого проектування. Запропоновані шляхи використання цих можливостей в навчанні інженерній графіці. Розповідається про методи розвитку просторового мислення за допомогою комп'ютерної графіки.

Korkh M. (*Odessa, Ukraine*)

THREE-DIMENSIONAL MODELING AS THE BASIS OF ENGINEERING GRAPHICS EDUCATION

In the article, the possibilities of modern computer-aided design are considered. Ways of using these opportunities in teaching engineering graphics are proposed. It is told about methods of development of spatial imagery with the help of computer graphics.

Інженерна графіка – єдиний предмет, що формує просторове мислення і закладає принципи графічного спілкування, але час нових інформаційних технологій висуває додаткові вимоги що до підготовки фахівців. Фундаментальну роль в цьому напрямі відіграє синтез інженерної і комп'ютерної графіки.

Сучасні системи автоматизованого проектування (САПР) дозволяють не лише виконувати креслення в електронному вигляді, але і створювати тривимірні моделі деталей і складальних одиниць. При проектуванні різного роду виробів основний вид діяльності конструктора – формування геометричної моделі об'єкта. Тривимірна модель деталі містить інформацію про геометрію об'єкта і використовується як для отримання двомірної геометричної моделі, так і для розрахунку різних характеристик об'єкта і параметрів його виготовлення.

Ще однією важливою можливістю САПР є автоматизоване отримання креслення деталі по її тривимірній моделі. Створення параметричних моделей робить можливим використання баз даних по деталях і складальних одиницях. Використання систем автоматизованого проектування для формування твердотілих моделей деталей і складальних одиниць дає якнайповнішу і наочнішу інформацію про форму, розміри деталі і способи її редагування. З використанням 3d моделювання з'являється можливість «зібрати» виріб, досягти точності з'єднання деталей, простежити способи їх з'єднання і відносного переміщення, визначити роль кожної деталі в роботі механізму.

На сьогодні основною компетенцією в області інженерної графіки залишається вміння читати і розробляти креслення деталей, складальних креслень та ін. Але це не відображає основну концепцію інженерної діяльності. При розробці курсу інженерної графіки слід використовувати інноваційні технології для навчання конкурентоздатних випускників ВНЗ. Для цього необхідно навчити студентів створювати моделі, а потім вже на їх основі отримувати автоматично креслення, з подальшим його доопрацюванням відповідно до єдиної системи конструкторської документації (ЕСКД).

Ще однією важливою причиною використання 3d моделювань в навчанні студентів являється можливість прискореного розвитку просторового мислення у студентів, яке потрібне для читання креслень і взагалі конструкторської діяльності. У зв'язку зі зменшенням годин на предмет геометрія і практично повною відсутністю уроків креслення в школі, просторове мислення першокурсників на сьогодні дуже погано розвинене.

Для вирішення цієї проблеми можливе використання 3d моделей деталей в комплексі з кресленням на цю ж деталь. На перших етапах навчання це допомагає студентові навчитися головному – бачити за умовними зображеннями реальний предмет і навпаки.

Сучасні засоби комп'ютерної графіки дозволяють створювати декілька шарів на одному кресленні одночасно, при цьому відображення шарів можна регулювати. Можна помістити у верхній видимий шар умову

завдання, а в приховані нижні шари поетапні кроки рішення з коментарями. При цьому студенти зможуть самостійно відпрацьовувати стандартні завдання і паралельно з рішенням самостійно перевіряти хід рішення і результат.

Крім того, студент отримує інформацію не лише про помилки, але і про способи їх усунення. При цьому можна додати можливість перейти по засланню до детального опису теми, що вивчається, для ліквідації пропусків в знаннях. Це дозволить зменшити час вирішення окремої задачі, збільшити кількість виконуваних завдань і підвищити якість засвоєння матеріалу.

Окрім роботи за комп'ютером залишається доцільною робота і з робочим зошитом, у якому занотовані заготовки, які дозволяють скоротити час на креслення прикладів. Після вивчення теми, в цьому ж зошиті, виконуються завдання, які перевіряються на практичних заняттях.

Після того, як студенти вивчили основи AUTOCAD або «Компас» вони продовжують на лекціях знайомитися з теоретичними основами інженерної графіки. В цей же час на практичних і лабораторних заняттях студенти приступають до виконання завдань, використовуючи можливості 2d технології побудови креслення.

Проектування доцільно вести за допомогою створення проєкцій або плоских відображень об'єкта. Наступним етапом є освоєння 3d моделювання. При цьому розглядається вирішення складніших завдань, що вимагають більшого практичного досвіду.

Для створення тривимірних моделей за допомогою графічних пакетів потрібне попереднє складання ескіза, що визначає параметри форми кожного тіла і функціонального елемента, а також їх взаємне розташування. На цьому етапі здійснюється зв'язок теоретичних основ інженерної графіки і комп'ютерного 3d моделювання.

Завершуючим етапом вивчення курсу є перевірка знань з інженерної графіки. На цьому етапі студенти виконують тести, пред'являють оформлені креслення і виконують залікову або екзаменаційну роботу. Знання, які отримали студенти і придбані ними практичні навички з використанням пакету AUTOCAD, дають можливість виконувати графічні роботи по різних учбових дисциплінах.

На закінчення варто відмітити, що комп'ютерна графіка викликає великий інтерес у сучасних студентів, дуже добре і швидко ними освоюється. Також не варто забувати, що студенти добре розуміють, що конструкторська документація зараз виконується повністю на комп'ютері. Тобто без опору на інноваційні технології, навчання буде мало ефективним, через відсутність мотиваційної складової.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Алиева Н. П. Построение моделей и создание чертежей деталей в системе Autodesk Inventor. уч. пос. / Н. П. Алиева, П. А. Журбенко, Л. С. Сенченкова. – М.: ДМК Пресс, 2011. – 112 с.
2. Основи нових інформаційних технологій навчання: пос. для вчителів / Авт. кол. ; [За ред. Ю. І. Машбиця]. – К.: ІЗМН, 1997. – 264 с.

Корнешук В. В. (Одеса, Україна)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

Тези присвячені проблемі підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, на яку безперервно впливають низка об'єктивних і суб'єктивних чинників. Визначено педагогічні умови, що позитивно впливають на рівень цієї ефективності. Представлено результати експертного оцінювання ефективності визначених педагогічних умов.

Korneshchuk V. (Odessa, Ukraine)

**PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR INCREASING THE EFFICIENCY
OF PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL WORK SPECIALISTS**

Thesis are dedicated to the problem for increasing the efficiency of professional training future social workers which is caused by a number of objective and subjective factors. Pedagogical conditions that positively influence the level of this efficiency are determined. The results of expert evaluation for increasing defined pedagogical conditions are also introduced.

Забезпечення ефективності та якості професійної підготовки майбутніх фахівців – одна з найважливіших проблем сучасної професійної освіти, над вирішенням якої безперервно працюють педагоги-практики. Якщо ефективність виражає кількісну міру досягнення мети професійної підготовки з урахуванням зроблених для цього витрат, то якість є результативним параметром ефективності такої підготовки, що свідчить про відповідність освітніх послуг вимогам освітніх стандартів і ринку освітніх послуг. Оскільки ефективність професійної підготовки майбутнього фахівця характеризується відношенням результату діяльності цього фахівця до витрат на його професійну підготовку, то оцінка ефективності передбачає її співвіднесення з загальними витратами, закладеними в процес підготовки: матеріальними (на навчально-матеріальну базу й обслуговуючий персонал), психофізіологічними (викладача і студента), часовими (на навчальну діяльність) тощо. Підвищення ефективності як внутрішньої, потенційної визначеності процесу професійної підготовки фахівців у вищій школі, переходить у її зовнішню визначеність – якість підготовки. Саме підвищення ефективності професійної підготовки фахівців дозволяє перетнути ту «уявну» межу між можливістю набути в процесі цієї підготовки необхідних професійних знань, умінь, якостей та можливістю їх застосовувати у практичній професійній діяльності.

Не менш актуальною в цьому аспекті є проблема підвищення

ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО, оскільки на неї постійно впливають різноманітні об'єктивні і суб'єктивні чинники: змінюється контингент студентів; збільшується кількість видів соціальної роботи та кількість категорій її клієнтів; ускладнюються функції, що їх мають виконувати соціальні працівники в межах професійної діяльності і, як наслідок, зростають вимоги до професійних знань, умінь, якостей фахівців із соціальної роботи; з'являються інноваційні методи навчання; змінюються стандарти їх підготовки тощо.

Водночас прогнозування ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників дозволить оптимально використовувати ресурси ЗВО, необхідні для її забезпечення.

Одним із розповсюджених засобів підвищення ефективності професійної підготовки фахівців будь-якої галузі є впровадження певних педагогічних умов, тобто створення в межах такої підготовки сукупності різноманітних (зовнішніх та внутрішніх) обставин, які спрямовані на досягнення поставлених дидактичних цілей найбільш оптимальним способом, свідомо створюються педагогом і позитивно впливають на інтелектуальний, фізичний, моральний та професійний розвиток майбутніх фахівців. До зовнішніх обставин належать: зміст навчального процесу та об'єктивність його оцінювання; методи і педагогічні технології навчання; позитивні відносини між викладачем та студентом; місце навчання, приміщення, клімат тощо. Внутрішні обставини характеризуються індивідуальними властивостями студента, його інтересами, потребами, мотивами, ціннісними орієнтаціями, здібностями, досвідом, уміннями, навичками, ступенем активності, характером, темпераментом тощо.

Для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи вітчизняні науковці запроваджують такі педагогічні умови, що забезпечують: розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості майбутнього соціального працівника; забезпечують інтегративний характер професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи; вдосконалення змісту навчального матеріалу, методів і технологій його викладання, засобів взаємодії педагогів зі студентами; практичну спрямованість професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; здобуття студентами досвіду соціальної роботи як майбутньої професійної діяльності; самоосвітню діяльність майбутніх соціальних працівників; розвиток в процесі професійної підготовки їхніх особистісних і професійно-важливих якостей; моніторинг результатів їх професійної підготовки; урахування в процесі професійної підготовки індивідуальних властивостей студентів тощо.

Для прогнозування ефективності зазначених педагогічних умов було проведено їх експертне оцінювання – багатокрокову процедуру, що має на меті обробку методами математичної статистики думок експертів – професіоналів у певній галузі [1, с. 34–36]. Такими експертами виступили викладачі кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, кафедри соціальної

роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету (в загальній кількості 35 осіб), задіяні до професійної підготовки майбутніх фахівців зі спеціальності «Соціальна робота».

За результатами експертного оцінювання було з'ясовано, що на ефективність професійної підготовки майбутніх соціальних працівників найбільше впливають педагогічні умови, що передбачають вдосконалення змісту навчального матеріалу, методів і технологій його викладання, засобів взаємодії педагогів зі студентами; забезпечують практичну спрямованість професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; розвивають в процесі професійної підготовки особистісні і професійно-важливі якості майбутніх соціальних працівників, їхню мотиваційно-ціннісну сферу. Отримані результати можуть бути враховані в подальших педагогічних експериментах, спрямованих на підвищення ефективності професійної підготовки фахівців із соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Корнещук В. В. Математические методы исследования педагогических феноменов: уч. пос. / В. В. Корнещук. – Одесса: Изд-во ВМВ, 2010. – 72 с.

Атрощенко Т. О., Фагат М. В. (Мукачєво, Україна)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПОЛІЕТНІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У тезах обґрунтовується необхідність формування культури спілкування майбутніх вихователів, яка є однією із складових професійної компетентності сучасних фахівців в умовах поліетнічного середовища закладів дошкільної освіти.

Atroshchenko T., Fahat M. (Mukachevo, Ukraine)

FORMATION OF CULTURE COMMUNICATION OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS IN POLYETHNIC PRESCHOOL EDUCATION ENVIRONMENT

The thesiss substantiates the necessity of forming a culture of communication of future preschool teachers, which is one of the components of professional competence of modern specialists in a polyethnic preschool education environment.

Необхідною основою забезпечення високого рівня професіоналізму у

професійній діяльності в умовах поліетнічного середовища вважається культура спілкування педагога, що містить ґрунтовні знання, вміння, здібності та досвід спілкування за умов достатньо високого рівня сформованості полікультурної компетентності. Майбутні вихователі, яким доведеться вчити дошкільників різних національностей українського мовлення, прищеплювати їм основи культури спілкування, повинні самі не тільки бездоганно володіти літературними нормами української мови, а й знати культурні звичаї, традиції представників тих етносів, що складають дитячий колектив ЗДО.

Для забезпечення ефективності спілкування між представниками різних культур, як зазначає Л. Глинська, недостатньо подолання лише мовного бар'єру. Для цього потрібно подолати бар'єр культурний, адже мова є дзеркалом культури. В ній відображається не тільки реальний світ, що оточує людину, не тільки реальні умови її життя, але й суспільна свідомість народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції, звичаї, мораль, система цінностей, світовідчуття, бачення світу. Тому саме взаємовідносини і взаємодія мови і культури відіграють найважливішу роль для удосконалення форм і ефективності спілкування, а їхнім ігноруванням пояснюється багато невдач у міжнародній і педагогічній практиці [1].

Культура спілкування є складовою культури загалом. Вона містить певну суму знань. Для культури спілкування характерною є також нормативність. Вона визначає, як мають спілкуватися люди в певному суспільстві, у конкретній ситуації. Норми визначаються станом суспільства, його історією, традиціями, національною своєрідністю, загальнолюдськими цінностями. Для кожної епохи розвитку людства характерна певна своєрідна культура спілкування, що відповідає загальноприйнятим цінностям. Культура спілкування у вузькому розумінні слова – це сума набутих людиною знань, вмінь та навичок спілкування, які створені й прийняті в конкретному суспільстві на певному етапі його розвитку.

Серед компонентів, що створюють високий рівень спілкування, слід виокремити: комунікативні установки, які включають механізми спілкування; знання етичних норм спілкування, прийнятих у конкретному суспільстві, психології спілкування; вміння застосовувати ці знання з урахуванням ситуації, відповідно до норм моралі конкретного суспільства та загальнолюдських цінностей [2, с. 390].

Для ефективності процесу формування культури спілкування майбутніх вихователів у поліетнічному середовищі вважаємо за необхідне забезпечення відповідних умов: поєднання традиційних та інноваційних технологій, спрямованих на розвиток культури міжнаціонального спілкування в процесі навчання у вищій школі; полікультуралізація змісту навчальних дисциплін спеціальності 012 «Дошкільна освіта»; проведення педагогічної практики з акцентом на специфіку роботи у полі етнічному середовищі; активне залучення майбутніх вихователів до різноманітних видів поза аудиторної виховної роботи, участі в діяльності громадських

організацій, національних товариств, волонтерській діяльності тощо.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Глинська Л. Етномовна ситуація в поліетнічному регіоні / Л. Глинські // Формування стратегії міжнародної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології : тези міжнародної науково-практичної конференції (13-14 вересня 2018 р., м. Мелітополь) / [За заг. ред. Л. Афанасьєва, Н. Глебова]. – Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2018. – С. 75–80.
2. Сімейно-побутова культура та домашня економіка: навч. пос. / [За ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук]. – К.: Вища освіта, 2004. – 480 с.

Дроздова І. П. (Харків, Україна)

**МЕТОД ПРОЕКТІВ У КУРАТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО
ВИМОГ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА**

У тезах розглянуто питання кураторства в галерейній діяльності, пов'язані із застосуванням проектної методики, що сприяло активним авангардним пошукам у сфері мистецтва. Визначено специфіку спеціальності «кураторство виставкової діяльності» у ЗВО України.

Drozdova I. (Kharkiv, Ukraine)

**METHOD OF PROJECTS IN CURATORY ACTIVITY AS THE
REQUIREMENT OF MODERN SOCIETY**

The thesis discusses issues of curatorial activity in galleries, related to the application of the design methodology, which contributed to active avant-garde searches in the field of art. The specifics of the specialty «curatorial activity of exhibitions» in the Higher education institutions of Ukraine are determined.

Складні проблеми кураторства мають тривалу історію і ґрунтовні засади, що сягають ще 60-х рр. минулого століття, адже перші вдалі спроби професійно опанувати цю сферу мистецької діяльності презентували такі відомі фахівці, як Х. Зеєман, С. Зігелауб, Л. Ліппард та К. Мак Шайн та ін.

Тема кураторства неодноразово була результатом обговорення на публічних дискусіях у розгалуженому дискурсі на конференціях, у процесі створення дослідницьких проектів і широкого кола публікацій, що спричиняло активні пошуки професійного поля.

Дослідження у кураторській діяльності в Україні окреслені колом завдань і сферою компетенції куратора, що неодноразово ставала об'єктом для пильного і ретельного аналізу активних діячів мистецької сфери, розшаровують професійні межі цієї сфери і аспекти кураторської діяльності перебирають на себе музеєзнавці, галеристи, арт-менеджери, дилери, навіть меценати і колекціонери арт-об'єктів тощо.

Поширенню й актуальності кураторської діяльності сприяла проектна спрямованість усіх сфер суспільного життя і дійсності, пов'язана зі змінами і стрімким розвитком сучасного мистецтва.

Одним із методів, що здобув широке розповсюдження останнім часом у суспільній діяльності, зокрема і в сфері мистецтва, є метод проектів. Метод цей не є новим, але завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань із їх практичним застосуванням для розв'язання конкретних проблем доквілля й арт-простору. У спільній діяльності за високим рівнем міжнародної активності мистецьких інституцій, метод проектів стає інтегрованим компонентом цілком розробленої і структурованої системи сучасної освіти.

У мистецькій діяльності це сприяло активним авангардним пошукам у природі концептуального мистецтва, що надавали перевагу ідеям, пріоритету концепту над формою. Утім, художній проект нині розуміється як цілісне явище, що характеризується єдністю смислу і художнього контекстів, адже форма реалізації ідеї взаємопов'язана зі структурою і сприяє її максимальному розкриттю [2].

Утім, слід ураховувати, що художній проект переплітається із рухливістю культурних течій, із переплетенням як наукового знання, так і філософського, релігійного, естетичного тощо. Це робить його мінливим і важко здійсненим, тому реалізація культурного проекту зі специфічними функціями надається менеджеру, роль якого у художній сфері здійснює куратор виставкової або галерейної діяльності.

Куратор (від лат. *curator*) – попечитель, опікун, особа, якій доручено спостереження, догляд за перебігом відповідної діяльності або циклу робіт. Назва цієї професії походить від латинського слова *cura* – піклування.

Куратор не просто технічно організує виставки, роботу музею або інші арт-проекти, але й є співавтором, оскільки саме він визначає актуальність тієї чи іншої теми, активно співпрацює з митцями (художниками, скульпторами, дизайнерами), допомагаючи їм утілювати їх ідеї і проекти. Як визначає Макс Фрай, «кураторська діяльність – це принципово інша форма авторства в мистецтві» [1].

Професія куратора в сучасному мистецтві вимагає спеціальної підготовки: так, у Харківській державній академії дизайну і мистецтв 2017 р. було відкрито навчання зі спеціальності «кураторство виставкової діяльності» на факультеті дизайну середовища.

Професія куратора виставкової діяльності базується на глибокому розумінні історичного контексту й художніх практик у мистецтві. Курс навчання за спеціалізацією спрямований на формування у студентів теоретичних знань і практичних навичок у сфері виставкової справи.

Завдання курсу полягає в засвоєнні ключових понять і принципів виставкової діяльності й формуванні базових уявлень про організацію та проведення художньої виставки. Куратор виставкової діяльності має знати сучасні тенденції розвитку в сфері всесвітньої виставкової діяльності та специфічні риси підготовки і проведення виставок в Україні, бути обізнаним з основами діяльності зі створення комерційно успішного виставкового

проекту.

Отже, підготовка фахівців за спеціалізацію «Куратор виставкової діяльності» зумовлена гострою потребою фахівців сучасного рівня для музейних інституцій, художніх галерей, дослідних центрів мистецтва, як державних, так і приватних форм власності. Випускники спеціалізації мають вільно володіти англійською мовою (рівень B1 для бакалавріату), оперувати новітніми філософськими, культурологічними та мистецтвознавчими стратегіями, набути практичні навички кураторської діяльності, арт-критики тощо.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Фрай М. Словарь современного искусства. Статья «куратор» / М. Фрай. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://azbuka.gif.ni/alfabet/k/curator>.
2. Schlatter N. E. Become an Art Curator. [E-book]. Schlatter N. E. – FabJob Incorporated, 2002. – 144 p.

Хозраткулова І. А. (*Миколаїв, Україна*)

РОЗВИНУТИЙ ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПЕДАГОГА ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У тезах розглядається проблема емоційної грамотності у педагогічній діяльності. Акцентується увага на необхідності розвитку емоційного інтелекту педагога як основи успішності та профілактики професійного вигорання.

Khozratkulova I. (*Mykolayiv, Ukraine*)

THE DEVELOPED EMOTIONAL INTELLIGENCE OF THE TEACHER AS A GUARANTEE OF SUCCESSFUL PROFESSIONAL ACTIVITY

The thesis addresses the problem of emotional literacy in pedagogical activity. The emphasis is on the need to develop the emotional intelligence of the teacher as the basis of success and prevention of professional burnout.

Динамічність розвитку суспільства ставить перед освітою задачу формування спеціалістів з високим рівнем професіоналізму. Нова українська школа вимагає від учителів особистісних змін, пов'язаних з постійним удосконаленням педагогічних здібностей. Умотивований емоційно-позитивний вчитель є основою сучасної школи. Високий рівень емоційного інтелекту є фундаментом психологічної культури педагога, головним критерієм стресостійкості, основним фактором успішності та харизматичності особистості.

Діагностування педагогів на визначення рівня емоційної грамотності демонструє низькі показники. Це може бути пояснено тим, що більшість працюючих вчителів (у відсотковому співвідношенні) є представниками

покоління Х. Вже доведено, що більшість вихованих у ті роки мають схожі риси характеру, вони прагматичні, незалежні, діловиті, скептичні. В емоційній сфері схильні до внутрішніх переживань, тобто не говорять про те, що відчують, бо вважають це демонстрацією слабкості. Вони впевнені, що кваліфікований спеціаліст, майстер своєї справи, повинен наполегливо завзято працювати, бути стриманим і терплячим у різних умовах праці. Частіше педагоги покоління Х дотримуються традиційних авторитарно – монологічних форм взаємодії з учнями.

Десятиріччя кроскультурних досліджень відзначають, що емоційний інтелект є значущим фактором успішності. Поняття емоційного інтелекту неоднозначне і залежить від різних наукових шкіл, представники яких мають дещо суперечливі позиції щодо структури емоційного інтелекту (Р. Бар-Он, О. Білоконь, Л. Виготський, Х. Гарднер, Д. Гоулман, Д. Карузо, Д. Люсін, Д. Майер, У. Пейн, С. Рубінштейн, П. Селуей, Д. Ушаков тощо). На наш погляд, у контексті педагогічної психології, найбільш цікавою, у науковому плані, є теорія Д. Гоулмана. Він вважав, що у сучасному світі ми приділяємо забагато уваги академічним знаннями, а основою характеру людини є емоційний інтелект. Модель емоційного інтелекту за Д. Гоулманом складається з чотирьох конструктів: самосвідомості, самоконтролю, соціальної чуйності і керуванням взаємовідносинами. При цьому автор виділяє вісімнадцять пов'язаних з емоційним інтелектом навичок.

Статистичні дані українських вчених наголошують, що тенденції до розвитку емоційного вигорання спостерігаються вже у 30 % молодих педагогів, а у 40 % вчителів зі стажем роботи більше 15 років сформований синдром емоційного вигорання. Результати наших спостережень та проведені тестування доводять, що в психічній сфері вчителів діагностується значна перевага негативних емоцій над позитивними, а це не може не викликати занепокоєння. У педагогів виникають труднощі із самоусвідомленням емоційних станів «тут і зараз». Щорічно 60% працівників освіти звертаються за медичною допомогою, пов'язаною із психосоматичними захворюваннями.

Професія педагога складна і напружена, потребує високо розвинутих когнітивних процесів: швидкого переключення та розподілу уваги, ясного відтворення інформації, швидкого запам'ятовування та чіткої логіки. Емоції впливають на наше мислення і беруть участь у прийнятті рішень. Аналіз емоцій та розуміння причин їх виникнення поступово сформує вміння керувати ними. Здатність вчасно включати адекватну ситуації емоцію демонструє високо розвинений рівень самоконтролю, тобто емоційний інтелект. Якщо самоусвідомлення емоцій допоможе вчителю використовувати когнітивний потенціал психіки, то самоконтроль сприяє досягненню професійних цілей, завдяки оптимістичній налаштованості і волі до перемоги.

У коло професійних педагогічних умінь входить невимушена комунікація з незнайомими та малознайомими людьми. Досягають вершин у цьому процесі люди з розвинутою емпатією, які правильно зчитують

невербальні прояви співрозмовника та уважні до ключових фраз. Щирий інтерес до переживань іншого – шлях до розв'язання конфліктів та укріплення взаємовідносин зі всіма суб'єктами шкільного освітнього середовища. Соціальна чуйність і обізнаність дає змогу адекватно оцінити переживання іншого, зрозуміти їх та співчуваючи порозумітися.

Активний, бадьорий, з високим емоційним тонусом, здатний швидко відновлювати сили – це образ сучасного педагога. Реформування освіти, вимоги нової української школи потребують від учителя психологічної гнучкості щодо прийняття змін, швидкої адаптації. Психологічні теорії говорять, що емоції виникають коли не задовольняються его-потреби. У випадках швидких і різких трансформацій нормальними вважаються негативні емоції, побоювання, тривога. У деяких ситуаціях змін – страх, гнів або злість.

У педагогічній діяльності багато стресових факторів. Проте, критерій профпридатності вчителя – володіти собою у провокаційних ситуаціях. Педагоги повинні усвідомити, що у разі гальмування емоцій, їх інтенсивність не знижується; вони не зникають, а накопичуються, що викликає внутрішнє психічне напруження, яке супроводжується відчуттям дисгармонії і розвитком внутрішніх, а надалі й зовнішніх конфліктів.

Емоційний інтелект відображає внутрішній світ особистості і його зв'язки з поведінкою. Емоції несуть в собі інформацію, вміти розібратися в неї і передати адекватну емоцію є показником емоційного інтелекту. Учитель з розвинутим емоційним інтелектом завжди харизматичний, здатний зацікавити, умотивувати, пробудити пізнавальну активність, зорієнтувати учня на перемогу.

Власний приклад педагога завжди є найкращим методом виховання. Емоційно-правильне побудоване педагогічне спілкування формує позитивний досвід процесу навчання, разом із тим, виступає профілактикою професійної деформації.

Сформувати вміння відчувати стан іншого, розуміти власні почуття та будувати навички взаємодії на основі довіри і співпереживань, краще у формі індивідуальних і групових тренінгів, коучингах тощо. Розвинутий емоційний інтелект розкриває нові творчі можливості людини.

Отже, емоційний інтелект є складовою педагогічної майстерності і особистісної зрілості. Його розвиток є надзвичайно значущим для успішної самореалізації педагога.

Шинкаренко Л. В., Шинкаренко В. М. (Одеса, Україна)

РОЗВ'ЯЗАННЯ СТРАХОВИХ ЗАДАЧ

У КУРСІ «ВИЩА МАТЕМАТИКА ТА ТЕОРІЯ ЙМОВІРНОСТЕЙ»

У тезах наведено методи посилення прикладної та професійної спрямованості викладання курсу «Вища математика та теорія ймовірностей» для фахівців з управління та адміністрування.

Shynkarenko L., Shynkarenko V. (Odesa, Ukraine)
**SOLUTION OF INSURANCE TASKS IN THE COURSE «HIGHER
MATHEMATICS AND PROBABILITY THEORY»**

The article gives methods of strengthening the applied and professional orientation of teaching the course «Higher Mathematics and Probability Theory» for the management and administration specialists.

Українська економічна освіта на сучасному етапі знаходиться в авангарді докорінних змін. Одним із ефективних шляхів реформування процесу підготовки фахівців з управління та адміністрування є посилення прикладної та професійної спрямованості викладання математичних дисциплін. Головним змістом математичної освіти для економістів має стати не вивчення окремих формул та відомих алгоритмів розв'язування типових задач, а набуття математичної компетентності, яка передбачає застосування методів математики для дослідження економіки. Студенти економічних спеціальностей повинні усвідомлювати те, що набуття високого рівня фахових навичок та професійних якостей неможливе без фундаментальних та прикладних знань з математики. Рівень математичної компетентності студента повинен виявитись достатнім для розв'язання сучасних складних задач управлінської, фінансової та економічної діяльності.

Реалізації професійної спрямованості навчання математичних дисциплін майбутніх фахівців з економіки, управління та адміністрування присвячено низку робіт багатьох українських дослідників, зокрема Л. П. Гусак, Г. Я. Дутки, І. М. Коновалової, О. О. Попової, А. Г. Савіної, Н. М. Самарук та ін. У праці [1] наведено приклади застосування професійно орієнтованих імовірнісних задач у підготовці студентів економічних спеціальностей. У праці [2] розроблено авторську інноваційну методику викладання вищої математики майбутнім економістам та управлінцям.

На засадах професійного спрямування повинна будуватись програма курсу «Вища математика та теорія ймовірностей», який є нормативною дисципліною і викладається на першому курсі бакалаврського рівня підготовки. Дисципліна призначена для поширення у студентів знань та навичок застосування математичних методів аналізу економіки. Галузями, в яких безпосередньо використовуються імовірнісні та стохастичні методи, є теорія ризику, фінансова та актуарна математика, теорія прийняття рішень, управлінська економіка.

Підприємницька та фінансова діяльність в Україні на сучасному етапі схильні до високого рівня невизначеності та ризику. Найефективнішим видом економічної діяльності, що направлений на захист інтересів українських громадян, які порушуються внаслідок непередбачених негативних явищ, є страхування. Враховуючи зростаючу роль в економіці, страхування повинно стати одним із головних предметів дослідження та навчання фінансово-економічної науки та освіти в нашій державі. Зрозуміло,

що для проведення наукових досліджень в галузі страхової діяльності студент повинен знати розділи фінансової та актуарної математики; вміти застосовувати математичні методи розв'язання професійних завдань; володіти математичним апаратом, необхідним для професійної діяльності.

Одним із завдань курсу «Вища математика та теорія ймовірностей» є формування у студентів високого рівня компетентності у галузі фінансової та актуарної математики. Характеристиками його виступають: широке уявлення про основні принципи та методи актуарної математики та теорії ризику на рівні сучасного стану її теорії та практичних стандартів; систематизація знань щодо математичної теорії моделювання страхових і пенсійних систем, практичного застосування її результатів для оцінки ризику; уявлення про зв'язок актуарних розрахунків з нормами регулювання і контролю платоспроможності західних країн; ознайомлення з сучасними тенденціями розвитку прикладної теорії ризику, такими, як моделювання грошових потоків і динамічний фінансовий аналіз, взаємопроникнення методів страхової та фінансової математики; формування знань про актуальні наукові, прикладні і освітні проблеми, що стоять перед розвитком актуарної справи в Україні та світі.

Для вирішення зазначених завдань курсу «Вища математика та теорія ймовірностей» потрібно розробити науково обґрунтований ефективний навчально-методичний комплекс дисципліни, до якого включено елементи фінансової та актуарної математики. Наведемо перелік питань, які потрібно включити в робочу навчальну програму дисципліни.

Основи розрахунку тарифу. Розрахунок тарифних ставок за різними методиками. Обчислення платежів при змішаному страхуванні життя за допомогою таблиці смертності. Обчислення тарифних ставок при страхуванні життя через комутаційні числа. Принципи планування страхових фінансових операцій. Умови та характеристики страхових операцій. Фінансова стійкість страховика. Платоспроможність страховика і визначення нормативного співвідношення активів і прийнятих ним страхових зобов'язань.

Вважаємо, що зазначені розділи математичного моделювання сприятимуть підвищенню рівня математичної та фахової компетентності студентів.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Корнещук В. В. Застосування професійно орієнтованих імовірнісних задач у підготовці студентів економічних спеціальностей / В. В. Корнещук, В. М. Шинкаренко // Дидактика математики: проблеми і дослідження: Міжнародний збірник наукових робіт. – 2010, Випуск 34. – С. 33–57.

2. Шинкаренко В. М. Інноваційна методика викладання вищої математики майбутнім економістам / В. Г. Чернишев, В. М. Шинкаренко, Д. В. Окара, Л. В. Шинкаренко // Международный научный журнал «International Scientific Journal Acta Universitatis Pontica Euxinus» (м. Відень, Австрія), 2017. – С. 157–162.

Дерстуганова Н. В. (*Запоріжжя, Україна*)

**ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ТЕОЛОГІЇ ДО
КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА**

У тезах обґрунтовано необхідність підготовки майбутніх бакалаврів із теології такого рівня готовності, який би відповідав потребам та завданням православної Церкви в конкретний історичний момент.

Derstuhanova N. (Zaporizhzhia, Ukraine)

**READINESS OF FUTURE BACHELORS FROM THEOLOGY TO
COMMUNICATIVE INTERACTION IN THEIR PROFESSIONAL
ACTIVITY AS AN URGENT ISSUE**

The thesis substantiates the necessity of training future bachelors of theology so that their knowledge and skills should meet the needs and objectives of the Orthodox Church at a particular historical moment.

Нова соціально-історична ситуація, що склалася в нашому суспільстві на початку XXI століття, призвела до формування нових потреб та постановки відповідних завдань перед наукою та освітою. Необхідність реформ у сфері освіти виникла не лише в системі світської освіти, але й духовної. Переживши складні десятиліття гонінь, Церква знову отримала право вільно здійснювати богослужіння, відкрито проповідувати Слово Боже, організувати систему духовної освіти. Після тривалої перерви відновили свою роботу духовні семінарії і академія, у світських ЗВО розпочали свою роботу кафедри теології.

На кожному етапі свого існування православна Церква здійснює освітнє служіння в умовах, окреслених політичними, правовими й культурними особливостями конкретного часу. Керуючись словами святого апостола Павла: «Для тих, хто без Закону, я був беззаконний, не будучи беззаконний Богові, а законний Христові, щоб придбати беззаконних. Для слабих, як слабий, щоб придбати слабих. Для всіх я був усе, щоб спасти бодай деяких» (1 Кор. 9:21-22), Церква адаптує форми свого боговісткування до реально існуючих умов, незмінно залишаючись відданою вірі та Святому Переданню.

Освітня місія Церкви завжди була універсальною, саме тому актуальним є питання підготовки духовно стійких високоосвічених молодих фахівців з відповідними навичками й здібностями.

Готовність до комунікативної взаємодії в професійній діяльності майбутніх бакалаврів із теології є важливим елементом фахового становлення, що суттєво впливає на ефективність діяльності майбутнього богослова.

Готовність до трудової діяльності викликає значний науковий інтерес і

вивчається вітчизняними та закордонними фахівцями в області педагогіки, психології, соціології, антропології та інших наук, оскільки є важливою складовою діяльно-практичної сфери, яка багато в чому визначає швидкість й успішність включення молодого фахівця в професійне середовище.

Дослідженню формування готовності присвятили свої наукові праці О. Асмолов, І. Вишневська, Є. Ісаєв, В. Мясіщев, В. Олькін, В. Сластьонін, В. Слободчиков, А. Фрадинська та ін.

Відомий український педагог І. Зайченко професійну готовність фахівця визначає як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною й підготовленою до виконання відповідної професійної діяльності, відзначаючи, що професійна підготовка передбачає вивчення як загальних, так і спеціальних дисциплін [1, с. 146].

Готовність до діяльності в Енциклопедії освіти за редакцією В. Кременя пояснюється як стан мобілізації психологічної й психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності. Аспектами готовності до діяльності вважаються наступні: а) операційний – володіння певним набором способів дії, знань, умінь та навичок, можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності; б) мотиваційний – система спонукальних якостей щодо певної діяльності; в) соціально-психологічний – рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів та ін.; г) психофізіологічний – готовність систем організму діяти в даному напрямі.

Залежно від змісту діяльності та умов її здійснення провідним може стати один із таких аспектів [2, с. 146-147].

Теоретичний аналіз наукових джерел свідчить, що у більшості випадків поняття готовності інтерпретується як комплексне явище, яке включає стійке прагнення до праці за обраним фахом, наявність твердих теоретичних знань, професійних умінь й навичок, відповідної мобілізації психологічної й психофізіологічних систем людини для кваліфікованого виконання професійних обов'язків в обраній галузі.

Прагнучи узагальнити підходи до визначення поняття «готовність», українська учена Н. Мазур, виділила два з них: 1) розуміння готовності як певного психічного стану; 2) розуміння готовності як певної властивості або системи властивостей та якостей особистості [3, с. 286].

Перед сучасною освітою поставлене питання підготовки майбутніх бакалаврів із теології такого рівня готовності, який би відповідав потребам та завданням православної Церкви в конкретний історичний момент. Здійснюючи підготовку студентів-богословів на церковному та святоотцівському Переданні, доцільним є введення в освітній процес ряду світських гуманітарних дисциплін, що дозволить полегшити пошук нових шляхів ведення діалогу з сучасним суспільством.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Енциклопедія освіти / [Гол. ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

2. Зайченко І. В. Теорія і методика професійного навчання: навч. пос. / І. В. Зайченко. – [2-е вид., доповн. іпереробл.]. – К.: Вид-во Ліра, 2017. – 580 с.

3. Мазур Н. П. Поняття «готовність» та визначення структурних компонентів готовності майбутніх вчителів інформатики / Н. П. Мазур // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Ч.2.– Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013.– Вип. 121.– С. 285–289.

Боделан М. В. (Одеса, Україна)

**ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ЕДЬЮТЕЙНМЕНТ» У
ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

У тезах представлені теоретичні засади технології «Едьютеймент». Вказано на можливість впровадження її до процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вітчизняних закладах вищої освіти.

Bodelan M. (Odessa, Ukraine)

**USING OF «EDUTAINMENT» TECHNOLOGY IN THE
PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS**

The article is based the theoretical foundations of the «Edutainment» technology. It is indicated on the possibility of introducing into the process of professional training of future social workers in domestic institutions of higher education.

На сьогодні, Концепція розвитку освіти України наголошує на необхідності формування компетентного фахівця із соціальної роботи, який повинен володіти динамічною комбінацією професійних знань, умінь і практичних навичок. Тому, від якості організації та проведення лекційних, практичних та лабораторних занять безпосередньо залежить підготовленість майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. На нашу думку, впровадження технології «Едьютеймент» підвищить якість освоєння майбутніми соціальними працівниками знань, вмінь та забезпечить ефективне виконання ними посадових обов'язків в зоні відповідальності.

Слід зазначити, що у зарубіжній і вітчизняній педагогіці поняття «едьютейнмент» (від англ: «education» – навчання та «entertainment» – розвага) науковцями визначається по-різному. Спільним є те, що він ґрунтується на поєднанні традиційних і експериментальних формах та прийомів навчання. Так, «едьютейнмент» визначається як:

– особливий тип навчання, що ґрунтується на розвазі і формуванні первинного інтересу до предмета, з отриманням задоволення від процесу навчання та кінцевому захопленні зі стійким інтересом до нього [3];

– специфічна освітня діяльність, яка одночасно заснована на навчанні й

задоволенні «власної цікавості»;

– педагогічна стратегія, що поєднує соціальне замовлення з розважальним механізмом, з метою швидкого досягнення певних цілей, поставлених соціумом [1];

– технологія навчання, що розглядається як сукупність сучасних технічних і дидактичних засобів навчання та ґрунтується на концепції навчання через розвагу [2].

Едьютейнмент відрізняється від традиційної парадигми навчання тим, що в даному випадку суб'єкт бере активну участь у процесі навчання. Він – активний споживач: висловлює особистісні переваги, проявляє суб'єктивну реакцію на досвід. Таким чином, при взаємодії інформаційно-розважального об'єкта та активного в навчанні суб'єкта, як результат ми отримуємо знання, вміння, навички, індивідуальний досвід, суб'єктивні емоції тощо [1].

Отже, технологія «Едьютейнмент» здатна розв'язувати стресові ситуації, що виникають в процесі навчання за рахунок нестандартної, захоплюючої форми подачі навчального матеріалу. Вона сприяє глибокому зануренню в досліджуваний предмет, так як в процесі навчання задовольняється цікавість студентів, та має три характерних компонента: обґрунтованість (студенти мають можливість відразу бачити результати своєї праці), додаткове навчання (збільшуються можливості і форми застосування самостійної роботи, що позитивно позначається на мотивації та ефективності навчання) та розподілене навчання (отримувати знання студенти можуть у зручний для них час за допомогою широкого доступу до освітніх ресурсів) [2].

Завдання едьютейнменту – забезпечення задоволення в процесі навчання, що може бути виражено, наприклад, за допомогою: цікавого змісту пропонованого матеріалу; задоволення від самостійного вирішення якої-небудь задачі; соціальної взаємодії з іншими студентами; прогресу в навчанні; мотивуючого, спорідненого до практичного аспекту професійної діяльності. Особливістю технології є впровадження сучасних форм розваг (телевізійні програми, настільні та комп'ютерні ігри, відеоігри, фільми, музика, веб-сайти, мультимедійні програми та ін.) в систему традиційних лекційних, практичних та лабораторних занять.

Проводити заняття в форматі технології «Едьютейнмент» можна у кафе, парку, музеї, офісі, галереї, клубі – там, де можна отримати інформацію з будь-якої пізнавальної теми в невимушеній атмосфері. У європейських та американських школах користуються популярністю вільні заняття – «заняття з відкритим простором».

Засоби едьютейнменту для освіти можна розділити на:

– традиційні: книги або комікси, музика, фільми, освітні ігри, телепрограми, радіопрограми і вільні лекції;

– сучасні: електронні системи (електронні підручники, мережеві варіанти музейних виставок), персональні комп'ютерні системи (комп'ютерні або відеоігри, електронні тренажери, електронні енциклопедії), веб-технології (електронна пошта, веб-квести, вікі, блоги, чати,

відеоконференції) [3].

Безумовно, технологія «Едьютеймент» може бути впроваджена у процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вітчизняних закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Дьяконова О. О. Понятие «эдьютейнмент» в зарубежной и отечественной педагогике. Сибирский педагогический журнал. 2012. № 6. С. 182–185.
2. Самосенкова Т. В., Савочкина И. В. Технология «эдьютейнмент». Проблемы современного педагогического образования. Ялта: РИО ГПА, 2016. Вып. 52. Ч. 6. С. 334–342.

Возна Ю. В. (Хмельницький, Україна)

ПРОФЕСІЇ «СОЦІАЛЬНОЇ КАР'ЄРИ» ЯК ПЕРСПЕКТИВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

У тезах обґрунтовано доцільність впровадження у вищу соціальну освіту французької моделі підготовки фахівців соціальної сфери. Автор акцентує увагу на вузькій спеціалізації як перспективі у підготовці фахівців соціальної сфери України.

Vozna Y. (Khmelnysky, Ukraine)

PROFESSION OF «SOCIAL CAREER» AS A PROSPECTIVE PREPARATION FOR PROFESSIONALS OF THE SOCIAL SPHERE IN UKRAINE

The theses substantiate the expediency of implementation into higher social education a French model of specialists training in the social sphere. The author focuses on a narrow specialization as a prospect of training specialists in the social sphere of Ukraine.

Глобалізаційні зміни у вищій соціальній освіті України, орієнтація на входження до європейського освітнього простору зумовлюють необхідність вивчення досвіду світових моделей та стандартів підготовки фахівців соціальної сфери. Аналіз інновацій, досліджень та практичних апробацій дасть змогу якісно змінити, оптимізувати зміст підготовки фахівців соціальної сфери нашої країни. Сучасна соціальна освіта України лише формує та напрацьовує власні механізми навчального процесу. Тому вивчення, аналіз та впровадження світових моделей підготовки фахівців соціальної сфери є надзвичайно актуальним.

У контексті нашого дослідження важливо акцентувати увагу на стандартах соціальної освіти Франції. Дослідження французького досвіду підготовки фахівців соціальної сфери важливі не для механічного запозичення тих чи інших суспільних парадигм і доктрин, а, насамперед, для

осмислення природних процесів взаємодії, взаємозбагачення та поступової інтеграції соціальних систем, пошуку дієздатних механізмів стимулювання всебічних інтеграційних процесів.

Аналіз сфер діяльності фахівців соціальної сфери Франції дозволяє зробити висновок про різновекторність соціальної роботи, яка розвивається у трьох основних напрямках – соціальне асистування (*l'assistance sociale*), спеціалізоване виховання (*l'education specialisee*), анімація (*l'animation*), проте охоплює й багато дотичних сфер життєдіяльності людини (соціальна робота у сфері виховання, у галузі охорони здоров'я, юриспруденції, пенітенціарної системи тощо) [1]. Зазначені напрями підготовки фахівців соціальної сфери Франції об'єднують у групу професій «соціальної кар'єри». Таке широке поле втручання фахівців соціальної сфери призвело до виникнення великої кількості соціальних професій (близько 20), перелік яких постійно доповнюється новими, що оперативно відображають суспільні зміни та соціальні потреби: сімейний медіатор, асистент техніка-аніматора, фахівець із піклування доходами сім'ї тощо.

Вузька спеціалізація у сфері соціальної роботи дає змогу охопити усі аспекти практичної соціальної діяльності, адекватно реагувати на запити та вимоги сучасного суспільства, конструктивно вирішувати проблеми та завдання динамічної та мобільної соціальної сфери суспільства. У контексті української системи підготовки фахівців соціальної сфери варто зазначити, що динамізм та кризовий стан соціальної сфери актуалізують необхідність вирішення соціальних проблем сучасного суспільства саме крізь призму різновекторності, варіативності та вузької спеціалізації у системі професійної підготовки фахівців.

Беручи до уваги усе вищесказане, стає очевидним, що в умовах пошуку шляхів оптимізації освітянських процесів в галузі соціальної роботи та соціальної педагогіки для нашої країни важливо розумно, зважено та достатньо глибоко проаналізувати досвід країн, в яких інститут підготовки фахівців для соціальної сфери формувався протягом десятиліть. Запозичення позитивного досвіду зарубіжних країн, із одночасною адаптацією його до соціальних реалій нашої країни, дає можливість підвищити ефективність вітчизняної системи підготовки фахівців соціальної сфери та уникнути багатьох помилок, характерних для періоду її становлення.

Сучасна вища освіта у галузі соціальної роботи в Україні лише формує власну систему підготовки фахівців, ефективно впроваджуючи зарубіжний досвід, якісно адаптуючи новації до реалій та можливостей і освітньої сфери, і соціальної політики держави. Тому концепція вузької спеціалізації, різнопрофільного навчання у контексті соціального зв'язку з усіма інституціями суспільства є перспективною у підготовці фахівців соціальної сфери нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід: Посібник / В. А. Поліщук. – Тернопіль, 2002. – 222 с.

Возна Ю. В., Литвин Ю. І. (Хмельницький, Україна)

**СОЦІАЛЬНЕ АНІМАТОРСТВО У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ФРАНЦІЇ ТА УКРАЇНИ**

У тезах обґрунтовано роль та значення соціального аніматорства та порівняно підготовку фахівців соціальної сфери Франції та України.

Vozna Y., Lytvyn Y. (Khmelnysky, Ukraine)

**SOCIAL ANIMATION IN THE CONTEXT OF PREPARATION
PROFESSIONALS OF THE SOCIAL SPHERE OF
FRANCE AND UKRAINE**

The thesis substantiates the role and importance of social animation and compares the training of specialists in the social sphere of France and Ukraine.

Аналіз суспільно-освітніх проблем, що склалися в Україні протягом останніх років у сфері вищої освіти, показує необхідність розробки, впровадження та інтеграції у вітчизняний освітній процес західноєвропейських тенденцій та закономірностей у сфері підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у різних соціокультурних регіонах, зокрема соціальних аніматорів. Водночас для наукового обґрунтування, прогнозування та відпрацювання моделей та напрямків інтеграції України у міжнародний культурно-освітній простір першочергове значення мають порівняльні педагогічні дослідження, які покажуть відмінності між системами і моделями різних країн, що суттєво поглиблюються в межах окремої країни.

У контексті нашого дослідження варто акцентувати увагу на соціокультурній анімації як складові у професійній підготовці фахівців соціальної сфери. Аніматор соціокультурної діяльності є професією, що постійно еволюціонує, і об'єднує в себе широкий спектр ролей і функцій: у культурних і соціальних центрах, гуртожитках молодих робітників, сімейних будинках, будинках молоді, молодіжних таборах, робота у бідних кварталах, організація клубів «третього віку» для людей похилого віку, організація груп дітей і підлітків у позашкільний час [1].

Важливо зазначити, що головне призначення аніматора – стимулювати здатність до соціальної адаптації через групову діяльність, обміни, контакти і розвивати спілкування. Він також повинен вміти ініціювати проекти, ідеї, нестандартні форми роботи. Найчастіше аніматор працює спільно з іншими соціальними працівниками, активістами або волонтерами.

У контексті нашого дослідження важливо акцентувати увагу на видах діяльності аніматора соціокультурної діяльності у Франції. Тут існують специфічні види діяльності і вони є дотичними до трьох основних сфер діяльності: культурної, соціокультурної і соціальної. Соціокультурна діяльність спрямована на те, щоб стимулювати реалізацію і творчість

окремих людей через оволодіння різними технологіями: пластикою вираження, гончарної справи, живопису, аудіо-, відео-, спортивних акцій. У цьому випадку аніматор може виконувати роль організатора роботи у певному кварталі міста. Програми соціального розвитку житлових кварталів надають широкі можливості для діяльності такого роду. Така робота є порівняно новою формою діяльності соціальних працівників. Вона спрямована на покращення умов життя у певному середовищі проживання. Важливо підкреслити, що аніматор соціокультурної діяльності є професією, що постійно еволюціонує, і об'єднує в себе широкий спектр ролей і функцій є не лише засобом проведення вільного часу, а і виконує профілактичну, реабілітаційну, психотерапевтичну, організаційну функції [1].

Для порівняння в Україні анімація розподіляється на окремі напрями соціокультурної практики: анімація у роботі із соціально незахищеними верствами населення (інвалідами, безробітними, мігрантами, особами похилого віку, дітьми-сиротами, самотніми та ін.) найефективніше використовується в клубах, творчих гуртках, групах взаємної підтримки. Рекреаційна анімація, яка передбачає комплекс культурно-розважальних програм у поєднанні із лікувально-оздоровчими у межах рекреаційно-туристичного закладу. Туристична анімація класифікується як турпродукт, елементи анімації в туристичних послугах, додаткові анімаційні послуги на туристичних маршрутах. Анімація в закладах культури. Театральна анімація спрямована на розвиток емоційно-чуттєвої сфери людського «Я», занурення в культуру, метою якого є самореалізація та формування соціально відповідальної людини [2, с. 137].

У Франції аніматори діють і у позашкільний час у центрах канікул і дозвілля. Проте ці аніматори не є професіоналами. Часто вони є представниками інших професій, які отримали додаткову підготовку у сфері анімації.

Варто зауважити, що у Франції розрізняють аніматорів-спеціалістів та аніматорів-універсалів. Перші спеціалізуються на одному виді діяльності або отримали підготовку для роботи з певним контингентом (дітьми, підлітками та ін.), вони, як правило, спеціалізуються в одному виді діяльності і працюють з певним контингентом клієнтів [2].

Професійна підготовка зі спеціальності «Аніматор» здійснюється у Франції на двох рівнях: підготовка рівня непрофесійних дипломів анімації та підготовка на рівень професійних дипломів анімації.

Рівень непрофесійних дипломів передбачає:

– сертифікат про придатність до здійснення функцій аніматора, який дає можливість працювати у центрах канікул і дозвілля; цю підготовку можна розглядати як вступ до анімації, вона може бути доповнена підготовкою на рівень сертифікату про придатність до функцій керівника (BAFD), який відкриває доступ до кадрових посад у центрах канікул;

– сертифікат про придатність до соціокультурної анімації (BASE), який видається аніматорам молодіжних груп, активістам та волонтерам; вік кандидатів – не менше 19 років та наявність двоохрічного досвіду соціально-

виховної діяльності з атестацією наймача або відповідної організації.

Професійні дипломи анімації завершують підготовку різного рівня. Це, наприклад, державний диплом техника аніматора з народного виховання (BEATER), який засвідчує володіння методами і технологіями анімації.

Інший професійний диплом – державний диплом, який відноситься до сфери анімації (DEFA), дозволяє здійснювати діяльність як у виховній так і у соціальній сфері, організовувати колективну діяльність. Необхідною умовою вступу на навчання також є рівень бакалавріату та трьохрічний стаж професійної діяльності; окрім цього необхідно скласти спеціальний іспит. Процес професійної підготовки завершується написанням дисертації та її захистом. Підготовкою більш високого рівня для професіоналів, які мають багаторічний досвід роботи у галузі анімації, є підготовка до диплому вищої освіти у галузі анімації (DESA). Навчання проходить у Національному інституті молоді і народного виховання [3].

Отже, можна стверджувати, що анімаційна діяльність є досить актуальною та необхідною для обох країн. Великий досвід та професіоналізм фахівців(соціальних аніматорів) у Франції, показує перспективи розвитку та впровадження його в Україні. Соціальні аніматори надихатимуть людину на саморозкриття, переоцінку власних можливостей із подальшим визначенням життєвих перспектив. Це дозволяє зробити життя людини духовно змістовнішим, багатогранним, забезпечити доступ для залучення до культури і різноманітних форм творчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Багатова З. Б. Педагогические основы социальной работы во Франции: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Багатова З. Б. – Махачкала, 2002. – 156 с.

2. Чернишенко О. І. Соціокультурна анімація: міжнародний досвід, перспективи впровадження в Україні / О. І. Чернишенко // Вісник Черкаського університету. Науковий журнал. Серія: Педагогічні науки. – 2008. – № 123. – С.136–143.

3. Школа социальных педагогов и социальных работников // Социальная педагогика и социальная работа за рубежом / [Ред.-сост. В. Г. Бочарова, А. Н. Дашкина]. – М., 1991. – Вып. 1–6.

Лоюк О. В. (Умань, Україна)

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У тезах висвітлені основні організаційні форми підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування суспільствознавчої компетентності в учнів. Також автором пропонується змістовий компонент навчальної дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство».

Loyuk O. (Uman, Ukraine)

METHODS OF PROVIDING OF A FUTURE TEACHER TRAINING FOR FORMATION OF SOCIETY AWARENESS AT PUPILS OF PRIMARY SCHOOL

Main organization forms of training a future teacher of Primary school for formation of society awareness at pupils are described in the abstract. The author also offers the content component of the discipline «Teaching methods of the educational branch «Society Studies».

Найбільшого впливу на розвиток особистості, а, отже, і суспільства має освіта як соціальний інститут, завдяки якому реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку, збереженні і примноженні вітчизняної та світової культурної спадщини. Відтак можемо припустити, що формування суспільствознавчої компетентності учнів початкової школи прямо залежить від професійної майстерності, соціальної позиції, ціннісно-цільових установок педагога. Саме тому перед вищою школою постало завдання підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних здійснювати соціалізацію учнів початкової школи до сучасних вимог життєдіяльності.

Підготовку майбутнього вчителя початкової школи можна розглядати, з одного боку, як планомірну, цілеспрямовану діяльність викладача, спрямовану на формування професійної компетентності студентів, з іншого – як процес становлення майбутнього фахівця, формування його професійних якостей. Кожна діяльність включає в себе такі компоненти: суб'єкт діяльності, мету діяльності, предмет діяльності, засоби, процес діяльності, результат, що вказує на її впорядкованість, цілісність, системність.

В контексті нашого дослідження суб'єктами діяльності є студенти, метою та результатом діяльності – готовність майбутнього педагога до формування у молодших школярів суспільствознавчої компетентності, предметом діяльності є навчальна дисципліна «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство». Процес діяльності як процес підготовки майбутніх учителів до формування суспільствознавчої компетентності в молодших школярів здійснюється через вивчення навчальної дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство». Відтак ретельного добору потребують зміст, форми й методи навчання, що формують світогляд студентів, методичні уміння, уміння самостійно учитися, критично та творчо мислити, здійснювати відповідальний професійний вибір.

Змістом навчальної дисципліни є програма, яка передбачає вивчення двох змістових модулів із включеними до них темами:

– змістовий модуль 1. Дидактико-методологічні засади реалізації курсу «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» («Загальні основи «Методики навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»»; «Методи та прийоми реалізації завдань предмета «Я досліджую світ» у

початковій школі»; «Урок – основна форма вивчення громадянської та історичної освітньої галузі»; «Позаурочна та позакласна робота в контексті вивчення курсу «Я досліджую світ»; «Засоби вивчення громадянської та історичної освітньої галузі»);

– змістовий модуль 2. Організаційно-методичні основи формування суспільствознавчих понять у молодших школярів: компетентнісний підхід («Формування суспільствознавчих понять в учнів початкової школи: психолого-педагогічний аспект»; «Методика формування уміння навчатися упродовж життя в молодших школярів у процесі реалізації змістової лінії «Людина як особистість»; «Методика формування соціальної компетентності молодших школярів у процесі реалізації змістової лінії «Людина серед людей»; «Громадянська спрямованість змістової лінії «Людина в суспільстві»; «Методичні особливості формування загальнокультурної компетентності у процесі реалізації змістової лінії «Людина і світ»).

Оволодіння студентами теоретичними знаннями відбувалося у формі лекційних занять різних модифікацій: лекції за опорними конспектами (у вигляді текстів, таблиць, схем), проблемні лекції, інтерактивні лекції, лекції-дискусії, лекції-диспути, що сприяло розвитку їх психічних процесів, комунікативних умінь, позитивних моральних та інтелектуальних почуттів.

Для встановлення зв'язку між теорією та практикою, формування в студентів практичних умінь та навичок використовувалися такі форми організації навчальної діяльності як лабораторні та практичні заняття.

Практичні заняття спрямовувалися на закріплення, розширення, узагальнення здобутих теоретичних знань. Лабораторні заняття сприяли формуванню вмінь аналізувати навчальні програми з курсу «Я досліджую світ» для 1-2 класів та на цій основі складати календарне планування уроків; аналізувати зміст підручників, добираючи найдоцільніші вправи для вивчення певних тем; працювати з різноманітною методичною літературою; проектувати та розробляти конспекти уроків «Я досліджую світ» різних типів.

Найефективнішими формами організації діяльності майбутніх учителів початкової школи під час лабораторно-практичної підготовки є: педагогічні та творчі тренінги, групові дискусії, рольові ігри в різних модифікаціях, моделювання та вирішення проблемних ситуацій, ділові ігри, рефлексивні практикуми.

Перспективами подальшого наукового пошуку можуть бути дослідження компонентів процесу підготовки учителів початкової школи до формування в учнів суспільствознавчої компетентності.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Державний стандарт початкової освіти [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#n12>

Гордієнко І. О., Штинь А. А. (Одеса, Україна)

**ГОТОВНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У тезах розглянуто сучасні підходи до формування готовності випускників вищих навчальних закладів до професійної діяльності.

Hordiienko I., Shtyn A. (Odessa, Ukraine)

**THE READINESS OF HIGHER EDUCATIONAL GRADUATES TO
PROFESSIONAL ACTIVITY AS A PSYCHOLOGICAL AND
PEDAGOGICAL PROBLEM**

The thesis discusses modern approaches to the formation of readiness of higher educational institutions graduates for professional activity.

В соціально-економічних умовах України підвищується вимоги суспільства до рівня професійної готовності випускників вищих навчальних закладів.

Готовність до професійної діяльності – це стан особистості, який має складну динамічну структуру, що є вираженням сукупності інтелектуальних, емоційних, мотиваційних, вольових, психофізіологічних якостей у співвідношенні з зовнішніми умовами та завданнями професійної діяльності [1; 2].

Під готовністю до професійної діяльності розуміється система інтеграційних властивостей і якостей особистості, знань, умінь і навичок, яка сформована в процесі діяльності і є результатом професійної підготовки [2].

Сучасний етап життя нашого суспільства представляє абсолютно нове розуміння завдань професійної освіти. Сьогодні вже недостатньо забезпечити оволодіння студентом сумою знань, важливе значення надається завданню формування його до професійної готовності, що розглядається як особистісна характеристика і суттєва передумова ефективної діяльності після закінчення вищого навчального закладу. Тому готовність до професійної діяльності може бути розглянута як процес з формування відповідних особистісних характеристик та результат цього процесу. Процес формування особистості професіонала починається з моменту вибору професії і триває протягом усього професійного життя людини. Велике значення в цьому процесі має етап навчання, так як в освітніх програмах вищої освіти відводиться велика кількість часу для практики на виробництві, його можна розглядати як первинну професійну і особистісну адаптацію.

Ознаками процесу формування готовності до професійної діяльності є: повна адекватність процесу формування психологічної готовності цілям підготовки майбутнього спеціаліста; відповідність діяльності, до якої залучені майбутні фахівці, сукупності взаємопов'язаних елементів діяльності

ефективно працюючого фахівця; 3) єдність компонентів, котрі утворюють поняття готовності майбутнього спеціаліста до виконання професійних функцій.

Готовність до професійної діяльності представляється як цілісне утворення, що включає особистісні характеристики, основними з яких є:

1) мотиваційні (потреба успішно виконувати поставлене завдання, інтерес до діяльності, прагнення, домогтися успіху і показати себе з кращого боку);

2) пізнавальні (розуміння обов'язків, трудового завдання, оцінка її значущості для досягнення кінцевих результатів діяльності і для себе особисто (з точки зору престижу, статусу), уявлення про ймовірні зміни обстановки та ін.);

3) емоційні (відчуття професійної і соціальної відповідальності, впевненість в успіху, насага);

4) вольові (управління собою і мобілізація сил, зосередження на завданні, відволікання від заважають впливів, подолання сумнівів, страху) [3].

Теоретичний аналіз дозволив визначити основні чинники формування психологічної готовності до професійної діяльності, які були віднесені нами до двох груп: «умовно внутрішні» (індивідуально-особистісні) та «умовно зовнішні» (соціальні).

Рис. Чинники готовності до професійної діяльності

В свою чергу, І. А. Ревіна виділила умови, що перешкоджають формуванню готовності до майбутньої професійної діяльності: психологічні особливості студентського віку: незавершеність розвитку функції планування; протиріччя і невпорядкованість різних «Я»; умови розвитку суспільства: зміна ціннісних орієнтирів в сучасному суспільстві; поява

великої кількості «нових» професій; некерований ріст вищих навчальних закладів; особливості сучасної системи освіти [1].

Провідною складовою готовності до професійної діяльності є особистісна готовність, яка розуміється вченими як комплексне психологічне утворення, як сплав функціональних, операціональних та особистісних компонентів. Серед особистісних компонентів саме мотиваційні являють найбільший інтерес з точки зору можливості психолого-педагогічних впливів. На думку О. М. Краснорядцевої, мотиваційна готовність проявляється: у формі установок (як проекції минулого досвіду на ситуацію «тут і зараз»), що передують будь-яким психічним явищам і проявам; у вигляді мотиваційної готовності до «впорядкування» свого образу світу (дає людині можливість усвідомити сенс і цінність того, що він робить); у вигляді професійно-особистісної готовності до самореалізації [3].

Таким чином, підготовка майбутнього фахівця – складний процес, що виходить із якісно нового подання про освітню ситуацію. Даний процес характеризується переходом від навчально-дисциплінарної до особистісної парадигми педагогічної діяльності, орієнтованої на розвиток особистісних функцій самих студентів як суб'єктів навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Богдан М. М. Особенности психологической готовности студентов к профессиональной деятельности // Психология, социология и педагогика. – 2012. – № 9 [Электронный ресурс]. URL: <http://psychology.snauka.ru/2012/09/1031>
2. Волковська Т. Особистісно-зорієнтоване навчання / Т. Волковська, Т. Коляда, Л. Овчаренко // Сучасні педагогічні технології: навч.-метод. пос. Ч. 1. – Ніжин, 2006. – С. 65–66.
3. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Изд-во БГУ, 1976. – 167 с.

Польова С. Є. (Одеса, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ МОЗКОВОГО ШТУРМУ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ДИЗАЙНУ

У тезах обґрунтовано необхідність підвищення творчої активності студентів шляхом використання методу мозкового штурму.

Polyova S. (Odessa, Ukraine)

THE USE OF THE BRAIN STORM INTERACTIVE METHOD DURING PRACTICAL DESIGN LESSONS

The article is based on the necessity of increasing student's creatively activity by means of the brain storm method.

Метод мозкового штурму (англ. brain storm) – оперативний метод вирішення проблеми на основі стимулювання творчої активності, при якому студентам пропонують висловлювати якомога більшу кількість варіантів рішення, в тому числі самих фантастичних. Як показав досвід, застосування цього методу є незамінним в курсі дизайну. Суть полягає в тому, що процес висунення ідей відділений від процесу їх критичної оцінки та відбору, це новаторський метод вирішення завдань, який включає в себе: максимум ідей за короткий проміжок часу; розслаблення, політ фантазії, (чим більш несподіваною є ідея, тим краще), відсутність будь-якої критики (оцінки ідей відкладаються на більш пізній період); це розвиток, комбінація і модифікація як своїх, так і чужих ідей. Для активізації процесу генерування ідей рекомендується використовувати деякі прийоми: інверсія (зроби навпаки); аналогія (зроби так, як це зроблено в іншому рішенні); емпатія (вважай себе частиною завдання, з'ясуй при цьому свої почуття, відчуття); фантазія (зроби щось фантастичне). Щоб за короткий проміжок часу отримати велику кількість ідей, до вирішення залучається група студентів, яка, як єдиний мозок, працює на протязі семінарського заняття.

Метод включає наступне: 1. Обирається об'єкт (тема), наприклад, декор шафи в стилі ар-деко. 2. Складається список основних характеристик або частин об'єкта – колір, форма, декор. 3. Для кожної характеристики або частини перераховуються її можливі виконання; (наприклад, техніка декупаж, ліпка, вирізування тощо); 4) Обираються найбільш цікаві поєднання можливих виконань всіх частин об'єкта. За день-два до штурму потрібно роздати учасникам оповіщення про тему з коротким описом завдань. Наприклад, як відтворити на панно стиль ар-деко. Слід підготувати все необхідне для запису ідей і демонстрації списку, а також ноутбук з проектором. На заняття призначається ведучий та секретар, який фіксує всі ідеї. Обмеженість часу активізує, змушує викластися. Необхідно записати завдання так, щоб воно весь час було на виду (наприклад, зробити настінний вітраж в одному з дизайнерських стилів) [3, с. 2].

Використання методики «мозковий штурм» стимулює групу студентів до швидкого генерування якомога більшої кількості варіантів відповіді на завдання. На першому етапі проведення «мозкового штурму» учасники висловлюють по черзі будь-які пропозиції в точній і короткій формі, а ведучий записує все пропозиції без критики. Висловлені пропозиції обговорюються і група знаходить можливість застосування пропозицій і удосконалює їх. Тут можливе використання різних форм дискусії. На третьому етапі група представляє результат за принципом: найоптимальніше рішення, кілька найбільш вдалих пропозицій; найдивніше рішення та ін.

Для проведення «мозкового штурму» раціонально поділити учасників на кілька груп: генератори ідей; критики; аналітики, які прив'язують вироблені пропозиції до конкретного завдання, тривалість обговорення – 10-15 хвилин.

Викладач стежить, щоб всі учасники штурму мали рівну можливість висловитися. Коректно, але рішуче припиняє критику ідей, яка мимоволі

виникає. Він не допускає затиску «поганих» ідей, знімає страх учасників «ляпнути щось не те». Професіоналізм викладача полягає в умінні надихнути студентів на вільне самовираження. При вирішенні деяких завдань потрібна робота уяви [2, с. 21]. Акцент робиться на порівняльному аналізі. Тут чітко бачимо чергування творчих, синтезуючих етапів і аналітичних, розважливих. Це чергування розширень і звужень пошукового поля притаманне всім розвиненим методам пошуку.

Як показав досвід, метод мозкового штурму універсальний при вирішенні творчих завдань на заняттях з дизайну. Застосування його дало можливість студентам зробити цікаві дизайнерські об'єкти, які демонструвалися на багатьох виставках в ОНАХТ і культурних центрах міста.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Андрушко Л. М. Методи стимулювання творчого процесу у студентів та курсантів / Л. М. Андрушко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2013. – Вип. 1. – С. 253–261.
2. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті / Г. О. Ковальчук. – К.: КНЕУ, 2009. – 298 с.
3. Козинець І. І. Мозковий штурм як одна з форм колективного обговорення проблем [Електронний ресурс] – 2015. – Режим доступу: <http://bdpu.org/pedagogy/ua/files/2015/1/18.pdf>

Колодійчук Ю. В. (*Одеса, Україна*)

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В тезах висвітлено особливості впровадження дистанційного навчання в систему вищої освіти України. Зокрема, обґрунтовано переваги, труднощі та результати впровадження прогресивної форми навчання.

Kolodiychuk Y. (*Odessa, Ukraine*)

INTRODUCTION OF DISTANCE EDUCATION IN THE SYSTEM HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

The theses reveal features introductions of distance educating in the system higher education of Ukraine. In particular are substantiated the advantages, difficulties and results of the introduction progressive form education.

Одним з актуальних напрямків розбудови сучасної вищої освіти України є впровадження технологій дистанційного навчання у навчальний процес.

Дистанційне навчання характеризується як якісно новий, прогресивний

вид навчання, що передбачає самостійну інтерактивну роботу студента зі спеціально розробленими навчальними матеріалами представленими в електронному вигляді. Суть роботи викладача в даних умовах полягає не в читанні лекцій, а в створенні учбово-методичного забезпечення дисципліни в електронному вигляді, у постійній роботі над внесенням необхідних змін у навчальний матеріал, підборі кольорових ілюстрацій, графіків, створенні Flash-анімацій, тестів для самоконтролю [3]. Зокрема, студент має можливість підтримувати регулярний контакт з викладачем за допомогою телекомунікаційних технологій, у тому числі відеозв'язку без забезпечення їх безпосередньої зустрічі.

Згідно принципу відкритої освіти кожен бажаючий незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання та стану здоров'я повинен мати вільний доступ до освітніх послуг. Але важливий нюанс полягає в тому, що на відміну від зарубіжних країн (США, Великобританія, Німеччина, Франція, Японія, Туреччина), де дистанційна освіта вже давно стоїть поряд із класичною формою здобуття освіти, в нашій державі вона є не альтернативною, а лише однією з допоміжних форм, що знаходиться на стадії розробки та впровадження. Україна суттєво відстає у цій сфері від розвинутих країн і поки що не в повній мірі задовольняє освітнім потребам суспільства. Проте за останні кілька років є певні успішні результати: створюються мережі регіональних дистанційних центрів; у більшості провідних вищих навчальних закладах діють кафедри дистанційного навчання, створена відповідна матеріальна база (університетські телекомунікаційні центри з виходом в Інтернет, електронні архіви та бібліотеки); вивчення більшої кількості дисциплін проходить за допомогою дистанційних технологій; з'являються дистанційні курси для бажаючих отримати вищу освіту або підвищити кваліфікацію.

Дистанційні курси, на яких побудовано дистанційне навчання, мають цілу низку беззаперечних переваг: асинхронність – в процесі навчання студент і викладач працюють за зручним для кожного розкладом; паралельність – навчання може проводитися при поєднанні основної професійної діяльності з навчанням, тобто «без відриву від виробництва»; рентабельність – економія транспортних та орендних витрат, скорочення «паперового» діловодства і тиражування посібників; інтернаціональність – можливість експорту та імпорту освітніх послуг тощо [2].

Слід зауважити, що незважаючи на перелік позитивних якостей, дистанційне навчання є достатньо специфічним і вимагає спеціальної цілеспрямованої підготовки викладача, який повинен володіти не тільки знаннями предмета (дисципліни, модуля), а й інформаційними і педагогічними технологіями, вмінні вирішувати технічні проблеми, володіти засобами Інтернет-комунікацій [1]. Існують також очевидні складнощі і для студента, зокрема необхідність наявності самодисципліни, самостійності і свідомості; постійного доступу до джерел інформації (наявність комп'ютера і виходу в Інтернет); відсутність можливості викласти свої знання в усній формі.

Таким чином, подальше впровадження дистанційної освіти в Україні вимагає вирішення взаємопов'язаного комплексу складних проблем і, найперше, у належному забезпеченні даної форми навчання: нормативно-правового й організаційного, науково-методичного, матеріально-технічного, кадрового, а також постійного моніторингу його якості.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Грушина І. В. Теоретичні та методологічні основи використання дистанційних технологій в контексті змішаного навчання / І. В. Грушина // Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Вип. 10(1). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2016. – С. 28–34

2. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс] : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) – Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – 102 с.

3. Долинський Є. В. Дистанційне навчання – одна з прогресивних форм підготовки фахівців / Є. В. Долинський // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць № 42. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2010. – С. 202–207.

Семенкова А. М. (Одеса, Україна)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНА ОСОБИСТІТЬ ЯК МЕТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проаналізовані аксіологічний, когнітивний та праксіологічний компоненти моделі конкурентоспроможної особистості майбутнього спеціаліста та значення вищого освітнього закладу в їх формуванні.

Semenkova A. (Odessa, Ukraine)

COMPETITIVE PERSONALITY AS THE GOAL OF HIGHER EDUCATION

Analyzed the axiological, cognitive and praxeological components of the future specialist's competitive personality model and the importance of a higher educational establishment in their formation.

Сучасна освітня парадигма визначає мету освітнього процесу як всебічний розвиток індивіду та створення умов для його самореалізації в інтересах особистості, суспільства та держави. В сучасних умовах конкурентоспроможність країни визначається рівнем освіти та науки, а також можливістю вищих освітніх закладів формувати конкурентоспроможних особистостей.

Поняття «особистість» є однією з базових категорій гуманітарних та суспільно-економічних наук. В сучасній термінології особистість розуміється як система соціально обумовлених психологічних властивостей та

соціальних якостей людини, яка займається певною діяльністю, а також володіє індивідуальними особливостями [3, с. 304]. Характерними рисами особистості можуть виступати соціально-специфічні особливості; загальні властивості психіки та індивідуальні особливості конкретної особистості. Конкурентоспроможність може виступати як ще одна особливість особистості, як інтегральна її властивість, що включає специфічні якості, що дозволяють людині бути більш успішним на ринку праці, ніж інші. В ряді психолого-педагогічних дослідженнях конкурентоспроможність визначається як комплексна властивість, що має свої ресурси. Так, Т. Слівіна вказує, що конкурентоспроможна особистість – це суб'єкт професійної діяльності, що має інтегральну, динамічну та діяльну характеристику. Це виражається у сутнісних здібностях особистості, потребі в успіху, самодоскональності, здатності до самореалізації та досягненні високої ефективності своєї діяльності, виступаючи лідером в умовах конкуренції [2, с. 11]. Це самоактуалізуюча особистість, яка прагне до найбільш повного розвитку своїх особистісних можливостей, володіє потребою в успішній діяльності та максимальній самореалізації [1, с. 325].

Важливо, що модель конкурентоспроможної особистості – полікомпонентна. Т. Слівіною виділяються наступні компоненти: аксіологічний, когнітивний та праксіологічний [2, с. 8]. Аксіологічний компонент спирається на ціннісних уявленнях особистості та включає в себе внутрішні мотивуючі індивіда аспекти особистості: інтереси, схильності, погляди, установки, переконання. Когнітивний компонент визначається здібностями особистості до оволодіння інформаційними технологіями, пізнанню, творчості та креативному мисленню. Включає в себе здібність планувати інтелектуальний та морально-культурний саморозвиток, а також рефлексію накопичених знань. Практиологічний компонент включає такі особистісні якості, що дозволяють ефективно організувати діяльність індивіда. Це такі, як: комунікативність; готовність до розумного ризику та оперативного прийняття рішень; лідерство та відповідальність; здатність швидко вчитись та оволодівати новими видами діяльності; швидка адаптація до нового середовища та нових умов. На основі даного компонентного аналізу, зауважимо, що роль вищого навчального закладу в забезпеченні формування та розвитку майбутнього спеціаліста як конкурентоспроможної особистості є ключовою. Педагогічний процес повинен сприяти формуванню у студента всіх вищевказаних компонентів. Критеріями оцінки такого процесу буде виступати сформованість у студентів ціннісних орієнтацій на професійну діяльність, появи потреби в досягненні особистого успіху, формуванні здібності до самовдосконалення та самореалізації, бачити перспективу свого майбутнього кар'єрного зростання.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Варій М. В. Загальна психологія: навчальний посібник / М. В. Варій. – К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.
2. Сливина Т. А. Формирование конкурентоспособной личности будущего специалиста в образовательном процессе вуза: автореф. дис. на

соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Т. А. Сливина. – Красноярск, 2008. – 25 стр.

3. Энциклопедия профессионального образования: в 3-х т. / [под ред. С. Я. Батышева]. – М.: АПО, 1998. – Т. 2. – 556 с.

Слободянюк О. Р. (*Одеса, Україна*)

ПЕРЕНЕСЕННЯ ТА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ НАВИЧОК НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У тезах статті розглядається психологічна сутність процесу формування вмій та навичок у навчальній діяльності студентів, розрізняються процеси перенесення та інтерференції навичок, характеризуються різновиди вмій і навичок.

Slobodanuk O. (*Odessa, Ukraine*)

TRANSFER AND INTERFERENCE OF STUDENTS' EDUCATIONAL ACTIVITY

In the theses of the article the psychological essence of the process of forming skills and abilities in students' educational activity is considered, the processes of transfer and interference of skills differ, types of skills are characterized.

Навички, що набуваються, певною мірою спираються на раніше сформовані навички. Це означає, що новоутворені динамічні стереотипи нашаровуються в корі великих півкуль головного мозку на раніше сформовані стереотипи, що вони не тільки співіснують, а й взаємодіють. Раніше сформовані навички можуть як сприяти виробленню нових навичок, так і гальмувати, затримувати цей процес.

Найчастіше раніше сформовані навички сприяють засвоєнню нових, полегшуючи цей процес. Навичка гри на одному музичному інструменті полегшує оволодіння технікою гри на інших музичних інструментах. Тому, хто грає на піаніно, легше навчитися друкувати. Такий позитивний вплив раніше набутих навичок на процес формування нових називається перенесенням навичок.

Явище перенесення зумовлюється передусім наявністю схожих і тотожних рис у вже сформованій та новій навичках, спільних прийомів виконання відповідних дій. Елементи вже сформованої навички входять при цьому до структури новостворюваної навички і тим полегшують процес оволодіння нею.

Раніше вироблені навички іноді справляють негативний, гальмівний вплив на формування нових навичок, що виявляється у зниженні продуктивності дій, виникненні помилок тощо. Таке явище називається

інтерференцією навичок. В інтерференції виявляється суперництво, що спостерігається між деякими вже сформованими та новостворюваними стереотипами.

Інтерференція спостерігається тоді, коли на один подразник виробляються дві чи кілька різних реакцій. Так, при вивченні іноземної мови трапляються помилки у вимові літер, однакових за графемою з літерами рідної мови, але різних за вимовою («С», «Х», «Р», «У» та ін.).

Інтерференція виявляється тоді, коли раніше вироблені прийоми дії застосовуються в новій ситуації без урахування її відмінності. Вони пов'язані з уявленнями про продукти праці, з конструюванням останніх за рисунками, моделями, описами та з виявом цих уявлень у словах, моделях, проектах, робочих рухах; добором необхідних знарядь праці та матеріалів, з визначенням способів їх обробки, з плануванням і контролем самої праці; застосуванням знарядь праці та матеріалів для виготовлення певного продукту праці, з виконанням потрібних для цього виробничих операцій.

Особливу групу становлять мовні вміння та навички, які є складовою мовлення людини, спрямованого на задоволення її потреби у спілкуванні з іншими людьми, в обміні думками. До цієї групи належать навички як усного, так і письмового мовлення. Розумові вміння та навички виявляються у виконанні різних видів розумової діяльності (наприклад, запам'ятовування певного матеріалу, розв'язання арифметичних та інших задач, використання розумових операцій, дослідних завдань, теоретична робота в тій чи іншій галузі). Різні вміння і навички об'єднуються також у мистецькі, спортивні та інші їх різновиди.

Окремі види вмінь і навичок тісно взаємопов'язані й переплітаються. Так, розумові вміння завжди тісно пов'язані з умінням використовувати усну та письмову роботу. До складних виробничих умінь завжди входять розумові компоненти. Разом з тим уміння виконувати, наприклад, дослідну експериментальну роботу в тій чи іншій галузі спирається на навички практичного оперування необхідними для цього приладами, вимірвальними та іншими знаряддями.

Уміння та навички відіграють дуже важливу роль у діяльності людини. Вони дають їй змогу успішно досягати поставлених перед собою цілей. Наявність у людини великої кількості вмінь і навичок є підґрунтям володіння нею своїми силами, вони дають їй можливість заощаджувати ці сили, доцільно їх використовувати, підвищувати продуктивність діяльності, запобігати втомі. Усі наявні у людини вміння та навички є її позитивним надбанням. Тому вправні люди так цінуються у житті.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Денисова О. П. Психологія і педагогіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://e.lanbook.com/book/12978#book_name.
2. Шамис В.А. Активные методы обучения в вузе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/aktivnye-metody->

obucheniya-v-vuze#ixzz4akbot7h6.

3.«Флогистон. Психологія з перших рук»: публікації, новини, огляди, бібліотека, тематичні добірки статей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://flogiston.ru>

Ткаченко С. В. (Одеса, Україна)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗНАННЯМИ ПРО
ГУМАНІСТИЧНІ ЦІННОСТІ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЇХ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

В тезах з'ясовано суть понять «цінності» та «гуманістичні цінності», розкрито роль знань про гуманістичні цінності у формуванні професійної компетентності в майбутніх учителів.

Tkachenko S. (Odessa, Ukraine)

**PROVIDING FUTURE TEACHERS TO KNOWLEDGE ABOUT
HUMANISTIC VALUES AS THE CONDITION FOR THEIR
PROFESSIONAL COMPETENCE**

In the theses the essence of concepts of «values» and «humanistic values» is clarified, the role of knowledge about humanistic values in the formation of professional competence of future teachers is revealed.

Відповідно до Закону України «Про освіту» система освіти й виховання є одним із чинників економічного та соціального прогресу суспільства. Це формує загальнолюдські риси особистості на основі засвоєння світової культури та направлена на формування високоморального громадянина, на створення умов для його самовизначення й самореалізації.

У сучасній освіті йдеться про формування та оновлення в студентській молоді системи цінностей, які вони реалізують у діяльності. Ефективним вирішенням проблеми особистісного розвитку майбутнього вчителя стає забезпечення його знаннями про гуманістичні цінності. Тільки вчитель, який опанував гуманістичні цінності зможе гідно виховувати наступне покоління, формувати у вихованців гуманістичний світогляд, гуманне світосприймання, поважне ставлення до людей.

Гуманістичні цінності посідають особливе місце в ієрархії цінностей людини, адже саме вони «характеризують індивідуальну культуру особистості та рівень її вихованості: добро, любов, патріотизм, справедливість, милосердя, відповідальність, совість тощо... Хоча кожна людина має свою систему цінностей та ціннісних орієнтацій, саме за допомогою гуманістичних цінностей забезпечується оволодіння нормами і правилами взаємодії з оточуючими людьми» [1, с. 92-94].

В. Г. Кузнєцова пропонує таке визначення: «Гуманістичні цінності – це сукупність особистісно значущих морально-естетичних якостей,

властивостей, характеристик, предметів та об'єктів реальної та ідеальної дійсності, які відповідають морально-естетичним загальнолюдським ідеалам» [2, с. 8]. До основних гуманістичних цінностей автор відносить добро, любов, справедливість, совість, відповідальність, честь і гідність, співчуття, милосердя тощо.

Щодо гуманістичних цінностей учителя, то, на думку Н. В. Лалак, вони є головним внутрішнім орієнтиром педагогічної діяльності і забезпечують відповідне ставлення вчителя до дитини, детермінують його практичну діяльність і повсякденну поведінку [3, с. 14].

Так, вивчаючи проблему формування професійної компетентності майбутнього вчителя в процесі навчання історії, Н. В. Лалак дійшла висновку, що така компетентність передбачає наявність в особистості не тільки знань і вмінь, але й цінностей, мотивів, досвіду, які взаємопов'язані між собою. На думку автора, знання, вміння, цінності необхідні особистості для того, щоб бути компетентною на різних рівнях: рівні особистісної ідентифікації, поведінковому рівні і рівні взаємодії із соціальним оточенням і соціальними інститутами [3, с. 8]. Тому професійна підготовка майбутнього вчителя має бути зорієнтована на цінності суспільства, готувати студентів до життя в багатокультурному суспільстві, сприяти розвитку їхньої пізнавальної активності і мотивації до професійної підготовки, оволодінню професійно значущими для вчителя способами діяльності тощо [3, с. 9].

Такого самого погляду дотримується В. Г. Кузнецова, зазначаючи, що «гуманістичні цінності відіграють у професійній педагогічній діяльності роль орієнтиру поведінки, діяльності, вчинків, за якими вчитель повинен будувати свої стосунки з учнями. Вони залежать також від рівня розвитку світосприйняття, педагогічного мислення, педагогічної культури» [2, с. 8]. На думку автора, студентський вік – це найкращий період для формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів, адже саме в цей період відбувається інтенсивне формування їхньої особистості, зростання всіх духовних сил: це період пошуків, енергійної діяльності, розвитку самосвідомості, зацікавленості своїм внутрішнім світом [2, с. 8].

Отже, вищевикладене зумовило вибір такої умови формування професійної компетентності, як забезпечення майбутніх учителів знаннями про гуманістичні цінності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124–129.
2. Кузнецова В. Г. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. Г. Кузнецова. – Луганськ, 2001. – 17 с.
3. Лалак Н. В. Методика формування професійної компетентності майбутнього вчителя в процесі навчання історії : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / Н. В. Лалак. – К., 2009. – 12 с.

Троян А. О., Урідія С. Н. (Одеса, Україна)

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В тезах розглядаються проблеми сучасної української термінології, вчення термінів та використання їх спеціалістами у майбутній діяльності.

Troyan A., Uridiya S. (Odessa, Ukraine)

PROBLEMS OF STUDING TERMINOLOGY IN HIGHER SCHOOL

In the theses are considered problems of modern Ukrainian terminology, studing and using terms by specialists in the future activity.

Один із розділів навчального курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» називається «Термінологічна система української мови». Він є дуже важливим для студентів, оскільки для успішної діяльності в будь-якій галузі науки, техніки та виробництва фахівцеві необхідно правильно розуміти й застосовувати відповідну спеціальну термінологію.

На сьогодні близько 90% нової лексики становить термінологія таких галузей науки, як комп'ютерна техніка, біохімія, кібернетика, мікробіологія, хімія, менеджмент тощо. Поняття, які з'являються в науці, вимагають появи нових термінів, які при підготовці матеріалу зі спеціальності необхідно вживати доцільно та вірно. Наукова термінологія передбачає серйозного, професійного ставлення до свого використання.

Сучасні економічні терміни – об'єкт, що привертає увагу й інтерес кожного, починаючи від пересічної особистості, яка щоденно отримує значну кількість інформації економічного змісту, часто з використанням запозичених понять, і закінчуючи фахівцями, професійно пов'язаними з цією термінолексикою. Незважаючи на ряд праць про економічну термінологію, все ще існує чимало проблем. Своєрідність ситуації з українською економічною термінологією полягає у поєднанні щонайменше двох актуальних аспектів її розвитку. По-перше, це нагальна потреба в упорядкуванні, стандартизації та кодифікації економічної термінології, оскільки поступ економіки як окремої науки спостерігається у багатьох сферах суспільної діяльності. По-друге, із розвитком економіки її зв'язок з різними галузями науки й техніки трансформувався у міждисциплінарні напрямки, і структура економічної науки стала відбивати окремі галузеві підрозділи. Виникає необхідність у вживанні специфічних термінів на позначення відповідних економічних понять. В умовах розвитку різних галузей економіки відбувається накопичення необхідного лексичного матеріалу, що упорядковується мовою з урахуванням тенденцій її розвитку та процесів, які регулюють творення відповідних терміносистем.

Кредитно-модульна система сприяє оволодінню студентами знаннями, навичками та вміннями з термінології. На практичних заняттях вони знайомляться з термінами за фахом, складають ділові папери з

використанням цих термінів, виконують завдання для самоперевірки. Засвоїти матеріал допомагають інноваційні методи вивчення (рольові ігри, тренінги, «мозковий штурм», «мікрофон» та ін.).

Кредитно-модульна система дозволяє проводити регулярний контроль засвоєння матеріалу з теми «Термінологія обраного фаху».

Основна проблема тут полягає в тому, що сучасна українська термінологія ще не розвинена, немає достатньо термінологічних словників з різних галузей науки. Крім того не існує чіткого визначення деяких термінів.

Наприклад, на сьогоднішній день в літературі з питань управління відсутнє єдине визначення поняття «менеджмент».

Сам термін «менеджмент» походить від давньоанглійського слова «manage» (латинське «manus») – «рука». Буквально слово manage означало «об'їжджати коней». Будучи пов'язаним з процесом їзди, з «управлінням» конем, сенс слова зберігся в понятті «управління». Воно і визначило назву цілій науки про управління.

Менеджмент можна розглядати з різних точок зору: як явище, як процес, як систему, як галузь наукових знань, як мистецтво, як категорію людей, зайнятих управлінською працею, або орган управління.

Як явище менеджмент являє собою цілеспрямоване, планомірне вплив на об'єкт управління з боку суб'єкта управління.

Як процес менеджмент включає в себе ряд послідовних функцій. До зазначених функцій можна віднести планування, організацію, регулювання, мотивацію, контроль і облік.

Менеджмент як система являє собою сукупність взаємозалежних елементів, таких як люди, інформація, структура та ін.

З наукової точки зору менеджмент являє собою науку, що вивчає проблеми управління.

Часто поняття менеджмент асоціюється з людьми, чия робота полягає в координації зусиль усього персоналу підприємства для досягнення цілей функціонування. Крім того, поняттям менеджмент може позначатися апарат управління сучасних організацій, не залежно від їх форми власності та цілей діяльності.

Але, так чи інакше, поняття «менеджмент» завжди тісно пов'язано з поняттям «ринкова економіка»

Менеджмент – це управління організацією, що функціонує в умовах ринкової економіки.

Для запобігання виникнення непорозумінь у сфері економічних відносин, наведемо у скороченому вигляді найголовніші економічні поняття й терміни сучасної української мови, якими мають володіти майбутні фахівці і які являються базовими:

АВАНС (аванс) – грошова сума, що виплачується наперед у рахунок майбутніх платежів за матеріальні цінності, виконанні роботи та надані послуги. Розмір А. становить приблизно 10-15% від суми контракту. У разі розірвання договору чи невиконання взятих зобов'язань А. підлягає поверненню.

АКТИВ (актив) – частина бухгалтерського балансу (частіше ліва сторона); характеризує склад, розміщення та використання коштів.

АКЦИЗ (акциз) – різновид напрямів податків на товари та послуги, що входять у ціну і тариф, свого роду податок з обігу. Кошти від А. надходять до державного бюджету.

БЮДЖЕТ БРУТТО (бюджет брутто) – метод побудови бюджету, за якого до бюджету входять загальні суми доходів, експлуатаційні витрати державних підприємств та майна, всі оборотні транзитні статті, що переходять у різних сумах до доходів, та витрати.

ВАЛОВИЙ ДОХОД (валовий доход) – частина валового продукції у грошовому виразі, що включає новостворену вартість. Для народного господарства в цілому. в.д. – національний доход.

ДЕПОЗИТИ (депозити) – 1. Грошові суми, внесені на зберігання у кредитні установи (банки та ощадні банки), за якими вкладниками виплачується певний процент; 2. Цінні папери (акції й облігації), внесені на зберігання у кредитні установи; 3. Грошові суми, внесені у судові та адміністративні установи, для подання позову.

КЛІРИНГ (клиринг) – система безготівкових розрахунків (за продані товари, цінні папери, надані послуги), що заснована на врахуванні банками взаємних платіжних вимог і зобов'язань. Розрізняють внутрішній міжбанківський К. і міжнародний К., що застосовується у зовнішній торгівлі та валютних розрахунках (валютний К.). К. широко використовується на фондових та товарних біржах, де врахування обопільних вимог учасників угод здійснюється за допомогою посередництва клірингової палати або електронної клірингової системи. К. буває двостороннім і багатостороннім.

КОМЕРЦІЙНИЙ КРЕДИТ (коммерческий кредит) – кредит, який надають один одному промисловці і торговці у вигляді відстрочки платежу за продані товари. Мета К.к. – прискорення реалізації товару та одержання прибутку. Процент за К.к., що входить у ціну товару і суму векселя, звичайно (за винятком міжнародного К.к.) нижчий, ніж за банківський кредит. К.к. обмежений строками і сумами угод, він обслуговує лише обіг товарів.

КОМІСІЯ (комиссия) – 1. Угода, за якою одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням іншої сторони (комітента) за винагороду провести операцію від свого імені, але в інтересах і за рахунок комітента, а також плата за здійснення такої операції; 2. У банківській практиці плата комерційному банку за проведення операцій за дорученням і за рахунок клієнта.

КОМІТЕНТ (комитент) – особа в договорі комісії, що доручає іншій особі (комісіонеру) здійснити за винагороду одну або кілька операцій з товарами, векселями, іноземною валютою, акціями, облігаціями тощо, але за рахунок К.

КОНВЕРСІЙНІ (ВАЛЮТНІ) ОПЕРАЦІЇ (конверсионные (валютные) операции) – купівля-продаж валюти, що здійснюються юридичними та фізичними особами на валютному ринку, а також на біржах. К. (в.) о, провадяться як за власною ініціативою (аби одержати валюту), так і на замовлення клієнтів; вони поділяються на наявні валютні операції і строкові

валютні угоди.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Боровський А. Л. Екологічний менеджмент: підручник / А. Л. Боровський. – Суми: ВТД «Університетська книга». – 586 с.
2. Грищенко Т. Б. Українська мова та культура мовлення: навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 206–207.
3. Завадський Й. С., Осовська Г. В., Юшкевич О. О. Словник економічних термінів: менеджмент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economicportal.ru/terms.html

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

-
- Азаркіна О. В.** Одеський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (Одеса, Україна), заступник директора, начальник відділу з питань надання соціальних послуг та правового забезпечення – **134**
- Аксьонова О. М.** Військова академія (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фундаментальних наук – **174**
- Архипова С. П.** Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна), доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки – **163**
- Атрощенко Т. О.** Мукачівський державний університет (Мукачево, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти – **142, 193**
- Бабіна В. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат політичних наук, доцент кафедри правознавства – **128**
- Байдюк Л. Н.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі – **172**
- Бєляєва Х. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **87**
- Богуславська Ю. Ю.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **51, 112**
- Боделан М. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **82, 114, 204**
- Булгакова О. Ю.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **24, 93**
- Ватаманюк А. В.** Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), аспірантка кафедри політології – **124**

- Возна Ю. В.** Хмельницький національний університет (Хмельницький, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки – **206, 208**
- Волошенко М. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **120, 122**
- Герєга О. Р.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **120**
- Гладченко С. В.** Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи – **100**
- Глушкова Н. М.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **144**
- Глушук С. П.** Коледж промислової автоматики та інформаційних технологій Одеської національної академії харчових технологій (Одеса, Україна), викладач дисциплін машинобудівного профілю – **35**
- Гончарова М. С.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **93**
- Гордієнко І. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **213**
- Горліченко М. Г.** Військова академія (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри фундаментальних наук – **174**
- Дереш В. С.** Херсонський державний університет (Херсон, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології – **161**
- Дерстуганова Н. В.** Класичний приватний університет (Запоріжжя, Україна), аспірантка кафедри освіти та управління навчальним закладом – **202**
- Дзыга В. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кандидат исторических наук, специальность «Системная инженерия», студентка – **53**

- Димитрієва Т. І.** Головне управління Державної міграційної служби України в Одеській області (Одеса, Україна), провідний спеціаліст відділу соціальної інтеграції управління з питань шукачів захисту та соціальної інтеграції – **170**
- Дідик Н. М.** Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи – **89**
- Дроздова І. П.** Харківська державна академія дизайну і мистецтв (Харків, Україна), доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства – **195**
- Журавель А. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **112**
- Закусило К. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **122**
- Заноаги А. Е.** Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **40**
- Знаменська Е. Є.** Національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), спеціальність «Соціологія», магістрантка – **159**
- Калюжна Є. М.** Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України (Київ, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **29**
- Камара Балла Мусса** Одесский национальный политехнический университет (Конакри, Гвинея), специальность «Социальная работа», магистрант – **67**
- Карагяур В. І.** Одеський Національний Університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), спеціальність «Соціологія», магістрантка – **47**
- Кебал К. Ю.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **82**
- Кернас А. В.** Научно-технический центр Академии связи Украины (Одесса, Украина), кандидат психологических наук, старший научный сотрудник, руководитель отдела естественных наук и психологической гармонизации развития личности – **148**

- Клочко О. О.** Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (Суми, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності – **96**
- Ковальчук Т. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **74**
- Колодійчук Ю. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **217**
- Колот С. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кандидат психологических наук, доцент, декан гуманитарного факультета – **65, 67**
- Корнещук В. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та соціальної роботи – **191**
- Корх М. В.** Національний університет «Одеська морська академія» (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теоретичної механіки – **188**
- Кравець Г. В.** Одеський Національний Університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи – **137**
- Кравченко О. О.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету соціальної та психологічної освіти – **126**
- Краснянська Н. Д.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **58**
- Кримова Н. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **87, 98**
- Лазарева А. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат філософських наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **131**

- Лещенко Г. А.** Льотна академія Національного авіаційного університету (Кропивницький, Україна), доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри пошуку, рятування, авіаційної безпеки та спеціальної підготовки – **186**
- Лисенко О. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат соціологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **98, 140**
- Литвин І. М.** Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» (Черкаси, Україна), кандидат педагогічних наук, завідувач ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти – **163**
- Литвин Ю. І.** Хмельницький національний університет (Хмельницький, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **208**
- Лоюк О. В.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі – **210**
- Ляхова В. П.** Николаевский областной институт последипломного педагогического образования (Николаев, Украина), старший преподаватель кафедры педагогики, психологии и менеджмента образования – **78**
- Мамедова Лейла** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Сейді, Туркменістан), спеціальність «Менеджмент», магістрантка – **63**
- Миронюк С. І.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **104**
- Михайлов Марк** Австралійський католицький університет (Сідней, Австралія), спеціальність «Психологічні науки», студент – **24**
- Михальчук К. В.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Менеджмент організацій і адміністрування», магістрантка – **60**
- Моїсєва Т. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри правознавства – **107**

- Москалюк О. І.** Хмельницький національний університет (Хмельницький, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки – **91**
- Мосьпан Н. В.** Київський університет імені Бориса Грінченка (Київ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу – **69**
- Музика Ю. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **84**
- Нємцев Е. М.** Індустріальний інститут Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Україна), старший викладач кафедри електромеханіки і автоматики – **49**
- Нємцева Н. С.** Індустріальний інститут Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту – **49**
- Ніколаєнко К. В.** Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), спеціальність «Соціологія», магістрантка – **152**
- Нікон Н. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат соціологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **26**
- Овод Ю. В.** Хмельницький національний університет (Хмельницький, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки – **116**
- Олексенко В. М.** Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна), доктор педагогічних наук, професор кафедри вищої математики – **184**
- Оніщенко Т. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **80**
- Онофрейчук Н. В.** Коледж промислової автоматики та інформаційних технологій Одеської національної академії харчових технологій (Одеса, Україна), кандидат технічних наук, викладач дисциплін машинобудівного профілю – **35**

- Остапчук М. В.** Рівненський державний гуманітарний університет (Рівне, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи – **71**
- Польова С. Є.** Одеська національна академія харчових технологій (Одеса, Україна), старший викладач кафедри інженерної графіки та технічного дизайну – **215**
- Постоян Т. Г.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітнього менеджменту та публічного управління – **63**
- Ремез Н. Д.** Одеський регіональний центр оцінювання якості освіти (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, заступник директора – **22**
- Рибакова Ю. Д.** Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **118**
- Рідкодубська Г. А.** Хмельницький національний університет (Хмельницький, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки – **110**
- Романова Т. М.** Муниципальное бюджетное образовательное учреждение дополнительного образования детей города Абакана «Центр детского творчества» (Абакан, Российская Федерация), заведующая отделом декоративно-прикладного и технического творчества, Почётный работник общего образования Российской Федерации – **140**
- Рудюк Е. А.** Національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), спеціальність «Соціологія», магістрантка – **157**
- Савицька А. П.** Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (Харків, Україна), доцент кафедри авіаційної англійської мови – **182**
- Савченко Т. О.** Херсонський державний університет (Херсон, Україна), аспірантка кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова – **146**
- Садыхов Рустам** Одесский национальный политехнический университет (Баку, Азербайджан), специальность «Информационные системы и технологии», магистрант – **166**

- Сарафанюк Е. І.** Військова академія (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін – **176**
- Северинюк Т. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **102**
- Семенкова А. Н.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **219**
- Сич М. В.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), спеціальність «Початкова освіта», студентка – **172**
- Слободянюк О. Р.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **221**
- Сологуб К. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрант – **43**
- Сторож В. В.** Одеський національний медичний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, викладач кафедри психології – **38**
- Сухар С. В.** Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **100**
- Ткаченко С. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **223**
- Тодорцева Ю. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **19, 74**
- Троян А. О.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства та соціальних наук – **225**
- Тюлькіна К. О.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту – **60**
- Урідія С. Н.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Менеджмент», студент – **225**

- У Чжисян** Одеський національний політехнічний університет (Хенан, Китай), спеціальність «Комп'ютерні науки», магістрант – **168**
- Фагат М. В.** Мукачівський державний університет (Мукачево, Україна), спеціальність «Початкова освіта», магістрантка – **193**
- Хозраткулова І. А.** Миколаївський інститут післядипломної педагогічної освіти (Миколаїв, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти – **197**
- Христич А. Л.** Международная организация труда (Неон, Швейцарія), доктор в області публічного адміністрування, спеціаліст по управлінню ІКТ-проектами – **65**
- Чепурна О. О.** Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації (Харків, Україна), головний спеціаліст відділу дошкільної, загальної середньої, корекційної та позашкільної освіти управління освіти і науки – **154**
- Чорна С. С.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **114**
- Шаматажи С. В.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна), старший викладач кафедри педагогічних технологій початкової освіти – **45**
- Шановская Е. А.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат історических наук, доцент кафедри політології – **53**
- Шибко О. І.** Маріупольський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом (Маріуполь, Україна), кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальних наук та психології – **31**
- Шинкаренко В. М.** Одеський національний економічний університет (Одеса, Україна), кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичних методів аналізу економіки – **199**
- Шинкаренко Л. В.** Міжнародний гуманітарний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування і корпоративної безпеки – **199**

- Шмелькова А. А.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **76**
- Шопоняк Л. І.** Мукачівський державний університет (Мукачево, Україна), спеціальність «Початкова освіта», магістрантка – **142**
- Штинь А. А.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **213**
- Щербакова О. В.** Одеський національний медичний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Практическая психология», студентка – **38**
- Яворська Г. Х.** Міжнародний гуманітарний університет (Одеса, Україна), доктор педагогічних наук, професор кафедри загально-гуманітарних дисциплін – **170**

LIST OF AUTHORS

- Aksenova O.** Military Academy (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Basic Sciences Department – *174*
- Arkipova S.** Cherkassy National University named after Bogdan Khmelnytsky (Cherkassy, Ukraine), Ed.D, Full Professor of the Social Work and Social Pedagogy Department – *163*
- Atroshchenko T.** Mukachevo State University (Mukachevo, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Pedagogy Preschool and Primary Education Department – *142, 193*
- Azarkina O.** Odessa City Center of Social Service for family, children and youth (Odessa, Ukraine), Deputy Director, the Head of the Department of provision of social services and law of the Odesa Municipal Center for social services for the family, children and youth – *134*
- Babina V.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Justice Department – *128*
- Baidyuk L.** Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychna (Uman, Ukraine), the lecturer of the Professional Techniques and Innovative Technologies at Elementary School Department – *172*
- Bieliaieva K.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – *87*
- Bodelan M.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – *82, 114, 204*
- Boguslavska Yu.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – *51, 112*
- Bulgakova O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – *24, 93*
- Chepurna O.** The Department of Science and Education of Kharkiv Regional State Administration (Kharkiv, Ukraine), Chief Specialist of pre-school, secondary, correctional and non-formal education of Education and Science Management – *154*

- Chorna S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», student – **114**
- Deresh V.** Kherson State University (Kherson, Ukraine), Ph.D, the Senior lecturer in Social Work, Social Pedagogy and Sociology Department – **161**
- Derstuhanova N.** Classic Private University (Zaporizhzhia, Ukraine), Postgraduate student of the Education and Management of Educational Institution Department – **202**
- Didyk N.** Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ogienko (Kamianets-Podilskyi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Social Pedagogy and Social Work Department – **89**
- Dimitriyeva T.** Main Department Of the State Migration Service of Ukraine in Odessa region (Odessa, Ukraine), the Leading Specialist of the Social Integration of Management is on Questions the Seekers of Defence and Social Integration Department – **170**
- Drozdova I.** Kharkiv State Academy of Design and Arts (Kharkiv, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Head of the Ukrainian Studies Department – **195**
- Dzyga V.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «system engineering», student – **53**
- Fahat M.** Mukachevo State University (Mukachevo, Ukraine), speciality «Preschool Education», magister – **193**
- Gladchenko S.** Odessa National University named after I. I. Mechnikov (Odessa, Ukraine), Ph.D, Associate professor, the Head of the Social Work Department – **100**
- Glushchuk S.** Technical School of Industrial Automatics Odessa National Academy of Food Technologies (Odessa, Ukraine), the Teacher of engineering disciplines – **35**
- Glushkova N.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Science Department – **144**
- Gorlichenko M.** Military Academy (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, the Head of the Basic Sciences Department – **174**
- Hereha O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», student – **120**
- Honcharova M.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **93**

- Hordiienko I.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – **213**
- Kaluzhna E.** Ukrainian State Employment Service Training Institute (Kyiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **29**
- Kamara Balla Mussa** Odessa National Polytechnic University (Conakry, Guinea), speciality «Social Work», magister – **67**
- Karagyaur V.** Odessa National University named after I. I. Mechnikov (Odessa, Ukraine), speciality «Sociology», magister – **47**
- Kebal K.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», student – **82**
- Kernas A.** Scientific and Technical Center of the Academy of Communications of Ukraine (Odessa, Ukraine), Ph.D, Senior Researcher, the Head of the Department of Natural Sciences and Psychological Harmonization of Personality Development – **148**
- Khozratkulova I.** Mykolayiv in-service teachers training institute (Mykolayiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Pedagogy, Psychology and Education Management Department – **197**
- Khristich A.** International Labour Organization (Nyon, Switzerland), Ph.D, ICT Project Manager Specialist – **65**
- Klochko O.** Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Sumy, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the Social Work and Management of Socio-Cultural Activity Department – **96**
- Kolodiychuk Y.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – **217**
- Kolot S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, Dean of the Faculty of Humanities – **65, 67**
- Korkh M.** Odessa National Maritime Academy (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Theoretical Mechanics Department – **188**
- Korneshchuk V.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Head of the Psychology and Social Work Department – **191**
- Kovalchuk T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **74**

- Krasnianska N.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Science Department – **58**
- Kravchenko O.** Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna (Uman, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, the Dean of the Social and Psychological Education Faculty – **126**
- Kravets G.** Odessa National University named after I. I. Mechnikov (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Social Work Department – **137**
- Krymova N.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **87, 98**
- Lazareva A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **131**
- Leshchenko G.** Aviation Academy of the National Aviation University (Kropyvnytskyi, Ukraine), Ed.D, the Associate Professor, the Head of the Research, Rescue, Aviation Security and Special Training Department – **186**
- Liakhova V.** Mykolayiv In-Service Teachers Training Institute (Mykolayiv, Ukraine), the Senior teacher of Pedagogy, Psychology and Education Management Department – **78**
- Litvin I.** Communal educational institution «Cherkasy Regional Institute of Postgraduate Education of Teachers of Cherkasy Regional Council» (Cherkasy, Ukraine), Ph.D, Head of the Resource Centre for supporting inclusive education – **163**
- Loyuk O.** Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna (Uman, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the Profession Methods and Innovation Technologies in Primary School Department – **210**
- Lysenko O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **98, 140**
- Lytvyn Y.** Khmelnytskyi National University (Khmelnytskyi, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **208**
- Mamedova Leyla** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy» (Seydi, Turkmenistan), speciality «Management», magister – **63**

- Mikhailov Mark** Australian Catholic University (Sydney, Australia), speciality «Psychological Science», student – **24**
- Moiseeva T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Justice Department – **107**
- Moskaliuk O.** Khmelnytskyi National University (Khmelnyskyi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Social Work and Social Pedagogy Department – **91**
- Mospan N.** Kyiv University named after Borys Grinchenka (Kyiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of English Philology and Translation Department – **69**
- Muzyka Yu.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **84**
- Mykhalchuk K.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), speciality «Management of organizations and administration», magister – **60**
- Myroniuk S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **104**
- Niementsev E.** Industrial Institute of Donetsk National Technical University (Pokrovsk, Ukraine), the Senior teacher of Electromechanics and Automatics Department – **49**
- Niementseva N.** Industrial Institute of Donetsk National Technical University (Pokrovsk, Ukraine), Ph.D, the Associate Professor of Management Department – **49**
- Nikolaienko K.** Odessa National University named after I. I. Mechnikov (Odessa, Ukraine), speciality «Sociology», magister – **152**
- Nikon N.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **26**
- Oleksenko V.** National Technical University «Kharkiv Politechnical Institute» (Kharkiv, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Professor of the Higher Mathematics Department – **184**
- Onishchenko T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **80**
- Onofreychuck N.** Technical School of Industrial Automatics Odessa National Academy of Food Technologies (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Teacher of engineering disciplines – **35**
- Ostapchuk M.** Rivne State Humanitarian University (Rivne, Ukraine), Ph.D, the Associate Professor of the Pedagogy, Educational Management and Social Work Department – **71**

- Ovod Y.** Khmelnytskyi National University (Khmelnytskyi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Social Work and Social Pedagogy Department – *116*
- Polyova S.** Odessa National Academy of Food Technologies (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Engineering Graphics and Technical Design Department – *215*
- Postoyan T.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy» (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Educational Management and Public Administration Department – *63*
- Remez N.** Odessa Regional Center for education quality assessment (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Deputy Director – *22*
- Ridkodubaska A.** Khmelnytskyi National University (Khmelnytskyi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Social Work and Social Pedagogy Department – *110*
- Romanova T.** Children's Creativity Center (Abakan, Russian Federation), the Head of the Department of Applied and Technical Creativity, Honorary worker of general education of Russian Federation – *140*
- Rudyuk Y.** Odessa National University named after I. I. Mechnikov (Odessa, Ukraine), speciality «Sociology», magister – *157*
- Rybakova Y.** Odessa National University named after I. I. Mechnikov (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – *118*
- Sadihov Rystam** Odessa National Polytechnic University (Baku, Azerbaijanian Republic), speciality «Informative Systems and Technologies», magister – *166*
- Sarafaniuk E.** Military Academy (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, Professor of the Humanitarian and Socio-economic Disciplines Department – *176*
- Savytska A.** Kharkiv National Air Force University named after Ivan Kozhedub (Kharkiv, Ukraine), the Professor of Aviation English Department – *182*
- Savchenko T.** Kherson State University (Kherson, Ukraine), Postgraduate student of Pedagogy, Psychology and Educational Management Department named after prof. E. Petukhov – *146*
- Semenkova A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – *219*

- Severyniuk T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – **102**
- Shamatazhy S.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy» (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Pedagogical Technologies of Primary Education Department – **45**
- Shanovskaya O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Political Science Department – **53**
- Shcherbakova O.** Odessa National Medical University (Odessa, Ukraine), speciality «Practical psychology», student – **38**
- Shmelkova A.** Zaporizhzhya National University (Zaporizhzhya, Ukraine), speciality «Social Work», student – **76**
- Shoponiak L.** Mukachevo State University (Mukachevo, Ukraine), speciality «Preschool Education», magister – **142**
- Shtyn A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **213**
- Shybko O.** Mariupol Institute of Interregional Academy of Personnel Management (Mariupol, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Social Science and Psychology Department – **31**
- Shynkarenko L.** International Humanitarian University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of Business Administration and Corporate Security – **199**
- Shynkarenko V.** Odessa National Economic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of the Mathematical Methods Analysis of Economics – **199**
- Slobodanuk O.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Science Department – **221**
- Solohub K.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **43**
- Storozh V.** Odessa National Medical University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the lecturer of the Psychology Department – **38**
- Sukhar S.** Odessa National University named after I. I. Mechnikov (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **100**

- Sych M.** Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna (Uman, Ukraine), speciality «Primary education», student – **172**
- Tkachenko S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of Psychology and Social Work Department – **223**
- Todortseva J.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **19, 74**
- Troyan A.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Ukrainian Studies and Social Science Department – **225**
- Tylkina K.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Management Department – **60**
- Uridiya S.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), speciality «Management», student – **225**
- Vatamanyuk A.** Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych (Chernivtsi, Ukraine), Postgraduate student of Politology Department – **124**
- Voloshenko M.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **120, 122**
- Vozna Y.** Khmelnytskyi National University (Khmelnytskyi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Social Work and Social Pedagogy Department – **206, 208**
- Wu Zhixiang** Odessa National Polytechnic University (Henan, China), speciality «Computer Sciences», magister – **168**
- Yavorskaya G.** International Humanitarian University (Odessa, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Professor of the General Humanities Department – **170**
- Zakusylo K.,** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **122**
- Zanoagy A.** Odessa National University named after I. I. Mechnikov (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **40**
- Zhuravel A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», student – **112**
- Znamenskaya E.** Odessa National University named after I. I. Mechnikov (Odessa, Ukraine), speciality «Sociology», magister – **159**

Наукове видання

**МАТЕРІАЛИ
ДВАНАДЦЯТОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ»
м. Одеса, 19 листопада 2018 р.**

Головний редактор В. В. Корнешук

Підписано до друку 15.11.2018.
Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 14,6.
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

